

PÉCSI SZEMLE

várostörténeti folyóirat

ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ!

(Tutó niká = E jelben győzz!)

Krisztus-monogram a Kr. u. IV. századból
(Pécs, Szent István tér, Péter–Pál sírkamra, 2000)

2006.

tavas

2005. október 19-én Bozóki András hivatalosan is bejelentette: a Magyar Köztársaság kormánya a nemzetközi szakmai zsűri döntése alapján Pécs-et jelölte a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa címre.

SZALAY TAMÁS

EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PÉCS 2010 a kulturális léptékváltás első lépései

A 2006-os esztendővel megkezdődött az Európa Kulturális Fővárosa – Pécs 2010 tematikus felvezető éveinek sora. A Kulturális Örökség Éve az Ujvári Jenő vezette Örökségkezelő Kht. égisze alatt szerveződik, bevonva a város és a régió kulturális intézményeit.

Az alábbiakban röviden vázoljuk a győzelem kihirdetése óta történeteket.

A Magyar Köztársaság kormánya 2005. október 19-i kormányúléseken határozott arról, hogy 2010-ben Pécs városa viseli majd az „Európa Kulturális Fővárosa” címet. A döntést hosszú, szenvedélyektől sem mentes pályázati folyamat előzte meg. A pályázati procedúra csúcspontja a nemzetközi zsűri látogatása volt: a hét kandidáló város a zsűritagok előtt mutatta be pályázatát. A zsűri a pályázatok, a prezentációk, és nem utolsósorban a pályázó városokban látottak alapján hozta meg döntését. Pécs bemutatkozása átütő sikert hozott: az öt kulcsprojekthez (Zsolnay Kulturális Negyed; Nagy Kiállítóter; Hangversenyerem; Regionális Könyvtár és Információs Központ; közterek és parkok rehabilitációja) kötődő prezentációk nem csupán – sőt: nem elsősorban – a tartalom bemutatására törekedtek (abból indultunk ki, hogy a zsűri a tények ismeretében érkezik), hanem a szakszerű ismertetés mellett igyekeztünk emlékezetessé, hangsúlyossá tenni a pályázat mondanivalóját. Így például a zöldmezős beruházként épülő hangversenyerem kapcsán a zsűri a Pannon Filharmonikusok próbáját látogatta meg a hajdani Park Moziban, ahol a filharmonikusok igazgatója, Horváth Zsolt, valamint Hamar Zsolt karnagy mellett az éppen itt próbáló Kocsis Zoltán beszélt a pécsi zenei életéről, és a hangversenyerem szükségességéről. A Zsolnay Kulturális Negyedről a zsűritagok által is nagyra becsült holland városfejlesztési szakember, Bert van Meggelen tartott előadást.

Az eredményhirdetés után a Pályázati Kabinet és a Pályázati Iroda – igaz, exlex állapotban, mandátum és költségvetés nélkül, de – folytatta munkáját. A magyar kormány határozata ugyanis nem az utolsó állomás: a végső döntést az Európai Uniónak kell meghoznia. A győzelem után a Pályázati Kabinet némileg átdolgozta a magyar kormány számára készített pályázatot, melyet 2005. decemberében a magyar kormány továbbított Brüsszelbe; „A határtalan város” címet viselő kötet ugyanis a kormány döntése óta a már nem csupán Pécs, hanem Magyarország pályázata is egyben.

A Brüsszelnek küldött pályázati anyag nagyjából megegyezik a magyar kormánynak benyújtott pályázattal, csupán némi kiegészítésre volt szükség; egyebek mellett tartalmazza az Európa Kulturális Fővárosa-projekt irányítási szerkezetét, valamint a 2006 és 2011 közötti évek költségvetését.

Pécs város képviselőinek az Európai Unió intézményei által összeállított nemzetközi zsűri előtt ismét prezentálnia kell pályázatát; ennek pontos időpontja még nem ismert, feltehetőleg 2006 márciusának második felében kerül rá sor.

Annak ellenére, hogy a pályázati anyag tartalmazza a város vezetése által konzultációk során jóváhagyott irányítási szerkezetet, a közgyűlési jóváhagyás mégsem volt zökkenőmentes. A városházi bizottságok által egyöntetűen jóváhagyott előterjesztés 2005 decemberében az utolsó pillanatban lekerült a bizottság napirendjéről, és csak a 2006. január 16-i közgyűlés tűzte újra napirendjére, ahol végül jóváhagyták. Ennek értelmében az Európa Házban működő Pályázati Kabinet és Pályázati Iroda átalakul Pécs 2010 Menedzsment Központtá, ahol többek között a stratégiai tervezés, a nemzetközi kapcsolatok, a programok tervezése zajlik.

A városháza döntése nyomán a pályázatban lefektetett fejlesztések nem a Menedzsment Központ, hanem a városháza (illetve egy később létrehozandó városi kft.) égisze alatt zajlanak majd.

A fejlesztések, a programok és a működési költségek finanszírozása nemcsak a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa-év szempontjából döntő jelentőségű, de a város elkövetkezendő évtizedeit is markánsan meghatározza. A finanszírozás mikéntjét a város és a kormány közötti szerződés rögzíti; a szerződésnek legkésőbb 2006. április 26-ig meg kell születnie.

A szervezeti kérdések elhúzódása, illetve a Menedzsment Központ költségvetése körüli bizonytalanság olyan stratégiai pillanatban veti árnyékát a tervezés időszakára, amikor a nem látványos, ám annál fontosabb előkészítő munka hivattott megalapozni az elkövetkezendő esztendőök sikerét.

A DÉLI KULTURÁLIS ÖVEZET

Amint az a pályázat címéből is kitűnik, „A határtalan város” hangsúlyozottan nem csupán Pécs, hanem a régió pályázata. A kötet régiófogalma azonban nem csupán a Dél-dunántúli Régiót fedi, hanem innovatív módon feltérképezte azokat a hagyományos kulturális kapcsolatokat, melyek részben a város földrajzi helyzetéből, részben a nemzetiségi összetételéből fakadnak. Ily módon körvonalazódott egy olyan – Trieszttől Mariboron, Eszéken, Tuzlán, Újvidéken át Temesvárig és Aradig húzódó sáv, mely alkalmas lehet arra, hogy egyfajta virtuális kulturális régió szerepét töltsse be.

A regionalitás, valamint a hálózatszerű kulturális együttműködés – amit a Pécs 2010 Menedzsment Központ a Déli Kulturális Övezet városai között kíván kialakítani – két olyan kulcsfogalom, amelyben a formálódó, önazonosságát kulturális alapon meghatározni kívánó Európa önnön jövőjét képzele. A valódi tartalommal megtölthető kulturális régió olyan lehetőséget hordoz magában, mely az együttműködések új, hatékony modelljét hívhatja életre. Ha pedig figyelembe vesszük, hogy „A határtalan város” a kultúra fogalma alatt korántsem csupán a művészeteket érti, hanem például társadalmi-politikai kérdéseket is, akkor megérthetjük, mekkora potenciált hordoz magában a Déli Kulturális Övezet városai-régiói közötti együttműködés. Pécsnek ezáltal esélye nyílhat arra, hogy olyan kulturális régióközponttá váljék, melynek hatósugara a határokon átnyúlik. Az Európa Kulturális Fővárosa-év kulcsprojektjei közül kettő kifejezetten szintén erre a régiófogalomra épít, hi-

szen mind a hangversenyterem, mind az úgynevezett „Nagy Kiállítótér” számít a régió közönségére.

A Déli Kulturális Övezet társadalmi-politikai kérdései egész Európa számára égető problémákat implicálnak. A kultúrák egymás mellett élése, a tolerancia, a vallások párbeszéde, az európai iszlám mind-mind olyan kérdés, melyek felvállalásával és tematizálásával Pécs mind művészeti, mind politikai síkon erősítheti jelentőségét Európa kulturális és politikai térképén. A pályázatban összefoglalóan „Balkán-projektként” emlegetett kérdéskör – túlzás nélkül állítható – egész Európa érdeklődését felkeltette, és megfelelő alapot teremtett arra, hogy érdemi együttműködések induljanak el az érintett térségben. Pécs ennek jegyében vett részt többek között Temesvárott a „Lokális demokrácia, az etnikumok közötti viszonyok és határon átnyúló együttműködés” elnevezésű konferencián, illetve a Pécs 2010 Menedzsment Központ ennek égisze alatt térképezi fel és építi ki a Déli Kulturális Övezet hálózatát.

EGYÉB NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Azáltal, hogy Pécs elnyerte az Európa Kulturális fővárosa címet, egy csapásra hangsúlyos ponttá vált Európa már említett kulturális térképén. Az eredmény kihirdetése után szinte azonnal megsokszorozódott az érdeklődés kulturális téren, jelentősen bővültek a város lehetőségei az európai horizontú kulturális politika terében.

Így például a város meghívást kapott az európai kulturális politika egyik legjelentősebb kezdeményezésének tekinthető, „Lelket Európának” elnevezésű tanácskozásra, ahol Pécs kulturális alapú fejlesztése, kulturális régiójának kiépítése is terítékre került.

A pécsi Európa Kulturális Fővárosa-év nemzetközi együttműködéseinek súlypontja fontos a német kultúrához való viszony. Pécs szerencsés helyzetben van: amellett, hogy a német kultúra a pécsi identitás részét képezi, 2010-ben éppen egy német várossal együtt kapja meg az Európa Kulturális Fővárosa-címet. A verseny finisében Essen és Görlitz maradt állva; kettejük között dől el, melyikük lesz majd Pécs mellett Európa Kulturális Fővárosa. Bármelyikük nyerjen is, a döntés nem lesz kedvezőtlen Pécs számára; Görlitz Pécshez hasonlóan határ menti, többnemzetiségű város, Essen pályázata pedig Pécséhez hasonlóan szintén regionális kiterjesztésű. Emellett mindkét várossal olyan kulturális együttműködés alakul ki, mely a sikeres együttműködés alapja lehet.

A 2010-es esseni pályázat egyik hangsúlyos eleme a TWINS 2010 elnevezésű projekt, melynek célja, hogy az Európa Kulturális Fővárosa-eseménysorozatba bevonja a Ruhr-vidék városait, valamint azok testvérvárosait. Noha Pécs egyik érintett városnak sem testvérvárosa, a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa-cím birtokosaként mégis meghívást kapott az eseményre. A konferencián körvonalazódott egy olyan nagyszabású együttműködés lehetősége, melyben a TWINS 2010 partnervárosai, valamint a Déli Kulturális Övezet – kiegészülve Pécs fontosabb testvérvárosaival – működhetnek együtt. A két kiterjedt kulturális hálózat együtte-

sen jelentős kulturális potenciált jelent, mely megsokszorozhatja Pécs nemzetközi kulturális együttműködéseit.

CIVIL TÁRSADALMI AKTIVITÁS

A pécsi pályázat nagy erénye, hogy számos konferencia, workshop, szakmai megbeszélés során kristályosodtak ki a benne foglaltak. A széles körű társadalmi konszenzus, a „civil” társadalom részvétele azonban természetesen nem csak a pályázat kifejlesztésében játszott nagy szerepet, de meggyőződésünk, hogy sikeres Európa Kulturális Fővárosa-év elképzelhetetlen a polgárok részvétele nélkül. Már a pályázat kidolgozása során is érzékelhető volt, ami a cím elnyerését követően hatványozódott: hogy Pécs polgársága nagy várakozással tekint az elkövetkező néhány esztendő elé. A cím elnyerésével kapcsolatban olyan aktivitás éledt fel a városban, mely egyfajta kulturális léptékváltás kiindulópontja lehet.

A civil társadalom aktivitásának eredménye volt a 2006. január 27–28-án a Dél-Dunántúli Építészkamara szervezésében, Szili Katalin fővédnöksége alatt megrendezett „Kultúra, város, fejlesztés” című konferencia.

Nagy jelentőségű civil összefogásról tanúskodik a pécsi művészek, tudósok, neves szakemberek által létrehozott Kultúra 2010 Társaság. Alapító nyilatkozatuk egy példátlan civil összefogás nyitányát jelentheti:

„Az Európa Kulturális Fővárosa pályázat sikere mindenkit határtalan örömmel töltött el, aki szívén viseli Pécs jövőjét. A sikert a városvezetés és a civilek súrlódásoktól sem mentes, de végül eredményes együttműködése hozta. Köszönettel tartozunk érte azoknak, akik a pályázat előkészítésében és megírásában részt vettek.

Ez a győzelem egyben óriási felelősséget jelent mindannyiunk számára. Az öt év, vagyis a négy felvezető év és az EKF-év programjai, kulturális fejlesztései, európai marketingje és a programhoz kapcsolódó számtalan teendő olyan komplex feladat elé állítják a rendezőket, amelynek megoldásához minden, a városért cselekedni képes polgár munkájára szükség van.

Hasonló méretű kulturális projekt lebonyolítására Magyarországon eddig nem volt példa, ezért az meglehetősen nagy kockázatot rejt magában. A cím elnyerése évtizedekre meghatározhatja Pécs pályáját, de nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az EKF-programba, akár csak egy olimpia megrendezésébe, bele is lehet bukni. Egy esetleges kudarc – ne feledjük: Pécs európai összehasonlításban szegény város – jelentős presztízsveszteséggel és súlyos pénzügyi gondokkal járna. Egyszerre közös és minden egyes, öntudatos pécsi polgár személyes felelőssége, hogy ez ne történhessen meg.

Az elmúlt év tapasztalatai alapján feltétlenül szükséges a civil szféra szervezettségét és kezdeményező képességét tovább növelni, hogy hatékony segítséget nyújthasson az EKF-program színvonalas lebonyolításához.

Ezért hoztuk létre a Kultúra 2010 Társaságot.

Céljaink:

– A civil szakemberekből álló társaság részt kíván venni a 2010-ig tartó felkészülésben, egyrészt mint javaslattevő és kezdeményező, másrészt mint a városi

szintű, hivatalos felkészülés társadalmi és szakmai nyilvánosságát, valamint döntéshozatalait figyelemmel kíséző civil szerveződés.

– Keressük a konstruktív és kooperatív kezdeményezés formáit a felkészülésben és a programok kialakításában.

– A társaság legfontosabb célja a magas színvonalú művészeti és kulturális programok támogatása, azok pályázati rendszereinek figyelemmel kísérése, szükség esetén nyilvános szakmai viták generálása és levezetése.

– Az előkészítő munka segítése annak érdekében, hogy hatékonyan és rugalmasan, de a minőség jegyében formálódó, nemzetközi horizontú felkészülés vegye kezdetét.

– A társaság igyekszik kapcsolatot teremteni a szélesebb körű civil kezdeményezésekkel, illetve feltárja azokat a cselekvési mezőket, ahol a civilek részt vállalhatnak az EKF program sikeres lebonyolításában.

– Közvetít a hivatalos és egyéni szándékok között, továbbá felkarolja a közösségfejlesztő és spontán városalakító törekvéseket.

– A társaság a közös célok érdekében jó kommunikációra törekszik a politikai elittel, elősegítendő a pártpolitikai gondolkodást meghaladó szemléletmód kialakulását.

– Üzeneteket fogalmaz meg, és olyan akciókat kezdeményez, amelyeknek célja a pécsi polgárok kulturális fővárosi identitásának erősítése.

– A fentiek megvalósítása érdekében a társaság rendszeres, nyilvános konzultációt tart, s lehetőségei szerint konferenciákat szervez az aktuális teendők tematizálása céljából.

Alapelveink:

– A társaság elfogadja a pályázat koncepcióját és kreatív együttműködésre törekszik.

– Megőrzi függetlenségét annak érdekében, hogy minden esetben a lehető legmagasabb szakmai színvonalú megoldásokat támogathassa.

– Országos és nemzetközi szakmai mércével is figyelemre méltó innovatív művészeti és kulturális teljesítmények bemutatását, még inkább megszületését segíti elő.

– A társaság a program részletes kialakításában a nyilvánosság és a szakmai konszenzus pártján áll.

– A társaság hangsúlyozottan civil jellegű, gazdasági tevékenységet nem folytat, tagjai sem tagdíjat nem fizetnek, sem tiszteletdíjat nem kapnak. Bárki tagja lehet, aki a fenti célokkal, elvekkel egyetért.

Pécs, 2006. január 21.”

BOROS LÁSZLÓ

EGY ROMÁN KORI OSZLOPFŐ IKONOGRÁFIAI VIZSGÁLATA¹ Ógermán mítosz a pécsi Dóm Múzeumban?

Az alcímben megfogalmazott kérdés immár negyedszázada merült fel a pécsi bazilika múltjának kutatásában. Már akkoriban feltűnt, hogy a tárgyalandó oszlopfő, valójában háromnegyed oszlopfő, a székesegyház összes középkori, hasonló szerepet betöltő építészeti eleme között az egyetlen, amely figurális, míg valamennyi többi ornamentális díszítésű. Nem lehetett véletlen jelenséggént elkönyvelnünk, hogy az egész épületben megkülönböztetett módon csak az egyik tartóelemnek szántak valamely kifejezésre szánt gondolatsort. Műfajából következik, hogy egy bizonyos szándékkal készült, tehát mondanója, azaz, ikonográfiai jelentéstartalma kell, hogy legyen. E körülmény azért is feltűnő, mert az európai román kori dómépítészetben, tudunkkal, páratlan jelenség, hogy az épület középvonalaiban mindössze egyetlen alakos faragvány hívja fel magára a figyelmet. Ezért megkíséreltük, hogy a különös szerepet kapott 12. századi oszlopfő rejtélyére elfogadható megoldást találjunk.

A középkori székesegyház 1882-ben kezdődött bontása óta a hányatott sorús faragott kőanyagot különböző helyeken tárolták, ezáltal több alkalom is nyílt a kőtár és a szóban forgó fejezet közelebbi vizsgálatára.² A mészkőből kialakított kockafejezet három oldala faragott, a negyedik a pillérköteghez csatlakozott, tehát megmunkálatlan. Két kiszögellő sarkán egy-egy sas, bal oldalán az úgynevezett „baltás kentaur”, középmézejében egy fedetlen alsótestű, lebegő férfialak látható, aki jobb kezével botot, felemelt baljában pedig egy gömb alakú tárgyat tart. Az oszlopfőfejezet harmadik felén egy hátára fordult, hurokkal átkötött kígyó emelkedik a sarkon álló madáralak fejéhez.

A székesegyház **Friedrich Schmidt**-féle átépítése előtt **Henszlmann Imre** (1813–1888) mint a Műemlékek Országos Bizottságának első előadója is szemrevételezte az épületet, s a róla szóló leírásában megemlítette az oszlopfőt, amelyet még eredeti helyén, a diadalív jobb oldali pillérkötegének a mellékhajó felőli, tehát déli féloszlopán látott. Henszlmann a magasban lévő alakokat az őket fedő többszörös mészréteg, valamint a gyér fényviszonyok miatt tévesen és hiányosan írta le. Azt azonban helyesen állapította meg, hogy a faragványos fejezeten nyugvó boltozati hevederív ellenoldali tartóeleme, a mellékhajó déli falába épített, szirént ábrázoló gyámkő, tartalmi összefüggésben áll a vele szemközti oszlopfővel.³

Igen fontos megjegyeznünk, ami egyben a kapitel jelentőségét hangsúlyozza, hogy a székesegyház átépítésének első tervváltozatai között szerepel egy részletrajz, amely ezt az oszlopfőt a vele szemközti szirénes gyámkővel együtt, kö-

¹ E dolgozat a szerző Kentaur vagy Donar isten címmel, a Somogy c. kulturális folyóirat XXII. évf. 6. számában, Kaposvárott, 1994-ben megjelent munkájának átdolgozott és bővített változata

² A téma legutóbbi összefoglalását adtuk A pécsi román kori kőfaragványok útja a Dómmúzeumig c. dolgozatunkban. = Pécsi Szemle 2004. tél 17–28. p.

³ Henszlmann Imre: Pécsnek középkori régiségei. Pest, 1869. I. kötet, 16. p.

zékori helyén ábrázolja.⁴ E körülmény alapján pedig egyértelmű, hogy a terveket készítő Schmidt a faragványokat eredeti helyükön kívánta megtartani. Következésképpen nem lehet kétséges, hogy az Európát járt "Dombaumeister" felismerte a fejezeten ábrázolt téma kultúrkörbeli eredetét, eszmei mondandóját, nem különben a témának a hely jelentőségével kapcsolatos összefüggését.

Az oszlopfővel kapcsolatos korábbi nézetek

A középkori székesegyház 19. század végi átépítésekor lebontott faragványos kövek elhelyezéséről és védelméről **Szónyi Ottó** gondoskodott, az anyagot katalogizálta, és tudományos feldolgozását is elvégezte. Oszlopfőnket a következőképpen írta le: „A kehelynek az abacus alatti két sarkán két, félköríves tollazatú sas ül. A jobbfelőlínek a feje rongált. Köztük elől Ádám magas domborművű alakja, ágyékán fügefalevél helyett szalaggal, mely azonban meztelenül hagyja. Felemelt bal kezében az almát tartja, jobb kezében felismerhetetlen tárgyat (ágot) emel. Az egész alak aránytalan rövid törzsével, idomtalan fejével véssője primitív képességeiről tanúskodik. A kehely jobb oldalán gyűrűző testű kígyó ölti nyelvét a sarki sas nyaka felé, feje fel van fordítva. A baloldalon lótestű és domború melléből következtetve, női kentaur fejszével vág a másik sasra, de a fejét előre és nem a vágás irányába fordítja, amiből Gerecze azt következtette, hogy a kentaur nem a sas felé vág. De én azt hiszem, hogy a sasra agyarkodó kígyó mintájára itt is a sast fenyegeti a fejsze.”

Szónyi a faragványok alaki leírását követően a tartalmi kérdések magyarázatával küszködik: szerinte a kentaur a szív vad indulatait jelképezi, a bűn okozója a kígyó, a bűnbe esett Ádám, és a déli fal konzolkövéen a csábító Éva mint szirén csatlakozik a jelenethez. A két sas jelenlétére nem talál magyarázatot, s kapcsolataikat sem ismeri fel a többi szereplővel. A kentaur és a kígyó sasokat fenyegető mozdulatainak indítékát nem tudja feltárni.⁵

Az oszlopfővel kapcsolatban tett megállapításait harminc évvel később már bővebb magyarázattal egészítette ki, ami arra utal, hogy az oszlopfő témájának megfejtése őt is tartósan foglalkoztatta. Erről 1936-ban ekként vélekedik: „A kentaur felsőtteste a sas felé van fordulva, míg alsótteste az ellenkező irányba, ennél fogva kétségtelen, hogy a sas felé vág fejszéjével. [...] A fejezeten látható jelenetnek szimbolikus értelme van. A középen a férfialak Ádámot jelenti, a kígyó az első emberpárt elcsábító gonosz szellemet, a kentaur a szív vad indulatait.”

A témával foglalkozó további gondolatait ekként foglalja össze: „A kentaurnak már a görög mitológiában a rossz szellem természetét tulajdonították. Ismeretes a kentaurok és a lapithák harcának mitológiai története. A két sas bizonyára az isteni értelmet, vagyis az erkölcsi jót akarja kifejezni, és így a fejezet jelenetének értelme az, hogy Ádám evett a paradicsomi almából és bűnbe esett, mert a kígyó csábítására hallgatva, az isteni parancs megszegésére irányuló kísértésnek nem tudott ellenállni.”⁶

⁴ Pécsi Káptalani Levéltár, Schmidt-féle tervrajzok

⁵ Szónyi Ottó: A pécsi püspöki múzeum kőtára. Pécs, 1906. 52–55. p.

⁶ Szónyi Ottó: A pécsi székesegyház és Magyarország műemlékei Szent Mór korában. = Szent Mór Emlékkönyv. Pécs, 1936. 311. p.

Ezen újabb változatával Szőnyi ellentmondásba került saját korábbi véleményével, miszerint a kígyó, illetve a kentaur támadó mozdulata a sasok által képviselt isteni értelmet fenyegeti, és nem Ádámmal állnak közvetlen kapcsolatban. Ugyanakkor Henszlmannhoz hasonlóan ő is megállapította, hogy a fejezettel nemcsak építészeti-szerkezeti, hanem tartalmi összefüggésben is állt az a gyámkő, amelyen a kentauros oszlopfőről indított déli mellékhajóbeli boltozati heveder nyugodott: „Egy gyámkő is maradt, amely a székesegyház déli mellékhajójának a diadalívhez támaszkodó ívét tartotta a déli falon. [...] Szoros rokonságban van az Ádám bűnbeesését szimbolikusan ábrázoló oszlopfejezettel. Első oldalán egy szirén van, magas domborműben. Alsóteste két fölfelé csapott halfarokban végződik, melyeket két kezével tart. A farkok kiágazásának helyén pikkelyek látszanak. A szirén fejről két hajfonat vagy talán egy kendőnek két csücske lóg le mezítelen mellére. Homloka alacsony, arcformái durvák. Teste és jobb oldali farka között egy kéz nyúl be és tartja a farkot. Tehát a kő töredékes jobb oldalán, talán a sarkán is ugyanaz a szirén volt kifaragva.”⁷ Vagyis ezúttal a szirént már nem azonosítja Évával, amely felvetés egyébként sem állta meg a helyét.

Az oszlopfő ábrázolt jelenetei más kutatókat is foglalkoztattak, akik a szokatlan ábrázolások egyértelmű magyarázatára törekedtek. Írásban rögzített elgondolásaikból látható, hogy egymás véleményének ismeretében és azok átértelmezésével sem jutottak el a megnyugtató és végleges megoldáshoz. Érdemes figyelemmel kísérni a fejtegetések sorát, amelyek egyrészt, közös alapmotívumra, az eredendő bűnre csábítás gondolatkörére épülnek. Sikertelenül igyekeznek azonban a fejszés női kentaur jelenlétét, az Ádámnak vélt alak jobb kezében tartott botot, alsótestének meztelenségét, valamint az oszlopfővel szemközti szirén vagy sellő alakját a paradicsomi történetbe illeszteni. Másrészt, egyes kutatók a maguk által felállított elmélet ingatag természetének elismeréseként más megoldást is kerestek. Az oszlopfő középmezéjének ábrázolását kiragadva a váratlanul, de újólá **Vargha Damján** által 1936-ban napvilágot látott irodalomtörténeti emlékünkel hozták kapcsolatba. Vizsgáljuk meg tehát a további jelentéstartalmi elméleteket!

Gerevich Tibor tanulmányában Szőnyi értelmezésén túl, evangéliumi tartalommal vegyítette gondolatmenetét.⁸ Szerinte is az oszlopfejezet középső lapján „az első ember, Ádám áll, derekán hurkolt övvel átkötve, baljában a bűnbeesés almáját emelve magasra, jobbában pedig botot vagy ágat szorongatva [...] az oszlopfő kelyhénél sarkain egy-egy sas dülled előre: az emberi lélek, az evangéliumi (apokaliptikus) szellem jelképe. A jobb oldali lapon sárkányfejű kígyó, a gonosznak, a paradicsomi csábításnak megtestesítője lövell rá mérgét, a másik sasra pedig balról mosolygó női fejű kentaur, a vad szenvedély kifejezője támad baltával. A kígyó a sátáni csábítás, a női fejű kentaur az Éden kertjének gyümölcsét megkívánó Éva; a bűnbe eső embert védő két sas egyúttal a tiszta lélek, melyre a csábítás és a vágy tör.”

Csemeginé Tompos Erzsébet elmélete tagadja a sasok kapcsolatát a kentaurral, illetve a kígyóval, „mert itt a bárdot tartó kentaur magával a bűnnel és a

⁷ Szőnyi... i.m. 1936. 313. p.

⁸ Gerevich Tibor: Magyarország román kori emlékei. Budapest, 1938. 140–141

szenvedélyekkel vívott harcot, tehát a kígyó sugallatára Ádám által világra hozott bűnnek következményét tünteti fel.”⁹

Cs. Tompos Erzsébet nem kísérletezik az oszlopfő különböző oldalain ábrázolt faragványok összefüggését magyarázó okfejtésekkel, mert szerinte „tetszetőségük ellenére nem oldják fel az ellentmondást, amely az Ádám-ábrázolás és az állatküzdelem egymás mellé rendeléséből ered. A művészettörténeti kutatás során joggal vetődik fel tehát a kétség az eddigi megfejtések helyességét illetően.” **Zádor Mihályra** hivatkozik, amikor az ő szavaival támasztja alá azon véleményét, miszerint a faragvány tartalmi feloldását más nézőpontból kívánja megközelíteni. Számos korabeli példa ellenére arra a jogos következtetésre jut, hogy „oszlopfőjezetünk domborműplasztikája nem lehet a bibliai bűnbeesés történetével kapcsolatos, hanem szimbolikus értelmű küzdelem, psychomachia-ábrázolás.”¹⁰

Az oszlopfő iránt továbbra is érdeklődő kutatók megkísérelték, hogy a faragványok alakjainak jelképi megjelenítését a bibliai vonatkozásoktól eltérő módon értelmezzék. Ezek között érdekes az az elgondolás, amelynek kiindulópontját **Boldog Mór**nak, Pécs második püspökének (1036–1070 k.) **Zoerard-András** és **Benedek** legendája szolgáltatta. Mór püspök Zoerard és Benedek remetékkel gyermekkorában találkozott. Életük epizódjait az önmegtartóztatás példájaként mutatta be későbbi értesülései alapján írt legendájában. Zoerard a nagybőjt negyven napja alatt naponként egy diót vett magához táplálékkul, s láncos vezeklővével fokozta türelemmel viselt kínjait.¹¹

A **Scitovszky János** pécsi püspök (1839–1849) által felelevenített Mór-tisztelet élő tanúsága maga a boldoggá avatott Mór püspök nevét viselő (korábban András-) kápolna a bazilikában. A Boldog Mórral kapcsolatos megemlékezések, illetve a meg-megújuló egyháztörténeti, irodalmi és művészettörténeti kutatások hozták felszínre a várakozást, amely a püspöknek Péccsel vagy a székesegyházzal, annak korai építéstörténetével adathozható történetét remélte.

Ennek okán, a székesegyházi kőtár anyagában a kentauros oszlopfő Ádám figurájában Zoerard-András alakját jelölték meg, aki a kezében tartott dióval emlékeztet az önmegtartóztatást próbára tevő böjtre. E felfogás képviselői, a remeték önként vállalt szenvedésének eszközét, a fejezet középmezéjében elhelyezett főalak derekán feltüntetett öv képében látták. Szerintük a faragvány mellékalakjai a remeteség által legyőzött gonoszság, az emberi gyarlóságokat személyesítik meg. A Zoerard-András és a kentauros oszlopfő kapcsolatát néhányan a Mór püspöknek tulajdonított 1064. évi égést követő újjáépítéssel támasztották alá, aki az építkezés során oszlopfőnkben örökítette meg az általa leírt remete-legenda eszmei mondandóját.¹²

⁹ Cs. Tompos Erzsébet: A pécsi székesegyház kőtárának kentauros oszlopfőjezete és szirénes gyámköve. = Művészettörténeti Értesítő 1963. 2–3., 113–120. p.

¹⁰ Zádor Mihály: A pécsi székesegyház úgynevezett Ádám és Éva oszlopfőjéről. = Archeologiai Értesítő 1964.

¹¹ Vitae Sanctorum Zoerardi seu Andreae confessoris et Benedicti Martyris eremitarum. Königliche Bibliothek München, Kodex 16024. (A legkorábbi, de nem eredeti irat). Irodalomtörténetünk az első irodalmi műként tartja számon a Zoerard (András) hitvalló és Benedek vértanú, Lengyelországból származó magyar remeték életét és tiszteletük elterjedését leíró munkát, amelyet Mór püspök 1064 és 1070 között írt. Lásd Vargha Damján: Maurus a magyar irodalomban. = Szent Mór Emlékkönyv. Pécs, 1936. 368. p.

¹² A Zoerard-András-legenda és az oszlopfő kapcsolatát valló nézetek egyik képviselője Levárdy Ferenc volt, aki figyelmen kívül hagyta, hogy a székesegyház újjáépítését, a krónikák tanúsága szerint, a Mór halálát követő legalább harminc évig nem kezdték meg

A Zoerard-elméletet Cs. Tompos Erzsébet is elfogadja: „E meggondolások szerint a faragvány eszmei tartalma triumfális: az aszketikus remete-szerzetes, aki Zoerard-András és Benedek életrajzi attribútumait személyiségében egyesíti, a lélek erejével győzedelmeskedik az ártó hatalmakon.”¹³

Cs. Tompos Erzsébet párhuzamot, azonos jelentéstartalmat lát a Zala megyei Újudvarról származó kaputimpanon reliefplasztikájával.¹⁴ Megállapítása szerint „az újudvari diadalmas keresztnek Pécssett a kentaurus oszlopfejezet kompozíciójában a sasmadarak között álló szerzetes alakja felel meg, személyiségében a krisztológiai megváltástant az előzőekben ismertetett szerzetesi eszmékkal telítve.”¹⁵

Az alkalmazott elméletek cáfolata

Ha egy képzőművészeti alkotás témáját magyarázó nézetek tartósan és különböző mértékben eltérnek egymástól, akkor tartalmi szempontból egymást kioltják, nem tarthatók fenn. Esetünkben a faragványos fejezet megnevezésében sem helyezkedhetünk egységes álláspontra, hiszen az oszlopfőt hol „kentaurus”, hol „Ádámos”, esetleg „Zoerardos” megkülönböztető jelzővel kell emlegetnünk.

A fentebb bemutatott, részben egyező, vagy alapjában eltérő tartalmi-eszmei indítékok és következtetések az oszlopfő faragványainak témájában meggyőző bizonyítékot nem tártak fel. Már csak a bibliai téma mellett álló, alaposnak egyáltalán nem mondható vizsgálati eredmények számos támadható pontja is megkérdőjelezi a kutatás megállapításainak hitelét. Ezekkel kapcsolatban több kérdés tisztázatlan maradt. A felállított elméletek vajon miért nem tárgyalják, és miért nem adnak elfogadható magyarázatot arra, hogy 1. Ádám miért tart botot a jobb kezében? 2. Miért visel övvel hangsúlyozott inget? Alsóteste miért fedetlen? 3. Miért ő tartja az almát, amikor az legtöbb esetben a csábító kígyó vagy Éva attribútuma? 4. Az első emberpárt miért nem együtt ábrázolták? Ádámnak Éva nélküli ábrázolása csonka értelmezése lenne az emberiség eredeti bűnére való utalásnak. 5. A kentaur és a kígyó sasokra irányuló közvetlen fenyegetése nem kapott elfogadható magyarázatot. 6. A bibliai történetbe a baltás női kentaur alakja semmiképpen sem illeszthető. 7. Ugyancsak elfogadhatatlan az a nézet is, amely Évát a gyámkő szirénjével azonosítja. Összegezeként megállapíthatjuk, hogy az oszlopfőre vonatkozó közlemények, illetve azoknak a fenti pontokba foglalt kivonata alapján, a faragványok gondolati lényegének magyarázata meglehetősen ingatag ikonográfiai alapokon áll.

A Zoerard-András legendájához kapcsolódó elmélet változata nemcsak jelentéstartalmi, hanem építéstörténeti szempontból sem állja meg a helyét. A 12. századi krónikák megerősítik, hogy a székesegyház, az épület 1064. évi égését követő évtizedekben, romos állapotban maradt. Ez azt jelenti, hogy a **Péter** király

¹³ Lásd a 9. jegyzetben. Cs. Tompos Erzsébet a fejezetet, tévesen, az északi diadalív-pillérré helyezi.

¹⁴ Félkörzáródású ívmezőben, mélyített, lóhere formájú felület közepén kettős szalagfonatú lánckereszt, jobbra két összefonódott kígyó, balra csúcsos sapkás kentaur, egyik kezével farkát, másikkal a tüzes serpenyőt tartja

¹⁵ Az önsanyargatásáról híres fontanellnai remete-szent, Dominicus Loricatus életét 1060-ban írta meg Petrus Damiani, s ez után írta Mór püspök a Zoerard-András és Benedekről szóló legendáját. Cs. Tompos Erzsébet ezzel hozta összefüggésbe az épületplasztika tematikáját

személyéhez kötött építkezést a 12. század elejéig egy uralkodó sem fejezte be.¹⁶ Amennyiben a krónikák tudósítását elfogadjuk, akkor Mór püspök alatt az épületen jelentősebb építkezést nem folytattak. Egyáltalán a kutatás már állást foglalt abban a kérdésben, hogy napjainkban senki sincs, aki a székesegyház 1064 utáni, 11. századi felépülését komoly érvekkel tudná alátámasztani. Ezzel szemben bizonyított, hogy a második építkezés legkorábban, a 11–12. század fordulója utáni első évtizedre tehető.¹⁷ Tehát a dóm felépítménye, így az oszlopfejezet sem létesülhetett Mór püspök idejében. Következésképpen a Zoerard-András legendának az oszlopfő ikonográfiájához kapcsolása minden alap nélkül való.

Az oszlopfő szakirodalmi említése leggyakrabban a kentauros változatban fordul elő, ami jelzi, hogy a szerzők ikonográfiai állásfoglalása kitérő jellegű, mert a fejezetet a központi alakja helyett, a melléfogás kockázata nélkül, egyik mellékfigurája után nevezhetik meg. Az oszlopfőt napjainkban sem említhetnénk másként, ha fel nem vetnénk egy újabb ikonográfiai változat valószínűségét.

Henri Focillon a műalkotások magyarázóival kapcsolatban írja, hogy egyre dúsabbá válik „az a buja tenyészet, amellyel értelmezői ültetik körül a műalkotást, s amely néha már teljesen el is takarja szemünk elől.” Hasonló történt az elmúlt száz év során a pécsi kentauros oszlopfőt értelmező munkákban is, amelyek szerzői biblikus vagy helyi vonatkozású magyarázatokkal kísérleteztek. Pedig a 11–12. századi európai épületplasztika számos példája mutatja, hogy a kor egyházi megrendelése során készült faragványok témájához a mítoszok világából eredő figurák gazdag tárházából is merítettek. Arra is több példát állíthatunk, hogy egy-egy jelentősebb kőfaragó iskola koncepcionális és motívumvilága miként terjedt és hatott távolabbi területeken is. Árpád-kori művészetünk értékelésében azonban, sőt, néha napjainkban is, a művészetföldrajzi tényezők háttérbe szorulnak.

A formai és tartalmi elemek területi hódítása

A megoldási kísérlet elméleti változatai között a nyilvánvaló idegen befolyás lehetőségével nem kellett foglalkoznunk. A közép-európai művészeti gyakorlatban, korszakoktól függetlenül, különböző mesterek, mesterkörök, műhelyek idegen országbeli tevékenységére, művészi formanyelvük kimutatható hatására számos példát találhatunk. Kézenfekvő, hogy a tárgyalt pécsi székesegyházbeli oszlopfő esetében, az épületen belüli későbbi 12. századi plasztikai alkotásoktól eltekintve is, nyilvánvaló idegen hatással, és nem egyedülálló jelenséggel van dolgunk. Az elméleti vizsgálódás területén tehát elsősorban az antik hatások továbbélésével, azok változataival, mint történeti realitással kellett számolnunk. Hogy va-

¹⁶ A Gallus-krónika szerzője, aki 1112–13-ban Magyarországon járt, a következőket írja: „Quo (sancto Stephano) de hac vita migrante Petrus Veneticus Ungariae regnum recepit, qui ecclesiam sancti Petri de Bazoario inchoavit, quam nullus rex ad modum inchoationis usque hodie consummavit.” Megjegyzés: A Bazoario helymegjelölés Péccsel való azonosítása megnyugtatóan nem tisztázott. A Vazario-Vasvario-Vasvár (Esztergom közelében) értelmezésben a „Fehéregyház”-ként említett templomról lehet szó. Ez esetben érthető volna, hogy Péccset, a székesegyházban miért nem került elő Péter király sírja.

¹⁷ Marosi Ernő: A román kor művészete. Budapest, 1972. 154. p.

lóban antik formaelem ismétléséről van szó, azt a korai kentaur-ábrázolások gyakori előfordulásaira alapoztuk.¹⁸

Ipolvi Arnold, az óbudai prépostsági épület 1934. évi ásatása értékelésében, a krónikákban „lapicidae graeci”-ként említett mesterekkel kapcsolatban úgy véli, hogy a kérdéses mesterek nem Bizáncból, hanem Dél-Itáliából (Magna Graecia) jöttek, akiknek működésében a bizánci stílus közvetítőit valószínűsítik. Ennek lehetőségét erősíti, hogy a 11. és 12. századi fénykorát élő bizánci művészet cluny-i hatás alatti változatát a távolabbi német területeken működő görög építőmesterek és kőfaragók képviselték.¹⁹ A további idegen művészeti hatások és átfedések, mint a német, francia, itáliai-lombard, toszkánai mesterek tevékenysége Európában, nem különben a középkori Magyarország területén, így Pécsset is közismert.

A székesegyházbeli 12. századi faragványok mesterköreitől eltekintve, kiemelve az oszlopfőn lévő alakok származásának kérdését, lombard mesterektől valónak gondoljuk, akiknek tevékenysége szinte egész Európa területén kimutatható. Még Svédország művészeti központjában, Lundban, a székesegyház építkezéseiben is a lombard román stílus hatása érvényesül. Érdeklődésünket az itteni altemplom két oszlopa keltette fel. Alkotói nyilván találkoztak az északi germán mitológiával. A többi, sima felszínű oszlop és pillér között említjük azt a lángcsóvából alkotott oszloptörzset, amely tartalmilag kapcsolódik a közelében álló másik tartóelemhez. Ez utóbbi oszlop tulajdonképpen a vele egy anyagi-szerkezeti egységet alkotó, életnagyságot meghaladó, halálfejes-szakállas germán isten-alak. Karjával átöleli, mintegy tartja az oszlopot, mintha hozzákötötték volna, jobb válla fölött hátranéz. Köntösét széles, hangsúlyos öv fogja át, ami az istenekre jellemző varázsövre utal. Személyében a mitológiai gonosz istenséget, a tűzistent, Lokit véljük, akit a kereszténység térhódításával örök kényszerszerepbe, a keresztboltozat tartására állított a bűnhődést példázó gondolat.

Észak-Itália plasztikájában a kifejezőerő hanyatlása a 11. század második felétől figyelhető meg. A faragványok korábbi finomabb dekorativitását az aránytalanság és a kevésbé átgondolt megfogalmazású jelenetek váltották fel. Az ábrázolások, elsősorban a domborművek elbeszélő jellegét elhanyagolva, a mesterségbeli kifejezőerő gyengülését mutatták. A történetek folyamatának bemutatása helyett megelégedtek azok egy-egy epizódjának felidézésével. Témájukban főként az állatküzdelmek, s a démoni erők összecsapása jelent meg, ami addig a lombard kőfaragásra nem volt jellemző.²⁰

Az oszlopfőt alkotó mesterkör működési területe

A lombard mestereknek a germán mitológiával való találkozására, ábrázoló művészetükben történt megjelenítésére több példát is állíthatnánk. Ezúttal azon-

¹⁸ Az antik téma átvételének lehetőségét a római birodalom távolabbi vidékeiről származó hagyományok, nemkülönben azon körülmény is erősíteni látszanak, hogy a román kori kőfaragók előtt hasonló római emlékekről származó ábrázolások ismeretesek voltak. E kérdésben nem hagyható figyelmen kívül, hogy a székesegyház falaiban másodlagos elhelyezésben átfaragott római kővek is vannak.

¹⁹ Horváth Henrik: Pannoniai antik elemek továbbélése román épületplasztikánkban. Pécs, 1935. 4. p.

²⁰ Marosi... i.m. 1972. 80. p.

ban még két helyszínt említünk meg, ahol a pécsi oszlopfőhöz leginkább hasonló faragványi részletek ismerhetők fel.

Griffek és madarak küzdelmét ábrázoló lombard mesterektől eredő relief került elő a vakolat alól a rajna-hesseni Flonheim egyik lakóházának falából. Ugyanott, egy másik épületből került napvilágra egy barokk kori átépítések felhasznált dombormű, amely oroszlánt és kígyót, s egy ellenük küzdő fejszés emberalakot ábrázol. A jelenetet egy sas egészíti ki, amelynek testhelyzete, halpikkelyszerű tollazata, különösen a mandula alakban körülárvolt szeméinek kialakítása a pécsi oszlopfő madáralakjainak megegyező részleteivel szoros rokonságot mutatnak.²¹

A mainzi dóm déli bejáratí elöcsarnokának pillérfejezeteit (1100 körül) is lombard mesterektől származtatják, akik számára ezek a flonheimi griffes reliefhez szolgáltak előképül. A mainzi és flonheimi faragványok kígyó-, illetve madármotívumában, a tollazat és a szemek sajátos megoldásában az a kőfaragói stílus van jelen, amely 1090 táján a dóm épületplasztikai részletein Speyerben is tanulmányozható. A lombard kőfaragók jellegzetes formarendje az ilbenstadti premontrei templom és a már említett svédországi Lund dómjának domborművein egyaránt megjelenik.

Az előbbi néhány példa alapján is egyértelmű, hogy az észak-itáliai, lombard mesterek motívumkészlete a germán népek mítoszvilágával való találkozások hatására új formaelemekkel gyarapodott. Vándorlásaik során az újabb és újabb alaki változatok alkalmazása, mesterségbeli sokszínűségüket eredményezte, ami által saját hazájukban éppúgy keresettek voltak, mint Franciaországban vagy Európa más tájain.²²

Mindezekkel szeretnénk rámutatni, hogy nem zárható ki, hogy Pécsen, ahol mint ismeretes, a székesegyházban Európa-szerte alkotó lombard iskola mesterei is dolgoztak, a távolabbi kultúrák mitologikus világának néhány motívumát faragványaikban megjelenítették. Az pedig tényként kezelendő, hogy a pogány legendák, szájhagyományok intő, vagy követendő példaként alkalmazható részét a keresztény ideológia a saját eszmeköre szerint átalakítva jelenítette meg a templomi ábrázolások témáiban. Az ókori kereszténység idején szobrokat nem állítottak. A román kori plasztika istenábrázolásának térnyerését a nyugati pogány világ előképi hatásában kell látnunk.²³

A kentauros oszlopfőt, illetve a sellős gyámkövet alkotó mesterek formajegyei nagyfokú hasonlóságot mutatnak a fentiekben említett példákkal. A tartalmi vonatkozásokban is felismerhető analógiák alapján úgy véljük, hogy a szóban forgó oszlopfő alkotói arról a kulturterületről érkeztek, ahol a kereszténység terjedésével párhuzamosan a pogány mítoszvilág is élt és hatott.

A mitológiai istenek és hősök tettei részben beleolvadtak az egyházi ábrázolások ikonográfiájába, ugyanis a kereszténység átvette, és új tartalommal töltötte fel a germán ábrázolások alkalmazható epizódjait. A térítés a germán őshit áldozati

²¹ Lásd Fritz Victor Arens: Rheinheissische Bauplastiken um 1100 unter lombardischen einfluss. = Wandlungen Christlicher Kunst im Mittelalter. Baden-Baden, 1953. 253–258. p.

²² A művészet története (Aradi Nóra szerk.) A korai középkor. Budapest, 1988. 305. p.; Marosi... i.m. 1972. 82–83. p.

²³ Somos Róbert: Művészet és teológia a patrisztikus korban. = Pécsi világorökség. Örökségi füzetek 2. Pécs, é.n. 78. p.

helyein állította fel oltárait, s az áldozati szokásokat a megközelítő naptári időben népünneppé változtatta. Ezzel a tudatos gesztussal magyarázható, hogy Németországban a katolikus egyháznak nagy szerep jutott a pogány vallás több emlékének fenntartásában.

Pogány ábrázolás mint keresztény eszmehordozó

Az oszlopfő jelentéstani kérdéseinek vizsgálatában a mesterek származási, illetve működési területén élő kulturális és művészeti hagyományokat tanulmányoztuk. Így jutottunk el az óskandináv-germán Edda-dalok mitikus és mondai világához, amelyben a legrégebbi és legfontosabb a „A jósno jövendölése” (Völuspádal). Ennek tartalmi részében a keresztény képi elemeket is tartalmazó, a pogány világnézet gazdag és megragadó összefoglalását találjuk a germán istenek és óriások, illetve törpék háborúskodásáról. Az óskandináv mondanokör, vagyis az ősi Edda-dalok, még a 9–11. században is szájhagyományok változataiban éltek. A későbbi századokban Izlandon gyűjtött mondákat írásba foglalták, s a legjelentősebb kéziratokat a koppenhágai királyi könyvtárban őrzött Codex Regiusban egyesítették. Több, később előkerült kézirat töredékét a prózai Edda foglalja magába.²⁴

Az átvizsgált mitológikus énekek között találtuk meg azokat a szereplőket, amelyek oszlopfőnkkel kapcsolatba hozhatók.²⁵ Az alábbiakban a közülük választott mondai isteneket, óriásokat mutatjuk be.

A Thrymskvidha- vagy Thrym-ének szereplői között találjuk a rettenetes erejű Thort vagy Donart, Odin főisten egyik fiát, a menydörgés és a viharistenét.²⁶ Ő szórja a villámokat, s ha kecskebakoktól vont szekeren robog az égen, dörög a menybolt. Mint vitéz katona, a szörnyekkel szemben megvédi az isteneket és az embereket. Akár a legtöbb isten, varázsövet visel, ami megkilencszerezi erejét. Játszi könnyedséggel elbánik, egy bikával, amit akár el is fogyaszt ebédre. Félelmetes fegyvere a Mjöllnir, a csodabálta vagy kalapács, amely elhajítását követően, miután az ellenséget megsemmisítette, bumeráng módjára visszatér gazdájához.²⁷ Felszereléséhez tartozik még a balta, illetve kalapács forgatásához és a villámok tartására szolgáló vaskesztyű. Donar együltében elfogyaszt néhány ökröt és pár lazacot, s rá akószámra issza a mézsört. Odin és Thyr mellett ő az istentriász legfontosabb alakja, a római Hercules vagy Jupiter megfelelője a germán mitológiában. Donar kíséretében találjuk gyakran a már fentebb említett Lokit, a többi isten bosszantásában örömét lelő, hol öregasszony, máskor sólyom képében megjelenő furfangos tűzistent. Fortélyosságát a mítosz külön kiemeli.²⁸

²⁴ Meyers Konversations-Lexikon Band 5. Leipzig, 1888. 303. p.

²⁵ A kutatás alapjául 10 mitológikus, 21 hősi ének és 5 vegyes tartalmú ének szolgált.

²⁶ Thor a legnagyobb tiszteletben a skandináv félszigeten és Izlandon állott. Az ófelnémeteknél Donar néven említik (Donnerwetter). A régi germánok pihenőnapja a csütörtök (Donnerstag) volt

²⁷ Minden más indoeurópai vihar- és villám-istennek, a görög Zeusznak, a kelta Dagdának, az indiai Indrának szent attribútuma, amely a régmúlt idők zivatar-képzeteire vezethető vissza. A korábbi mítoszok, akár az Edda esetében, több alkalommal baltáról, később kalapácsról szólnak

²⁸ Lucifer megfelelőjeként is emlegetik, aki saját kedvteléséből néha jót is cselekszik. Loki-ábrázolás található a westmorelandi Kirkby Stephen-templomban. Ismertetőjegyei: hangsúlyos öv, bilincsek, genitalia feltüntetve. Közli H.R. Ellis Davidson: Skandinavian Mythology. London, 1982. 105. p. A Rajna kincse és a Niebelung gyűrűje zenedrámák egyik szereplője.

Donar és Thrym

Thrym, az óriás, aki sas képében szokott megjelenni, Donar által pusztult el. Egyelőre hármukkal foglalkozunk, akik a Thrym-énekben játszanak főszerepet. Donar isten történetének több, novellaszerű leírását olvashatjuk mindkét, a verses és a prózai Eddában.

Az oszlopfő bal (eredeti helyén nyugati) oldalának domborműve

Két főalakra oszlik. Az egyik egy női mellalakos, de bikatestű kentaur, testén kilenc sávból álló bordázott felülettel. Feje az abakusz vonalába mélyed. A jobb kezében egy baltával a másik figura, a fejezet sarkán álló, félig nyitott szárnyú sas felé sújt. A kentaurnak ábrázolt nő jobb alkarja a felkarhoz viszonyítva jóval vastagabb, ami fordítva lenne indokolt. A könyökizület táján történik a méretváltozás, mintha hosszú szárú kesztyűt viselne. A sas lába a párnatag fölött végződik, ellentétben a fejezet másik sarkán álló madaréval, amely megmarkolja azt. A mellén lévő tollazat pikkelyszerűen képzett. A faragvány jelentős mértékben eltér és alulmarad a többi középkori székesegyházbeli domborművek művészi színvonalától.

A Thrym-ének (Thrymskvidha vagy Die Wiedererlangung des Hammers)

A verses Edda elbeszélése szerint Thrym óriás, aki sas képében eltulajdonította Donar félelmetes kalapácsát, a Mjöllnirt. Visszaadni csak Freyja istennőért cse-

rében hajlandó, akit feleségül követel magának. A Donar védelme alatt élő istenek most nyugtalanok biztonságuk elvesztése miatt. Heimdall isten tanácsára cselhez folyamodnak: Donar, Freyja ruhájában, tehát nőnek öltözve jelenjen meg Thrym otthonában, kísérője pedig, ugyancsak női ruhában, mint Freyja, valójában Donar udvarhölgye, Loki legyen. Így érkeznek Thrymhez, aki már alig várja menyasszonyát. Az óriás Thrym a falánk menyasszony viselkedése miatt gyanakvóvá válik, de a leleményes Loki minden rendellenességre talál elfogadható magyarázatot. Amikor elérkezik az esküvői szertartás ideje, az óriás előveszi Donar kalapácsát, és Freyjának vélt menyasszonyának ölébe helyezi.²⁹ Ekkor Donar, magát felfedve, hirtelen elveti gyilkos fegyverét, amely elpusztítja Thrymet és egész családját.

Visszatérve az oszlopfő baltás kentaur-faragványának ábrázolásához, a jelenet kentaur alakjában a nőnek öltözött Donart látjuk, akinek állat-teste leginkább bikára emlékeztet. A terio-antropomorf megjelenítésben, a mondára alapozott véleményünk szerint, Donar csillapíthatatlan étvágyából eredő rettenetes testi ereje, illetve az érzékeltetni kívánt természetfeletti erő mutatkozik meg. Külön kell megemlítenünk a bika testén bordázatnak látszó részletet, amely a hasi oldalon is folyamatos, tehát nem lehet bordaábrázolás, hanem varázsöv. Ez egy pontosan kilenc szelvényből álló szakasz. Ismeretes, hogy Donar varázsöve kilencszeres erőt adott viselőjének, de ettől eltekintve is a germán mitológiában a kilences szám toposz, amely külön jelentőséggel bír.³⁰

A bikához kapcsolódó tulajdonság megjelenítésére találunk előképi párhuzamot az asszír birodalom korából (Kr.e. 8–7. század), ahol Ramman viharisten erejét a fejből kinőtt két-két bikaszarv jelzi. Jobb kezében baltát emel, baljával villámköteget markol, derekát széles varázsöv fogja át. Hozzánk közelebbi időből hasonló részleteket látunk a kömlődi Jupiter-Dolichenus fogadalmi emléken is, ahol a főalak bika hátán állva, felemelt jobbában kétélű baltát, bal kezében pedig villámokat tart. A viharisteneket jellemző attribútumai mellett az ábrázolásnak igen figyelemre méltó részletét kell kiemelnünk: jól látható, és az állattal való szoros eszmei összefüggésre utal, hogy Jupiter varázsövét, amint a mi oszlopfőnk esetében is, a bika viseli! Odin lován is a főisten germán nóduszra hurkolt varázsövét mutatja egy wendeli (Upland, Svédország) sírlelet. Egyebek mellett baltás alakok és bikatestű kentaurok a rúnaírással tonderni aranyszarv ábrázolásain (Kr.u. 500 körül) is szerepelnek.³¹

Az oszlopfő sarkán álló sas, illetve Thrym azonos voltát megkérdőjelezők aggodalma indokolatlan, ugyanis a monda szerint Thrym, akár a többi isten, gyak-

²⁹ Egyesek vélekedése szerint a „Donar-kalapácsot”, mint kultikus tárgyat, az esküvői szertartásoknál használták az északi germánoknál (Gretna Green, Springfield?)

³⁰ Például a Völund-énekben a déli szüzek a kilencedik tél eljöveteléig pihentek a Farkas-tó partján. – Odin, hogy Mimers kútjánál a bölcsesség vizéből ihasson, fél szemét Mimersnek adta. Előtte kilenc napig koplalt. – Német vidékeken volt szokás, hogy a karácsonyi vacsora maradékát a gyümölcsfákra szórták, s az állatoknak is adták belőle, de csak kilencfélét. – Odin, halott fiának, Baldmnek hajón égő máglyájára dobta arany karkötőjét, amely minden kilencedik éjjel új karkötőket hozott létre. – Az északi germán mitológiában a világ kilenc rétegből áll. – A pécsi oszlopfőn a madarak szárnytollainak száma is kilenc-kilenc.

³¹ Ramman isten képét közli Sz. A. Tokarjev: *Vallás és történelem*. Budapest, 1966. 316. p. A Jupiter-ábrázolás egy ezüstözött bronz domborművön fordul elő. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum. Ezt és a tonderni ábrák, valamint a wendeli sírlelet képét közli Szimonidesz Lajos: *Primitív és kultúrvallások, iszlám és buddhizmus*. Budapest, 1931. 176. 193. 197 p.

ran sas- vagy sólyomruhában jelenik meg. Tehát Donar fenyegető tartása valóban a sas képében megjelenített Thrym óriás ellen irányul. Következésképp, az oszlopfő bal oldali faragványának részleteiben az eddai Thrym-ének történetét, helyesebben annak zárójelenetét látjuk.

Donar azonosításában segítségünkre szolgál továbbá a Hrungrir óriással vívott párviadalának leírása. E mozzanatnak értelmezésével a vallástörténések is sokat foglalkoztak. Az esemény előzménye során Hrungrir az Áz isteneket, így Odint is sértegette, majd párviadalra hívta Donart. Az elhajított két félelmetes fegyver, az óriás köszörűköve, illetve Donar kalapácsa, a Mjölgrir, a levegőben összeütözik. Az óriás Hrungrir szörnyethal, a köszörűkőből kipattant darab viszont Donar homlokába fúródik, és onnan különféle varázslatokkal sem tudják eltávolítani, ezért ennek nyomát élete végéig viseli. Ennek megfelelően az oszlopfő Donart ábrázoló faragványán, illetve annak bal szeme fölött, láthatóan nem koccanástól származtatható, a környező felszínnel azonos szemcsestruktúrájú és tapintású, szabályos kör alakú mélyedés látszik. Alkarjának az elvárhatón felüli méretezését sem lehet a kőfaragó mester ily nagymérvű ügyetlenségének vagy véletlennek tulajdonítani. Mint a Donarra utaló többi azonosító tényező jelenlétében, úgy a vastagított kézfej és alkar megformálásában is az ő attribútumainak sorában szereplő vaskesztyűjét véljük felfedezni.

Az oszlopfőjezet középső (eredeti helyzetében déli) oldala

A középen ábrázolt férfialak jobb kezében a sashoz csatlakozó botot, felémelt baljában gömb alakú tárgyat mutat fel, amelynek láthatóan nagyobb jelentőséget tulajdonított a megrendelő vagy maga a mester. Az egyébként aránytalan testű személy feje és bal keze az abakusz előtt helyezkedik el. Jól kivehető hajviselete homlokát kissé takarja, elöl egyenesre vágott. Arcszőrözetet nem visel. Ruházata gallér nélküli, bemetszett nyakú hosszú ujjú ing, derekán széles, elöl hurkolt övvel. Az ing hossza nem éri el a combok közepét, miáltal az alak nemi szerve fedetlen.³² Kissé felhúzott térdei és függőlegesen csüngő lábfejei miatt az ábrázolt férfit semmi esetre sem álló, hanem lebegő helyzetében látjuk.

Thiazi története Lokival (Skaldskaparmal)

Thiazi az északi mitológiában a vihar és a fagy előidézője. Igen erős és bátor óriás, aki a Thrymheimben lakik. Snorri Sturluson (1178–1241) izlandi krónikás, akinek bizonyára nevéhez fűzhető az Edda elnevezése, a korábbi századokból fennmaradt ógermán mitológiai szájhagyományokat 1230 körül három jelentősebb prózai kéziratában foglalta össze.³³ Ezek egyikében fordul elő az a kaland, amely egyik közös kirándulásuk közben esett meg Odin főistennel, Loki és Hönir istenekkel.

³² K. Schlabow ásatásból származó textilmaradványokból készített rekonstrukciója alapján tudjuk, hogy az északi germán férfiak a Lokin ábrázolt inget és úgynevezett germán nóduszos övet viseltek, persze harisnyaszerű nadrággal. Rajzát közli Wilfried Menghin: Die Langobarden. Archäologie und Geschichte. Stuttgart, 1979. 77. p.

³³ Meyers Konversations-Lexikon. Band 5. Leipzig, 1888. 305. p.

Balról Thiazi, Loki középen az aranyalmával

A három kiválóság útközben nagyon megéhezett. Kerítették hát egy csordányi ökröt, s közülük néhányat meg akartak főzni. Bárhogy rakták is a tüzet, az üst nem akart melegedni. Ekkor észrevették a fölöttük emelkedő tölgyfán ülő, s a tűz melegét elvonó sast, amely a varázslat feloldását ajánlotta az ökrökből való részesedés ellenében. Megegyeztek, s a hús hamar meg is főtt. Egyszer csak a sas hirtelen lecsapott a legnagyobb falatra. Leghamarabb Loki eszmélt fel, s egy karóval heves ütést mért a rablóra. A sas, aki nem volt más, mint Thiazi, felröppent a testéhez tapadt karóval, ennek másik végén Lokival, aki azt nem tudta elengedni. Thiazi elrepült a szabadulásáért rimáncodó Lokival. Tőle cserébe Thiazi azt követelte, hogy Iduntól, a végtelen ifjúságot őrző istennőtől szerezze meg az istenek örök életét fenntartó aranyalmát. Miután erre ígéretet kapott, elengedte foglyát. Loki tehát rászedte Idunt, s az istennőt az aranyalmával együtt Thiazi kezére adta. Ennek következményeként az istenek öregedni kezdtek, amiért Lokit halállal fenyegették meg. Ő, hogy bőrét mentse, a Freyjától kölcsönkért sólyomruhában Thiazihoz repült, s az óriást becsapva visszalopta az aranyalmát és Idunt, akit dióvá változtatva vitt vissza Asgardba, az Áz istenek országába. A sólyomszárnyakon menekülő Loki nyomában az őt üldöző Thiazi szállott sas képében, akit végül az istenek pusztítanak el.³⁴

Ha most az előbbi történetet az oszlopfő középrészének faragványával összehajlítjuk, akkor azon, a Thiazival megesett kaland első, illetve végső epizódjának egy-egy mozzanatát látjuk: Loki a hústolvaj Thiazira csap egy husánggal, illetve

³⁴ Skaldskaparmal 56., és Mitológiai ABC, Budapest, 1973. 211. p.

Loki bűnhődése

ugyanő, az általa visszaszerzett örök életet szimbolizáló aranyalmát, avagy a megmentett Idun istennőt rejtő diót mutatja fel. Vagyis a korábban többek részéről Ádám-nak vélt Loki jobb kezében értelmet kap az eddig magyarázat nélkül maradt bot. A főalak lebegő helyzetét az eddigi közlemények szerzői figyelmen kívül hagyták, pedig ahhoz nem fér kétség. Ez a pozíció a sasra mért ütés következménye, merthogy Loki, a monda szerint, a felröppenő Thiazival együtt a levegőbe emelkedett. A kezében tartott gömb alakú tárgy pedig lehet akár alma, akár dió. A felsőtestét fedő ing és öv viselettörténeti szempontból megfelel a korai germán öltözéknek.

A sas kettős szerepben értelmezendő. Donarral való kapcsolatában Thrymet, ugyanaz Loki felől Thiazit személyesíti meg.

További talány marad azonban a főalak alsóteste mezítelenségének oka. E testrésze ugyancsak fedetlen a westmorelandi Loki-ábrázoláson is, tehát itt, és Pécsen az alaknak hasonló tartalmú jelentését kell keresnünk. Mondandója nyilvánvalóan jelképi és lényeges, különben ily formában, templomokban nem került volna bemutatásra. Ezzel kapcsolatban felvetődhet annak lehetősége, hogy a kezében tartott Idun-féle élet-almával összefüggésben, a halál fölött diadalmaskodó örök élet-, illetve termékenység-jelképről, a pogány forma-, és keresztény eszmei elemek áttünéséről, egyesített képi kifejezéséről van szó.³⁵

³⁵ Ehhez az eszmekörhöz, illetve ábrázolásmódhoz kapcsolódik a termékenyítő férfierőt hangsúlyozó bicsérdi sírlelet, egy Priápusz-szobor, a hozzá tartozó kicsiny Vénusz alakjával. Tóth István: A római valóság emlékei Sopianaeból. = Baranya. Pécs, III. évf. 1990/1. 10. p. Az antik és germán elemek átvétele ismeretes a keresztény ábrázoló művészetben.

Más megközelítésben viszont, ha a Thiazi történetének folytatását követjük, akkor előtűnik egy epizód, amely kapcsolatba hozható Loki alsótestének meztelenségével. E szerint Thiazi elárvult leánya, Skadi fegyverrel kíván bosszút állni atyjáért. Harcra azonban nem kerül sor, mert a leány kiegyezett az istenekkel. Skadi a béke feltételül szabta, hogy vidítsák fel őt gyászából, hogy végre nevetessen. Az istenek tanakodásának a furfangos Loki végül sikerrel járt ötlete vetett véget, amikor kecskeszakállt kötött saját nemi szervéhez. Ezzel Skadit megnevettette, ami által az isteneket egy újabb véres háborútól mentette meg.³⁶

Ez a változat azonban inkább a westmorelandi ábrázolás vonatkozásában valószínűbb, ahol nem társul más értelmű kiegészítő jelképhez. Pécs vonatkozásában elfogadhatóbbnak látszik az előbbi megoldás, különösen, ha a helyben élt és ismert Priapus-hagyomány germán átvételét elfogadhatónak tartjuk.

A kapitel jobb (középkori beépítésben keleti) felének faragványja

Az oszlopfejezet előbbi két oldalánál egyszerűbb, és első látásra érthető ábrázolásán egy hátára fordult kígyó látszik tekeregni, amint a sarkon álló madár feje felé fordul. A kígyótest azonban csak látszatra tekergőzik. Ugyanis a sérült felületi rész figyelmes vizsgálatából megállapítható, hogy a hulló testét egy ábrázolt köfelületből kiágazó hurok fonja át, amelynek vonalvezetése az állat testével nem mutat folytonosságot, ahhoz nem csatlakoztatható. A kígyó mellett három levél tölti ki a teret, ami a természeti környezetet érzékelteti. A kígyó feje eléri a sasszerű madár fejét, amiből a fenyegetettség helyzete nyilvánvaló. Erre utal az is, hogy ha a madáralakkal szemben helyezkedünk el, a letört részlet ellenére látható, hogy fejét balra dönti, tehát védekező helyzetet mutat. A ragadozó madárnak, a másik sarkon álló sassal megegyező módon, kilenc-kilenc szárnytolla van. Most pedig nézzük, hogy e jelenet miként helyezhető az eddai mítoszok eseményei sorába!

A Baldr-mítosz, avagy Loki bűnhődése

Baldr Odinnak és Friggnek fia, a napisten. Az istenek között a legszelídebb. Rossz álmából ébredve arra kéri az isteneket, hogy eskessék meg az összes élettelen anyagot és élőlényt, hogy nem sebzik meg őt. Le is teszi az esküt minden érc, a tűz, a víz, a föld, valamint a növények és állatok is. Az istenek játékból célpontjukká teszik Baldrt, aki valóban nem sérül meg semmilyen harci eszköztől sem. Gonosz tervet forralva Loki öregasszony képében kiveszi Friggből, hogy egyetlen élőlényt, a fagyöngy nem tette le az esküt. E titok birtokában az álnok Loki arra biztatja Baldr testvérét, a vak Hödurt, hogy ő is vegyen részt a játékban. A kezébe adott fagyöngyágból készült dárdát Loki irányította, amivel a vak isten halálra sebezte Baldrt. Így jutott a halál istennőjének, Helnek birodalmába, miközben elsötétedett a föld, elhalt a természet, és dermesztő hideggel foglalta el helyét a tél istene.

A halott istent a hajóján rakott máglyára teszik, s azt felgyújtva a tengerre bocsátják. Odin és az istenek ki akarják szabadítani Baldrt a Holtak birodalmából, ezért követül küldték Hermodrt a Holtak Urához, Helhez. Ő reményt adott Baldr

³⁶ Mitológiai Enciklopédia I–II. Budapest, 1988. 591. p.

visszatérésére, s kijelentette, hogy csak akkor engedi vissza Baldrt, ha az egész földkerekség összes élőlénye és élettelen anyaga megsiratja a napistent. Csak egy öregasszony szeme maradt száraz, így Baldr továbbra is a halottak birodalmában maradt. Az öregasszony Loki volt. Az istenek hosszas keresés után megtalálták a fondorlatokkal menekülő Lokit, aki szörnyen meglakolt gonosztettéért. Gyermekai beleivel három sziklához rögzítették, feje fölé kígyót kötöztek, amely szüntelenül arcára csepegtette mérgét. Egy más Edda-variáció szerint felesége a mérget egy edénybe fogta fel, de miközben azt ürítette, a mérreg Loki arcára folyt, s ilyenkor fájdalmában vonaglott, amitől földrengések keletkeztek.³⁷

Lássuk tehát az oszlopfő harmadik oldalának ábrázolását! A kőhöz hurkolt nyitott szájú kígyót, az oszlopfő sarkán álló madár fejét elérve, hátára fordult testhelyzetében látjuk. Ebből következik, hogy a hullót nem marás közben, hanem a teáskannák csőre módján, mérgének öntése közben, Loki mítoszbeli bűnhődésének megfelelően ábrázolták.

A veszélyeztetett madár ezek szerint nem sas, hanem a Loki többszöri alakváltozási módját idéző sólyom, vagyis maga Loki, aki védekező helyzetében a csepegő kígyóméreg elől fejével kissé elhajol.

A kígyó mellett ábrázolt három levél jelentőségét nem ismerjük. Megjegyezni kívánjuk azonban, hogy a 38. jegyzetben idézett képen a kígyó mellett szintén három levél szerepel. Ez lehet véletlen is, de ezzel kapcsolatban említésre érdemes, hogy a kígyókultusz ősi története folyamán, a germán ábrázolásokon gyakran növényi ornamentikával kombinálták a kígyó alakját, amint ez leghatásosabb módon egy izlandi templom ajtófaragványának domborművén tűnik fel.³⁸

A szirénes (sellós) gyámkő

Az oszlopfőn nyugodott az a boltozati hevederív, amelynek ellenoldali nyugvópontját a déli mellékhajó falába épített alakos gyámkő jelentette. Előlről egy ruhátlan, copfos leányalakot ábrázol, amely kettős, felfelé ágazó halfarokban végződő alsótestét jobb, illetve bal kezével tartja. A tartóelem jobb oldalán sérülésből eredő hiányosság mutatkozik. Ennek helyén feltehetően még egy alak szerepelt, amelynek jobb kézfeje a szirén bal farkrészén látszik. Ettől távolabb, a törött felület jobb szélén egy függőleges helyzetű kígyótest, esetleg pálmafatörzs részlete megmaradt, amelynek, s a hiányzó többi résznek rekonstrukciójával mindhiába próbálkoztunk. A faragás módjából következtetve e konzolkő az oszlopfővel egy időben készült.

A gyámkövön ábrázolt szirén előzményei, akár a kentaur, az ókorra nyúlhatnak vissza. A szirének, Odysseus csábítói, leányfejű, madártestű lények. Miután a homéroszi történetben csábításuk sikertelen volt, a sors rendelése szerint a tengerbe zuhantak. Ebből eredhet az a formaváltozás, amely a középkorban a tengerből felbukkanó, már halfarokban végződő női alakokként, sellők formájában ábrázolja őket. E haláldémonokat, a szirénábrázolásokat a keresztény világban, mint a bűnre csábítás elleni intést alkalmazták a templomokban. A halállal és az alvilággal kap-

³⁷ Szimonidesz... i.m. 1931. 201. p. A jelenet képét ismeretlen metszet alapján közli Tokarjev... i.m. 1966. 200. p.

³⁸ Báró Fejérváry Gézáné: A kígyó az életben és művészetben. = Búvár 1938. február 133. p.

A sellő-szirén

csolatban álló jelképi lényekként, az ecclesia militans és triumphans, vagyis a küzdő egyház által legyőzött ellenség fölötti diadal megtestesítőiként, illetve ezek képviselőjeként szerepelt a pécsi székesegyházban is. Elvi értelmezés szerint a legyőzöttet, oszlopfőként vagy gyámkő gyanánt az egyház szolgálatára, azaz, a boltozat súlyának hordására „ítélték.”³⁹

Az oszlopfő faragványainak tartalmi értelmezése

A germán mitológia terjedésének lehetőségét, sőt a kereszténység által részbeni átvételének, tartalmi átformálásának tényét, korábban más kutatók már kimutatták. Ennek bizonyítására tehát nincs szükség. Magyarázatra szorul viszont, hogy milyen eszmei mondandója lehet e korai, 11–12. század eleji oszlopfőnek a pécsi székesegyházban. Magáért az ábrázolás kedvéért biztosan nem áldozott volna időt és energiát az oszlopfő mestere. A pogány mitológia epizódjai keresztény eszmei alkalmazásban nagy valószínűséggel a következők szerint értelmezendők:

³⁹ A szirénábrázolások franciaországi templomok, kolostorok oszlopfőjezetein gyakoribbak. Spanyolországi előfordulásaik is francia hatás alatt jöttek létre. Az ovideói katedrális (12. század) San Miguel-kápolnája apostolai közül Simon és Júdás lábai sziréneken taposnak. Más műfajban Luigi Carbone ferrarai tanár emlékére vert plaketten kettős halfarkú szirén szerepel. A pécsihez leginkább hasonló formát Augsburgban, a dóm stallumán láttunk. Hazánkban a pécsin kívüli egyetlen román kori szirén, a lébényi templom déli kapujának egyik kapiteljén angyalszerű, leányfejű madáralakban fordul elő.

A Donar és Thrym történetének befejező mozzanatában a tolvaj és zsaroló sas-óriásnak, a tízparancsolat megszegőjének, bűnhődnie kell. A faragvány átvitt értelmű tartalmában a jó ügyért való küzdelem értelmét, a bűn fölött az igazság győzelmét jelentő gondolatot ismerjük fel.

A kapitál középmezéjén ábrázolt Loki alakjában a bűnös megtérésére látunk példát, aki az örök élet lehetőségét állította helyre a visszaszerzett életjelképet képviselő almával, vagy talán a dióba zárt Idunnal. A Loki által megmentett Idun az örök ifjúság őrzője, vagyis az üdvözültek véget nem érő túlvilági létét jelképezi.

A fejezet harmadik oldala akár az Utolsó Ítéletre emlékeztető jelkép is lehet, amelyben a Baldr halálában és sok más bűnben részes, sokarcú, itt sólyom képében megjelenített Lokit éri utol a végítélet. A jelenetben a bűnös lelkekre váró megérdemelt büntetésre és szenvedésre látunk megszívlelendő példázatot, ahol a kígyó mint igazságtevő, ítéletvégrehajtó hatalom nyilvánul meg.

Tehát az oszlopfő két oldalmezéjén a bűnre és az érte járó bűnhődésre, a törvény és igazság, vagyis a tízparancsolat diadalára utal egy-egy jelenet. A középső dombormű összetettebb gondolatsort fejez ki. A szirénes gyámkő és az oszlopfő a korábbi nézetek szerint is kölcsönös összefüggésben állnak egymással. Véleményünk szerint a Loki kezében tartott alma vagy dió jelentéstartalmának ellentétpárjaként szerepel a sellő-szirén alakja. Vagyis az oszlopfő-hevederív-gyámkő építészeti egységében az örök élet, üdvözülés, illetve a halál, az örök kárhozat jelképei, illetve ellentétpárja néznek farkasszemet egymással.

Az oszlopfő pogány és keresztény vallási kölcsönhatásban fogant ábrázolásai, a domborművek általános műfaji és technikai lehetőségeinek megfelelően, az adott jelenetet nem elbeszélő jelleggel adják elő. Az önálló életet élő plasztikai elemek a történet kivonatát, amint oszlopfőnk esetében is, mozzanatszerű utalás formájában ábrázolják.

Összefoglalás

Miután a számos Edda-dal közül kiválasztott legnépszerűbb négy ének záróeseményeit az oszlopfő minden ábrázolt mozzanatában maradéktalanul felismertük, annak értelmezésre váró részlete nem maradt. Ezért úgy véljük, hogy a korábbi, az oszlopfő faragványainak értelmét kereső, csonkán maradt és vitatható érvekkel kísérletező magyarázatokkal szemben, elegendő és elfogadható kultúr-történeti előzmények és analógiák sorával, meggyőző módon támasztottuk alá az oszlopfő nem mindennapi jeleneinek mondai eredetét. A dombormű alakjaihoz illeszkedő Eddabeli énekek eseményei sorában ugyanis keresve sem lehet annyi véletlenszerűen megegyező mozzanatot találni, mint amennyi a kőbe faragott pécsi ábrázolások és azok részletei, illetve az általunk ismertetett mitológiai történetek összevetéséből vált egyértelművé.

A misztérium-vallások látványosság számba menő szertartásainak lényegi része az istenek élettörténetének drámai eszközökkel történő szemléltetése volt. Az ábrázolások jelentőségét a bűn és az érte járó bűnhődés, vagy az erények és a megdicsőülés megjelenítése, illetve annak hatásos bemutatása fejezte ki. Ebben

fontos szerepet szántak a misztikának, amelyben az ember az érzéki világtól elszakadva egyesülhet a magasabb szférák követendő lelki életképeivel.

Ezzel kapcsolatban kell megemlítenünk egy speciálisan pannóniai emlékcsoportot, a keresztény tartalmú szimbolikus téglakarcolatokat, amelyek tartományunkban, nagy számban kerültek felszínre. Sokféleségük a keresztény hitvilág fogalmi lényegének adja keresztmetszetét. Az egyszerű monogramos utalások mellett a lélek győzelmére emlékeztető pálmaábrázolások és más figurális rajzok szimbolikus elemekkel keveredve már bővebb fogalmakról, a jó és rossz, a világosság és sötétség harcáról, kivégzett mártirokról tájékoztatnak.

Hasonlóképpen a germán népek a 4–10. század közötti időben fokozatosan áttértek a klasszikus szimbólumoktól is érintett keresztény vallásra, népi szokásvilágukban, szertartásaikban azonban ősi hiedelmeiket továbbra is megőrizték.⁴⁰ Ezen kulturális konglomerátum nyomait viselik az oszlopfő ábrázolásai, amelynek hazánkban egyedüli pécsi megjelenését egy összetett művészeti hatást hordozó 11–12. századi lombard kőfaragó csoportnak köszönhetjük.

Az oszlopfő készítésének ideje bizonytalan. Megállapítható azonban, hogy a székesegyház 12. századi nagy díszítőprogramja során a magasabb művészi színvonalon készült dél-francia–lombard ízlésű domborművi alkotásokat időben megelőzte, amit primitív alakjainak formai sajátossága, a szabad felületet nem hagyó, tömör fogalmazásmódja is elárul.

A kapitell témájának ötletét ez ideig nem köthetjük adott megrendelő személyéhez, sőt, maga a megrendelés ténye is bizonytalan. Nem áll messze tőlünk a gondolat, miszerint az oszlopfő a gyámkővel együtt másodlagos beépítettségben szerepelt a 12. század harmadik harmadára kialakított belső plasztikai díszítésű és festett szentélyű székesegyházban.⁴¹

Az úgynevezett kentaurus vagy Ádámos fejezet, a fentiek alapján, eddigi nevében félrevezető és téves, mert tartalmában egy más, összetett kultúra értékeit képviseli. A jövőben az „ógermán oszlopfő” megnevezéssel talán közelebb járnánk a valósághoz, amelynek megközelítésére e dolgozattal tettünk remélhetőleg nem meddő kísérletet.

⁴⁰ Vallástörténeti Kislexikon. Budapest, 1983. 104., 178. p.

⁴¹ A dómmúzeumban áll egy hosszú hajjú, halfarkát tartó szirént ábrázoló festménytöredék, amely motívum származását tekintve a gyámkővel hozható kapcsolatba

SUDÁR BALÁZS

KI VOLT JAKOVÁLI HASZAN PASA?*

A hódoltság legépebben fennmaradt dzsámijának alapítójáról és építési idejéről a Péccsel foglalkozó szak- és népszerűsítő irodalom sokáig hallgatott.¹ Evlia cselebi útleírásának megjelenése (1904) után az alapító, Jakováli Haszan pasa neve lassan bekerült a köztudatba, ismereteim szerint először Foerk Ernő említette 1918-ban.² Hamarosan a pécsi helytörténeti és turisztikai munkákban is elterjedt a neve.³ Az építés idejéről is Foerk Ernő nyilatkozott először, amelyet ő indoklás nélkül a 16. századra tett.⁴ A dátumot a helytörténetírás, úgy látszik, kevésbé vette át, és csak a Dercsényi–Pogány–Szentkirályi féle Pécs-kötetben találkoztam vele (1956).⁵ 1960-ban megjelent, Pécs török műemlékeit tárgyaló művében a régész Gerő Győző így fogalmazott: „Hasszán pasa dzsámijának építési idejét nem ismerjük, de minden valószínűség szerint – társaihoz hasonlóan – a XVI. század második felében épült.”⁶ Bár sem e munkában, sem a későbbiekben nem találunk olyan tudományos érvelést, mely e nézetet igazolná,⁷ mégis széles körben elterjedt e vélemény. A dzsámi falán látható műemléki táblán is e dátum olvasható.⁸ A jeles török művészettörténész, Ekrem Hakki Ayverdi sokkal óvatosabb volt e kérdésben. Haszan pasa személyét nem határozza meg, Jakovát a koszovói településsel azonosítja. Az építkezés ideje kapcsán megjegyzi, hogy a dzsámi rosszabbul van tájolva, mint a Kászim pasa dzsámija, ezért esetleg korábbi lehet annál.⁹

Jakováli Haszan komplexumáról – elsősorban a kolostorról – több dokumentum is megemlékezik, azonban mindössze kettő tartalmaz használható információt az alapító személyére, s így közvetve az alapítás idejére vonatkozóan: Evlia cselebi útleírása 1663-ból (a),¹⁰ és egy szultáni parancs 1680-ból, amely a dervisektől elvett kolostor visszaszolgáltatásáról rendelkezik (b).¹¹ A két forrásból az alapításra vonatkozó információk nyerhetők ki:

* *A tanulmány az OTKA F 048361. sz. pályázatának támogatásával készült.*

1 Többnyire csak minaretes török mecset néven volt ismert. = Pécs szabad királyi város és vidékének képes útmutatója. Pécs, 1892. 38. p.

2 Foerk Ernő: Török emlékek Magyarországon. A Budapesti Magyar Állami Felső Építő Ipariskola 1917. évi szünidei felvételei. VI. Budapest, 1918. 12. p.

3 Szónyi Ottó: Pécs. Útmutató a városban és a környéken. Pécs, é.n. [1925]

4 Foerk... i.m. 1918. 12. p.

5 Dercsényi Dezső–Pogány Frigyes–Szentkirályi Zoltán: Pécs. Budapest, 1956, 214. p.

6 Gerő Győző: Pécs török műemlékei. Budapest, 1960. 24. p.

7 Gerő Győző: Török építészeti emlékek Magyarországon. Budapest, 1976.; Gerő Győző: Az oszmán-török építészet Magyarországon. Dzsámik, türbék, fürdők. Budapest, 1980. 53–59. p.

8 Évezredek öröksége, 2001, 50. p. A műemléki tábla felirata: *Műemlék. Jakováli Hasszán pasa dzsámija épület a 16. század második felében. Helyreállította az Országos Műemléki Felügyelőség 1961-ben.*

9 Ekrem Hakki Ayverdi: *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri. I/1–2.* Romanya, Macaristan. Istanbul, [1977]. 220. p.

10 Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli: *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi.* Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1457 Numaralı Yazmanin Transkripsiyonu – Dizini. 6. Kitap. Haz. Seyyid Ali Kahraman–Yücel Daglı. Istanbul 2002, 115–17. p.; Evlia Cselebi török világotutató magyarországi utazásai. Karácson Imre (ford.). 1985, 229, 232–233. p.

11 A forrást jelenleg csak Gölpinarli összefoglalásában ismerjük: Abdülbâki Gölpinarli: *Mevlânâ dan Sonra Mevlevîlik.* Istanbul, 1983. 336. p. A dokumentumra Ágoston Gábor hívta fel a magyar kutatók figyelmét: Ágoston Gábor: *Muszlim hitélet és művelődés a Dunántúlon a 16–17. században.* = *Tanulmányok a török hódoltság és a felszabadító háborúk történetéből.* A szigetvári történész konferencia előadásai a város és a vár felszabadításának 300. évfordulóján. Szita László (szerk.). Pécs, 1993. 286. p.

1. Az alapító neve Haszan (a, b), rangja pasa (a, b). Mellékneveként szerepel a Jakováli ('Jakovából való', a) és a gázi ('hitharcos', b).
2. Az alapító egy egész komplexumot hozott létre a Szigeti kapu előtt: dzsámit, medreszét (főiskolát) és mevlevi kolostort is építtetett (a).
3. Az alapító fia, Hadzsi Memi 1680-ban életben volt (b).
4. A komplexum 1663-ban már készen állt (a).

A fentiek alapján megkockáztathatunk néhány következtetést:

1. Mivel egy teljes komplexum építéséről van szó, Haszan pasa minden bizonnyal erősen kötődött Pécshez.
2. Mivel fia 1680-ban még életben volt, Haszan pasa működésének idejét a 17. századra kell tennünk.
3. A Gázi melléknév talán a végvidéki szolgálatra utal.
4. A Jakováli ragadványnév a pasa jakovai kötődését mutatja. E néven két várost tartottak számon a birodalomban. Az egyik Koszovo nyugati részén fekszik (ma: Djakovica), a másik a Dráván túli Baranyában volt, magyarul Diakovárnak hívták, mai neve: Djakovo.
5. Mivel a Jakováli ragadványnév más forrásban ismereteim szerint nem szerepel, nagyon valószínű, hogy a pasát más megkülönböztető névvel ismeri a történetírás.

Szerencsénkre akad egy olyan személy, akire mindezek a tulajdonságok ráillenek: a történeti irodalom Hadzsi vagy Szokolovics Haszan kanizsai pasaként ismeri őt. Közvetlen forrást jelenleg nem ismerek arra vonatkozóan, hogy ő lenne a kolostor alapítója, azonban a fenti kritériumok mindegyikének megfelel, sőt életrajza további közvetett bizonyítékokkal is szolgál. Mielőtt azonban megpróbálnánk felvázolni pályafutását, érdemes néhány szót szólnunk a kutatás lehetőségeiről is.

A török hivatalos iratokban és a történeti munkákban a hatalmi elit tagjait többnyire csak személynevükkel és rangjukkal említik meg, az apai nevet gyakorta elhagyják. Mivel többen is viseltek azonos nevet, a szolgálati helyek pedig gyakorta változtak, az életpályák rekonstruálása igen nehéz. A nem túlságosan egyértelmű névadási gyakorlat persze magukat az oszmánokat is zavarta, ezért a hasonló nevet viselő személyek megkülönböztetésére ragadványneveket (*lakab*) használtak. (Ezekkel leggyakrabban a krónikákban találkozunk.) Ezek azonban változhattak is, így a kései korok kutatóját csak részben segítik ki: azt is ki kell derítenünk, hogy egyazon személy hányféle lakabot használt. Történetünk egyik hőse, Ibrahim pasa például a következő ragadványnevekkel fordul elő forrásainkban: Deli ('bolond'), Hadzsi ('zarándoklatot járt'), Szarhos ('részes'), Gázi ('hitharcos'), Jakováli ('Jakovából való'); ezek mellé sorolhatjuk még a családi kötelékekre utaló megnevezéseket is: Memibegovics ('Memi bég fia') és Szokolovics ('a Szokollu családból való'). A dzsámialapító Haszan pasa esetében is hasonló problémával kell szembesülnünk.

1. Haszan pasáról az első információ egy olasz nyelvű levélből származik. Egy 1623. november 11-én kelt zárai jelentése szerint a boszniai pasa fiát, Haszan béget egri pasává nevezték ki. 1624-ben a spalatói comes megerősítette ezen információt.¹² Más forrásokban azonban ebben az időszakban Haszan nevű egri pa-

¹² Oklevéltár Bethlen Gábor diplomáciai összeköttetései történetéhez. Óváry Lipót (szerk.). Budapest, 1886. 139, 143. p.

sával nem találkozunk, viszont éppen ekkoriban adatolható Szülejmán, majd Ahmed pasa.¹³ Haszan egri kinevezése tehát legalábbis kétséges.

Az első biztos adat 1626-ból, az apa – Szarhos Ibrahim pasa – egyik leveléből származik, amelyben többek között arról tájékoztatja Bethlen Gábor erdélyi fejedelmet, hogy Haszant a közelmúltban kanizsai pasává tették.¹⁴ Sokáig nem élvezhette e posztot, mivel 1627-ben már Bekir töltötte be e funkciót.¹⁵

1631-ből több családi levél is fennmaradt, ezekből az derül ki, hogy Haszan Isztambulba ment, hogy engedélyt kérjen egy mekkai zarándokútra. Minthogy később hadzsi (‘zarándok’) melléknévvel tűnik fel, az utazásra minden bizonnyal ténylegesen sor került.¹⁶ I. Rákóczy György erdélyi fejedelem portai deákja, Kőrösi István – Haszan régi ismerőse – azt tudatta urával, hogy a pasa „többig esztendőnél az ő szent földükre, Tiabára [a Kábához, Mekkába] járván, itt viszont [Isztambulban] csaknem esztendeje, hogy csak költséggel és fogyatkozással lakik.”¹⁷ Ezek szerint tehát Haszan 1631-ben ment Mekkába, ahonnan 1632 nyarán térhetett vissza Isztambulba, ahol a megfelelő pozíció megszerzésére várakozott.

A szerencse végül 1633. július 29-én mosolygott rá, ekkor a szultán „a fejedelem [Rákóczy György] tiszteletéért” kanizsai pasává nevezte ki.¹⁸ Kőrösi jelentéséből kiderül, hogy az erdélyiek erősen támogatták Haszant többek között azért, mert a „szegény megholt fejedelem [Bethlen Gábor] is igen szerette”. Az erdélyi követ csak azon bántódott, hogy nem sikerült a fejedelemséghez közelebb fekvő állást szerezni Haszannak. Ezután hosszú ideig – talán csak egy rövidebb megszakítással – e posztot viselte, amelyben még 1640-ben is megerősítették.¹⁹ S valóban, 1641-ből is fennmaradt egy magyar nyelvű levele.²⁰ Vitézei „teljesítményéről” a magyarok sokat panaszkodtak,²¹ ő pedig mentegetődzött Esterházy Miklós nádorhoz írott levelében.²² Haszan végvidéki aktivitása indokolja a Gázi előnév használatát is.

Nem lehetetlen, hogy rövid kihagyás után ismét Kanizsán tevékenykedett, s őt tisztelhetjük Sahin Haszan pasa személyében.²³ Az újonnan érkező helytartó, akit a magyarok először Haszannak neveztek,²⁴ Sahin Haszanként írta alá egyik levelét.²⁵

¹³ Vass Előd: Adalékok az egri pasák hivatali sorrendjéhez. = Az egri vár híradója 19–20. Eger, 1986. 28. p.

¹⁴ 1626. július 15. Török-magyarkori állam-okmánytár I. Szilády Áron–Szilágyi Sándor (szerk.). Budapest, 1868. 467. (továbbiakban: TMÁO)

¹⁵ Dávid Géza: A Dél-Dunántúl közigazgatása a török korban. = Zalai Múzeum 4. Zalaegerszeg, 1992. 62. p.

¹⁶ Fekete Lajos: Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nikolaus Esterházy. Budapest, 1932. 149–158, 160–171. p. Az utazást az 53. számú levél alapján datálhatjuk, amelyben Músa pasa budai beglerbégre (1631–34), valamint Bekir kanizsai pasára (1627–31) történik utalás.

¹⁷ 1633. augusztus 19. I. Rákóczy György és a Porta. Levelek és okiratok. Beke Antal–Barabás Samu (sajtó alá rendezte). Budapest, 1888. 69–70. p.

¹⁸ Dávid Géza: Török közigazgatás Magyarországon. Doktori disszertáció. Budapest, 1995. 323–324. p.

¹⁹ Dávid... i.m. 1992. 59, 62. p.

²⁰ Szokolovics Haszan levele 1641-ből. Bécs Turcica, 115. karton, Konv. 1641. fol. 64–65. Itt köszönöm meg Fazekas Istvánnak, hogy a Turcica-anyagra vonatkozó gyűjtését használhattam.

²¹ Komáromy András: A kanizsai törökök rablásai, 1630–1640. = Hadtörténelmi Közlemények, 8. Budapest, 1895. 1, 79–92. p.

²² Merényi Lajos: A kanizsai végek történetéhez. = Hadtörténelmi Közlemények, 10. Budapest, 1897. 2, 263–65. p.

²³ Dávid Géza szerint Sahin és Haszan két különböző személy volt. = Dávid... i.m. 1995, 326. p.

²⁴ 1643. július 7. = Szigetvári levelek a török hódoltság korából. Szigetvár, 1982. 28. p.

²⁵ Sahin Haszan levele 1643-ból. MOL P 1317 248. cs. Török iratok. 75/c. Az adatot Simon Évának köszönöm.

Adataink azután Sahin pasáról szólnak.²⁶ Ilyen néven nevezik ki Eger élére is²⁷ ahonnan viszont ismét csak Sahin Haszan néven ír.²⁸ A kettős névhasználat meglehetősen furcsa. Ugyanakkor a török *sahin* szó éppúgy sólymot jelent, mint a szláv *szokol*. A nevezetes Szokollu család tagjai pedig törökösen Sahinoglnak nevezték magukat. Az azonosítást ugyanakkor gyengíti az a tény, hogy Hadzsi Haszan tudtommal nem nevezte magát Sahin Haszannak, családi viszonyaira pedig a Szokolovics névvel utalt. Tovább rontja – de véglegesen nem zárja ki – az azonosítás esélyeit, ha Sahin Haszan azonos az 1639/40-ben Bosznia élén álló Bosznali Sáhin pasával.²⁹ Hadzsi Haszan ekkor ugyanis a kanizsai tartományt vezette.

1649-ben Haszant Bosznia élére nevezik ki, majd hosszabb szünet után 1661 júliusában találkozunk újra vele.³⁰ A hozzá intézett szultáni parancsban „a kanizsai végvidéki viszonyok ismerőjének” nevezik, s meghagyják neki, hogy akadályozza meg Zrínyiújvár építését és őrizze Kanizsát.³¹ Sajnos a levélből nem derül ki, hogy Haszant milyen minőségében utasították a fentiekre. Két évvel később feltűnik (először egy 1663. július 7–16-ra datált levélben) egy Haszan nevű pasa a tartomány élén, ő az, aki 1664 tavaszán a várat Zrínyi és Hohenlohe hadaival szemben védelmezi. Evlia cselebi Jentür Haszan pasa néven emlegeti, s többször is volt a vendége.³² Levelei alapján 1665. májusáig töltötte be tisztségét. Ő azonban nagy valószínűséggel nem volt azonos a mi Szokollu Haszanunkkal, aki az 1665-ös év nagyobbik felét Erdélyben töltötte.³³

1664 végén ugyanis a szultán Erdélybe küldte azon határkérdések a tisztázására, amelyek a vasvári béke, illetve Székelyhíd lerombolása miatt merültek fel.³⁴ Ekkor boszniai pasa volt, rangját még 1665 márciusában is viselte, amikor Segesváron tartózkodott.³⁵ 1665 augusztus 13-án azonban már mint volt boszniai pasa ír levelet. E dokumentum alapján tudjuk, hogy a pasa Hadzsi haszannal azonos, ugyanis Szokolovics Haszanként írta alá.³⁶ Útjáról az erdélyi források gyakran megemlékeznek, találkozott magával a fejedelemmel is. Komolyabb sikereket mégsem ért el, mivel az erdélyiek nem hitték el, hogy valódi kompetenciái vannak a tárgyalások lezárásához. Haszan 1665. augusztusban, esetleg valamivel később távozott a fejedelemségből. További tevékenységéről egyelőre nincsenek adataink.

²⁶ 1643. szeptember 19. = Fekete... i.m. 1932. 448. p.; 1643. szeptember 19. Velics Antal: Török levelek a kismartoni levéltárból. = Történelmi tár 1885. 581. p.; 1643. november 22. = Levelek és okiratok I. Rákóczy György történetéhez. Szilágyi Sándor (szerk.). Budapest, 1883. 738–39. p.; 1644. május 3. = Levelek... i.m. 1888. 691. p.; Leváltásáról: 1644. június 28. = Levelek... i.m. 1883. 795–97. p.; 1644. november 8. Vani pasának nevezik ki. = Levelek... i.m. 1888. 727. p.

²⁷ 1646. április 2. = Levelek... i.m. 1888. 867. p.

²⁸ 1646. július 22. = Vass... i.m. 1986. 33. p.

²⁹ Carl Peez: Die ottomanischen Statthalter in Bosnien. = Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina 2. 1894. 345. p.

³⁰ Szarhosoglu Haszan néven. = Peez... i.m. 1894. 345. p.

³¹ Fekete Lajos: A hódoltság török levéltári forrásai nyomában. Dávid Géza (szerk.). Budapest, 1993. 223. p.

³² Evliyá... i.m. 2002. VI. 33, 35, 40, 43, 44, 48, 241–243, 310–313, 326. p.

³³ Fekete... i.m. 1993. 242, 243, 244, 286–288, 290, 291. p.

³⁴ TMÁO 4. 175–177. p.

³⁵ Kraus, Georg: Erdélyi krónika 1608–1665. Vogel Sándor (sajtó alá rendezte). Budapest, 1994, 607. p.

³⁶ TMÁO 4, 248. p.

2. Haszan apját a családi levelezés szerint Ibrahim pasának hívták, akit a török történétírók Szarhos Ibrahim pasájával azonosíthatunk. Ezt az egymással összekapcsolódó életrajzi adatokon túlmenően³⁷ egyértelműen bizonyítja egy 1661-ből származó szultáni parancs is, amelyet Szarhosoglu ('a részeges fia') Haszan pasának címezték.³⁸

Kettejük összetartozását még egy jelző teszi biztosabbá. Ibrahim és Haszan is Szokolovicsnak, azaz a Szokollu családhoz tartozónak nevezi magát magyar leveleiben. Az apa Szokolovits Ibrahimként ír levelet 1632-ben a kassai főkapitánynak.³⁹ Maga Haszan is Szokolovitsnak nevezi magát a nádorhoz írott levelében, 1634-ben.⁴⁰ Ibrahim anyja ugyanis a neves famíliához tartozott: Lala Mehmed budai pasa, később nagyvezír nővére,⁴¹ s így a család legrangosabb tagjának, Szokollu Mehmed nagyvezírnek az unokatestvére volt.⁴²

3. Ibrahim életpályája a rendelkezésünkre álló adatok alapján fő vonalaiban körvonalazható. 1603-ban mint köztendili bég vett részt a Buda felmentésére induló török hadjáratban.⁴³ 1605-ben Bocskai kapitánya, a Dunántúlon és Stájerországban tevékenykedő Némethy Gergely mellé rendelték.⁴⁴ Ekkor már valószínűleg a kanizsai vilájetet irányította, magyar nyelvű levelei 1605. júniusától 1607 februárjáig maradtak fenn.⁴⁵ Még 1608. július 7-én is említik e rangban, ekkor Mohácsra vonult csapataival Ali budai pasa hívására.⁴⁶ Sőt, az év szeptemberében még e minőségében írt felterjesztéseket Isztambulba.⁴⁷ 1609–10-ben boszniai pasa volt,⁴⁸ 1610 őszétől pedig az egri tartományt irányította.⁴⁹ Itt szolgál legalább 1615 májusáig.⁵⁰ 1615 végén Moldvában lázadás tört ki, István vajdát elűzték. Támogatására a szultán Ibrahim pasát rendelte ki, aki akkor a szilisztrai szandzsák vezetője volt. Bár a moldvaiak visszavonulásra kényszerítették, hamarosan Iszkender pasával és annak boszniai és szerémségi csapataival tért vissza, s folytotta el a lázongást (1616).⁵¹ Nem lehetetlen, hogy ő az az Ibrahim pasa, aki 1620-ban a temesvári tartományt vezette,⁵² majd újra boszniai pasává lépett elő.⁵³ Peczevi szerint e minőségében Bethlen Gábor segítségére küldték, bár később az elmaradt támogatásért a kanizsai pasát, Deák Mehmedet marasztalták el. Peez adatai szerint Ibrahim is távozik egy rövid időre Bosznia éléről, de 1623 májusá-

³⁷ Ibrahim volt boszniai pasának nevezi magát, azt pedig tudjuk, hogy oda Szarhos Ibrahimot nevezték ki. Pečević, Ibrahim: *Târîh. Istanbul, 1867. I. 15, 194. p., II. 273, 308, 309, 346, 352. p.*

³⁸ 1661. július 18–27. = Fekete... i.m. 1993. 223. p.

³⁹ Merényi... i.m. 1916. 195. p.

⁴⁰ Merényi... i.m. 1897. 263. p.

⁴¹ Pečević... i.m. 1867. I. 15, 194. p.

⁴² Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Tarihi. III/2. 361. Istanbul, 1983.*

⁴³ Pečević... i.m. II. 273. p.

⁴⁴ Pečević... i.m. I. 15., II. 308–309. p. A hadjáratra: Nagy László: *A Bocskai szabadságharc 1605. évi hadjárata. = Hadtörténelmi Közlemények 2. Budapest, 1955 3/4, 76–82. p.*

⁴⁵ Az adatot Simon Évának köszönöm.

⁴⁶ Alsó sztrégovai és rimai Rimay jános államiratai és levelezése. Ipolyi Arnold (szerk.). Budapest, 1887. 261. p.

⁴⁷ 1608. szeptember 9–10. = Dávid... i.m. 1995. 317. p.

⁴⁸ Peez... i.m. 1894. 345. p.

⁴⁹ Mágócsy Gáspár 1610. szeptember 28-án küld üdvözlő levelet az új egri kormányzónak, = *TMÁO 1, 105–106. p.*

⁵⁰ Vass... i.m. 1986. 26. p.

⁵¹ Pečević... i.m. II. 346–47.; Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Szilágyi Sándor (sajtó alá rendezte). Budapest, 1879. 40. p.

⁵² Erdélyi történelmi adatok. III. Mikó Imre (szerk.). Kolozsvár, 1858. 335–338, 340. p.

⁵³ Franjo Rački: *Prilozi za geografsko-statistički opis bosnanskoga pašalika. Starine 14. 1882. 173–195. p.*

ban ismét ebben a minőségében nevezik ki a Bethlen mellé rendelt seregek szerdárjává (parancsnokává), ekkor vejével, Arszlánnal együtt valóban részt vett a morvaországi hadjáratban.⁵⁴ 1625 második felében még boszniai pasaként kapott parancsot,⁵⁵ 1626 júliusában azonban már csak mint volt boszniai pasa írhatott levelet Bethlen Gábornak.⁵⁶ 1628. április–augusztus között egri pasa.⁵⁷ Valószínűleg – időrendi megfontolásokból – ő bukkan fel 1629 végén és 1630-ban Temesvár élén.⁵⁸ 1631 áprilisában újra Egerben találjuk, s bár 1633. február 24-én már utódját nevezik ki,⁵⁹ ő még március 11-én is e minőségében ír a rimaszombatiaknak.⁶⁰ 1634. október 23-án viszont mint volt temesvári pasa kapja meg a szegedi szandzsákat arpalikként.⁶¹ 1635 legelején Bosznia élére nevezik ki.⁶² Itt csak rövid ideig időzhetett, 1635/36-ban már utódját, Szálihót említik.⁶³ 1636-tól 1640-ig számos dokumentumban bukkan fel egy-vagy több. Ibrahim pasa, aki arpalikképpen (nyugdíj-, ellátmányképpen) kap különböző szandzsákat. 1636 szeptemberében Szegedről ír levelet.⁶⁴ 1637-ben Pozsegát kapja, mint korábbi boszniai pasa.⁶⁵ Ugyanezen év szeptemberében újra Szegeden találjuk, 1638-ban mint volt temesvári pasa levelez a városból.⁶⁶ 1639-ben volt boszniai pasaként ír alá egy levelet.⁶⁷ 1640-ben pedig ismét „szegedi váli”-ként bukkan fel.⁶⁸ Néha a Deli megkülönböztető név is előkerül, amelyet Szarhos Ibrahim is használt: a fenti adatok egy része minden bizonnyal hozzá köthető.

Figyelemre méltó, hogy Ibrahim Pecsevi, aki 1650 körül távozott az élők sorából,⁶⁹ két helyütt is elhunyt (*merhum*) nevezi Ibrahim pasát.⁷⁰ Más források szerint azonban még az 1660-as években is élt egy Szarhos Ibrahim nevű pasa. Evlia cselebi 1660-ban találkozott vele,⁷¹ s Esterházy Pál szerint Érsekújvár ostromában is szerepet kapott 1663-ban: „A tüzérek tábornoka Ibrahim pasa, akit Scorinak, azaz iszákosnak neveznek, és e névre valóban rászolgált. Hatvanéves, s bár sokat tapasztalt katona, már nem ügyes, mert az öregségtől reszket minden

⁵⁴ Lásd pl. TMÁO 1, 400–401. p.

⁵⁵ Bécs, Turcica. 110. karton, konv. 1625. VII-XII. 168. p.

⁵⁶ TMÁO 1, 466–67. p.

⁵⁷ Vass... i.m. 1986. 29. p.

⁵⁸ Gergely Samu: Okiratok az interregnum történetéhez Bethlen Gábor halála után. = Történelmi tár, 1884, 292. p.; Gergely Samu: Brandenburgi Katalin és Bethlen István összeköttetése a portával. = Történelmi tár, 1885, 116. p.

⁵⁹ Dávid... i.m. 1995. 293. p.

⁶⁰ Blaskovics József: Rimaszombat és vidéke a török hódoltság korában. Pozsony, 1995. 130. p.

⁶¹ Adatokat közöl: Vass... i.m. 1986. 29–30.; Levelek... i.m. 1883. 217–220. p.; Dávid... i.m. 1995. 258. p.

⁶² Peez... i.m. 1894. 345. p.

⁶³ Peez... i.m. 1894. 345. p.

⁶⁴ 1636. szeptember 20. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Nagy-Kőrös, Czegléd, Dömsöd, Szeged és Halas levéltáraiból. (Török-magyarokori történelmi emlékek.) II. Budapest, 1863. 362–363. p. (A továbbiakban: TMTE)

⁶⁵ Dávid... i.m. 1995. 324. p.

⁶⁶ TMTE II. 316, 363. p.

⁶⁷ Fekete, 1932, 160–163. (A datálatlan levél írásának idejét Musztafa budai pasa és Ibrahim kethüda [pasahelyettes] személyének segítségével határoztam meg.)

⁶⁸ Hadzsi Ibrahim néven. TMTE II. 320. p.

⁶⁹ Fodor Pál: Egy pécsi származású török történetíró. In: Pécs a török korban. = Tanulmányok Pécs történetéből 7. Pécs, 1999. 116. p.

⁷⁰ Peçeví... i.m. I. 15, 194. p.

⁷¹ Evliyâ... i.m. V. 278. p.

tagja. Szakálla hasonlít az alkoráni szakállra.”⁷² Újvári szerepléséről a török ügyekben egyébként eléggé megbízhatatlannak tűnő Georg Kraus segesvári történetíró is tud.⁷³ Esetleg elképzelhető, hogy Pecsevı és Esterházy is tévedett: előbbi tévesen állította halottnak, utóbbi pedig rosszul adta meg életkorát. De az is lehetséges, hogy két különböző, bár nagyon közeli rokonságban álló személyről van szó. A nevek azonossága mindenképpen zavarba ejtő, már csak azért is, mert az atya – vagy a nagypapa – személye azonos.

4. Ibrahim pasa apját Pecsevı szerint Arnaut (‘albán’) Memi bégnek hívták.⁷⁴ A jeles történetíró állítását már csak azért is komolyan kell vennünk, mert minden esély megvolt rá, hogy személyesen találkozzon a pasával, másrészt Lala Mehmed szolgálatában 15 év alatt sokat hallhatott róla: Memi felesége Lala Mehmed nővére volt. A családi kapcsolatot több olasz nyelvű forrás is megerősíti. Egy 1626 körül keletkezett, Bosznia helyzetét taglaló jelentés Ibrahim bin Meninbegnek nevezi a pasát.⁷⁵ Egy levélben pedig testvérének, Halil pasának a haláláról olvashatunk, akiről máshonnan tudjuk, hogy szintén „Memimbegovics” volt.⁷⁶

Ezzel szemben Evlia cselebi, aki pedig személyesen találkozott Szarhos Ibrahimmal, egy másik hagyományt ismertet. Szerinte a pasa nagyapját hívták Memi bégnek. Mint láttuk, Ibrahim halálának időpontja kérdéses. Az ellentét esetleg feloldható volna úgy, hogy két Szarhos Ibrahim működött a hódoltságban: az egyik fia, a másik pedig – nem az előbbi Ibrahim ágán – unokája volt Memi bégnek. Elképzelhető az is, hogy több Memi bég követte egymást a családfán. A családi kapcsolatok tisztázása további kutatásokat igényel.

Pecsevı Memi béget kapcsolatba hozza Karin várával elfoglalásával és a kirkai szandzsák határmódosításaival.⁷⁷ Evlia lényegében ugyanezt állítja: szerinte a várat – másodjára – Hüsrev bég vette be 1538/9-ben (944), s eredendően egy másik szandzsákhhoz tartozott, majd Arnavud Memi bég idején került át a kirkai szandzsákba.⁷⁸ Ezek szerint mindketten ugyanarra a személyre gondoltak. Róla azután Evlia sokat ír, szerinte a 16. század egyik jeles harcosa volt, a pozsegai szandzsák várainak egyik meghódítója.⁷⁹ Időrendi problémák persze itt is akadnak, hiszen Memi legaktívabb korszakát a források az 1530-as évekre teszik. Ha valóban ő volt Ibrahim apja, akkor ez utóbbi igen kései gyerek lehetett.

5. Akárhogy bonyolódtak is a rokoni kapcsolatok számai, Jakova várát, a mai Djakovót, magyarul Diakovárt éppen Memi hódította meg. S ebben a városban állt Ibrahim pasa palotája is, itt találkozott vele Evlia 1660-ban. Az utazó egyébként e helyet a család odzsklikjának, azaz központi birtokának, fészkének nevezte.⁸⁰ Az

⁷² Esterházy Pál: *Mars Hungaricus*. Zrínyi könyvtár III. Iványi Emma–Hausner Gábor (szerk.). Budapest, 1989. 341. p.; Egy másik helyen Esterházy Szarhosem Ibrahim pasának nevezi ugyanőt. 337. p.

⁷³ „Szarhos Ibrahim pasát nevezték ki, aki azelőtt Kanizsa parancsnoka volt” = Kraus... i.m. 1994. 562. p.

⁷⁴ Pečevı... i.m. I. 15, 194. p.

⁷⁵ Rački... i.m. 1882. 187.

⁷⁶ Oklevéltár Bethlen Gábor... i.m. 1886. 114, 143. p.

⁷⁷ Pečevı... i.m. I. 193–194. p.

⁷⁸ Evliyâ... i.m. 2002. V. 244. p.

⁷⁹ Sudár Balázs: *Török fürdők a hódoltságban*. = *Történelmi Szemle* 44. Budapest, 2003. 3–4, 256–67. p.

⁸⁰ Evliyâ... i.m. 2001. V. 278. p.

olasz nyelvű Bosznia-leírás is Ibrahim pasához köti az egész pozsegai szandzsákot, s szokása ellenére ezt az információt Jakova esetében újra megerősíti, nyilván nem véletlenül. Így nem meglepő, hogy Haszan erről a településről nyerte ragadványnevét, s még az sem kizárt, hogy éppen itt született. Egyébként már apját is emlegették Jakovali Ibrahim pasaként.⁸¹

6. Úgy tűnik, a család sok szállal kapcsolódott Pécs városához. Memi pasa nagy valószínűséggel azonos a Szigeti kapun belül álló komplexum – dzsámi, főiskola, fürdő – alapítójával. Ez magyarázná azt is, miért építkezik Haszan a kapun kívülre: a családi alapítványokat akarta így egy tömbben tartani. Ibrahim pasának háza volt a városban, s a levelek tanúsága szerint többször tartózkodott itt.⁸² Haszan mint kanizsai pasa szintén gyakran megfordulhatott a városban, hiszen a kanizsai helytartók meglehetősen ritkán tartózkodtak tartományuk központjában.⁸³ De Haszan anyai nagyszülei – a Szokolluk – is kötődtek Pécshez. Ferhád pasa dzsámit, fürdőt és kolostort alapított a városban, a jeles történetíró, Ibrahim Pecsevi pedig hosszú szolgálat után itt töltötte öregségét.

7. Talán az sem véletlen, hogy Haszan pasa éppen mevlevi – keringő dervis – kolostort létesített Pécsen. E rend az Oszmán Birodalom egyik legelittebb kongregációja volt, e korszakban mindent egybevetve sem érte el kolostoraik száma a százat, a Balkán-félszigeten pedig – Isztambult leszámítva – körülbelül egy tucat rendházuk működött. Egy végvidéki pasa számára tehát egyáltalán nem volt magától értetődő, hogy éppen e rendet támogassa, mint ahogy a hódoltságban másnak nem is fordult meg ilyesmi a fejében. Csakhogy a Balkán egyik legnagyobb múltú rendháza éppen Boszniaszarajban, azaz Szarajevóban működött; 1462-ben alapította Isza bég.⁸⁴ Haszan családjának boszniai kapcsolatai egyértelműek, apja, nagybátyja és ő maga is jó néhány évig irányította a tartományt. Valószínű tehát, hogy éppen a szarajevói kolostor adhatta az ihletet a pécsi rendház alapításához.

A fentiekből úgy vélem, a nyitva maradt kérdések ellenére is jól kirajzolódik egy nagyhatalmú, a boszniai és a kanizsai végek életében meghatározó szerepű család története, amely sok szállal kötődött Pécs városához. Az a tény pedig, hogy Haszan szűkebb családjának éppen Jakova volt a központja, egyértelműen eldönti a hódoltság legépebben fennmaradt dzsámijának alapítójával kapcsolatos kérdést. Így viszont a komplexum semmiképpen sem épülhetett a 16. század második felében: az alapítás legkorábban az 1620-as évek második felére tehető, magam azonban inkább néhány évvel későbbre tenném.

⁸¹ Evliyâ... i.m. 2001. V. 281. p.

⁸² Fekete... i.m. 1932. 455. p.

⁸³ Szigetvári levelek... i.m. 1982. 27–30. p.

⁸⁴ Maglajlić, Munib: Mevlevî's tarikat in Bosnia. = II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi. Tebligler. Konya, 1991. 159–162. p.

HORVÁTH ISTVÁN

A SZÉN BÁNYÁSZAT KEZDETEI

a pécsi székesegyházi birtokon

A török hódoltság után kibontakozó ipari és mezőgazdasági fejlődés, valamint a fokozatosan növekvő települések egyre több faszenet és fát igényeltek. A fejlődéssel együtt járó erdőpusztítás arra késztette a Habsburg uralkodókat és a helyi vezetőket, hogy „alternatív” tüzelőanyag után nézzenek. Ezért ösztönözték a hazai szénkutatókat és bányanyitást. Magyarország első szénbányáját 1759-ben Brennbergben nyitották meg. A pécsi, illetve a Pécs környéki szénkibúvásokat az itt élő emberek már a 17–18. században ismerték, a város Lámpás nevű völgyét és környékét Szennesnek, Szönyesnek, Szenesnek nevezték, utalva a talajerózió és a szőlőművelés során a felszínre került szénrétegekre.

A Pécs vidéki szénbányászat Vasason, a pécsváradai uradalom területén indult meg 1787-ben, **Decker Fülöp** pécsváradai iskolaigazgató és **Hasenhendel Simon** bányabérlő vezetésével. Az értékesítési és szállítási nehézségekkel küszködő vállalkozás azonban hamar csődbe jutott. A bánya művelését 1793 júniusában az alapítványi uradalom vette kezelésébe és rövid idő alatt sikerült a Dunántúl legjobban dolgozó üzemévé fejlesztenie. A gyorsan emelkedő fogyasztást a vasasi bánya már nem tudta kielégíteni, ezért a kamara 1803-ban **Koch Ferenc** kincstári bányaignazgatót és szakértőt Pécsre küldte azzal a feladattal, hogy a Pécs és Pécsvárad közötti vidéket vizsgálja meg és a bányanyitásra alkalmas területeket jelölje ki. Vizsgálata után a területet bányanyitásra megfelelőnek találta, megjelölte a szén minőségét és mennyiségét, és a területet először határozta meg összefüggő szénmezőként, holott csak a szénkibúvásokat vizsgálta meg. A bányászatra legalkalmasabb területeket és a legjobb minőségű szenet a pécsi székesegyházi uradalomhoz tartozó Szabolcs és Somogy falvak területén találta. A káptalani irányítás alatt álló székesegyházi uradalom azonban elutasította a bányanyitásra tett javaslatot.¹

A Helytartótanács látva a helyi érdektelenséget, egy bányatársaság létrehozását határozta el, melynek működése a pécsvidéki szénterületre terjedt volna ki. Az alakuló bizottság **Latinovics János** tanácsos elnökletével 1807. május 19–21. között Pécsen ülésezett. Az alakuló gyűlésre meghívták a széküresedésben lévő püspöki uradalom kamarai prefektusát, **Hegedűs Ferencet**, a káptalant és Pécs városának vezetését, és az összejövetelen Koch Ferenc brennbergi bányaignazgató is részt vett.² Latinovics János ismertette a Helytartótanács álláspontját és bányanyitási tervzetét, referált a vasasi bánya 1800 és 1807 közötti nyereséges működéséről, és tárgyaltak a bányaignazgatóság felállításáról. A bizottság próbálta meggyőzni a káptalant, amely a bányanyitásra legalkalmasabb területet birtokolta, hogy a kitermelés a föld felszíne alatt fog folyni, így a mezőgazdasági művelést nem akadályozza.

A káptalan nem tartotta alkalmasnak az időpontot a bányaművelés megkezdésére, mert folyamatban volt a székesegyház (Pollack-féle) átépítése, így nem rendel-

¹ Babics Antal: A pécsvidéki kőszénbányászat története. Pécs, 1952. 7–16. p.; Pálffy Attila: A székesegyház önálló uradalmi szénbányászata (1798–1868). = Emléklapok a pécsi bányászat történetéből. Romváry Ferenc (főszerk.). Pécs, 2003. 218–220. p.

² Pécsi Káptalani Gyűlési jegyzőkönyv (PKGyjkv) 116/1807

kezett tőkével.³ Gyakorlatilag a székeskáptalan ellenállása miatt az értekezlet eredménytelenül záródott. A káptalan a Helytartótanácsnak küldött levelében kiemelte, hogy az összejövetelel a káptalan képviselőjében részt vevő **Paffán Ignác** éneklő kanonok támogatja és sürgeti egyedül a tervezet elfogadását. Ez a levél a Helytartótanács rosszállását vonta maga után, az erélyes fellépés után a székeskáptalan kénytelen volt elfogadni a tervezetet és 1808-ban lehetővé vált a kincstári bányagazgatóság felállítása, melynek élére **Berks Péter** került. Az igazgatóságnak a mecseki szénmence területén létesült összes bányákra kiterjedt a felügyeleti joga.⁴

A székesegyházi uradalom területén már többször megindult a szénbányászat, de ezek a próbálkozások rövid időn belül sorra megbuktak. 1793-ban az uradalom próbálkozott a bányászattal, de ez még ugyanabban az évben meg is szűnt. Szabolcs község területén **Hebenstreit Pálnak** 1804-től bányászati bérlete volt, mely 1809-ben járt le, és a pécsi székeskáptalan mint az uradalom irányítója különböző okokra hivatkozva nem újította meg a szerződést.⁵ Ugyanitt a helyi jobbágyok engedély nélkül ástak szenet Hebenstreit bérlo kárára.⁶

A székesegyházi uradalom csak 1810-ben kezdte meg a szabolcsi és somogyi falvak területén a szénbányászatot. A helytartótanácsi szigorú figyelmeztetés mellett az alábbi két külső tényező is befolyásolta a döntését. A székeskáptalan február 14-én tárgyalta a „Szén- Ásó, Téglá, Tserép- és Mészégető Árendás Társaság” bányabérleti ajánlatát, amely szerint a Társaság 20 éves időtartamra árendálta volna a szabolcsi és somogyi szénterületeket.⁷ A káptalani tagok a tervezet több pontját hátrányosnak ítélték meg: a bérlo nek a szerződés megkötésével joga lett volna ismét egy 20 éves bérlethez; a bérlo nem vállalt kezességet a mezőgazdaságban okozott károkért; a káptalan keveselte a minden kitermelt pozsonyi mérő szén után járó 3 dénáros árat, miközben a bérlo negyvenért árulta mérőjét; a káptalan havonta akarta a bérleti díjat beszedni, míg a bérlo csak az év végén utólag óhajtott fizetni; a bérlo követelte azt is, hogy a bányákhoz vezető utat az uradalom építse ki és saját költségén folyamatosan tartsa karban. Az egyezség nem jött létre a két fél között, mert a birtokos káptalan gyakorlatilag a szerződéstervezet mindegyik pontját magára nézve hátrányosnak tartotta.⁸ A másik tényező a komáromi erőd parancsnokának 1810. augusztus 29-én kelt levele volt, melyben az erőd építési és javítási munkálataihoz szükséges téglák égetéséhez vásárolt volna 100 000 pozsonyi mérő szenet az uradalomtól, mert a vasasi bányából, annak kimerülése miatt, nem tudta a kellő mennyiséget beszerezni.

Galaszay Ignác uradalmi fiskális és **Radnics György** provizor a nyár folyamán bejárta a kérdéses terület és megjelölte a bányaművelésre alkalmas területeket, melyek a következők voltak: Somogy községben a Szennyesnek nevezett területre vezető úttól északra eső, bokros térség, mely így a jobbágyok gazdálkodását nem zavarná; a Gyertyános vendéglőtől északra eső terület, ahol a korábbi bérlo bányalyukai találhatóak és a terület szénlerakó helynek is alkalmas. Szabolcs falu területén a következő helyeket vélték alkalmasnak bányaművelésre: Perék rétje vendéglő körüli területet, Borsa András rétjétől délre eső területet, melytől a Bonyhádra vezető út nincs messze,

³ PKGyjkv 172/1807

⁴ Babics... i.m. 1952. 18. p.

⁵ PKL Székesegyházi levéltár 24. Fasc. 27. No.

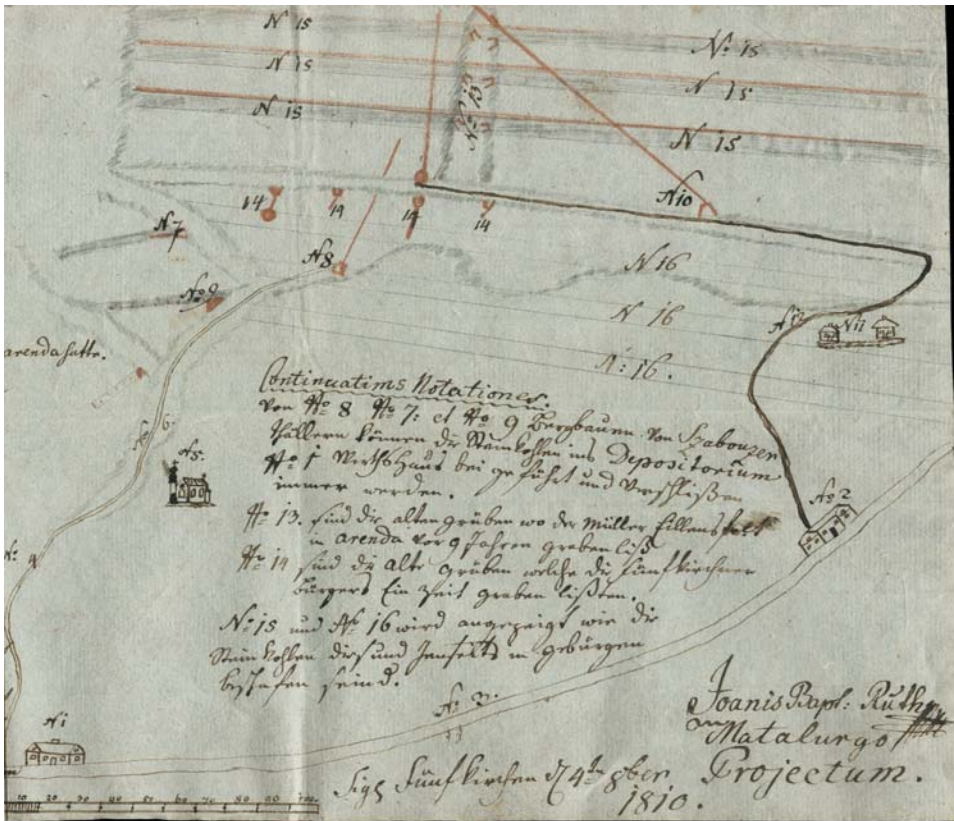
⁶ PKGyjkv 305/1806

⁷ PKGyjkv 73/1810

⁸ PKGyjkv 135/1810

a Völgyi-réttől északra elterülő részt, ahol Hebenstreit Pál is bányászott szenet, valamint Lantos réjtjét és a széki országút melletti területet.⁹

A belső uradalmi felmérés mellett a székeskáptalan felkérte **Ruth Jánost**, a pécsváradi uradalomhoz tartozó vasasi bánya vezetőjét, hogy ő is vizsgálja meg a két község területét, jelölje ki a művelésre alkalmas területeket és dolgozza ki a bányanyitás tervzetét.¹⁰ Ruth János a mellékelt térképet készítette. Ez az első térkép, amely a szabolcsi és somogyi bányaterületeket, a felszíni és a felszínközeli szénrétegeket ábrázolja és az elhagyott bányalyukakat, alagutakat feltünteti, és emellett több információt is közöl az itt folyt korábbi bányászatról. A számunkra érdekesebb területeket pontosan ábrázolja, így a korábbi bányahelyszíneket, a felszíni és a felszínalatt elhelyezkedő szénrétegeket részletesen tünteti fel, de a távolabbi környéket már elnagyoltan ábrázolja. A térképen a számok az alábbiakat jelölik: N 1. és N 2. a szabolcsi és a somogyi uradalmi házak, a somogyi ház szénlerakóhelynek alkalmas, N 3. a Pécsváradra vezető út, N 4. szabolcsi út, N 5. Szabolcs, N 6. szabol-

Ruth János térképe a szabolcsi és somogyi bányaterületről

9 PKGyjkv 471/1810

10 PKGyjkv 500/1810

csi út, N 7. Hebenstreit Pál által művelt bánya, ahol a szén a felszínen bányászható, N 8. a somogyi jobbágyok által elhagyott bányalyuk, N 9. elhagyott bányalyuk (N 7 – 8 – 9. a szabolcsi bányaterület, ahol egy szénlerakó helyet kell kialakítani), N 10. a felső bánya amit a somogyiak elhagytak bányászatra legalkalmasabb terület, N 11 Somogy, N 12. a somogyi bányaterületre vivő út, N 13. ezen a részen 9 éve Müller nevű bérlő ásott szenet, N. 14 a pécsi polgárok által elhagyott bánya, N 15 és 16. felszíni és felszín alatti szénrétegek.

A benyújtott tervezet alapján még ebben az évben megindult a szénbányászat, október elsejével a káptalan **Rónaky Félix**et nevezte ki *köszén gondviselőnek*, aki 1815-ig töltötte be a tisztséget. Neki, mint köszén gondviselőnek naponta kellett ellenőriznie a bányát, a felszerelést és a faállományt, és felügyelni a robotban dolgozó jobbágyokat. A bányamesterektől havonta vette át a kibányászott szenet, és azt eladta. Az uradalomnak heti, havi és éves jelentést volt köteles készíteni. Emellett a környező erdők felügyelete is rá hárult. A fizetése a felsorolt munkákért évi 100 forint készpénzben, 20 mérő kétszeres búza, 12 akó bor, 8 öl tűzifa és 100 fej káposzta volt. Minden eladott mérő szén után a vásárlótól 1 krajcárt kapott.¹¹ Hivatalában **Hammel Antal** követte, aki 1817-ben bekövetkezett haláláig viselte a tisztséget. Őt **Vizer Ferenc** követte. 1817-ben a tisztségnek már olyan jó híre volt, hogy az állásra többen, megyszerte jelentkeztek. A többi egyházi birtokból is érkeztek jelentkezések, **Gergely József** a püspök komornyikja, **Laczköny György** a vikárius kulcsára, **Márkus József** az éneklő kanonok kulcsára is megpályázta az állást. Jelentkezett **Domona József**, a vármegyei adószedő írnoka és a nemes származású **Diószegi Török Dániel** is. A hivatalt végül Vizer Ferenc nyerte el, valószínűleg a **Vizer Antal** nevű kanonok rokona hathatós támogatásával.¹²

Az uradalmi szénbányászat a mellékelt térképen a N 7., 8., 9., 10., 13. és 14. számokkal határolt területen indult meg. A régebbi szakirodalomban megjelentekkel ellentétben nem a jobbágyok ásták a szenet robotmunka keretében, hanem szakembereket alkalmazottak a káptalan. A bányászat során felhasználta ugyan a rendelkezésére álló ingyenes robotmunkát, de csak favágásra, bozótirtásra, terep-egyengetésre és szénmérésre. Az első évben, 1810-ben napszámok is dolgoztak a bányamesterek mellett, a régi elhagyott bányákat töltötték fel kővel, napi 1 forint 20 krajcárért. A kitermelést folytató bányamesterek egy része valószínűleg szakképzett volt, mert a bányászat megindulásakor puszkaport is használtak a bejáratok kialakítására és alagutak szélesítésére, a veszélyes munkáért napi 12 forintos díjazásban részesültek. A bányászat során végzett különböző munkákért eltérő fizetséget kaptak: a robbantás után a bányalyukak aládúcolásáért, ácsmunkáért kapták a legtöbbet, napi 2 forintot. A tényleges bányászatért teljesítmény szerint kapták a fizetésüket, minden felszínre hozott két talicska szénért és földért 6 krajcárt fizetett az uradalom az első évben. A következő év első felében 9, majd az év második felében 12 krajcárt kaptak minden egyes kihordott mérő szén után, és 9 krajcárt minden talicska földért. A bányászat illetve a kereskedelem felfutása után átlagosan 5-6 krajcárt kaptak mérőnként a bányamesterek. A bányászok az első években önállóan dolgoztak, mindenki a maga „bányájában”, később, mikor létszá-

¹¹ PKL Magánlevéltár CDLXVI. Fasc. 23. No.

¹² PKGyjkv 393/1817

muk a kezdeti nyolc főről három-négy főre csökkent, már párokban dolgoztak.¹³ Mindegyik bányamester, később csapat önállóan dolgozott, a saját bányáját alakította ki, bővítette, javította és termelte ki a szenet. Egy-egy bányalyuk öt-hat hónapig üzemelt, utána újakat kellett nyitni.

A művelés megkezdésekor és később is több nehézséggel kellett megküzdeniük. Gyakori volt a vízbetörés, folyamatosan kellett vízelvezető árkokat ásni, karbantartani és többször kellett csapadékosabb idő után a sártól megtisztítani az „alagokat”. 1814-ben már olyan mélyre beástak a hegyoldalba, hogy a porózus kőszén miatt szellőzőnyílásokat kellett fúrni.

Év	Kitermelt szén mérő	Eladott szén mérő	kitermelési ár dé-nár/mérő	Eladási ár; dé-nár/mérő	bevétel forint	költség forint	nyereség forint
1810	1570	169	6	60	169	535	366
1811	13 116	3476	9;12,	60; 120; 240	9208	3734	5 474
1812	3 105	11 038	6		5286	502	4 783
1814	16 842	15 212	4	50; 60	7646	2090	5 556
1815	24 373	16 328	4; 4,5; 5	60; 70	15 654	2832	12 822
1816	14 190,5	17 218	5; 6; 6,5	50;	14666	1656	13 010
1817	33 659	19 793,5	6, 6.5, 7,	50; 60	19 709	4924	14 785
1818	26 089,5	17 572	7;6	60; 75	18 252	4310	13 942
1819	311	11 461	6	0,54; 60	11 115	70	11 045
1820	7153	6470	4	48; 54	5238	1199	4 039

A székesegyházi szénbányászat 1810–1820¹⁴

A mellékelt táblázat mutatja, hogy a kitermelt szén mennyisége a kezdeti 1570 mérőről eltérő mértékben, de folyamatosan nőtt és a kereslet ellátására mindig elegendő állt rendelkezésre úgy, hogy 1819-ben csak januárban termelt a bánya. Az első évben az uradalom a szenet pesti mérőnként 60 krajcárért, azaz 1 forintért árulta. A következő évben a szén ára drasztikusan megemelkedett, először 2, majd 4 forintért adták mérőjét. A következő években a szén eladási ára 60 krajcár körül mozgott. A siklói **Csatsinovits János** volt az első vásárló, majd a következő években nemcsak a város környékén, hanem a távolabbi vidékeken is elterjedt az újonnan nyílt székesegyházi bánya és szénkereskedés híre. A tízes évek közepétől a távoli Pétervárad, Zombor, Szeged, Baja, Székesfehérvár, Nagyatád és Igal kereskedői folyamatosan, nagy tételben vásároltak itt.

Ruth János 1810-ben 535 forintos kiadást javasolt, amit a bányászattól vonakodó székeskáptalan végül is hajlandó volt kifizetni, s amely rövid egy évtized alatt már húsz-harmincszoros hasznot eredményezett neki évente. Így igazán nem panaszkodhatott rossz befektetésre.

¹³ PKL Sze 32/204 Knap Martin, Muczka Mihály, Nereska Antal, Forgács Pál, Muczka János, Foltin Márton, Dach Henrik, Lemesnyik Miklós. Dach Henrik a 1810 októberétől, a nyitástól kezdve előbb egyedül, majd a két fiával együtt dolgozott a vizsgált időszak végéig.

¹⁴ PKL Sze 32/202-204; 33/A, 34/A; 36/B; 37/A; 39/C; 40/C; 41/E; 42/C; 45/E

BÁNYAMENTŐ JELVÉNYEK ÉS KITÜNTETÉSEK

A bányamentő tevékenység alighanem egyidős a bányászattal, hiszen a bajba jutott társnak a segítségnyújtás, esetleg mentés, ebben a szakmában is mindennapi gyakorlat volt, de a föld mélyében az egymásrautaltság ezt különösen fontosá tette. Ma a bányamentés valójában olyan bányamunkára vonatkozik, amelyet többnyire valamilyen légzőkészülékben kell, és csak abban lehet elvégezni.

Egy évszázadnyi bányaművelés után, amint a Pécs vidéki szénbányák egyre mélyebbre hatoltak a szénért a föld gyomrába, az egyébként rendszeresen fennálló bányászati veszélyek is fokozatosan növekedtek. A gázkitörés, sújtólég- és szénporrobbanás, bányatüzek gyakorisága emelkedett, ezzel a veszélyek nagysága is jelentősen megnőtt. Az állandóan fenyegető sújtólég- és szénporrobbanás miatt, egy viszonylag egyszerűbb bányaveszély, mint például tűz keletkezése, vagy egy omlás, szinte robbanásszerűen terjedt ki az egész bányamezőre és a veszély nagyságát növelte. Omlás okozta szellőzési zavarok is vezethettek bányamentési feladatokhoz, a metánkoncentráció növekedése miatt ki kellett üríteni a veszélyeztetett területet, és akik bármilyen okból elmaradtak, gyakran csak a bányamentők segítségével voltak kizhozhatók.

A magyarországi szénbányászatban a legveszélyesebb szénmedencének a pécsi szénbányákat tartották. Az első jelentős gázkitörés 1894. december 12-én következett be, amelyet másnap még egy újabb követett és a szerencsétlenségnek két halálos áldozata is volt. A bányákban természetesen nem csak emberéletet követelő veszély létezett, hanem egy-egy veszélyt hordozó esemény jelentős vagyoni károkat is okozott.

Ezért a Dunagőzhajózási Társaság pécsi bányaüzemeiben, Magyarországon elsők közt kezdték meg a védekezésre felkészített, mentésre és ehhez szükséges bányamunkára alaposan kiképzett, önkéntesekből szervezett bányamentő szolgálat létrehozását.

A Pécs vidéki szénbányák bányaüzemeiben az első bányamentő állomásokat már 1912-ben létrehozták. Az ország más területén lévő bányákban, ez még sokkal kezdetlegesebb szinten állt, szervezett szolgálat pedig csak Tatabányán alakult ekkor, másutt egyáltalán nem működött. Az első évben, három bányaüzemben állítottak fel mentőállomást. Szabolcs bányaüzemben a Szent István-aknánál létesítették a központi mentőállomást, ennek hatáskörébe rendelték a többi. A Pécsi bányaüzemnél a Széchenyi-aknánál, a Vasas bányaüzemnél pedig a Thommen-aknánál létesült a másik kettő. Minden mentőállomás élén egy bányamérnök állt, aki gondoskodott a mentőcsapat kiképzéséről is. A mentőszervezet tulajdonképpen az 1910-es években kialakult, a húszas években csak fejlesztésével, korszerűsítésével tették még alkalmasabbá feladata ellátására.

Már az első időszakban rendelkeztek a korszaknak megfelelő technika felszereléssel. A Pécsi Bányászattörténeti kiállításon többek közt egy 1910-es Dräger-féle

mentőkészülék¹ is látható. 1918-ban már 10 db 2 órás mentőkészüléket rendeltek meg, de ezek a háború okozta szállítási nehézségek miatt csak 1922-ben érkeztek meg a bányákhoz. (1. ábra)

1. ábra. Bányamentő készülékkel

Szirtes Béla bányászattörténeti kutatásai nyomán, a DGT irattárából a legkorábbi hiteles dokumentumot 1921-ből ismerjük. Ebben az áll, hogy 1921. november 2-án, a DGT vezérigazgató-helyettes jelentése szerint, 10 db Dräger-bereendezéssel rendelkezett ekkor a pécsi bánya. Az első szolgálati szabályzat 1922-ből ered. Ebben írták elő a mentőállomások részére feltétlen szükséges és készenlétben tartandó mentőkészülékek és egyéb berendezések számát, a mentők létszámát és összetételét. A szabályzatot a bányahatóság is jóváhagyta.

A bányamentő állomások létesítését, megfelelően kiképzett bányamentő szervezet létrehozását és fenntartását a hatóság, az 1922. évben 811. szám alatt kiadott Általános Biztonsági Szabályzat X. fejezetében rendelte el.

¹ Dräger Henrik és fia, Bernhard által kifejlesztett hordozható mentőkészülék. A mentő számára egy-két órás levegőellátást biztosít. A cég ma is mentőkészülékeket gyárt.

A mentőcsapat minimális létszámát 40 főben határozták meg, többségük azonban mindig a felvigyázók és lőmesterek soraiból került ki.

A legkisebb mentőcsapat egy vezetőből és három mentőből állt. A mentőállomás legénységét a mentőállomások közelében juttatták lakáshoz is. Ezeket a lakásokat a ház falára helyezett tábla jelölte, amelyen piros mezőben fehér kereszt állt. Így riasztás esetén könnyebben meg lehetett ezeket találni. Valószínű ez a fehér kereszt került fel az első DGT bányamentő jelvényre is. De ahogy a fehér kereszt a II. világháború után már vöröskeresztté alakult, így a bányamentők lakását jelölő zománctábla is átvette a vörös keresztet. (2. ábra)

2. ábra

A mentőkészülékek is folyamatosan korszerűsödtek. A mentőszervezet technikai felszereléssel való ellátása szintén folyamatosan korszerűbb lett és növekedett.

1926-ban a bányamentő szolgálatra 20–45 közötti életkort írtak elő és mindig önkéntes jelentkezőkből állították össze a mentőszolgálatot. A bányamentők tizparancsolata a következőképpen hangzott:

1. Menteni kötelességed, mert úgy lehet, hogy magad is segítségre szorulsz.
2. Első a biztonság, azután a munka.
3. Riadónál első légy.
4. Légy mértékletes szeszes italok élvezetében.
5. Csak tiszta levegőben vedd le a szájdarabot.
6. Vizsgáld meg a készüléket.
7. Szerelj nyugodtan.
8. Idejében térj vissza.
9. Nézd a finimétert. (Oxigénnyomás-mérő a mentőkészüléken.)
10. Mentésnél sosem járj egyedül.

A lényege nyilván alig változhatott. 1939-ben már mentőautót is kaptak, amely négy mentőt tudott teljes felszereléssel a helyszínre juttatni. De az autó a háborús eseményeket már nem élte túl. 1945-ben 34 bányamentő készülékük volt.

1950 után átszervezték az állomásokat, és a minél gyorsabb helyszínre jutás érdekében a mentőállomásokon állandó mentőügyeletet hoztak létre. Előbb két fővel, majd négy fővel. Ez a helyszínen lévő ügyelet már a riasztás után néhány perccel a legközelebbi szállító aknánál, a szállító kasban lehetett.

1955-ben a központi mentőállomáson már 24 függetlenített bányamentő teljesített szolgálatot, amelyhez három gépkocsivezető, egy-egy műszerész és egy főműszerész, valamint egy parancsnok-helyettes tartozott. A főparancsnok viszont nem volt függetlenített személy. Egy-egy nyolc fős mentőcsapat 24 órás szolgálatot teljesített. A függetlenített mentőcsapat mellett az önkéntes bányászokból szerveződött bányamentő szolgálat is megmaradt. Veszély esetén a függetlenített mentőcsapatot lehetett elsőként bevetni. 1957-ben megépült az István-aknánál az ország legnagyobb mentőállomása, de ekkor megszüntették a függetlenített szervezetet és a központ ügyeleten is, önkéntesekből álló bányamentő csapat teljesített szolgálatot. Előbb kilenc, majd később tizenegy önkéntes bányamentőből álló osztagot az üzemek bányamentőiből állították ki, és egy hetes váltással osztották be őket. Ügyeltek arra is, hogy minden osztagban több területről legyen bányász, akiknek alapos helyismerete, igen fontos szerepet játszhat a mentés során is.

A bányamentő egységek állományát a szénbányászati tröszt idejében is a kizárólag önkéntesekből állították össze.

1958-ban 64 db Dräger-készülékkel, további 18 db egyórás készülékkel, kilenc gázvizsgálóval és természetesen más berendezésekkel rendelkeztek.

Ide kell sorolni a már korán megkezdett telefonhálózat kiépítését, amely nélkülözhetetlen feltétele volt az időben történő veszélyelhárításnak.²

A Komló szénbánya területén 1956-ban hoztak létre központi bányamentő állomást a Kossuth bányánál, amely ekkor itt is, előbb függetlenített szervezetben 24 főből állt, akik három csoportban, 24 órás szolgálatot teljesítettek a központi mentőállomáson, utána 24 órás készenlétet a lakáson, amelyet 24 órás pihenés követett. Ez idő alatt az önkéntes szervezet itt sem szűnt meg. Később a pécsihez hasonlóan átszervezték.

1969-ben az Országos Bányaműszaki Felügyelőség az ÁBBSZ XV. Bányamentés fejezetében korszerűsítette a mentőszervezet működését és körzetesítette a szolgálatot.

1979-ben a felszerelés többek között 156 négyórás bányamentő készülék 640 db oxigén-palackkal szolgálta a bányamentés biztos hátterét. A mecseki bányavidék mentőlétszáma az országban a legnagyobb volt. A bevetések száma is megdöbbentően nagy. 1969-1976 között 180 bányatűz keletkezéséről van adat, amelyek elhárítására összesen 222 933 órányi bevetést számláltak össze és ezekből 49 025 órát kellett mentőkészülékben teljesíteni.³

² Szirtes Béla: Bányamentő szolgálat a Pécs vidéki szénbányászatban. = Bányászati Lapok, 91. (1958). 570–576. p.; A mecseki szénbányászat – 1945–1991 Szirtes Béla (szerk.). é. n. 212–219. p.

³ Török Zoltán: Bányamentés. Budapest, 1979. 9–24. p.

A SZÉN BÁNYÁKNÁL HASZNÁLTOS BÁNYAMENTŐ KITÜNTETÉSEK, JELVÉNYEK

A Dunagőzhajózási Társaságnál a mentőszolgálat megszervezése után gondoskodtak a mentésben résztvevők, a kiemelkedő teljesítményt nyújtók, a bátor, önfeláldozó bányászok megkülönböztetett elismeréséről, kitüntetéséről is. Akkoriban egy rendjel, egy kitüntetés valóban kiemelkedő teljesítményhez kapcsolódott, a katonai szolgálat során éppen úgy, mint a polgári életben. Ezt a szellemet igyekeztek meghonosítani a bányászatban is. Úgy véljük nem sikertelenül.

I. DDSG Bányamentő jelvény, mentésért

Ezzel a jelvénnel egy-egy bányaveszély esetén bevetett, a mentési munkákban részt vevő bányamentőket tüntették ki.

Keletkezésének időpontja úgy véljük, nagyjából azonos a mentőszervezet létrehozásának időpontjával. Tehát az 1910-es évek elejéről, valószínűleg még az első világháború kitörése előtti időből származnak.

A jelvény szépen zománcozott, jól tervezett munka. Kék alapszínűn egy fehér máltai kereszt látható, benne a DGT jelvénye, a horgonyra helyezett bányászjelvény, a nyeles ék és kalapács. A kereszt vízszintes szárai felett és alatt a vállalat német nyelvű monogramja DDSG, azaz Donau Dampfschiffarts-Gesellschaft áll sárga betűkkel.

Felirata fekete. Felül ívesen elhelyezve FÜR KAMERADSCHAFTLICHE, alatta három sorban RETTUNGSARBEIT / ÖNFELÁLDOZÓ / MENTÉSI MUNKÁÉRT

Alul a lemez szegélyénél két lyuk található, amelybe két kis rézgyűrűvel a bevetés időpontjával ellátott évszámú táblácskákat helyeztek el. Többszöri bevetés esetén, ilyen táblákból egymás alatt többet is elhelyeztek

A máltai kereszt nem véletlenül került a jelvényre. A Szent János lovagrend, a Johanniták már az Árpádok alatt megjelentek Magyarországon, és ispotályok fenntartásával karitatív tevékenységet is folytattak. A Szentföldről kiszorított lovagok Málta szigetén telepedtek meg, és ezért nevezik őket máltai lovagoknak is. A Lovagrend a Máltai Szeretetszolgálaton keresztül látja el karitatív feladatát. Segítséget nyújt az elesetteknek, segít, ha természeti katasztrófa sújt valamilyen térséget, de egészségügyi szervezeteket is fenntart. Jelképüket, a fehér máltai keresztet választották a pécsi bányamentők jelvényére, akik segítséget mentek nyújtani bajbajutott bányásztaiknak.

Meg kell azt is jegyezni, hogy a mai ember számára természetes lett volna a vörös kereszt felvétele is, ahogy ez később, a bányamentők állami szolgálati jelén már megjelent. De akkoriban a vöröskereszt védelmére és jogtalan használatának megakadályozására külön belügyminiszteri rendelet tért ki, amely megtiltotta a magyar szent korona országai vörös kereszt egylete jelvényének illetéktelen viselését és gyártását.⁴ A DGT pécsi bányaigazgatósága és nyilván a bécsi központ sem óhajtott Ferenc József legfőbb akaratával elrendelt jelvény védelmének ellenszegülni, vagy az engedély beszerzésével bajlódni. A kényelmesebben használható máltai keresztet választották. De az eredeti vörös pajzsszínt kézzel helyettesítették.

⁴ BML Pécs város tanácsának iratai 7393/1898

Mérete: 50x37 mm. A felfüggeszthető táblák mérete: 7x37 mm. (3. ábra)
A jelvény hátoldalán a viseléshez használható kettős fémlemez feltűző szolgál.

3. ábra

4. ábra

II. Bányamentő jelvény, bányai igazgatóság és üzemi bizottságtól

Az előző jelvény későbbi változata. A máltai kereszt mellől eltávolították a DDSG feliratot. A keresztről levették a DGT jelvényének a horgony részét, csak a bányászkalapács és bányászék maradt meg. A felül lévő íves német nyelvű feliratot BÁNYAIGAZGATÓSÁG ÉS ÜZEMI BIZOTTSÁG szövegűre cserélték. Az alul lévő háromsoros felirat pedig így változott: ELISMERÉSÉÜL / ÖNFELÁLDÓZÓ / MENTÉSI MUNKÁÉRT.

Mérete és színei, valamint a bevetések évére utaló táblák elhelyezése is megegyezik az előzőnél leírttal.⁵ (4. ábra)

Feliratából arra lehet következtetni, hogy az 1945 márciusa után megválasztott üzemi bizottságok működésekor a Göring Művektől megszabadult, de a DGT-től is függetlenül szerveződött bányavezetés bocsátotta ki, de még az 1946-ban létrehozott MESZHART előtt. Természetesen a meglévő jelvényeket még később is kiadták.

A jelvényhez az alábbi szövegű oklevelet adományozták: „Azért az önfeláldozó munkáért, amelyet Ön ——— saját életének veszélyeztetésével teljesített, köszönetünket fejezzük ki. Egész különös elismerésünk látható jeleként Önnek egyidejűleg emlékérmét adományozunk. Pécs, ——— Jó szerencsét!” Aláírták: Az együttes üzemi bizottság elnöke és az Első Dunagőzhajózási Társaság igazgatója. Az oklevelet Pécsen a Szabadság nyomda készítette.

⁵ Lajos Huszár and Gyula Varannai: Medicina in nummis. Hungarian coins and medals related to medicine. Budapest, 1977. 162. p. No.1655. Kép: XCI táblán.

III. Életmentésért DDSG

A bányamentők nem mindennapi teljesítményének elismerésére, amelyből a legjelentősebb az emberi élet mentése, külön jelvényt alapítottak. Keletkezés ideje azonos lehetett az elsőként bemutatott bányamentő jelvényével (~1910-es évektől 1945-ig).

A felül lekerekített jelvény két részből áll. A felső része zománc nélküli. Ívesen D.D. – S.G. betűk. Középen egy mentőkészülékben álló bányamentő, karjában tart egy mezítelen felsőtestű, alélt férfit. A kép alatt fekete zománcozású táblán kétnyelvű, négy soros felirat: FÜR KAMERADSCHAFTLICHE / LEBENSRETTUNG ! / ÖNFELÁLDOZÓ / ÉLETMENTÉSÉRT !

A mentések időpontját jelölő táblácska ezen is az előzőkben írtak szerint volt elhelyezhető. Ismert tábla felirat: 1943. VII. 17.

Mérete: 54x37 mm. Táblaméret: 7x37 mm. (5. ábra)

5. ábra

6. ábra

IV. Életmentésért bányai igazgatóság és üzemi bizottságtól

Ez az életmentésért adományozható jelvény, mint a bányamentő jelvény is, kibocsátásra került 1945 után. Felső részén az ábra megegyezik az előzőben leírttal, de a DDSG felirat már itt is hiányzik. Az alul elhelyezett fekete zománcozású szövegtáblára pedig az alábbi felirat került öt sorban: BÁNYAIGAZGATÓSÁG / ÉS ÜZEMI BIZOTTSÁG / ELISMERÉSÉUL / ÖNFELÁLDOZÓ / ÉLETMENTÉSÉRT⁶

Ezt a jelvényt 1947. X. 12. és 1947. X. 23. feliratú táblával is ismerjük. Tehát még a MESZHART idejében is használatban volt. Egyébként azonos minden vonatkozásban, az előzőkben bemutatott DDSG életmentő jelvényvel. (6. ábra)

⁶ Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No.1656, K. XCI.

V. Többszöri életmentésért DDSG

A DGT bányáinál a többszörös életmentésért, külön kitüntető jelvényt alapítottak, amelyen az előzőben leírt egyszeri életmentésért adományozható jelvény megoldását alkalmazták. Ez a jelvény is két részből áll. A felső, lekerekített tetejű rész zománc nélküli. Ábráját mint egy érmet helyezték rá a rézlemezre. Az alatta lévő, a négyszögletű táblához való csatlakozását néhány levéldísszel oldották meg. Felül itt is a D.D. S.G. rövidítést helyezték el. Alatta kidomborodó ábrán mentőfelszerelést viselő bányamentő, egy fekvő, és egy támogatásával felülő mezítelen felsőtestű férfit ábrázol. Alatta a felirat szövegét tartalmazó tábla vörös zománcú. A szöveget öt sorban helyezték el és így hangzik: FÜR KAMERADSCHAFTLICHE / MEHRMALIGE / LEBENSRETTUNG / ÖNFELÁLDÓZÓ TÖBBSZÖRI / ÉLETMENTÉSÉRT. A jelvényre függesztett táblácskák egyik ismert példányán 1929. I. 30 olvasható. Ezt a jelvényt is a tízes évektől bocsátották ki. Mérete megegyezik az előzővel. (7. ábra)

7. ábra

8. ábra

VI. Többszöri életmentésért bányai igazgatóság és üzemi bizottságtól

Az előző többszöri életmentő jelvény is elkészült a háború utáni bányai igazgatóság és üzemi bizottság kiadásában. A különbség ennél is annyi, hogy levették a tulajdonos DDSG rövidítését és átírták az alsó tábla szövegét, amely így hangzik: BÁNYAIGAZGATÓSÁG / ÉS ÜZEMI BIZOTTSÁG / ELISMERÉSÉÜL / ÖNFELÁLDÓZÓ TÖBBSZÖRI / ÉLETMENTÉSÉRT⁷

A jelvény egyébként mindenben megegyezik az előző DDSG többszöri életmentő jelvénnel. (8. ábra)

⁷ Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No.1656. Kép: XCI.

A katonai szolgálatnál már korábban bevezették a tartós fegyveres szolgálat elismerésére alapított, legtöbbször ötévenként újrAADOMÁNYOZHATÓ szolgálati jeleket. Ezek viselhető kitüntetéseknek számítottak. Hasonlót valósítottak meg, az egyébként sok vonatkozásban katonásan szervezett bányamentőknél is. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezek a szolgálati jelek nem hasonlíthatók össze a később nagyszámban kibocsátott, ugyancsak szolgálati éveket jelző vállalati törzsgárda jelvényekkel, bár kibocsátásuk indítéka hasonló volt.

VII. 5 éves bányamentő szolgálat, kétnyelvű, nyolcszögletű

Ezt a jelvényt csak leírásból ismerjük. Középen nagyobb méretű ötös szám. Kíráta: DIENSTJAHRE IN DER RETTUNGSMANNSCHAFT + ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT Keltetés nincsen rajta. Nyolcszögletű, talán próbaveret vagy félkész jelvény.

Mérete: 44x46 mm. Zománc nélkül.⁸

VIII. 5 éves bányamentő szolgálat, kétnyelvű

Kör alakú, enyhén domború jelvény. Közepén 20 mm magas aranszínű 5-ös látható kék mezőben. Kívül sárga gyűrűben a felirat: DIENSTJAHRE IN DER RETTUNGSMANNSCHAFT + ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT

Ø: 40 mm. Zománcozott. Hátoldalán biztosítótűnek megfelelő tűzővel.

A kétnyelvű szöveg arra utal, hogy még a háború vége előtt készült. Talán még DGT-kiadvány, de valószínű, hogy a tulajdonos megjelölését akkor nem mellőzték volna. Ezért inkább a szénbányáknak 1938 utáni, Göring Művekhez tartozásának idejére véljük elhelyezni keletkezésének idejét. Tehát 1938–44 között használhatták. (9. ábra)

9. ábra

10. ábra

IX. 10 éves bányamentő szolgálat, kétnyelvű

Az előző jelvénynek a második fokozata. Középen zöld mezőben 10-es szám. A külső gyűrű vörös. Benne a felirat: DIENSTJAHRE IN DER RETTUNGSMANNSCHAFT + ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT

Ø: 40 mm. Zománcozott. Hátoldalán biztonsági kitűzővel.⁹

⁸ Kizárólag a Huszár–Varannai-ból ismert. 162. p. No.1951.

⁹ Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No.1652. Kép: XCI

X. 15 bányamentő szolgálat, kétnyelvű

A következő fokozat. Középen aranylő 15-ös szám sötétkék mezőben. Körirat-gyűrű fehér. A felirat szövege: DIENSTJAHRE IN DER RETTUNGSMANNSCHAFT + ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT +

Ø: 40 mm. Zománczott. Hátoldalán biztonsági kitűzővel. (10. ábra)

XI. 5 éves bányamentő szolgálat, magyar nyelvű

Az előzőekben látott német és magyar szövegű jelvényhez hasonló, de már kizárólag magyar nyelvű kitűző jelvény. Középen 20 mm magas aranylő 5-ös szám látható liláskék mezőben. A körirat gyűrű fekete. Felirata: IGAZGATÓSÁG ÉS ÜZEMI BIZ. ELISMERÉSÉÜL ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT

Ø: 40 mm. Hátoldalán kitűző. (11. ábra)

11. ábra

12. ábra

XII/a. 10 éves bányamentő szolgálat, magyar nyelvű

Mint az előbbi. Középen aranylő 10-es számjegy zöld mezőben. Feliratgyűrű színe lila. Felirata: IGAZGATÓSÁG ÉS ÜZEMI BIZ. ELISMERÉSÉÜL ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT

Ø: 40 mm. Hátoldalán kitűző. (12. ábra)

XII/b. 15 éves bányamentő szolgálat, magyar nyelvű

Mint az előbbi. Középen kék mezőben 15-ös szám. Körirat fehér gyűrűben: IGAZGATÓSÁG ÉS ÜZEMI BIZ. ELISMERÉSÉÜL ÉVI MENTÉSI SZOLGÁLAT

Ø: 40 mm. Hátoldalán kitűző.¹⁰

Az 5, 10 és 15 éves szolgálati jel magyarnyelvű felirattal az igazgatóság és üzemi bizottság működési idejében, tehát 1945-ben, vagy 1946-ban készült. Használatuk azonban áthúzódhatott a MESZHART periódusra is.

XIII. 5 éves bányamentő szolgálat, MESZHART

Az 1946-ban állami kezelésbe vették a korábban DGT tulajdonát képező pécsi szénbányákat, amelyek 1938–44-ig a Göring Művek érdekeltségébe tartoztak.

¹⁰ Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No.1653. Kép: XCI

De a Jóvátételi Hivatal 29063/1946 sz. rendelkezésére szovjet tulajdonba kerültek. A DGT által bérelt bányákat viszont a magyar állam vette birtokba. Az egységes bányavállalat működésének biztosítása érdekében 1946-ban a Szovjetunió a jóvátételben megszerzett bányáinak tulajdonjogát, az akkor létrehozott új közös vállalat, a MESZHART vagy MSzHRT rövidítéssel jelzett Magyar Szovjet Hajózási Részvénytársaság birtokába adta mint alaptőke-hozzájárulást. A tulajdon megosztása biztosította továbbra is a szovjetek irányítását, mert 53% a Szovjetunió kezében maradt és csak 47% jutott a Magyar Népköztársaságnak. A bányák ezután a MESZHART érdekeltségében működtek, szovjet és magyar igazgató közvetlen vezetésével, egészen 1952-ig. Ugyanis 1952. szeptember 30-án a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió között létrejött egyezmény után, a szovjet kormány megfelelő megváltás ellenében a MESZHART pécsvidéki bányáiban lévő szovjet tulajdonát átadta a magyar államnak. Ekkor a szovjet bányavezetést is visszahívták. Az új bánya vállalatot 1952. október 1-jétől a Bánya és Energiaügyi Minisztérium, az Országos Tervhivatal és a Pénzügy Minisztérium rendelkezésére „Pécsi Szénbányák Vállalat” elnevezéssel magyar vállalattá alakították.¹¹

A MESZHART időszakban tehát a korábbi német, majd magyar nyelvű, az ideiglenesen üzemi bizottságok által kibocsátott bányamentő szolgálati jelvényeket, ismét lecserélték Bár mint láttuk a mentésért adott kitüntető jelvények még használatban maradtak.

Az első, az ötéves szolgálati jelvény, hasonló az előzőkhöz, csak egy kicsit átfogalmazták a szövegét és egységesítették.

A zománcozott, kör alakú jelvény közepén kék mezőben felül egy fekete 5-ös szám, alatta ugyanott fekete bányászjelvény, amelyre egy ötágú vörös csillagot helyeztek. A kék mezőt zöld babérlevél koszorú övezi, amelyet alul piros fehér zöld szalag fog össze.

Az egész jelvényt kívül sötét vörös feliratgyűrű veszi körbe. Felirata: MESZHART BANYAIGAZGATÓSÁG ELISMERÉSÉUL ÉVI MENTŐSZOLGÁLATÉRT

Ø: 40 mm. Hátoldalán biztosítótű a feltűzésre.¹² (13. ábra)

13. ábra

14. ábra

¹¹ Mecseki kőszénbányák... i.m. é.n. 79–80. p.

¹² Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No. 1654. Kép: XCI

XIV. 10 éves bányamentő szolgálat, MESZHART

Mint az előző, mindenben teljesen azonos, kizárólag a közepén lévő szám változott 10-esre. Elképzelhető, sőt valószínű, hogy 15 éves szolgálati jelvény is készült, de nem ismerjük. (14. ábra)

XV. Bányamentő jelvény fehér kereszttel

A kisméretű kitűző jelvény a bányamentő szolgálatban résztvevőknek készülhetett. A kör alakú zománcozott jelvényen vörös alapra fehér keresztet helyeztek. De a máltai kereszt helyett egyenes szárú kereszttel látták el. A fehér kereszt közepén fémszínű bányászjelvényt találunk. Keletkezési és használati idejére nincsen adat, de úgy véljük még a DGT korából maradt ránk. Hátoldalára forrasztott tűzőtűvel.

Ø: 16 mm. (15. ábra)

15. ábra

16. ábra

ORSZÁGOS ÉRVÉNYESSÉGŰ, VALAMENNYI BÁNYÁNÁL HASZNÁLATOS BÁNYAMENTŐ JELVÉNYEK

A pécsi szénbányánál a DGT idejében már a 10-es években megindított kitüntető jelvénytársorozat a bányamentők teljesítményének elismerésére az üzemi bizottságok idejében jelentéktelen változtatással tovább élt, majd még a MESZHART idejében is használatban maradt. Viszont a feltehetően a harmincas évek végén elkezdett szolgálati jelek, amelyekből 5, 10 és 15 éveseket ismerünk, többször újra alakítva, folytatódtak, előbb az üzemi bizottságok, majd még a MESZHART idejében is.

Ezek a jelvények azonban mind, kivétel nélkül, a pécsi kőszénbánya vállalat által adományozható, pécsi kiadványok voltak.

Amikor az országos bányamentő szervezetet létrehozták a pécsi példa nyomán az egész magyar bányászat mentőszolgálatára kiterjedő szolgálati jelvényeket készítettek és hozták forgalomba.

XVI. Bányamentő kisméretű kitűző

A kitűző jelvény a bányamentők általános viselésére készült. Fehér kör alapon a teljes átmérőt kitöltő vörös kereszttel. A kereszt közepén aranylóbányászjelvény. Felirata nincsen. Valószínű, még a bányamentő szolgálati éveket mutató sorozat előtt, de már a háború utáni időben készült és viselték. Ismerünk valódi vörös-fehér zománcozású és műanyag mázú változatot. Hátoldalán kitűző tű.

Ø: 14 mm. (16. ábra)

XVII. Bányamentő jelvény

A korábbi pécsi szolgálati jeleknél valamivel nagyobb méretben készült ez a sorozat. Első tagját az öt évnél rövidebb szolgálati idővel rendelkező bányamentőknek szánták.

A kör alakú zománcozott jelvény közepét fehér mezőben egy vörös kereszt tölti ki, amely hozzáér a körirat szalaghoz, ill. a babékoszorúhoz. A kereszt közepén fehér körben bányászjelvény helyezkedik el. A külső körgyűrű alsó része piros-fehér-zöld feliratszalag, amelyre BÁNYAMENTŐ van felírva. A felirat szalag felső folytatásaként stilizált, kettős babérlevelekből álló szalag zárja a kört.¹³ Hátoldalán az előoldal kontúrjainak a negatívja látható. Vízszintesen felforrasztott biztosítótűvel.

Ø: 50 mm (17. ábra)

17. ábra

18. ábra

19. ábra

XVIII. Bányamentő jelvény, kitűző

Hasonló az előzőhöz, de kisméretű. Hátoldalán feltűző tű van. Két méretben is készült.

Ø: 18 mm, 19 mm

XIX. Bányamentő jelvény 5 éves szolgálatért

Ez a nagyobb méretű jelvény a 17. sz. ábrán bemutatott bányamentő jelvény alapján készült. Középen vörös kereszt, rajta fehér körben aranylóbányászjelvény. A külső gyűrű alsó része nemzeti színű feliratszalagját két részre bontották, amelyben balra BÁNYA, jobbra MENTŐ felirat került. A külső gyűrű felül három sorban el-

¹³ Roznai István. Magyar bányászati és kohászati érmek 1526–1982. OMBKE. Budapest, 1983. P.77, No.273, XLII. tábla; valamint Huszár–Varannai... i.m. 1977. 162. p. No.1657.

helyezett babérlevelekből álló koszorúval záródik. Az alsó, nemzeti színű feliratgyűrűre ráhelyeztek egy fehér kiegészítő felirat szalagot, amely alul túlnyúlik a jelvény körméretén. Felirata két sorban: 5 ÉVES / SZOLGÁLATÉRT. Szépen zománcozott jelvény.¹⁴ Egyoldalas, hátul biztosítótű a feltűzéshez.

Mérete: 50x52 mm (18. ábra)

XX. Bányamentő jelvény 10 éves szolgálatért

Teljesen azonos az előzővel, csak a rátét feliratszalagon lévő szöveg: 10 ÉVES / SZOLGÁLATÉRT.

XXI. Bányamentő jelvény 15 éves szolgálatért

Teljesen azonos az előzővel, csak a rátét felirat szalagon lévő felirat: 15 ÉVES / SZOLGÁLATÉRT.

XXII. Bányamentő jelvény 20 éves szolgálatért

Teljesen azonos az előzővel, csak a rátét felirat szalagon lévő felirat: 20 ÉVES / SZOLGÁLATÉRT.

XXIII. Bányamentő jelvény 25 éves szolgálatért

Teljesen azonos az előzővel, csak a rátét felirat szalagon lévő felirat: 25 ÉVES / SZOLGÁLATÉRT.

XXIV. Bányamentő parancsnoki jelvény

A korábban bemutatott (lásd XVII.) bányamentő jelvénnel azonos jelvényt alul bővítették egy fehér feliratszalaggal, amelyen PARANCSNOK szöveg van elhelyezve. A jelvény hátulja teljesen sima.¹⁵

Mérete: 50x54 mm. (19. ábra)

XXV. Bányamentő szolgálati érdemérem arany fokozat

A Minisztertanács 50/1984. november 21-iki határozatával a bányamentő és kitörés-elhárító szervezetben dolgozók részére szolgálati érdeméremet alapított. Az arany fokozatot 20 év bányamentő szolgálatért adományozták. A 25 éves szolgálat esetében az arany fokozat adományozást megismételhették.

Egyoldalas, aranyozott bronzérem. Belső aranyozott körben vörös lángok felett fekete bányászjelvény. A következő külső körgyűrű zöld, felirata BÁNYAMENTŐ SZOLGÁLATI ÉRDEMÉREM. Kívül még egy fehér körgyűrű következik. Az egész érmet kettős levél koszorú keretezi. A bányász jelvény alatt ötszögletű kiemelkedő rátéten vörös színnel 20-as szám.

Az érmet tetején függesztő karika. A szalagja fém háromszögre erősített vörös-fekete szalag, a középütt lévő fekete sávot mindkét oldalon piros-fehér-zöld

¹⁴ Az egész sorozatot megtaláljuk Roznai 78. p. No.274, 275, 276, 277, 278, ill. a XLII. táblán., de Huszár-Varannainál csak kettő szerepel: 162. p. No.1659, 1660.

¹⁵ Roznai... i.m. 1983. 78. p. No. 279, XLII.

20. ábra

21. ábra

22. ábra

csík határolja. (Hasonló színű, mint a bányász szolgálati érdeméremé.) Egyoldalas. A szalag alatti fémlemezre feltűző biztosítótűt erősítettek.¹⁶

Ø: 48 mm. Szalaggal, a magassága 75 mm. (20. ábra)

XXVI. Bányamentő szolgálati érdemérem ezüst fokozat

Ezt az érmet 15 éves bányamentő szolgálat után adományozták. Az előzőhöz hasonló, de a fémfelületek ezüstözöttek. A rátét ötszög is ezüstözött és vörös 15-ös szám. (21. ábra)

XXVII. Bányamentő szolgálati érdemérem bronz fokozat

Az érmet 10 éves bányamentő szolgálat után adományozták. Az előzőhöz hasonló, de a fémfelületek bronzszínűek, rátét szám 10. A belső bronzszínű körben nem vörösek, hanem feketék a lángnyelvek. Sajnálatos, hogy az állami kitüntető érmek szalagja a fémlapon pontatlan vagy elmozdulhat, és esztétikailag kifogásolható. Ennél a DGT jelvényei is különbek voltak. /22. ábra/

XXVIII. Bányamentő jelvény

Kívül zöld gyűrűben fehér középső mezőben vörös „máltai” kereszt, rajta keresztbe fektetett fekete bányász ék és kalapács. Felirata nincsen. Hátoldalán feltűzésre szolgáló tű.

Ø: 10 mm.

¹⁶ Bodrogi Péter–Molnár József–Zeidler Sándor: Nagy magyar kitünteteskönyv. Rubicon Könyvek 2005. A három fokozat 216. p. No. 676, 677, 678.; Csoma Mária: Magyar orvosi érmek katalógusa 1974–1994. Budapest, 2000. 165. p. No.1331, 1332, 1333

XXIX. Bányamentő jelvény 20 éves szolgálatra

A kisméretű bányamentő jelvényt a szolgálati érdemérmekkel egy időben készíthették, az arany fokozatot elért bányamentők köznapi viselésére.

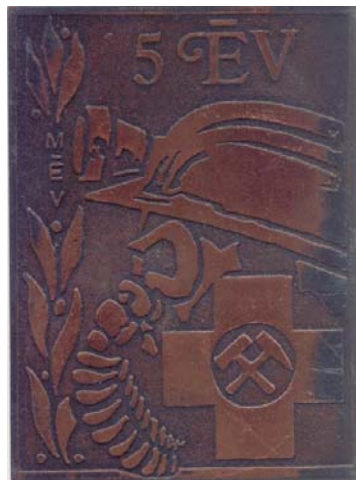
Kívül zöld körgyűrűben aranyló felirat: BÁNYAMENTŐ SZOLGÁLATÉRT

•20• Belül fehér körmezőben vörös kereszt, rajta bányászjelvény. A kereszt szárai nem párhuzamosak, mint a svájci mintájú vörös kereszté, hanem kifelé bővülő valamennyi szára, mint a máltai kereszté. Hátoldalán feltűzésre szolgáló tű.

Ø: 14 mm (23. ábra)

23. ábra

24. ábra

AZ URÁNBÁNYA BÁNYAMENTŐ PLAKETTJE

XXX. 5 éves szolgálati plakett

Az 1955–97-ig működő pécsi uránbányáknál, bár csak rövid időre, hasonló bányamentő szervezet jött létre. De külön mentőállomást nem létesítettek, a bányamentő ügyeletet a szénbányáknál működő központi mentőállomás ügyelete szolgálata. Itt képezték ki és gyakoroltatták az uránbánya önkéntes mentőit is.¹⁷ Az uránbányászok bányamentői részére is készültek helyi kiadású szolgálati elismerések. Ezek közül az öt éves szolgálatért adományozott plakettet ismerjük.

Maratott vörösréz lemez. Közepén balra néző bányamentő feje látszik sisakban, sisaklámpával és a mentőkészülék bordás tömlőjével. Balra babérág, amelyet megszakít a függőlegesen felírt MÉV, a Mecseki Ércbányászati Vállalat nevének rövidítése. Alul jobboldalt, a bányamentők jelvénye. (Kereszt, közepén lévő kör alakú mezőben bányász-ék és bányász-kalapács). Felül 5 ÉV felirat. A rézlemez a MÉV Ércdúsító Üzemének Műszerkarbantartó műhelyében készült, **Maczák János** munkája. Mérete: 88x66 mm. Vastagsága: 1 mm. Piros színű, piros-fehér-zöld díszítésű kartondobozban adták ki. (24. ábra)

Az ábrák felvételeit Hágen József készítette, amelyért e helyen is köszönetet mondok.

¹⁷ Török... i.m. 24. p. Vizsont „A magyar uránbányászat története” című összefoglaló munkában, Németh János (szerk.). 2001. Mac Maestro Kft kiadása, sajnos a bányamentésről egy szóval sem emlékeztek meg.

NAGY IMRE

AZ EGYSZERI HANG Németh Antal pécsi éveiről

A hang, amely e szöveget beszéli, miáltal megképződik, csak kis részben az elemző értelmezés hangja, sokkal inkább az emlékezésé, mivel birtokosa egykor nézője, befogadója lehetett az ezen visszatekintő gondolatsor tárgyát képező előadásoknak: **Németh Antal** pécsi rendezéseinek. Szavainak a színháztörténeti adatolás szerény szándékán túl az adhat értelmet, ha valamelyest közvetíteni képes az egykori előadások üzenetét, „hangját”, s ezáltal megalkotójuk színpadon testet öltött gondolatait. Az egyszeri Hangot.

E sorok írója tehát emlékezete médiumában őrzi (egy-két kivétellel) annak a **Koltai Tamás** által szerkesztett kötet adattára szerint huszonnyolc színházi eseménynek élményét, ami a kiváló rendező pécsi tevékenységének mérlegét alkotja.¹ Ezek közül tizennégy programra, a Faust két részétől Pirandello IV. Henrikjéig, a pécsi Művelődési Házban került sor, ahol egy estén maga Németh Antal is megjelent a színpadon, sokkal inkább egy tudós professzor benyomását keltve, semmint színházművészt, hogy magvas fejtegetésekkel tájékoztassa hallgatóit Elektra alakváltozásairól a világirodalomban, egy archetipikus figura jegyében irodalomtörténeti hosszmetsetet adva a témáról, híven rendezői ars poeticájához, amelyben a közönségnevelés igen fontos szerepet játszott. **Futaky Hajna** az intézményben létre jött kísérletet az „ismeretterjesztő színpad” fogalmával határozta meg, „ahol elsőrendű cél a műélvező közönség nevelése”.² A változatos program igényeit tekintve a Júlia kisasszony bemutatójáig és a Peer Gynt oratórikus előadásáig ívelt, s még kiegyensúlyozatlanabbnak ítélte alkalmait is, mint a kritikák tanúsága szerint, a Magyar Elektra műsorra tűzése fontos tanulságokkal szolgáltak, felvetvén, többek között, egy kísérletező kedvű stúdiószínpad létrehozásának szükségességét. (E sorok lejegyzője számára pedig azóta is **Lelkes Dalma** hangján szólal meg Bornemisza Péter ódon tömörségű szövege.) A tudós rendező közönségnevelő törekvései hálás publikumra leltek, hiszen sejtettük, hogy amikor Németh Antal helyet foglalt a régi „Doktor Sándor” színpadán, akkor valójában az éppen hiányzó pécsi bölcsészkar üres helyére tett székre ült le.

A történet a Rigolettóval és a Macbeth-tel kezdődött, jelen emlékező számára oly módon is, hogy első, igen zsenye szeminárium dolgozatát Németh Antal Macbeth-rendezéséről írta világirodalomból, különös tekintettel a koncepció balladai stílusjegyeire. E sajátos hangvétel tette lehetővé a rendező számára, hogy mint egy korábbi cikkében írta, az előadás megalkotójaként „a lélektanilag realiztikusan beállított jeleneteket érthetetlen, természetfölötti lények szurrealista scenikai

¹ Németh Antal: Új színházat! Tanulmányok. Koltai Tamás (vál. és szerk.). Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1988. 471–487. p.

² Futaky Hajna: Zárszámadás egy kísérletről. = Jelenkor 1963. 5. sz. 471–472. p.

hatásának fanyar diszsonanciájával ellensúlyozza.” És mivel Németh Antal szerint „[e]gy-egy klasszikus úgynevezett Büchnenbearbeitung-jánál [...] döntő szerephez jut a mindenkori *ma* embere, aki más szemmel nézi a színház eseményeit, alakjait, különböző problémáit”, ez az előadás, a megőrzött és a műből fakadó balladisztikus vonások ellenére is más lett, mint ahogy a Színházi Újság szerint 1931-ben, az akkori körülmények között, elképzelte.³ Egy vérben gázoló hatalomról szólt immár, amely az individuális nagyravágyás, egy démoni inspiráció, valamint egy vétkes prófécia találkozásából született. A Ladyt játszó Spányik Éva jellegzetes orgánusának meg-megtörő, majd a téboly közegében sötétlő tónusokkal hullámzó energiája a jelzett végzetes nász nem csupán színpadi jelenvalóságát sejtette. Ezt a hatást archaizáló szándékból is le lehetett vezetni, mint ahogy az előadás helybeli tudósítói tették, akik szerint a rendezés „a dráma eredeti hangulatát igyekszik visszaadni, mintegy visszatér a Shakespeare-korabeli felfogáshoz, s bár ellentmondásosnak látszik, éppen ez a visszatérés egyúttal a modern elem is ebben a rendezésben.”⁴ Ami jelzi, hogy a történeti rekonstrukció és az eleven színház aktuális üzenete egy jó előadásban szerves egységet alkot. Kétirányú mozgás képződik így a bemutató maisága és a mű egykori jelene, hajdani és újabb értelmezése között. Ez az ingamozgás más szóval kifejezve: dialógus az írott és az előadott szöveg között.

A Rigoletto 1959. október 22-i premierje egyben az akkor már rég óhajtott pécsi operatársulat nyitó előadása volt. Joggal írta **Székely Júlia** a Dunántúli Naplóban: „Ez az előadás szívügye volt a színpadon vastag betűkkel szedett nevek viselőin kívül a színházi győzelem ismeretlen Katonáin [...] keresztül egészen a közönségig mindenkinek. E nem mindennapi körülmény tette meghatóvá a Rigoletto pécsi bemutatóját.”⁵ Mielőtt e kétségkívül hiteles „megható” jelző tartalmi tényezőit kibontanánk, jelezzük, hogy Németh Antal még 1934-ben publikált *Az opera mint színpadi probléma* című tanulmányában részint a műfaj organikus természetét hangsúlyozta, amely gondolat egybeesik a színjátékról általában kialakított felfogásának centrális elemével, részint pedig a hangjegyeket értelmezendő írásnak tekintette, vagyis az éneket emelkedett beszédként fogta fel. „[A]z *opera* mint műfaj nem külön zene, külön ének és külön színpadkép együttes jelentkezése, amiket külön is vehetnek, hanem szerves belső egység” – írta.⁶ Ez a *lefordítás* Pécsen oly módon történt, hogy mint Székely Júlia írta, „Németh a zenéből igyekszik kiindulni. Számára nem Victor Hugo és nem Piave mondanivalója a fontos, hanem Verdié.”⁷ A kritikus pontosan ér-

³ Németh Antal: Előszó a Macbeth új színpadi átdolgozásához. = Színházi Újság (Szeged) 1931. április 26. 17. sz. 3. p.; 1931. május 3. 18. sz. 3. p.; Újból közölve: Németh... i.m. 1988. 89. p.

⁴ Mészáros-Hamar: Macbeth. Shakespeare tragédiája a Pécsi Nemzeti Színházban. = Dunántúli Napló 1961. február 14. 5. p.

⁵ Székely Júlia: A Pécsi Nemzeti Színház ünnepe. Rigoletto. = Dunántúli Napló 1959. október 25. 5. p.

⁶ Németh Antal: Az opera mint színpadi probléma. Különlenyomat az Esztétikai Füzetek 1934. 5. számából. Újra közölve: Németh... i.m. 1988. 208. p. A tanulmány átírozott, és a Valér Erikkel való közös munkáról szóló résszel kiegészített, valamint Valér Erik fametszeteivel illusztrált változata megjelent: Jelenkor 1961. 10. sz. 591–600. p.

⁷ Székely... i.m. 1959. 5. p.

tette a rendezőt, aki e módszerről így szól idézett dolgozatában: „A hangjegyek titkosírásának *helyes* megfejtése vezet el minket egy operapartitúra scenikai értelméhez.”⁸ Ezen értelem színpadi minőségét a milánói tradíció hagyományain való túl-emelkedés s e hagyománynak a bayreuthi fénydíszletezéssel való átlényegítése határozta meg. „A fény, hogy megint Székely Júlia plasztikus előadásleírását idézzük, „sokkal közelebb áll a zenéhez, mint az egyhelyben álló, megépített és megfestett díszlet. Németh a zenét világosításokkal, fényekkel követi.”⁹ A mából visszapillantva azt mondhatjuk, hogy a két anyagtalán médium, a fény és a zene spirituális társításával a rendező az újkori színháznak egyik – a késő-modern korban különös élességgel megmutatkozó – paradoxonára is reflektált. „A testileg valóságos színész belekényszerült a csak művésziileg valóságos, a szem illúziójára kialakított térbe” foglalta tömören össze ennek a különös ellentmondásnak a lényegét.¹⁰ Akkor tehát, midőn az énekest fények vizuálisan érzéki közegébe helyezte, közelebb vonta egymáshoz a színpadon megjelenő embert és környezetét, miközben a látvány és a hangélmény közös szellemi- esztétikai lényegét is nyomatékosította: a fényekből szőtt milió éppen úgy absztrahált természetű, mint a zene hullámain felemelkedő énekelt beszéd. Ez a beszéd a Rigolettóban (a produkció karmestere Paulusz Elemér volt) a hatalom kiszolgálójává és egyúttal kiszolgáltatottjává váló kettős lelkű művész tragikusan ellentmondásos helyzetéről vallott, amely körülményre a pécsi előadásban a címszereplő felemás jelmeze is utalt: egyik oldalán a mantuai herceg, másik oldalán a megalázott Monterone színeit viselte, ami baljós előjelként is funkcionált, felerősítve a felcsendülő átok baljós erejét.

Németh Antal *A színjátszás esztétikájának vázlat*a című, 1929-ban publikált doktori disszertációjának európai látókörével több ponton is meghaladta kora hazai színháztudományának elméleti horizontját. Így, többek között, a barokk eredetű *Guckkastenbühne* történeti, következésképpen átmeneti jellegének hangsúlyozásával, az európai theatrum relatív, egy adott kulturális kontextushoz kötődő természetének belátásával, s azzal, hogy a „színjátszás *conditio sine qua non*”-jának „a színész testi jelenvalóságát” tekintette, ami együtt járt a művészeti ág *sub specie theatri* szemléletével.¹¹ Mindezzel összefüggésben Németh Antal a rendező szerepét az áldozó pap feladatkörével rokonította, s ez korántsem csupán szép metafora, mert benne rejlik az „egyensúlyozó”, a „közvetítő”, az „irányító” és az „interpretátor” négyes funkció-aspektusa. A DRÁMA – SZÍNÉSZ – SZÍNJÁTÉK – NÉZŐ mint négyelemű fogalmi rendszer összetevőinek s ezek kapcsolódásainak, izületeinek megfelelően az írott szöveg olvasójaként, továbbá a dráma–színész viszonylatban a rendező elsősorban INTERPRETÁTOR, míg a színjátéknak (a maszk – jelmez – díszlet hármasságában kiképzett) scenikai világában alkotóként fellépő színész felé IRÁNYÍTÓ-ként fordul. A rendezőnek ugyanakkor mint az előadás lét-

⁸ Németh... i.m. 1988. 208. p.

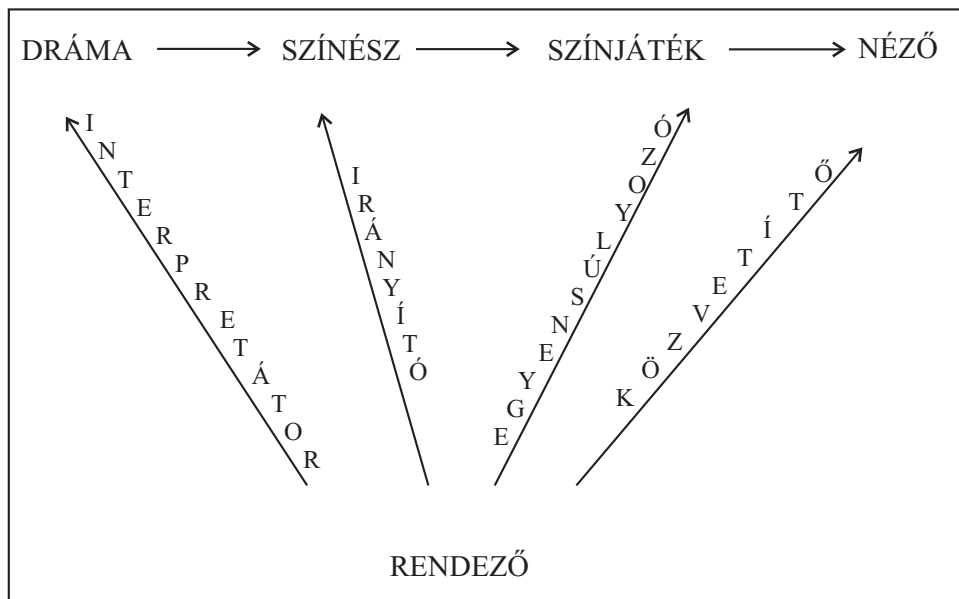
⁹ Székely... i.m. 1959. 5. p.

¹⁰ Németh Antal: *A színjátszás esztétikájának vázlat*a. Különlenyomat a Budapesti Szemle 1929. évfolyamából. Újra közölve: Németh... i.m. 1929. 191. p.

¹¹ Németh... i.m. 1988. 181. p.

rehozójának – a folyamat történeti sorrendjét tekintve a színész, a drámaíró és a képzőművész után – vállalnia kell a színházi alkotás összhangját biztosító EGYENSÚLYOZÓ funkciót, melynek révén a színjáték és a néző közötti kapcsolat létre jötte során a KÖZVETÍTŐ szerepében ér célba, hozza meg gyümölcsét munkája.

Valahogy így:

Ezek a szerepbeli attitűdök szorosan együvé pántolódtak Németh Antal munkásságában. Pécsi tevékenysége is igazolja ezt. Amikor a *Bernarda háza* (bemutató: 1960. március 4.) dramaturgiai értékei és a közönség elvárásai között a kívánatosnál nagyobb distancia mutatkozott, a helyi napilap kritikusai például hiányolta a szexualitás általa feltételezett társadalmi vetületének bemutatását, a rendező a vártnál kisebb érdeklődést azzal magyarázta, hogy a publikum édeskeveset tud a spanyol költőről.¹² *Gondolatok az öntevékeny színjátszó együttesek szerepéről* című, a Jelenkorban publikált írásában ezért felvetette: „Egy Lorca-est, mely megszólaltatja lenyűgöző költészetét, bemutatja költői grafikáját (vetített képekben), a költő gyűjtötte spanyol népdalokat, más drámáinak jellegzetes részleteit, a bábszínház pedig a spanyol népi bábjáték ősi szelleméből felelősséget, ellenállhatatlan bábdarabjainak egyikét, – bizonyára hasznosan szolgálná közönségünk látókörének tágítását.”¹³ Alkalmassint e

¹² Mészáros Ferenc: *Bernarda Alba háza*. Federico Garcia Lorca színműve a Pécsi Nemzeti Színházban = Dunántúli Napló 1960. március 5. 3. p.

¹³ Németh Antal: *Gondolatok az öntevékeny színjátszó együttesek szerepéről*. A Pécsi Irodalmi Színpad munkája. Tervek egy felolvasó-színház létesítéséről. = Jelenkor 1960.4. 129–133. p.

közönségnevelő szándék jegyében került sor a Művelődési Házban (1961. november 20-án) A csodálatos Vargané előadására.

A fentebb vázolt nagy léptékű, európai horizontú koncepció pécsi megvalósításának a klasszikus és modern drámák vonatkozásában nem kedvezett az idő és a hely szelleme. A Pécsi Nemzeti Színház az ötvenes-hatvanas évek fordulóján – a rendező sokrétű érdeklődése egyik, az adott korban bizonyára legkevésbé problematikusnak látszó irányához kötődve – leginkább operarendezőként foglalkoztatta Némethet. Tizennégy nagyszínházi produkciójából kilenc tartozik ebbe a műfajba, ide számítván az Aidát is, amely először a Szabadtéri Színpadon került a közönség elé. E téren a Hoffmann meséi színre vitele tekinthető legjelentősebb alkotásának. Ezt azonban, mielőtt felidézni, célszerűnek látszik belehelyezni a pécsi operai műsorrend kontextusába.

Az Offenbach-premier előtti pécsi Németh-bemutatók jórészt igényes, de a nagy egyéniség alkotói bélyegét nélkülöző mestermunkák voltak, az adott szcenikai, instrumentális és énekesi-színészi kapacitás függvényében. 1961-ben Németh Antal négy operát rendezett. A Bánk bán premierje még az előző év végén, december 28-án volt, de a további előadásokra már a tavaszi évadban került sor. Az előadás a kórus-, illetve csoportjelenetek és a zártabb, bensőségebb részek (kettősök, áriák) váltakozásának dinamikájára épült, kompozíciós feszültség megteremtésével reflektálva Egressy Béni librettójának problematikus elemeire. A Bohéméletet (1961. február 3.) ezzel szemben egységesebben, a Puccini-partitúrájának megfelelően, kamarajellegű felfogásban oldotta meg. A Trubadur esetében (1961. május 19.) a Verdi-zene Vincze Győző díszletei segítségével történő képekbe foglalásával igyekezett áthidalni a történet dramaturgiai és motivációs töréseit. Mint már jeleztük, a rendezőt régóta foglalkoztatta az operák, s köztük a Verdi-opusok színpadi előadásának kérdésköre, amelynek kulcsa számára a partitúra-szenárium gondolata volt. Még 1931-ben kidolgozta, Valér Erik képzőművész közreműködésével, tizenkét Verdi-mű inszenázását, amelynek fametszet-illusztrációk formájában publikált dokumentumai szemléletesen érzékeltetik, hogy ebben az elképzelésben a színpadi tér „az opera-mű tektonikus és dinamikus struktúrája”-ként képez látványt.¹⁴ Ez a felfogás inspirálta a pécsi Trubadurt is. Hasonló motiváció érvényesült, mikor az Aidában (1961. július 8.) Radamesz és a hősnő szerelmi története egy megalomán hatalom árnyékába helyeződött. A Szóktetés a szerájból rendezői értelmezése tekinthető az adott viszonyok között a legújyszerűbbnek a mozaikszerű díszletezéssel, a stilizált gobelinképekkel, amelyek a szereplőket szimbolizáló állatfigurákat ábrázoltak, míg a látvány dinamikus vetületét a szereplők zenére komponált, olykor pantomimra emlékeztető mozgása képezte. Az operarendezések sorát 1962-ben (március 9-én) a Tosca folytatta, kiemelve a zenedráma ütközőpontjait, majd a Mozart-előadással megkezdett analitikus, jellemki-bontó tendenciát hangsúlyozó Verdi-opus, az Álarcosbál zárta (1963. március 1-jén) a lélek benső tereit idéző, fel-lefutó függőyeivel.

¹⁴ Jelenkor 1961. 10. 591–600. p.

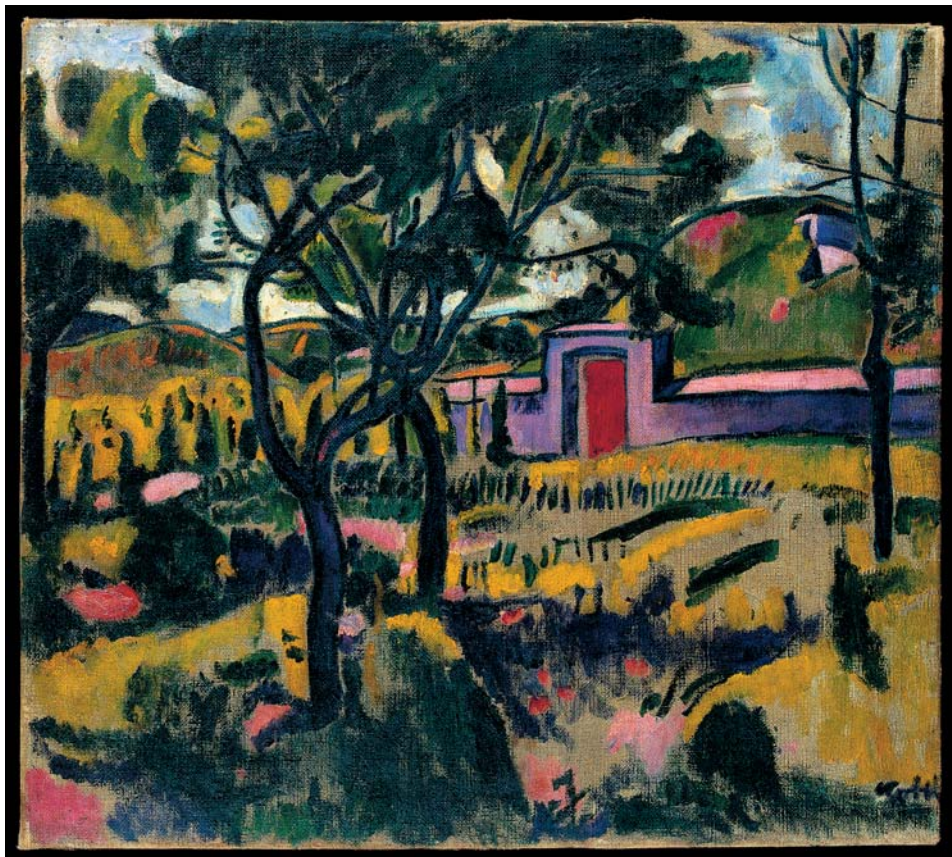
A dramatikus Verdi-előadások és az inkább pszichologizáló Mozart-értelmezések jellemzői az Offenbach-mű szerves zenei-teátrális koncepciójában egyesültek. Németh Antal ezúttal a kiváló balettművésszel, Eck Imrével közösen megvalósíthatta, amit 1932-ben Münchenben, megfelelő alkotótársak híján, még nem tudott: a külső folyamatok és a lelki hullámmozgás hibátlan összeszövését, a dinamikát és a pszichét, a dráma és a muzsika, a zene és a tánc egyesítését a teátrális kompozíció telt, kiérlelt esztétikai rendjében. A színtér három részre tagolódott: kétoldalt, a kibővített proscéniumokban az operisták énekelték szerepeiket, középen, a szűkebb értelemben vett színpadon a Pécsi Balett táncosai jelenítették meg a cselekményt klasszikus balett-stílusban. Ily módon minden szereplőt ketten személyesítettek meg: egy énekes s egy vele azonos jelmezű táncos. Olympiát Ágoston Edit és Esztergályos Cecília, Giuliettát Bárdos Anna és Bretus Mária, Antóniát Illés Éva és Árva Eszter.¹⁵ Az előadás a Pécsi Nemzeti Színház történetének egyik nagy pillanata volt.

A rendező „pécsi stílusának” legjellemzőbb megmutatkozására azonban a polgári színház klasszikus modernsége jegyében került sor. Ez a szemléletmód és ízlésvilág tükröződött Németh két utolsó pécsi prózai rendezésében is. A *Cyrano de Bergerac* (1962. október 5.) és Molnár Ferenc *Hattyúja* (1963. november 9.) ahhoz a polgári játékhagyományhoz kötődött, amely a közönséggel való szoros kapcsolatból táplálkozott oly módon, hogy a nézők elvárásai horizontjához alkalmazkodva, ám egyszersmind finom hangsúlyáthelyezésekkel, dialógussá alakította a színpad és a nézőtér viszonyát. Ez a párbeszéd ezúttal is létrejött. Oly módon is, hogy a Király utcai palotában színre kerülő Rostand-mű (a pécsi főutcát akkor ugyan Kossuth Lajosról nevezték el a hivatal, ám a városbeliek, a nagy forradalmár-államférfi iránti tiszteletük megőrzése mellett továbbra is a régi nevén emlegették), kivált a bemutató „atmoszférikus rendezői koncepciója” révén, képes volt leküzdeni a *Dunántúli Napló* kritikusanak, **Thiery Árpádnak** romantikával kapcsolatos fenntartásait, sőt, a jeles tudósító – mint a megbízható, jó műbíráló általában – hagyta, hogy a színmű úrrá legyen felette. Ezt a hatást ez esetben a főszerepet alakító Bánffy György erőteljes duzzadó játéka által érte el a darab, aki tudatosan szélesre vett gesztusaival és ironikus árnyalattal zengő dikciójával a szárnyaló retorika mögött rejlő lelki krízist is érzékeltette.¹⁶ A *Hattyú* előadásában is főként Bánffy alakítása győzte meg **Bertha Bulcsut**: „pontos és szabatos” interpretációjával oly plasztikusan juttatta érvényre a Molnár Ferenc-i dramaturgiát, hogy a kritikus még azt is képes volt elfelejteni (bár ennek a körülménynek a drámához vajmi kevés köze lehetett), hogy az író, semmi módon nem akarván politikába keveredni, nem tett eleget az őt felkereső Einstein és Thomas Mann kérésének, s nem írt alá egy általuk szorgalmazott antifasiszta nyilatkozatot.¹⁷

¹⁵ Veress Endre: Hoffmann meséi. Forró sikerű operabemutató a Pécsi Nemzeti Színházban. = *Dunántúli Napló* 1962. november 14.

¹⁶ Thiery Árpád: *Cyrano de Bergerac*. = *Dunántúli Napló* 1962. október 6. 2. p.

¹⁷ Bertha Bulcsu: *Hattyú*. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban. = *Dunántúli Napló* 1963. november 10. p.

Czóbel Béla: Nyergesújfalui udvar, 1906 körül. *Modern Magyar Képtár, ltsz. 62.6*
Németh Antal gyűjteményéből

A rendező betegsége miatt az előadáson az utolsó simításokat már Dobai Vilmos végezte. Így lett a Hattyú egy nagy színházi szakember pécsi hattyúdala. Veszprémben még megrendezhette az Othellót. 1965-ben azonban nyugdíjazták. Ezután színháztörténeti kutatásokat folytatott 1968-ban, hatvanötéves korában bekövetkezett haláláig. Disszertációjában egykor Schillernek az elhangzott, egyszeri hangra utaló szavaival érzékeltette a színház őt mindvégig foglalkoztató esztétikai paradoxonát:

„Hier stirbt der Zauber mit dem Künstler ab,
Und wie der Klang verhallt in dem Ohr,
Verrauscht des Augenblicks geschwinde Schöpfung,
Und ihren Ruhm bewahr kein dauernd Werk.”¹⁸

A pillanat műveként megszülető teremtés azonban időálló emlék nélkül sem enyészik el talán.

¹⁸ Németh... i.m. 1929. 152. p.

*Zsigány Dezső: Két nő arcképe, 1910 körül. Modern Magyar Képtár, ltsz. 62.7
Németh Antal gyűjteményéből*

OLASZ ISTVÁN

HOVÁ MEGY MA ÉJJEL AZ URÁNBÁNYÁROS?*

Harminc éve mutatták be az Uránbányászokat

1976. március 26-án a Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínházában ősbemutatót tartottak. A szerző, **László Lajos** pécsi író, mint mindig, most is tabu-témához nyúlt. Sokáig nem is akarta ezt a darabot, elég kellemetlensége volt már az alapjául szolgáló riportok miatt. Az *Uránbányászok* című riportkötet még az 1974-es, május végi-június eleji Ünnepi Könyvhét alkalmából jelent meg a Gondolat Kiadónál, Lukács Margit összekötő szövegével mutatták be Pesten, a Vörösmarty téren. Pillanatok alatt elfogyott, legendássá vált, botrányt keltett. Többen be is akarták zúzatni, és beszéltek olyanról, aki összevásárolta az általa fellelhető példányokat, utána a kertjében elégette őket. Tény, hogy a boltokból eltűnt, de ha keresték, sokhelyütt letagadták. A sikerre való tekintettel második kiadást is ígértek, ez azonban 11 évvel később, már a pécsi uránkitermelés felszámolása után jelenhetett csak meg.

Pedig László Lajos nem színpadi szerzőnek, nem is botrányhősnek indult. Tisztos polgári foglalkozása szerint újságírás volt a kenyeré, a Magyar Rádió Pécsi Körzeti Stúdiója munkatársaként, bár pályája tudományos karrier ígéretével indult. 1966-ban adták ki monográfiáját az akkoriban polgári elemnek, narodnyiknak számító **Várkonyi Nándor** által szerkesztett országos kisugárzású, de a II. világháború után adminisztratív nyomásra megszüntetett pécsi *Sorsunk* című folyóiratról. Ennek eredeti példányait a könyvtárból is csak lopva kapta meg, másképp nem juthatott hozzá. Dolgozatával darázs-fészekbe nyúlt, hosszú időre megbélyegzett emberré vált. Doktori minősítését e monográfia kéziratával szerezte, és hiába kapott érte Akadémiai Díjat, kandidátusi fokozatig jutnia azonban már nem lehetett.

A Pécsi Stúdióhoz irodalmi szerkesztőnek hívták, aztán mégis csak riporteri kinevezéshez jutott. Ilyen minőségben került el Mohács-szigetre. Ezen a határmenti, titokzatos, mert az akkori politikai viszonyok miatt még igen elzárt, nemzeti-ségiek által lakott tájegységen a kor valóságának hatalmas életanyag-ismeretéhez jutott. Ott gyűjtötte össze első riportkötete anyagát. Ez a *Busók földjén* címmel 1969-ben megjelent szociografikus kötet a maga szokatlanul bátor, tényfeltáró, a kisebbségi kérdést is érintő őszinte hangvételével méltán keltett szenzációt, és ismét támadásokat hívott ki maga és az író ellen. De megint revelációként hatott, új szint jelentve az irodalmi életben.

Ezt követte másodikként az *Uránbányászok*, a szerző legnagyobb vállalkozása a *Sorsunk*-monográfia után. Kockázatos vállalkozás volt, félni lehetett miatta.

László Lajos főiskolai, egyetemi éve alatt, a „termelési regények” és riportok idején, a szociológia és a szociográfia gyanús polgári áltudománynak számított. Noha tudósnak indult, váltania kellett. Riporterként egyre jobban izgatta az akkori magyar valóság, a riport lehetőségeit azonban kevésnek érezte. A tételes, szű-

* A *Cseh Tamás-Bereményi Géza szerzőpáros egyik betétdalának kezdő sora az Uránbányászok című színdarabban*

kebb értelemben vett társadalmi értékű szociográfiával nem foglalkozott szívesen, sokkal inkább érdekelté maga az ember, ez óhatatlanul a szépirodalom felé vitte, bár az emberek megnyitására való eredendő képessége éppen riporter tevékenysége által csiszolódott mívessé. Harmadik könyvében ezért az irodalmi szociográfia érett képviselőjeként mutatkozott már be.

A Rádióból egy alkalommal az uránvárosi munkásszállóba, szavalóverseny zsűrijébe hívták meg, ott találkozott először a bányászokkal. Ebből a találkozásból nőtte ki magát az életük iránti érdeklődés, majd a róluk szóló könyv.

Az Uránvárosnak nevezett pécsi városrészt a bánya első dolgozóinak lakással történő ellátása végett hozták létre az egykori repülőtér helyén, az 1960-as években. Azt mondják, első lakói még dorogi szénbányászok voltak, később aztán mindenfelől jöttek. A pécsi átlagpolgárok legtöbbje az uránérc létezése kérdéskörével jobbra csupán az 1956-ban skandált mondókából ismerkedett meg először, amelyet országszerte idéztek: „Az a kérdés Pesten, Budán – hová lett a magyar urán?” Magyarországon ugyan már 1947 óta folytak vizsgálatok a radioaktív anyagokkal kapcsolatban, de csak 1952-ben kezdődtek földtani kutatások is, természetesen a legnagyobb titkosítással, szovjet segítséggel. Később legendákat meséltek Pécsről arról, hogy egy mozgó vagonban véletlenül nyitva hagyott Geiger-Müller sugármérő az út során hogy kezdett el kattogni, mert érzékelné tudta a vasúti töltéshez felhasznált kőanyag sugárzását, és annak származási helye alapján hogyan fedezték fel 1953 táján Pécs határában Kővágószőlőst. 1955-ig itt készültek el az első kutatóaknák, és 1957-ben, először még Pécsi Bauxitbánya Vállalat fedőnéven (majd Pécsi Uránércbánya Vállalat, még később Mecseki Ércbányászati Vállalat néven) megkezdődött az uránérc kitermelése. Ércosztályozó is épült, egy évvel később pedig elindultak az első szállítmányok a Szovjetunióba, 1964-től a Vegyi Dúsító is működni kezdett. A 80-as évek végéig tartott a fénykor. Az uránkitermelés megszüntetéséről és a bánya bezárásáról végül a kormány 2085/1997.(IV.3.) számú határozata rendelkezett. A felszámolást követő folyamatok még hosszú évekig eltartottak, a velük kapcsolatos viták pedig napjainkban sem értek véget.

Mire az *Uránbányászok* című könyve megjelent, László Lajost kemény edzésben részesítette az élet, ugyanis részben a korábbi könyveit ért támadások izgalmi következtében átesett egy infarktuson. És noha a kritika ismét kiemelte, hogy új hanggal jelentkező szerző, sorsa nem lett könnyebb ezután sem, műve megint egyszerre váltott ki az elismerések mellett lefojtott vagy éppen nyílt, dühödt indulatokat is. A fogadtatás sehol nem volt lanyha.

Amikor az uránbányászok sorsa iránt felébredő érdeklődésből fakadóan munkához akart látni, egy kolléga, a bányásztémával egyszer korábban már megpróbálkozott **Szamosi Rudolf** rádiós író rábeszélésére kereste fel az ércbánya akkori igazgatóját. Az, igen nehezen, csak az „építő riport” ígéretével engedélyezte, hogy az üzem területén anyaggyűjtésbe kezdhesen. Az ércbánya hosszú ideig hadifontoságú munkahelynek számított, területére csak kíséreléssel léphetett. A novellakötet nyitó írásai plasztikusan örökítették meg a IV-es üzem 1200 méteres mélységében szerzett első élményeit. Az igazgató természetesen minden leírt oldalt látni akart

közlés előtt, nagyon félt, hogy valami „hadititok” kiszivárog. Akkoriban a nálunk zajló kitermelés és feldolgozás minden technológiai folyamata a szakpublikációk által nyugaton már régen közismert volt, ezeket a nyugati nyelveket ismerő mérnökök is olvasták, és pontosan tudták, hogy semmi sem titok már. Az első megjelenő riportokat még a magyarul tudó szovjet mérnökök is (!) védelmükbe vették.

A gyűjtött anyagot rendszeresen be kellett mutatnia, és a vezetés nem várt tőle egyebet, mint egy 30–40 oldalas üzemtörténetet. Végül 300–350 oldalnyi lett, amit a Gondolat kiadó azonnal elfogadott megjelentetésre.

Helyette a Pécssett megjelenő *Ércbányász* című üzemi lap folyamatosan (30 folytatásban!) közölt részleteket az elkészült műből. A vezetők átkozódtak, a melósok a következő folytatást várták, a középvezetők feljelentéseket tettek ellene. A megyei bíróság akkori elnöke, **Csiky Ottó** azonban a műalkotás szabadságára hivatkozva megvédte. A részleteket a Jelenkor főszerkesztője, **Szederkényi Ervin** is meg akarta venni, a *Dunántúli Napló* viszont nem volt hajlandó közölni. Később a kötet alapján országos első díjat nyert rádiós dokumentumműsor készült, amelyben a vezetők és főleg maguk a bányászok nyilatkoztak, akik a könyv riportjaiban elhangzó mondanójukat utólag is vállalták. (Pedig a műsorban még káromkodtak is.) A műsor elkészítésének tevékeny résztvevője volt **Krassó László**, akkor még a Körzeti Stúdió munkatársaként.

A Pécsi Szikra Nyomdában készülő kiadványt az ott dolgozó asszonyok részletesen ismertették a bányában dolgozó férjükkel. A nagyhatalmú igazgató állását féltve, ellenőrzésül éjszaka, titokban, még a nyomdában is elolvasta a végső kéziratot, és felháborodva, számon kérőleg felhívta a szerzőt.

A megjelenő könyvnek mindez hatalmas propagandát jelentett. A televízió *A Hét* című adásában több héten át foglalkozott vele. A kor szokásainak megfelelően író-olvasó találkozók szerveződtek.

Ezek az úgymond munkás–művész együttlétek legtöbbször erőltetett, kényszeredett alkalmak voltak, amelyeket a szocialista brigádok brigádnaplói zengzetes frázisokkal meg is örökítettek. A szerző az elsőre, a néha névvel, néha névtelesen kapott fenyegetések hatására családi védelemmel, félve ment oda. („Remélem, magára borítják az asztalt”, mondta előtte egy államtitkár.) Az asztalon bor, mosolygó közönség várta, a bányászok értették, szerették, hiszen az író hosszabb ideig köztük élve írta meg riportjait. Volt, aki sírt a beszélgetések során, hogy akadt valaki, aki ír az ő sorsukról is.

„Megrázott ez a könyv”, nyilatkozta **Csorba Győző**, amikor elolvasta. A siker hatására kereste meg László Lajost a Pécsi Nemzeti Színház igazgatója, **Nógrádi Róbert**, azzal a tervvel, hogy a könyv alapján színpadi adaptáció készüljön. Nógrádi tíz évvel korábban, amikor egy egyetemistákból álló pécsi amatőr színjátszó-csoport Ionesco: A Kopasz énekesnő című darabját elsőként készült Magyarországon bemutatni, még **Aczél György** segítségét kérte az avantgárd bemutató meghíúsításához. Ő le is jött Pécsre „rendet teremteni” a helyi kulturális életben, és a *Jelenkor* akkori, modernistának tekintett törekvései leállításával egyidejűleg meg is híúsította az ősbemutatót. Most azonban Nógrádit, aki a riportkötetet hozzá elvit-

te, segítette terve megvalósításában. A hivatalos kultúrpolitikai szemlélet azt a véleményt képviselte, hogy túlságosan elszaporodtak ugyan az irányítás számára kontrolálhatatlan kulturális jelenségek, ezt meg kell akadályozni, de azért ne váljon szürkévé a művészeti élet, csak legyen ellenőrizhető.

A pécsi színház akkoriban már-már küldetésszerűen vállalta a kortárs magyar dráma ügye fölötti bábáskodást. Évente követték egymást az **Illyés Gyula**-ősbemutatók, színpadhoz jutott **Hernádi Gyula**, **Páskándi Géza**, pécsi szerzőt avattak **Sárospataki István** orvos-író személyében stb. Évente legalább három eredeti művet mutattak be, amelyek egyikének illett a kor jelenéhez is kötődnie. Az 1975/76-os évben azonban csupán az Illyés „átigazította” Bánk bán-bemutató számított még újnak.

László Lajos könyvének színpadra állításához természetesen engedélyek kellett. A Nehézipari Minisztérium nem támogatta az elképzelést, „népgazdasági kárral jár”, mondták. Nógrádi hatására Aczél György elérte, hogy a létrehozandó színpadi változatból korlátozott számú bemutatót mégiscsak megtarthassanak. De meg kellett még szerezni a bánya jóváhagyását is.

Akkoriban illő volt a kulturális intézményeknek vállalati partnerkapcsolattal rendelkezniük. Akárcsak a Bólyi vagy a Pécsi Állami Gazdaság, az Ércbánya Vállalat is támogatta a színházat. (Ha valaki a művészbejáró felől közeledik a színházhoz, öles betűjű feliraton most a szponzor, a Pécsi Dohánygyár nevét láthatja.) Az ércbányától a bemutató engedélyét mégsem volt könnyű megszerezni. Téesz elől menekülő parasztból, bukott tanácselnökből, kiugrott papnövendékből, volt államvédelmisből, egykori zsokéból, pályaelhagyó tanárból, valamikori partizánból és még ki tudja miféle figurákból, seregnyi tört sorsú emberből verbuválódott bányászokról az író által megjelenített képre nem illeszkedett a „szocialista bányásztársadalom” szocreál-típusú, idealizált elvárása. Az Aczél György vezérelte húzd meg – ereszd meg kulturális irányítás pedig akkor már szívesen mutatta volna, hogy többel is lehet próbálkozni. Kellott egy végre nem sematikus munkásdarab. Így végül a bánya vezetése jóváhagyta, sőt ruhákkal, díszletekkel még támogatást is nyújtott.

A Gellért Szállóban, **Czimer Józseffel**, a színház fődramaturgjával való találkozással kezdődött meg a színházi munka. Ő ajánlotta a színpadi művé formálás közvetlen dramaturgiai szakemberéül a fiatal **Katona Imrét**, az Universitas Együttes korábbi főrendezőjét, aki Pécsen Illyés Bánk bánja filológiai munkáit végezte előzőleg. Segítségével László Lajos hat hét alatt elkészítette a számkivetett emberek sorát feldolgozó színdarab szöveggönyvét.

Ez a munka nem egyszerű dramaturgizálás volt csupán. A szerző által elkészített szöveggönyvet még újra kellett alkotni, színpadi akciókká és dialógusokká, a dramaturgia követelményei szerint. Az epikus alapanyagot a dramaturg a színpadszerűség érdekében szétbontotta, dinamizálta, foltszerű részletek, jelenetek mozaikhálózatát hozta létre belőlük. Ezt az újjászületett szöveggönyvet, miután mind a szerző, mind a fődramaturg is elfogadta, kapta meg a rendező, bár a szöveg később is, szinte egészen a premierig állandóan bővült és csiszolódott.

Nógrádi színingazgató a darab rendezésére **Paál Istvánt** kérte fel, aki az amatőr-mozgalomból kiemelkedve, a Szegedi Egyetemi Színpad tagjaként szintén már

igen fiatalon országosan ismertté tette nevét modern színházi látásmódjával. Paál vállalta a feladatot, és nagy úgyszeretettel munkához látott. Neki még mindig hiányérzete volt, baráti kapcsolatait érvényesítve, együttműködésre kérte a zeneszerző-énekes **Cseh Tamást** és **Bereményi Gézá**t, a szövegíró. Ők ott voltak az olvasópróbán, majd a jelenetek közé dramaturgiailag nagyszerűen illeszkedő betétdalokat építettek be. Ezeket az első előadásokon az énekes maga adta elő, és közülük több a bemutató után még sokáig önálló számként is megmaradt repertoárjában.

A színészek közül többen együtt laktak a munkásszállón az uránbányászokkal, a róluk szóló könyv anyaga így nem volt idegen a számukra, életük a szemük előtt zajlott. Az előadásra készülve még a bányába is leszálltak. Jól érezték magukat a próbák során a szerepekben. Szerették a darabot, a valóság, a szenvedő létezés fogta meg a figyelmüket, és szívesen dolgoztak a fiatal, friss szemű rendezővel, aki egy korábbi Caligula-rendezésével lenyűgözte őket. Versengtek, hogy bekerülhessenek az *Uránbányászok* szereplőgárdájába. Így keletkeztek, utólag, például a darab női szerepei.

A bemutató előtt Aczél György is részt vett a próbákon. A premier után mindössze tízegynéhány alkalommal mutathatták csak be a színdarabot, le kellett venni a műsorról. Némi alkudozás után a következő évben ismét elővették néhányszor.

A színpadra kerülés évében a Magyar Rádió, a következőben a Televízió is bemutatta. 1977. november 23-án, a Telefilm c. műsorban, a szerző Sikondán, bányászokkal együtt nézte meg az adást. A *Jelenkor* és a *Dunántúli Napló* tisztes távolságban maradt az eseménytől. Közben puccsot szerveztek az ércbánya azon vezetői, akik a darab bemutatását ellenezték. Elérték, hogy a tévében másik szerzővel ellen-darab készüljön, *Sugárbányászok* címmel be is mutatták. A bányászok azonban azt mondták: „mi csak köptünk rá”.

Kijevből, Leningrádból is jött megkeresés, hogy bemutatsák a darabot. Lengyel rendező is kereste Varsóban történő bemutatásra, de ezt az akkor már varsói tudósítóként dolgozó Krassónak sem sikerült elérnie. Ezek a tervek soha nem jutottak a Szerzői Jogvédő Irodán túl. Az ajtók bezárultak.

2001 őszén mutatták be utoljára, a Kossuth rádióban. A fiatal rendező és a dramaturg életében, de a pécsi színház addigi történetében is fordulópontot jelentett a darab. Valami elkezdődött. László Lajos írói pályafutásának csupán egyik, bár fontos állomása volt. Az *Uránbányászok* óta immár több mint 20 könyve jelent meg, köztük tucatnyi szociográfia, riport- és novelláskötet, féltucatnyi regény, több idegen nyelvű kiadásban is.

11 évvel később, amikor már a nyomuk is csaknem eltűnt, a novelláskötet megkésett második kiadásával egybekötve, keserű hangvétellű, újabb írásokkal búcsúztatta el a megtiport életűeket. (*Isten veletek, uránbányászok*, Babits Kiadó, Szekszárd.)”

2005. év nyarán ünnepelték a pécsi uránérc-bányászat megkezdésének 50 éves jubileumát. Volt többek között nosztalgia-bányajárás is.

Az ünnepségre az íróat nem hívták meg.

FÜREDI ZITA

GRAGGER RÓBERT

a berlini Humboldt Egyetem professzora, a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem tiszteletbeli tanára

Négy hónapot töltöttem Berlinben a Gragger Róbert által alapított Magyar Tanszéken (Berlin, Dorotheenstraße 65.). Pécsi egyetemi hallgatóként a nagyhírű tudós munkásságában elsősorban az érdekelt, miben volt korszakalkotó a tevékenysége. Pécsi egyetemista lévén tudom, hogy a pécsi egyetem tiszteletbeli tanára volt 1925-től haláláig. Halálakor – 1926 novemberében – az egyetem Rákóczi út 80. szám alatti központi épületén egy hétig lengett a gyászlobogó. A rendelkezésemre álló forrásokat átlapozva meglepetéssel tapasztaltam, hogy még a pécsi szerzők sem említik meg az Erzsébet Tudományegyetemmel való szorosabb kapcsolatát. Ezt az úrt szeretném dolgozatommal pótolni.

Ki is volt Gragger Róbert? Tolnai Vilmos egyetemi ny. r. tanár Gragger Róbert-ről való gyászbeszédéből indulnék ki. Jártam könyvtárakban, de senki nem tudott pécsi kapcsolatairól, néztem az interneten, de semmit sem találtam. A Pécsi Egyetemi Könyvtárban viszont az egyik polcon rejtőzött egy kiadvány, a rektorok, professzorok emlékbeszédeivel, ünnepi beszédeivel. Az 1918-27. évekből kiadott kötetet vettem alapul. Ott olvastam Graggerről, Tolnai megemlékező beszédét, amelyben végigkövethettem életútját, tevékenységét.

A legrégebb verses emlékünket, az Ómagyar Mária-siralmat ő ismertette először. „Azt a bizakodó reményét is kifejezte, hogy ezután még több ilyen emlék felfedezésének kell következnie.”¹

Gragger Róbert irodalomtörténész, kutató, tanár (szül. 1887-ben Aranyosmaróton), tanulmányait Budapesten, Párizsban, Strassburgban és Berlinben végezte. Az összehasonlító irodalomtörténet kérdéseivel, főleg forrás- és hatáskutatással foglalkozott. Összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányokat írt. Bár körmöcbányai német családból származott, magát magyarnak vallotta. Eötvös-kollégistaként hitt az elitképzés és a teljesítményorientált kollégiumi szellem szükségességében. Fő célja a tehetséges fiatalok külföldi tanulmányainak támogatása: a magyar tudományoság számára legfontosabb külhoni centrumokban otthont és szellemi alkotásra ösztönző műhelyt akart teremteni. Előbb egy budapesti főreáliskola, majd egy polgári iskola tanára lett. A hungarológia oktatásában az első áttörést ő tette meg Németországban: első magyar tanszéket kezdeményezi 1916-tól (Johannes Bolte és Max Roediger professzorok javaslatára tárgyalják ez intézet alapításáról szóló indítványt). Így nevezték ki Graggert, anélkül, hogy előtte habilitált volna rendkívüli tanárrá. A magyar nyelv és irodalom szeminárium már ez év novemberében megkezdhetette munkáját. Először német nyelven folyt a tanítás a magyar nyelvről és irodalomról, majd magyarul. Az első évben 100 hallgatója volt a Magyar Intézetnek, a következőben pedig már 200. (Magyarország határain kívül ez volt az első Magyar Tanszék a világon.) Saját gyűjteményét is felajánlva gazdag könyvtárat hozott létre, mely egyre csak növekedve ma már a több mint hetvenezres kötetszámmal a Kárpát-medencén kívül a

¹ Dr. Tolnai Vilmos egyetemi ny. r. tanár emlékbeszéde dr. Gragger Róbertről, egyetemünk ny. r. tanáráról. In: A magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem 1918/19–1927/28 tanévi irataiból. 1927. november 19-én tartott ünnepélyes egyetemi közgyűlés 14. p.

hungarika-anyagokat gyűjtő könyvtárak között a legnagyobb. (Járta a magyarországi antikváriumokat, majd a magyar nyelvre vonatkozó Halle-Wittembergi Könyvtár anyagát 99 évre kölcsönkérte a Berlieni Egyetem számára.) 1917 novemberében megalakította a Berlieni Magyar Intézet Barátainak Egyesületét, 1917 decemberében az addigi szeminárium Magyar Intézetté bővült, 1918 májusában pedig egy magyar lektorátust is főállítottak. 1921-ben nyilvános rendes tanár lett. 1922-ben az intézetben finnugor osztály alakult, s török, valamint urál-altaji nyelvészeti kérdésekkel foglalkozó szemináriumot is indítottak. Nemcsak a magyar, hanem az egész finnugor kultúrkör megismertetése célja volt az intézetnek. Először ő használta az „Ungarologie”, azaz a hungarológia megnevezést. A magyar állami finanszírozású berlieni Collegium Hungaricum 1924 őszi megnyitása elsősorban Gragger munkásságának az eredménye volt. Célja a magyar kutatók külföldi tanulásának elősegítése, kutatómunka és szállás-étkezés biztosítása. Gróf Klebelsberg Kuno, akkori magyar kultuszminiszter és Carl Heinrich Becker államtitkár támogatták és segítették céljai véghezvitelében. 1917-ben Becker foglalta össze legjobban az „Auslandsstudien”-ek fontosságát, melynek fontosságát Gragger már korábban fölismerte. Ennek lényege: minden egyetemista kötelességének kell, hogy érezze, hogy állást tudjon foglalni a világpolitika és a világgazdaság komoly kérdéseiben. Aki pedig képes valamely más kultúrában elmélyedni, egészen másként fogja nemcsak a világ nagy eseményeit, hanem a saját nemzeti kultúráját is értékelni. Rajta keresztül jobban megbecsülhetjük, sőt értékeit megérthetjük a külföldi tapasztalatokkal szembesülve. Az ugyanebben az évben megalapított Berlieni Magyar Tudományos Intézetet, a Collegium Hungaricum első igazgatója. 1925-től pedig a pécsi egyetem tiszteletbeli tanára. Tolnai Vilmos, emlékbeszédében pár sorban kitér Graggernek a Pécsi Tudományegyetemmel való kapcsolatára, és sajnálattal megállapítja, miszerint már nem tudta beváltani azon ígéretét, „hogy mint egyetemünk nyilvános rendes tanára nekünk is beszéljen eszméiről és terveiről, a magyar műveltség európai értékéről és terjesztésük módjairól.”²

Ezzel szemben, Vasváry Ferenc rector magnificus elnöki megnyitó beszédében, melyben Erzsébet királynéra emlékezik, olvashattam: „Ki hitte volna, hogy amidőn félévvel halála előtt a porosz közoktatásügyi miniszter társaságában Pécssett járt, ez búcsúlátogatása volt szeretett pécsi Alma Materjénél.” Berlieni sírjánál emlékoszlopot avattak a halála utáni első évfordulón. Sírját magyar és német nemzeti szalaggal díszítették: „Munkássága és vágyódásai Magyar- és Németországéi voltak.”³

A Dunántúl című folyóirat 1926. november 16-i számából megtudhatjuk, hogy a pécsi Erzsébet Tudományegyetemet Gragger temetésén Weszely Ödön és Thienemann Tivadar professzor képviselte, a pécsi egyetem tanácsa és tanári kara pedig külön gyászjelentést adott ki.

Nagy jelentőségű volt a magyar tudomány külföldi népszerűsítése érdekében elindított vállalkozása, az Ungarische Jahrbücher és az Ungarische Bibliothek című kiadvány. Céljai között volt egy magyar iskola létrehozása a Berlinben élő magyar gyerekek számára, ahol a magyar kultúráról stb. is tanulhatnának a német tananyagot kiegészítve.

Ezekre a sikerekre felbuzdulva alakultak később Bécsben (1924), majd Rómában (1928) kollégiumok.

Az Ómagyar Mária-siralom 1300-tól 1922-ig rejtekezett. Legrégebbi magyar versemlékünk, mint tudjuk, nem eredeti, hanem fordítás. Útja kalandosan vezetett

² Tolnai... i.m. 1927. 18. p.

³ Vasváry Ferenc rector magnificus elnöki megnyitó beszéde. = A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem 1918/19–1927/28. tanévi irataiból, 9. p.

Ómagyar Mária-siralom. = Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek. Budapest, 1988, 82. p.

Magyarországra. Egy müncheni antikvárius 1910-ben fölfedező és bevásárló körutat tett Olaszországban, és Toscanában megvásárolt egy igen kis alakú, rózsaszínű bőrbe kötött, Sermones nevezetű kéziratos könyvecskét, egy kódexet, amelyet hazatérése után raktárában helyezett el. Az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések arra is kötelezték a legyőzött Németországot, hogy az elpusztított löweni egyetemi könyvtárat kártalanítsa. Ekkor vásárolták meg, többek között, ezt a kódexet is. „A vásárlás 1922 áprilisában történt. [...] A jóvátételként összegyűjtött könyvek, ösnyomatványok, kódexek, kéziratok egyik gyűjtőhelye a müncheni bajor állami könyvtár kézirattára lett, amelyet Leidinger György egyetemi tanár igazgatott.”⁴ Ő vette észre, hogy a latin szövegek között található egy írás, melynek nem ismerte a nyelvezetét. Az utána lévő hártylevél pedig hiányzott; valaki kitéphette. Elvitte a kódexet Babinger Ferenc, magyarul is tudó, német egyetemi tanárhoz, aki megállapította, „ómagyar nyelvű a verses szöveg”. A következő lépcső vezetett Graggerhez, aki akkor már a berlini Collegium Hungaricum vezetője volt. „Gragger a 134/b hártylevélről” ... „az ómagyar szövegről fényképnagyításokat készített, és a felfedezést Klebelsberg Kunó gróf magyar vallás-és közoktatásügyi miniszterrel közölte.”⁵ 1923-ban pedig megjelentette versemlékünkkel kapcsolatos felfedezéseit a Magyar Nyelv című folyóiratban. Tanulmányának címe: *Ómagyar Máriasisiralom*.⁶ Ezzel egyidőben a tanulmány megjelent németül *Eine altungarische Marienklage* címmel a Berlinben szerkesztett Ungarische Bibliothek című kiadványban.⁷

A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem küldött intézetébe tehetséges diákokat. Erről tanúskodik a Berlinben máig meglévő vendégkönyv, Thienemann Tivadar és Koszó János professzorok levelei. Például egy 1925. júl. 15-én keltezett levélben, melyet Thienemann professzor írt, ez áll: „Hallom, hogy egy derék pécsi orvosdoktor kapott Nálád helyet, igen örvendek neki, és itt igen hálásak szívességedért.” Együttműködés biztosan lehetett közöttük a pécsi hallgatók kutatásainak elősegítésében.

Már 1920-ban, az Erzsébet Tudományegyetem pesti évei alatt, levelezésben állt Thienemann Tivadarral. (Gragger Róbert mellett magyar lektorként a 20-as években működött Koszó János, aki később Thienemannt követte Pécsen a professzori székekben.)

A vendégkönyvből pedig megtudhatjuk, hogy Thienemann professzor járt is a berlini intézetben, de már csak 1935. V. 6-i dátum tanúskodik a kintlétéről. (Gragger 1926-ban, fiatalon elhunyt.)⁸

A Berlinben működő Magyar Kultúra Háza (Haus Ungarn) jogutódja a Gragger Róbert által alapított Collegium Hungaricumnak. Ma kiállítások, könyvtár, kávéház és a Balázs mozi található benne. Belül, a falán látható a régi épület képe, és olvasható alapításának története. Elődjét, amelyet ő igazgatott, a második világháborúban lerombolták. Sajnos újjáépítése anyagi nehézségekbe ütközik, alapkövét már többször lerakták.

Gragger Róbertnek díszsírhelye van a Berlin-Dahlem temetőben.

Mi, pécsi diákok joggal lehetünk büszkék egyetemünk egykori tiszteletbeli tanárára, akinek emlékét a berlini Magyar Intézet őrzi. A fiatalon elhunyt professzor pécsi kapcsolatainak, tevékenységének felkutatása a feladataink közé tartozik.

4 Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek. Kossuth Kiadó Budapest, 1988. 83. p.

5 Ruffy... i.m. 1988. 83. p.

6 Magyar Nyelv, 1923. XIX. évf. 1–4. szám, 1–14. p.

7 Ungarische Bibliothek sorozat, Ungarische Jahrbücher 1, 7, Gragger Róbert (szerk.). 1923, 1–24. p.

8 Thienemann Tivadar Irodalomtörténeti alapfogalmak c. könyvét (Danubia Kiadó, Pécs, 1931) Gragger Róbertnek ajánlotta

Magyarországra. Egy müncheni antikvárius 1910-ben fölfedező és bevásárló körutat tett Olaszországban, és Toscanában megvásárolt egy igen kis alakú, rózsaszínű bőrbe kötött, Sermones nevezetű kéziratos könyvecskét, egy kódexet, amelyet hazatérése után raktárában helyezett el. Az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések arra is kötelezték a legyőzött Németországot, hogy az elpusztított löweni egyetemi könyvtárat kártalanítsa. Ekkor vásárolták meg, többek között, ezt a kódexet is. „A vásárlás 1922 áprilisában történt. [...] A jóvátételként összegyűjtött könyvek, ösnyomatványok, kódexek, kéziratok egyik gyűjtőhelye a müncheni bajor állami könyvtár kézirattára lett, amelyet Leidinger György egyetemi tanár igazgatott.”⁴ Ő vette észre, hogy a latin szövegek között található egy írás, melynek nem ismerte a nyelvzetét. Az utána lévő hártylevél pedig hiányzott; valaki kitéphette. Elvitte a kódexet Babinger Ferenc, magyarul is tudó, német egyetemi tanárhoz, aki megállapította, „ómagyar nyelvű a verses szöveg”. A következő lépcső vezetett Graggerhez, aki akkor már a berlini Collegium Hungaricum vezetője volt. „Gragger a 134/b hártylevélről” ... „az ómagyar szövegről fényképnagyításokat készített, és a felfedezést Klebelsberg Kunó gróf magyar vallás-és közoktatásügyi miniszterrel közölte.”⁵ 1923-ban pedig megjelentette versemlékünkkel kapcsolatos felfedezéseit a Magyar Nyelv című folyóiratban. Tanulmányának címe: *Ómagyar Máriasisiralom*.⁶ Ezzel egyidőben a tanulmány megjelent németül *Eine altungarische Marienklage* címmel a Berlinben szerkesztett Ungarische Bibliothek című kiadványban.⁷

A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem küldött intézetébe tehetséges diákokat. Erről tanúskodik a Berlinben máig meglévő vendégkönyv, Thienemann Tivadar és Koszó János professzorok levelei. Például egy 1925. júl. 15-én keltezett levélben, melyet Thienemann professzor írt, ez áll: „Hallom, hogy egy derék pécsi orvosdoktor kapott Nálád helyet, igen örvendek neki, és itt igen hálásak szívességédért.” Együttműködés biztosan lehetett közöttük a pécsi hallgatók kutatásainak elősegítésében.

Már 1920-ban, az Erzsébet Tudományegyetem pesti évei alatt, levelezésben állt Thienemann Tivadarral. (Gragger Róbert mellett magyar lektorként a 20-as években működött Koszó János, aki később Thienemannt követte Pécsen a professzori székekben.)

A vendégkönyvből pedig megtudhatjuk, hogy Thienemann professzor járt is a berlini intézetben, de már csak 1935. V. 6-i dátum tanúskodik a kintlétéről. (Gragger 1926-ban, fiatalon elhunyt.)⁸

A Berlinben működő Magyar Kultúra Háza (Haus Ungarn) jogutódja a Gragger Róbert által alapított Collegium Hungaricumnak. Ma kiállítások, könyvtár, kávéház és a Balázs mozi található benne. Belül, a falán látható a régi épület képe, és olvasható alapításának története. Elődjét, amelyet ő igazgatott, a második világháborúban lerombolták. Sajnos újjáépítése anyagi nehézségekbe ütközik, alapkövét már többször lerakták.

Gragger Róbertnek díszsírhelye van a Berlin-Dahlem temetőben.

Mi, pécsi diákok joggal lehetünk büszkék egyetemünk egykori tiszteletbeli tanárára, akinek emlékét a berlini Magyar Intézet őrzi. A fiatalon elhunyt professzor pécsi kapcsolatainak, tevékenységének felkutatása a feladataink közé tartozik.

4 Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek. Kossuth Kiadó Budapest, 1988. 83. p.

5 Ruffy... i.m. 1988. 83. p.

6 Magyar Nyelv, 1923. XIX. évf. 1–4. szám, 1–14. p.

7 Ungarische Bibliothek sorozat, Ungarische Jahrbücher 1, 7, Gragger Róbert (szerk.). 1923, 1–24. p.

8 Thienemann Tivadar Irodalomtörténeti alapfogalmak c. könyvét (Danubia Kiadó, Pécs, 1931) Gragger Róbertnek ajánlotta

TÜSKÉS TIBOR

GRANASZTÓI PÁL

Nincs könnyű sorsa annak, akit az istenek annyira kedvelnek, hogy két műzsa is kegyeibe fogadja. Granasztói Pálra szakmája – az építészek – gyanakodva tekintettek, és írónak tartották. Az írók pedig – hiába sorjázta egymás után szépirodalmi művei – azt mondták: maradt volna meg inkább építésznek. A valóság ennél sokkal egyszerűbb és hitelesebb: Granasztói Pál építésznek, a városépítés esztétikájával foglalkozó szakembernek és szépírónak, lírai hangú emlékiratok szerzőjének egyaránt kiváló, emlékezésre méltó alkotó.

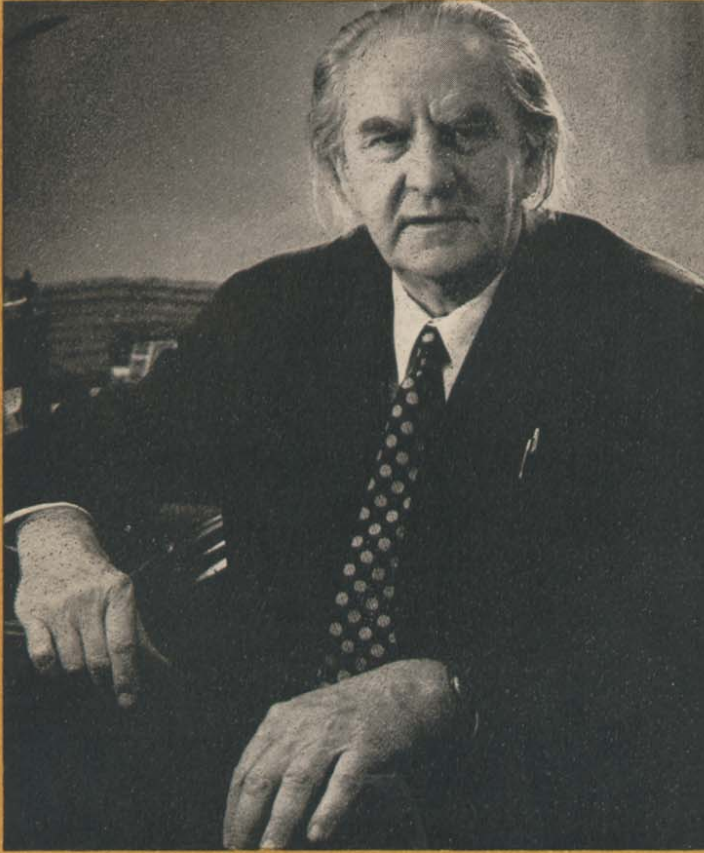
1908-ban született Budapesten. Apai ágú rokonai – a Rihmerek – éltek Pécsen, diákkorában számos nyári vakációt töltött náluk. Akkor találkozott és ismerkedett meg az első világháború alatti és utáni várossal, a régi Pécs életével és jellegzetes alakjaival. Később elmondta, hogy itt találkozott a magyar vidéki városok hangulatával, s itt kapott indítást arra is, hogy a magyar városok kutatója legyen.

1933-ban építészmérnöki oklevelet szerez, és már a következő évben a főváros szolgálatában várostervező. A háború utáni években minisztériumi és tervezőintézeti kutató. 1969-től a műegyetemen oktat. Különbféle szakmai elismerés (Pro Arte-díj, Ybl Miklós-díj, Hild János-érem) birtokosa. A hatvanas évek elejétől egymás után jelennek meg szépirodalmi művei, önéletrajzi visszaemlékezései. Hetvenhét éves korában, 1985-ben hunyt el.

Bár építészmérnöki diplomája van, de nem épületeket tervez, hanem az építészet kérdéseivel foglalkozik, szakkönyveket ír. Első, városépítési tanulmányokat magába foglaló munkája a *Városok a múltban és jövőben*, mely 1942-ben jelenik meg. Ezt követi 1948-ban az *Európai építészet*. Ezután két magyar város, a főváros és egy vidéki kisváros építészeti kérdéseivel foglalkozik. Polonyi Károllyal könyvet ír *Budapest holnap* címmel (1959), Dercsényi Dezsővel pedig a *Városképek – Műemlékek sorozatban Vác monográfiáját* készíti el (1960). Általános jellegű kérdéseket érint a *Város és építészet* című könyve (1960). További építészeti tárgyú munkái: *Az építészet ígézetében* (1966), *Budapest egy építész szemével* (Czeizing Lajos fotóival) (1971), *Ember és látvány városépítészetünkben* (1973), *Építészet és urbanisztika* (1974), *Az idő és a művek* (1975), *Városaink sorsa* (Az urbanisztika jelene és jövője) (1976), *Szép magyar városok egy építész szemével* (Czeizing Lajos fotóival) (1978).

A könyvészeti adatok szárazságát személyes emlékekkel oldjuk fel. Granasztói Pállal 1963 nyarán találkoztam először. Éppen akkor a Jelenkor szerkesztősége azt tervezte, hogy a következő év elején úgynevezett „pécsi számot” jelentet meg. (Csorba Győző például erre az alkalomra írta *Séta és meditáció* című Pécs-dicsérő versét.) Granasztói írásának már korábban is helyet adott a folyóirat. Még 1962-ben közzétük *Zenéről* című – Naplójegyzetek 1961–1962 alcímmel – kétrészes tanulmányát, mely élénk, a korszerű zeneművészet kérdéseiről zajló – Demény János, Fodor András, Kassák Lajos, Vitányi Iván, Pernye András hozzá-

Granasztói Pál

HITEK ÉS TANOK

szólását kiváltó – vitát indított el a lapban. Továbbá 1963-ban, majd 1964-ben is részleteket publikált a Jelenkorban *Ifjúkor a Belvárosban* című visszaemlékezéséből. 1963 nyarán azt kértem tőle, hogy a tervezett pécsi számba is adjon írást: elevenítse föl régi emlékeit, és „fényképezze rájuk” az épülő, mai városról szerzett új benyomásait.

Három-négy napot töltött a városban. Szállodában lakott, már az első éjjel bejárta Pécs régi utcáit, másnap Dénesi Ödönnel, a Pécsi Tervező Vállalat mérnökével, az uránváros tervező építészevel elkísértük a lakónegyed épülő házai közé, végül az utolsó nap fölmentünk a Havi-hegyre, a kápolnához, ahonnan még egyszer körbepillantott a „széles karéjban aláhulló város”.

Az uránvárosi látogatás egyik mozzanatára ma is emlékszem. Dénesi Ödön elmondta, hogy itt két épület egymástól való távolságát nem Le Corbusier elvei, a legkedvezőbb napfény sugárzás határozta meg, hanem a rendelkezésre álló, síneken mozgatott daru gémjének a hosszúsága. Hogy egyetlen daruállással egyszerre két épület panel-elemeit emelhessék a magasba. (Amikor ezt elmondtam Örkény Istvánnak, azt kérte, adjam neki a történetet. Valóban olyan, mint egy Örkény-egyperces. Odaajándékoztam, de nem találkoztam vele írásában.)

Granasztói esszéje, *A régi Pécs és az új* a Jelenkor 1964. 1. számában jelent meg. Felsőhajt a szerző: „mily sajtóságos műalkotás egy szép város!” Az írás – ahogy címe mondja, és a szám is jelöli – két részből áll: az első rész a régi Pécs városképi szépségét rajzolja meg, a második rész az akkor épülő lakónegyed, uránváros házai közé kalauzolja az olvasót. Granasztói sorra veszi a régi Pécs jellegzetes, városképet meghatározó elemeit, a természeti környezetet, a város mediterrán jellegét, a fontosabb épületeket és tereket, a székesegyházat, a belvárosi templomot, a Dóm teret, a Széchenyi teret, Pátzay Pál Hunyadi-szobrát, a fontosabb utakat. Ami bántja szemét: a neonfényben égő, kihalt belváros...

Másnap hármában az uránvárost kerestük föl. Granasztói kíváncsi és megértő szemmel néz körül. A jelenség új: egyszerre és tágas területen sok lakónak új városrész épül. Granasztói jelzi a csapdákat. Sikerül-e a régi és az új városrész között a szerves kapcsolatot megteremteni? Hogyan épül tovább az új városrész? Létezhet-e új városrész saját városközpont nélkül? „Persze itt sem tökéletes minden” – mondja, de a hazai új lakótelep-építkezések közül (addig!) az egyik legszerencsésebb megoldással itt találkozott: „az uránváros a legsikerültebb lakótelep hírében áll az országban újabban épültek közül”.

Van valami szokatlan és szabálytalan Granasztói Pál írói indulásában. Elmult már ötvenéves, amikor 1961-ben megjelent első jelentős szépirodalmi munkája, a *Vallomás és búcsú*. A mű egyszerre figyelmet és kritikai elismerést keltett. Egymás után követték irodalmi művei: *Liane* (1962), *Ifjúkor a Belvárosban* (1965), *Múló világom* (1970), *Itthon éltem* (1971), *Alakok, álmok* (1973), *Városok, képek, zene* (1976), *Karácsony Mallorcán* (1978), *Hitek és tanok* (1979). Közülük néhány több kiadást is megért.

E könyvei nem regények, hanem vallomások, emlékiratok, esszék. Ennek a műfajnak egyfelől nagy hagyománya van irodalmunkban. Hogy csak a kortársak

műveire hivatkozunk, talán elég Kassák Lajos önéletrajzát, az *Egy ember életét*, vagy Bernáth Aurél lírai hangú visszaemlékezését, az *Így éltünk Pannóniában* említeni. Másfelől Granasztói könyveinek megvannak világirodalmi párhuzamai, ihletforrásai. Mindenekelőtt Proust műve, *Az eltűnt idő nyomában*.

Az író egy hagyományosnak mondott műfajon belül eredeti élményanyaggal és sajátos látásmóddal jelentkezik.

Granasztói „kora” a huszadik század első évtizedei, egy ma már letűnt világ. Egy nagypolgári család gyermeke vall életéről és koráról. A hajdani iskolásévek, szerelmek, nyaralások, katonáskodás, diákbálok, barátok, társasági élet, zsúrok és vizitek, hangversenyek emlékei között úgy vezet végig az író, mintha egy elsüllyedt világ kövületeit mutatná be egy múzeum üvegvitrinjeiben. Íme, itt a cseléd-lány, a német nevelőnő, ez itt a Váci utcai hatszobás lakás, ilyen egy budai bérvilla. Véleménye, ítélete tárgyilagosságában rejlik. S ezt a véleményt az hitelesíti, hogy az olvasó mindenütt érzi: ezek az emlékek az író legszemélyesebb emlékei, ezek az élmények valóban megélt élettapasztalatok.

Granasztói írásainak van saját hangja, stílusa, atmoszférája. Mondatai tág ívűek, átúsznak egymásba, fősorolással, közbevetésekkel, újabb és újabb bővítményekkel gazdagodnak. Emlékezéseit nem tervrajz, előre elgondolt szerkezet, hanem a képzelet, az asszociációk szabad áradása vezeti. Mivel céltudatoság nélkül kezdett el írni, gyakran találkozunk írásaiban átfedésekkel, ismétlésekkel, újratekintésekkel. Ám ezeket a „döccenőket” is feledteti áradó stílusa, érzéssel átfűtött hangja. Íme, néhány, találmányra kiragadott mondat egyik könyvéből. Gyermekkorára emlékezik: „A ház akkor, első ízben óriásinak látszott szememben: egymásba nyíló, spaletákkal elsötétített, hűvös szobák sora, teremnek beillő ebédlő, ott ezüstökkel dúsan terített asztal. Habos kávé, sok süteményt, otthon készült parfé, kaptunk. Etelka néni konyhája, mint később hallottam, vezetett a pécsi rokonságban, már a jómód révén is, s mert naphosszat azon törte a fejét, mit főzzenek.”

Granasztói Pál szerény, hálás, derűs, kiegyensúlyozott személyiség volt. Hajdani kapcsolatunkra emlékezve, valamint arra, hogy a *Vallomás és búcsú*ról elismeréssel írtam, rendre-sorra elküldte dedikált könyveit: „szeretettel”, „baráti megemlékezésül”, „Pécsre is gondolva s köszönettel munkáim megértéséért igaz becsüléssel”. Nem sokkal halála előtt fölkerestem Pesten. A Városligeti fasorban, egy többemeletes ház padlásterében kialakított lakásban élt. Úgy emlékezem, létraszzerű lépcsőkön értem föl hozzá, és lakása egy hideg vasajtó mögött nyílt.

Itt elsősorban szépírói értékeire szerettem volna a figyelmet fölhívni. De térjünk vissza kiindulásunkhoz. Granasztói Pál a korszerű városépítészet teoretikusa volt. Mivel Pécs 2010-ben az Európa Kulturális fővárosa cím birtokosa lesz, s ennek elérése érdekében különféle tervek születtek és születnek, talán hasznos lenne e plánumok kidolgozásában azt is mérlegelni, amit Granasztói Pál a modern városépítésről – és ezen belül Pécs jövőjéről – már megfogalmazott.

Granasztói Pál
A régi Pécs és az új
Részlet

Apám révén Pécsről származom. [...] Gyermekkoromban nyaraltam itt, hol bent a városban, nagy kertes, ódon házakban, hol kint a szőlőkben. E vakációk emléke mélyen megragadott, hiszen legfogékonyabb éveimet éltem. Talán itt szívtam föl – budapesti születésem, belvárosi életem, mindenestől fővárosi voltom ellenére – azt a magyar vidéki városi levegőt, itt ért az az első élmény, mely később egyre inkább a magyar városok kutatójává tett. Rokonaim éltek és laktam náluk a Király utcában, a Megye utcában, a József, az Anna, az Inczédy Dénes, a Kardos Kálmán utcában, a Scitovszky téren vagy másként Alsó sétatéren – nem tudom mindegyikről, hogyan nevezik most –, kijjebb pedig a szőlőkben, az árvaház fölötti részen, a Szkókói úton. Egyszer egész nyarat töltöttünk itt családotstul az első világháború alatt, s egész szőlőt is béreltünk, a Csukás vaskereskedő szőlejét. Innen mindent lehetett látni: a tornyokat, a házakat, a kerteket, – s a vonatokat is, amint elindultak a pályaudvarról, és – mint fekete kígyók – siklottak nesztelenül Szentlőrinc, Harkány, Sellye felé, majd eltűntek a párás távolban. Sok-sok emlék, élmény ívódott itt mélyen belém és akár a bűvópatak, eltűnt csaknem két évtizedre, majd hirtelen előtört. Közben ugyanis építész lettem, s a városépítést választottam hivatásomul.

ROZS ANDRÁS – RECENZÍÓ

A kiváló szerkesztők és kiadók összefogásaként létrejött újabb pécsi-baranyai gazdaságtörténeti tanulmánykötet méltó folytatása az utóbbi években megjelent *Angstertől Zsolnayig* és az *Iparosok és bányászok a Mecsekalján* című, mind a szakmai berkekben, mind a szélesebb olvasóközönség körében sikert aratott, hasonló tematikájú köteteknek.

A két szerkesztő, a Pro Pannonia Kiadó vezetője, az irodalmár és helytörténész Szirtes Gábor és a főlevéltáros, az ismert városvédő, valamint közíró Vargha Dezső ismét jól válogatott a közelmúltban készült Pécs városi és Baranya megyei ipar-, bányászat-, mezőgazdaság-, bank- és közlekedés-történeti témájú írásokból.

Az első tanulmány-blokk a *Város- és megyetörténet témakör* címet kapta. Itt rögtön az ipartörténeti kötetekben szokatlan történeti korszakba, az ókorba cseppen az olvasó, mert két írás is Pécs római kori elődje, Sopianae történetébe kalauzol: **Gábor Olivér**, a pécsi Janus Pannonius Múzeum régésze *Suburbanum Sopianarum. Az antik Pécs város környéke és vonzáskörzete* c. tanulmányában a római kori városok szerkezetének jellegzetességeiről értekezik, elsősorban a suburban területekről, azaz az „emberi létesítményekkel sűrűn beépített (agglomerációs) övezet”-ről, vagyis a római birodalmi városokat környező vallási, kulturális, kereskedelmi, védelmi célt szolgáló épületekről, melyek a városoktól néhány kilométeres kerületű földterületen szórtan helyezkedtek el. A szerző érzékletes képet fest Róma egykori kikötővárosáról, Ostiáról, Arábia provincia központjáról, Petráról, a római birodalom második legnagyobb városáról, Alexandriáról, és késői fővárosáról, Konstantinápolyról, majd ismerteti a Dél-Dunántúl egyetlen római kori nagyvárosának, Sopianae-nak suburban létesítményeit. Az innen kiinduló utak maradványait, végül a Kr. u. 4. században virágkorát élt Sopianae környékének megkutatót, illetve a leletek alapján feltételezett villáit, a városkörnyéki utak mentén található őrtornyokat, Sopianae csatornáit, temetőit, lakó-telepeit, iparnegyedét és létesítményeit, utóbbiaknál a tudományos kutatás kételyeit sem hallgatva el. A másik ókortörténeti tanulmányban **Kovaliczky Gergely** pécsi régész Sopianae előbb említett ipari negyedét mutatja be. A ma Pécssett, az Ifjúsági Háztól északra fekvő területen, a Sopianae téren tárták fel Fülep Ferenc és Kárpáti Gábor régészek az egykori Sopianae város déli részén elhelyezkedő korabeli iparnegyed létesítményeinek, edényégető kemencéknek, hamuzó gödröknek, egyéb munkagödröknek maradványait, valamint a bennük talált eszközök, tárgyak, például úgynevezett firmamécsesek ép és összetört leleteit. A lelőhelyeken kimutatható égésrétegek a Kr. u. 2–3. században keletkeztek, valószínűleg a markomann-kvád betörés idején. A leletek közlését a 2002-ben itt ásatásokat végző Kárpáti Gábor engedte át a szerzőnek, a rajzokat Krasznai Péter, a tárgyfotókat Fűzi István készítette.

Pécs város történész nagydoktora, **T. Mérey Klára** ismét lenyűgöző alaposágával tűnt ki *A mezőgazdaság és az ipar helyzete Baranya vármegyében az első katonai felmérés tükrében* címmel írt dolgozatával. A nagydoktor asszony a II. József uralkodásának első éveiben történt országos katonai felmérés Baranya vár-

megyére vonatkozó adatait ismerteti, vázolja a török kiűzése után létrejött uradalmak településeinek sanyarú helyzetét, szűkös gazdálkodását, a korabeli közlekedés nehézségeit, az egykori kevés ipari létesítmény, üveghuta, tégláégető kunyhó, valamint malom, kocsmá elhelyezkedését. A szerző ismerteti a betelepültek nemzetiségére, vallására, gazdálkodására, sorsára vonatkozó adatokat, valamint e dokumentum forrásértékét.

A Pécsi Tudományegyetem fiatal oktatója, a gazdaság- és pénzügytörténész **Gál Zoltán** *A pécsi magánbankárok felemelkedése és bukása a XIX. század derekától az 1930-as évekig c.* tanulmányában a dualizmus-kori Pécs gazdasági és társadalmi életének meghatározó képviselőivel foglalkozik. A szerző elemzi a magánbankár-réteg kialakulását Magyarországon a 19. század elején, utalva arra, hogy e tevékenységet a 18. századtól hazánkban elsősorban a zsidó vallású lakosság bonyolította, mert a rendi eredetű rétegek erre nem voltak képesek. A zsidó kereskedőknek több csoportja alakult ki: a boltos kereskedőké és kalmároké (mercatorok), valamint a terménykereskedőké, nagykereskedőké, tőzséreké (questorok), rajtuk kívül izraeliták bérelték a kocsmákat, a mészárszékeket, a malmokat. A szerző megemlíti a zsidóság városba településének nehézségeit, majd elemzi a magánbankárok felemelkedését Pécsett, e tradicionális kereskedő városban, a dualizmus korában, vázolja a takarékpénztárak, majd a zsidó kézben lévő magánbankházak (Grün, Ullmann, Schapringer, Krausz, Tausz) bank- és váltóüzleteinek alapítását, tevékenységét, végül szól e magánbankházak másodvirágzásáról és hanyatlásáról a két világháború közötti években. A tanulmányíró utal Bácskai Vera és Kövér György történészek társadalomtörténeti kutatásaira, melyek eredményeit kiegészíti saját kutatásának adataival, megállapításaival a pécsi pénzügyi elit összetételére, a virilis-listák összesített adatai alapján. Ír arról, hogy a két világháború közötti korszak jellegzetessége volt a zsidó és keresztény gazdasági elit exponált elkülönülése: a Pécsi Takarékpénztár igazgatótanácsába sohasem választottak be zsidó polgárt, itt a pécsi keresztény elit, elsősorban az evangélikus Visnya Ernő elnöksége alatt uralta a pénzügyi vezetését, míg más pécsi bankok igazgatótanácsában a zsidó elithez tartozó személyek kaptak helyet.

Majdán János, a Pécsi Tudományegyetem docensének tanulmánya: *Pécs, mint közlekedési központ (1846–1946)* is jelentősen hozzájárul a kötet jó szakmai színvonalához. Majdán Pécs városának a Dél-Dunántúlon és a Dráva-Száva közötti térségben kialakult regionális központi szerepét emeli ki. Az ehhez kapcsolódó közlekedési centrum-szerepét vizsgálja a 18. századi postaforgalom elemzésétől, a dunai gőzhajózás és a Dunagőzhajózási Társaság (DGT) 19. századi térségbeli szerepének taglalásán, a pécsi szénbányászathoz kapcsolódó vasúti szállítás történetén keresztül a Pécs központtal kiépült vasúti hálózat bemutatásáig, végül a szerző vázolja a Trianont követő határváltozások negatív, sorvasztó hatását Pécs közlekedési helyzetére. A tanulmány mondanivalóját jól illusztrálják korabeli vasúti menetrendek, díjszabások, fogyasztói átlagár-jegyzékek, valamint a pécsi pályaudvart, vonatokat, villamost, bérkocsikat ábrázoló fényképek.

Az *Ipartörténet* c. szerkezeti egységben tanulmányokat olvashatunk a pécsi szappanos céhekről és a 19–20. századi szappangyárakról (**Rayman János**), a híres Hamerli családról és a Hamerli-Hunor kesztyűgyárról (**Sey Gábor**). Emellett a még híresebb, ország- és világszerte ismert Zsolnay gyárról, annak épített örökségéről (**Komor István**), művészeti munkájáról gyönyörű tárgyfoto-illusztrációkkal (**Kovács Gyula–Markóné Tóth Éva**), valamint **Márfi Attila** főlevéltáros tollából egy részletes, alapos összefoglalót Pécs ipari és gazdasági jellegű egyesületeiről a dualizmus korszakában, hasznos adattárral kiegészítve.

A *Bányászattörténet* c. tanulmány-blokkban **Mendly Lajos** a legrégebbi pécsi bányatelepi bánya, András-akna történetét foglalja össze, **Huszár Zoltán** pécsi múzeumigazgató pedig Pécs szénbányászatának szerepét taglalja a város fejlődésében a 19. sz. végétől a második világháború kitöréséig, különös tekintettel a DGT alapítására, működésére, a szociális gondoskodás és a lakásépítés alakítására.

A *Jeles személyiségek* c. fejezetben a pécsi ipartörténet egy-egy jelentős személyiségének alakját hozza emberközelbe néhány írás: az elfeledett Zsolnay Ignácról a híres család tagja, **Mattyasovszky Zsolnay Miklósné Gosztonyi Erzsébet** és **Kehidai László** tanár, kutató ír, Schönwald Imre pécsi ékszerész, aranyművest **Szirtes Gábor** mutatja be hangulatos, gazdagon illusztrált munkájában. **Jakab Antal** a pécsi bőrgyártás szakembereiről gyűjtött össze adatokat és fényképeket, **Pilkhoffer Mónika** a 19. és 20. sz. fordulóján Pécsnek mai külső képét nagyrészt meghatározó módon kialakító építésznek és építőmunkásoknak állít emléket. **Vargha Dezső** a kiváló bányamérnök és legendásan pedáns, nagy tudású várostörténész, **Madas József** életpályáját foglalja össze. Külön említve a kutatók által ma is haszonnal forgatott műveit, köztük „a Madast” (Pécs-belváros telkei és házai), szólva a Madas Józseffel együtt dolgozó levéltárosok, muzeológusok egykori kutató társukra emlékező, méltató sorairól. A kötetet névmutató, szerző-ismertető, valamint angol és német nyelvű rezümé zárja.

Mozaikok Pécs és Baranya gazdaságtörténetéből. Tanulmányok. Szirtes Gábor és Vargha Dezső (szerk.). Pro Pannonia Kiadói Alapítvány és Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, Pécs, 2005. 316. p.

FONT MÁRTA – RECENZÍÓ

Az idestova tíz évvel ezelőtt útjára indított sorozat, a Tanulmányok Pécs történetéből, 2005. végén a 17. kötetéhez érkezett. A sorozat szerkesztői – több alkalommal kifejtett szerkesztési elv szerint – a megjelenő köteteknek többféle funkciót szántak: a rendszeresen megszervezett konferenciák tanulmányainak megjelentetését, amelyek között volt tematikus is; forrásközléseket és monográfiákat. A monográfiák sorában Fedeles Tamás munkája a második. Érdekességként említjük, hogy a korábbi monografikus feldolgozás is az egyháztörténet témakörébe tartozik (Kosztai László: A pécsi székeskáptalan hiteleshelyi tevékenysége. 1214–1353). Ez mégsem véletlen, hiszen Pécs az egyik legkorábban alapított püspökségek közé tartozik, és a város életében az egyház különböző intézményei mindig is meghatározó szerepet játszottak. Ennek ellenére a középkori anyag feldolgozása hiányos volt. A két monográfia szerzője más-más aspektusból tekintett a pécsi egyházmegye egyik központi intézményére, a székeskáptalanra.

Fedeles Tamás a káptalan személyi összetételét vizsgálja a 14. század közepétől Mohácsig terjedő időszakban. A késő középkor forrásadottsága a korábbiakhoz képest gazdagabb: 404 személy kanonoki tevékenységét lehetett megállapítani. Ennek ellenére a forrásanyagban számos hiátus van, a teljes személyi összetétel folyamatos bemutatása nem rekonstruálható. Fedeles Tamás alapkutatást, adatfeltárást végzett, a fennmaradt források hasznosítása tekintetében a teljességre törekvés jellemzi munkáját. A kötet arányai jól mutatják az adatgyűjtés nagyságát. A 481 oldalból az első kétszáz a feldolgozás és elemzés, amelynek hitelét a 205–310 oldal közötti szerényen csak *Függelék*nek nevezett többféle táblázat alapozza meg. A pécsi székeskáptalan 404 tagjáról összeállított *Prozopográfiai adattár* az egyes személyek káptalanba kerülését és konkrét tevékenységét is ellenőrizhetővé teszi. (311–471. oldalakon). Mindehhez egy nemzetközi kitekintéssel bíró irodalomjegyzék (171–204. oldalak) és a végén hat – valóban függeléket jelentő és számozatlan oldalként csatolt – térkép járul.

A pécsi székeskáptalan a magyarországi káptalani testületek egyike, amely azonban nem független sem a magyar egyházszervezet egészétől, sem pedig az egyetemes egyház hasonló intézményeitől. Kézenfekvő, hogy Fedeles Tamás munkája egy kutatástörténeti fejezettel indul, amely nemcsak arról győzi meg az olvasót, hogy a monográfia szerzője naprakész ismeretekkel rendelkezik a téma nemzetközi szakirodalmában; hanem arról is, hogy a magyarországi kutatások ettől igencsak el vannak maradva. A székeskáptalant alkotó kanonoki testület az egyházi középréteget alkotja, egyes esetekben lehet egy egyházi karrier csúcsa, mások esetében egy magasabb posztok felé irányuló egyházi karrier első állomása. Mályusz Elemér 1971-ben publikálta monográfiáját a középkori magyar egyházról, amelyben a székeskáptalanokról is szólt. Ez a máig megkerülhetetlen alapmunka azonban nem tekinthette feladatának az összes magyarországi székeskáptalan bemutatását, hiszen nem is ez volt a célja. Mályuszt követően azonban csak egyetlen fiatal kutató (Köblös József) vállalkozott a magyarországi egyházi középréteg bemutatására, de csak a Mátyás- és Jagelló-korra figyelem-

mel; illetve három társas- (Buda, Pozsony, Fehérvár) és egy székeskáptalan (Győr) adatait dolgozta fel. Fedeles Tamás időben szélesebb, tematikusan szűkebb körben mozgott, Köblös megfigyeléseivel azonban folyamatosan szembesítette sajátját. Ebben az összefüggésben munkája egy fontos lépés a magyarországi egyházi középréteg, a korabeli értelmiség szociológiai vizsgálatához.

Fedeles vizsgálati szempontjai sokrétűek. Vizsgálja a káptalan szerkezeti felépítését, ezen belül az egyes tisztségviselőket, feladataikat, helyetteseiket és az alsópapsághoz való viszonyukat. Külön szempontként kezeli Fedeles a kanonoki javadalomhoz jutás lehetőségét aszerint, kinek a kezdeményezésére történt a javadalom betöltése, illetve a személy kiválasztása. Jog szerint ebben a király, a püspök és a pápa egyaránt szerepet játszhatott, de – a szerző megállapítása szerint – Pécsen a király és a püspök szerepe volt a meghatározó (83. oldal). A testületbe jutás „statisztikája” szerint 6% volt a bárói, 44,5% a köznemesi, 27% a polgári, 4,5% a jobbágyi és 18% a külföldi származásúak aránya (101. oldal). A „statisztika” idézőjeles használata azért indokolt, mert nem minden esetben állapítható meg a családi háttér, és csak a korszak egészére vonatkozóan adódik érdemleges mennyiségű adat. A kanonoki testületbe kerüléshez előnyt jelentett az egyetemi végzettség csakúgy, mint az uralkodónak tett szolgálatok, nem utolsósorban pedig a családi – személyi (akár familiárisi) kapcsolatok. Mindez arról tanúskodik, hogy Fedeles Tamás munkája nemcsak az egyházi középréteg, hanem a világi társadalom, az uralkodói intézkedések és az ország kormányzása szempontjából is értékes megfigyelésekkel szolgálhat; az összeállított adattárak bázisai lehetnek számos további társadalomtörténeti elemzésnek.

Az utolsó fejezetek szólnak a kanonokok feladatairól, kötelezettségeiről; bemutatják életkörülményeiket és műveltségüket, amelyből mentalitásukra, gondolkodásmódjukra lehet következtetni. Számadáskönyvek sajnos nem maradtak fenn, így a kanonoki jövedelmekről csak áttételesen lehet bármit is mondani: volt, aki ebből finanszírozta egyetemi tanulmányait (77-en jártak egyetemre) vagy zárandokújtját, ketten kápolnaépítésbe is fogtak. A 15. század végéről pedig ismert két bibliofil kanonok, akik számottevő könyvtárral rendelkeztek. Végül szó esik arról, hányan kerültek magasabb pozícióba a pécsi kanonokságot követően: prépostságot nyertek egy másik káptalanban, 14-en pedig püspöki tisztségbe jutottak (166–168. oldal).

Végül le kell szögeznünk: Fedeles Tamás által elvégzett forrásfeltáró munka jelentősen gyarapítja a középkori Pécsről meglévő ismereteinket és fontos hozzájárulás a nagymonográfia elkészüléséhez. A szerző személyét tekintve pedig egy fiatal kutató nagyon komoly teljesítménye, amely úgy alkot jelentős művet egy helytörténeti témában, hogy egyúttal országos és nemzetközi érdeklődésre is számot tarthat. Megállapításainak komolyságát a többéves munka eredményeként megszerzett széleskörű forrásismeret adja. Egy kutatói pályát kezdeni csak így lehet, és csak így érdemes.

Fedeles Tamás: A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526). Tanulmányok Pécs történetéből 17. Pécs, 2005. 481. p.

GARAY ANDRÁS EMLÉKEZETÉRE 1926–2005

Garay András 1926. május 20-án született Pécsen. Különösen változatos biológus pályája, élete 2005. október 10-én ért véget második, választott otthonában, a texasi College Stationben.¹ Az internet tájékoztatójában ez áll: „Életének 79. évében elhunyt Garay András, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja és biofizikai intézetének kutató professzora. Garay András a biofizika tudomány hazai és nemzetközileg is elismert szaktekintélye volt, számos külföldi egyetemen oktatott. Garay András az Akadémia saját halottjának tekinti, temetéséről később intézkednek.”² Hamvait Pécsen, a Belvárosi templomban, a Garay család kriptájába helyezték el a gyászoló család, barátok, tisztelők és a Magyar Tudományos Akadémia képviselőinek jelenlétében.

Életpályája Pécsről indult és hamvai is itt kaptak végső helyet. Ritka az olyan változatos tudósi pálya, amit végigjárt.³ Teljes méltatására e sorok írója nem vállalkozhat, az itt leírtak közel sem jellemezhetik tudományos eredményeit. Az emlékezés szubjektív, jellegét főként személyes élmények határozzák meg.

Erkölcsei elveit és hazaszeretétét a szülői ház, a pécsi indíttatás, neveltetés határozta meg. Különösen édesapjának hivatása, foglalkozása és beosztása alakították ki későbbi „kaderlapját”, személyzeti jellemzését. **Garay Lajos** 1889-ben született, 1915-ben a 15. magyar honvédezredben zászlós volt, majd 1920-ban tényleges katonai szolgálatba lépett. Mint okleveles latin–görög szakos tanár már 1922-ben történelmet és földrajzot, továbbá 1926-tól latin nyelvet tanított a Magyar Királyi Zrínyi Miklós Pécsi Honvéd Középiskolai Nevelőintézetben. 1941-ben alezredes, 1944-ben Sopronba költözött, onnan Németországba telepítették. Néhány fontos, az intézmény történetéről szóló tanulmánya ma is forrásértékű.³ Mint ismeretes, ezt az épületet, a későbbi „Dózsa” főépületét 1965-ben kezdték el átépíteni az egyetemfejlesztés II. ütemében, majd 1970-ben elkészült a Pécsi Orvostudományi Egyetem ma is működő elméleti tömbje.⁴

Nem véletlen, hogy édesapja Pécs legnevesebb gimnáziumába, a Piusba íratta be a fiát. Ez a lépés sorsdöntő volt az ifjú Garay András életében. Megtanulta a műveltség alapjait, hozzászokott a becsületes, igényes és kemény munkához, a katolikus valláserkölcsei követelményeihez. A VIII. osztályban többnyire a legjobb jegyeket kapta (akkor Garay Endre néven tartották nyilván), majd jelesen érettségizett. Választott

¹ Újsághír: Dr. Andrew Steven Garay (May 20, 1926 – October 10, 2005). The Bryan-College Station Eagle, October 13, 2005. Forrás: Andrassy Péter Kitaibel-kutató, soproni biológia tanár.

² Elhunyt Garay András, akadémikus = Internet, Google, 2005. 10–11 18:39:14

³ Garay Mária (Budapest) szíves szóbeli közlése, ifj. Garay András (Dunakeszi) levélben adott életrajzi adatai. E helyen köszönöm segítségüket.; Honvédelmi Minisztérium személyi adatbázisából, a Hadtörténelmi Múzeum könyvtárától; Armis et litteris – A pécsi M. Kir. Zrínyi Miklós honvéd gyalogsági hadapródiškola történetéből 1898–1944. Gál Attila, Budapest, 2001, Petit Real K. (Hadtörténelmi levéltári kiadványok); Visszaemlékezés intézetünk múltjára 1930/31; Emlékezés intézetünk névadó hősére, gróf Zrínyi Miklósról. Pécs, M. kir. Zrínyi Miklós reáliskola és nevelőintézet értesítője 1932/33; A pécsi magyar királyi honvéd hadapródiškola története (1898–1921). Kiadja a m. kir. „Zrínyi Miklós” pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet parancsnoksága, Pécs, 1939. Dunántúl. Móró Mária Annának ez úton köszönöm, hogy a forrásokra felhívta a figyelmemet.

⁴ Benke József: A Pécsi Orvostudományi Egyetem története, Pécs, 1992.

életpályának a tanár-újságírói hivatást jelölte. Különösen az irodalmat kedvelte, 1944. március 15-én (az érettségi évében), a Pázmány Önképzőkörben 2. helyezést ért el a szavalóversenyen Babits Mihály *A könnytelenek könnyei* c. versével.⁵

A következő sorsdöntő eseményre akkor került sor, amikor felvételt nyert természetrajz–vegytan szakra, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre, ahol 1948-ban végzett. A „szerencse” a tanítómester egyéniségében testesült meg. Akkor a növényélettan neves professzora **Gimesi Nándor** akadémikus volt, aki akkor még – mint ciszterci szerzetes – nem tartozott az üldözöttek közé. A modern magyar növényfiziológia kiváló tudósa indította kutatói pályájukra a későbbi magyar növényi biokémia legjelesebb egyéniségeit, néhai **Pozsár Bélát**, néhai **Farkas Gábort** és Garay Andrászt, aki 1952-ben vezetésével készítette el doktori értekezését és védte meg címét növényi biokémiából.⁶ A tanár és tanítványok együttműködését több közös tudományos dolgozat bizonyítja.⁷

Számára és a növényélettan hasznára olyan szakasz következett életében, ami meghatározta későbbi érdeklődési körét is. 1949-től közel két évig az ELTE Növényélettani Tanszékére került tanársegédnek, de genetikai meggyőződése miatt eltanácsolták, így jutott 1950-ben Székkutasra, a Gyapottermesztési Kutató Intézetbe. 1952-től ismét Budapesten kapott kutatói állást a Gyógynövény Kutató Intézetben, ahol bekapcsolódott a gyógyszeripari szempontjából fontos gomba, az anyarozs alkaloidjainak kutatásába **Boros Adám** botanikus professzor, a Gyógynövény Kutató Intézet akkori igazgatója irányításával. Boros a munka eredményéről így számolt be: „Az anyarozs-kísérleteket fiziológiai vonatkozásban kiegészítette Garay András, aki a rozs és az anyarozs kapcsolatát tanulmányozta, s megállapította, hogy az anyarozs-fertőzés az egész rozsnövényre kihat [...] a gomba toxikus anyagai gátolják a rozs csírázását.”⁸ Ezzel kapcsolatos közös és saját eredményeiről hazai és rangos külföldi, így pl. a *Nature*, *Science*, *Physiologia Plantarum*, *Naturwissenschaften* c.folyóiratokban számolt be.⁹ A gazda-parazita élettani-biokémiai kapcsolatokkal foglalkozó tanulmányai indították el a nemzetközi elismertség felé. 1956-ban védte meg kandidátusi értekezését (*A növények növekedésének szabályozása. Élettani vizsgálatok anyarozson*). 1957-től a fertődi Kertészeti Kutató Intézetben dolgozott tudományos kutatóként. Olyan alkotó légkörben tevékenykedhetett, ahol a fertődi intézmény igazgatója, **Porpáczy Aladár** akadémikus¹⁰ szemlélete és vezetői adottsága lehetővé tette több jeles növényfiziológus kibontakozását. Garay munkatársa volt **Sági Ferenc** (ma a szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézet Kht. tudományos tanácsadója), **Zatykó József**

⁵ Jézustársasági Pécsi Pius Gimnázium évkönyve az 1943/44. iskolai évről. Dunántúli Nyomda. Pécs, 1944.

⁶ Pozsár Béla I.: The scientific works of Nándor Gimesi. *Acta Biologia Hungariae* 7(2–3), 1957.

⁷ Gimesi Nándor–Pozsár Béla–Farkas Gábor–Garay András: Korrelációs vizsgálatok kukoricán. *Annales Biologicae Universalis Budapestiensis* 1/1: 62–67. 1950, Gimesi, Nándor–Garay, András–Farkas, Gábor–Pozsár Béla: On the physiology of pigment formation in plants. *Acta Biologia Hungariae* 3/2 1952.247–259. = Szabó László Gy.: Megemlékezés Pozsár Béláról. = *Botanikai Közlemények* 68 (3–4) 1981–82. 158–164. p.

⁸ Szabó László Gy.: Fejezetek a magyar gyógynövénykutatás történelméből. Boros Adám, a Gyógynövény Kutató Intézet igazgatója (1945–1957) = *Gyógyszerészet* 34. 1990. 429–437. p.

⁹ Békésy Miklós–Garay András: Az anyarozs – *Claviceps purpurea*. Magyarország Kultúrflórája I/10 (7). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960, Békésy Miklós a Nobel-díjas Békésy György öccse volt.

¹⁰ Aktív részese A korszerű gyümölcsstermesztés elméleti kérdései c. Porpáczy Aladár (szerk.) Budapest 1964. monográfiának.

(ma is alkotó, neves növényi stressz- és hormonkutató Fertődön). Velük együttműködve jelentős növényélettani kutatások születtek főként fitohormonok hatásával kapcsolatban. Nemzetközileg is elismert eredményeiket ugyancsak neves lapokban publikálták. A fiatal tudós már 1967-ben a biológiai tudományok doktora lett (A növények növekedésének szabályozása). Fertődön az 1960-ban Porpáczy akadémikus által alapított Felsőfokú Gyümölcsstermesztési Technikumban ő oktatta a növényélettant. Már akkor is kitűnő és felkészült előadó tanár volt.¹¹ A fertői idők hangulata mély nyomokat hagyott hajdani munkatársaiban. Idézésre érdemesek Zatykó József visszaemlékező sorai halálának hírére: „Negyvennyolc évvel ezelőtti holdfényes, szénaitlatú nyári este. A kastély mögött hanyatt fekszünk a fűvön. Bámuljuk az eget. Az üstökös napok óta szenzációs látványosság. Nem lehet vele betelni. A ritka égi vendég mozdulatlanul látszik, pedig tudjuk, hogy szédületes sebességgel száguld beláthatatlan pályáján.¹² Mint mindig, most is *Bandi* viszi a szót. A fényes jelenségtől később eltávolodunk. Pasteur, Teilhard de Chardin, Haydn, Szent-Györgyi Albert igazgyöngyként fűződnek fel a beszélgetés fonálára. *Garay Bandi* nemcsak a szónak, az írásnak is mestere volt. Gyorsan és jól fogalmazott. Ennek ellenére sok időt fordított a dolgozatok, disszertációk minél igényesebb megformálására. Egyik kedvenc jelmondatát gyakran hallhattuk tőle: »Az írás szövegét addig kell csiszolgatni, amíg az vissza nem mosolyog«. Kivételes képzeletereje segítette biológiai kutatásaiban, ugyanakkor egy kicsit nehezítette is munkáját. Hiába, nem könnyű a sebes szárnyalásból »leszállni ismét a tiprott anyaghoz«. Sziporkázó humora különleges légkört teremtett, mely betöltötte a Fertői Kertészeti Kutató Intézet Növényélettani Laboratóriumát. Az intézmény aranykorában dolgozott itt, de ehhez Porpáczy Aladár méltó társként maga is jelentősen hozzájárult. Mind a mai napig alig van hét, amikor ne emlegetnénk, ne idéznénk egy-egy jellegzetes mondását. A *Garay Bandi* már az ismerős kortársak körében sokatmondó fogalomvá vált. A Tudományos Akadémia rendes tagja, a teljesítményére igényes kutató, az egzakt tudományok mellett fogékony volt a művészetekre is. Rajzolt, festett, szorosán kötődött az irodalomhoz. Pilinszky Jánossal, Molnár Mártával személyes, baráti viszonyt tartott fenn. Szívesen szerepelt műkedvelő színházi előadásokon, és rendszeresen konferált a fertői Haydn-kórus fellépései alkalmával. A méltánytalanságot nem tűrte el, ellene megalkuvás nélkül tiltakozott. Lobbanékonyága olykor robbanásszerűen nyilvánult meg. Egy ilyen robbanás térítette le ígérethes hazai pályájáról, és így került a Texas A & M Egyetem biokémiai és biofizikai tanszékére. A kivételesen kreatív, világhírű biológus ez év október tizedikén vált meg gazdag, sokrétű életétől. Jelképesnek is tekinthető: ma már egyetlen volt kollégája sem dolgozik a fertői kutatóintézet laboratóriumában. Csak remélni lehet, hogy régi kedves munkahelye mégis őriz valamit az ő páratlanul színes kutató szelleméből.”

Az idézett írás már sejteti, hogy pályájának csúcspontját a fertői évek után érte el. Érdeklődését egyre inkább a bioaktív molekulák optikai tulajdonságai kötötték le. Több külföldi (Kairo, Párizs, Tokió) vendégprofesszori, ill. kutatói meghívás közben

¹¹ Tanítványi vélemény, a pécsi Buzássy Lajos ny. FM helyettes államtitkár szíves szóbeli közlése.

¹² Zatykó József: András-napi emlékezés. = Kisalföld, 2005. december 6. ifj. Porpáczy Aladár mosonmagyaróvári egyetemi tanár közvetítésével.

1968-ban a József Attila Tudományegyetemen (Növényeszervezettani és -rendszer-tani Tanszéken) kapott főkutatói, majd professzori állást. Főként növényélettant és biofizikát oktatott és egyre jobban elmélyült a sokat ígérő és izgalmas kutatási témájában. 1971-től egyetemi állása mellett már az MTA Szegedi Biológiai Központjában is tevékenykedett, majd 1973-ban a Központ (SZBK) Biofizikai Intézetének vezetésével bízták meg, miután nemzetközileg is elismert eredményeket publikált a bioaktív vegyületek optikai aszimmetriájáról.¹³ Azóta is „izgalmas” és máig sem tisztázott problémakörrel a világon elsők között foglalkozott, s tervbe vette a modern fizikai méréseket, bizonyításokat. 1973-ban lett az MTA levelező tagja (székfoglalója: *Az anyag gyenge kölcsönhatásokban megnyilvánuló aszimmetriája és a molekuláris aszimmetria*). Hamarosan a karrier csúcsa hirtelen megtört. Összetett, főként méltánytalan, politikai háttérű okok miatt 1975-ben elhagyta az országot. Ennek következtében minden fokozatát visszavonták. A texasi College Stationben lévő Texas A & M (Agricultural and Mechanical) University alkalmazásába került, ahol kitartó és elmélyült munkával folytatni tudta a Magyarországon kibontakozó kutatást. 1994-ig a Biokémiai és Biofizikai Intézet professzora volt, utána ugyanott emeritus professzor-ként szolgált a tudományt. Számos külföldi tudományos tagsággal tisztelték meg, de számára a legnagyobb értéket az jelentette, amikor hazája újra elismerte: 1990-ben az MTA rehabilitálta, sőt 1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja lett. Székfoglaló előadásainak témaköre az élet molekuláris aszimmetriája volt (A fizikai szimmetria elvek alkalmazása a biológiában).

Texasi otthonában is megszerették és megbecsülték. College Stationben alapító tagja volt az Aquinói Szent Tamás katolikus templomnak, aktívan részt vett több vallásos egyesületben, közösségben, sőt ő volt az első elnöke a Brazos Valley Szimfonikus Zenekarnak.

Magyarországon akadémiai rendes taggá választása után hamarosan kölcsönös öröm érte egyetemünket és őt. Az 1994/95. tanévre a pécsi Garay András Fulbright oktatói ösztöndíjat nyert el a Pécsi Orvostudományi Egyetemre az akkori oktatási rektor-helyettes közbenjárására.¹⁴ Itt-tartózkodása idején találkoztam vele újra és utoljára. A Pécsi Akadémiai Bizottság rendezésében a POTE III. számú tantermében (talán azon a helyen, ahol édesapja tanította a történelmet és a latint) tartott ragyogó, magyar nyelvű előadást a mindig elegáns, fiatalos lendületű, hajdani „piuszysta, pécsi diák” kedvenc és az örök rejtélyeket magában záró témájából, *Az élő anyag aszimmetriájának eredete és jelentősége* címmel.¹⁵

Garay András különlegesen gazdag életműve a növényélettantól a molekulák biofizikai megismeréséig terjedt. Élete során mindig hű maradt hazájához. Hozzátartozóit, családját, számos unokáját, honfitársait és texasi otthonában élő barátait igaz szeretettel övezte. Szerencsés volt, mert őt is szerették. Pécsről indult és földi maradványai Pécs város szívében nyugszanak. Példás életére büszkék lehetünk!

Szabó László Gyula

¹³ Ormos Pál: Modern fizikai módszerek a biológia kutatásában. SZBK – harminc év szolgálat, a Biofizikai Intézet. = Magyar Tudomány, 2001/9 és levélbeli közlések

¹⁴ 1994-ben Kellermayer Miklós professzor volt az illetékes rektorhelyettes

¹⁵ PAB Biológiai Kémiai Munkabizottság (elnök: Kontrahr Tivadar) rendezvénye 1994. nov. 1-én, POTE, Szigeti út 12.

RAJCZI PÉTER PÁLRA EMLÉKEZÜNK 1917–2006

Amikor egy tevékeny és példamutató életpálya lezárult, és a sokak által szeretett Péter bácsi visszaadta lelkét Teremtőjének, fájó szívvel, de összegeznünk kell életútját nekünk, akik igazán közel álltunk hozzá.

Rajczi Péter Pál Tolnán született 1917. július 22-én, tanítói családból. Iskoláit szülőhelyén és Szekszárdon végezte, majd 1937-ben Pécsre került, az Erzsébet Tudomány Egyetem Jog- és Államtudományi Kara hallgatója lett. Kedvenc professzorai közé tartozott Molnár Kálmán, aki az akkori kor legitimista ideológiájának vezéralakja volt; Faluhelyi Ferenc, aki az egyetem kisebbség kutató intézetét alapította, vezette és Holub József, aki mind a jog-, mind a történettudományban nagyot alkotott. A Szent Mór Kollégium, a híres Maurinum lakója volt, amelyet Vargha Damján bölcsész professzor alapított és igazgatott. Különös érdeklődést mutatott a jogbölcselet és a jogtörténet iránt, ezeken kívül, későbbi pályája során külön is foglalkozott még nevelésemeléttel, neveléstörténettel, munkajoggal, művelődéstörténettel. Társaival a náci és a fasiszta mozgalom előretörését aggodalommal fogadták, elutasításukat, majd a megtámadott Lengyelország iránti szolidaritásukat nyíltan is kimutatták. Jogi diplomát 1941-ben, államtudományit 1942-ben szerzett, majd tanítói oklevelet is, ennek birtokában, rövid egyetemi tanársegédi ideje után, a világháború éveiben előbb a Baranyai Tanfelügyelőségen, majd a regionális Tankerületi Főigazgatóságon helyezkedett el fogalmazóként, segédtitkárként. A világégs utolsó évében katonaként Máramarosszigeten szolgált.

Hazakerülése után is a tanügyi igazgatásban dolgozott, majd 1946-ban tudományos ösztöndíjat nyert el. Mint annyi más városi értelmiségi, az új társadalmi rend támogatásaként a Szociáldemokrata Párt tagja lett, de a szovjet befolyás erősödésével, a bolsevik Marosán-vonal előretörésével többedmagával háttérbe szorították, majd a két munkáspárt egyesülése előtt kizárták a pártból, és elbocsátották a tanügyi igazgatásból. Jellemzőként az akkori légkörre, idézzünk Ilku Pál, akkori városi MKP-titkár, későbbi miniszter 1947. december 17-i jelentéséből: „Feltétlenül áthelyezendő dr. Rajczy Péter tanfelügyelőségen dolgozó reakciós tanár és felesége [...] R. P. legnyíltabban keresztezi munkánkat, sőt utóbbi időben oda vetemedett, hogy fenyegeti kommunista elvtársainkat [...] Aktív, nyílt, reakciós, illetve fasiszta. Felesége Volksbund-listán szerepel, közismert volt németbarátságáról, németekkel szórakozott. Ennek a 2 alaknak az áthelyezése nemcsak arra lenne jó, hogy megtisztulna bizonyos mértékig a légkör, de a reakciós pedagógus front legkomolyabb pilléreit emelnénk ki és ez megfelelő intő példával szolgálna a többi csibész számára.”

A tanügyi igazgatás után a jogász pálya következett. Először Mohácsra, majd Pécsre került fogalmazónak, előbb a járási, majd a megyei bíróságra, ezt követően pedig az ítélő táblához. A Rákosi-rendszer nehéz éveiben azonban innen is elküldték „létszámcsökkentés” címén. Ezt követően hosszú ideig a tanári pálya következett, amely életpályája első kiteljesedését adta. A Felsővárház utcai Általá-

nos Iskolában történelmet és magyart, 1957-től pedig, húsz éven át történelmet tanított a Nagy Lajos Gimnáziumban. Közben megszerezte bölcsész diplomáját is. Közéleti tevékenysége során 1952-től 1957-ig a pedagógus szakszervezet jogvédelmi munkatársa lett. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a helyi pedagógiai nemzeti bizottság vezetőjének, majd a megyei munkástanács tagjának választották meg. Nagy szerepe volt abban, hogy a pécsi események jog- és tárgyszerűen folytak le. A társadalmi nyomásra eltávolított sztálinista-rákosista pedagógusokat új állásba helyezte el. Igazságtalan bosszúként azt terjesztette a forradalom leverését követően két legnagyobb ellensége, hogy a Széchenyi téren akasztani (!) akart, és kemény retorziókat követeltek ellene. A pártban, a városi tanácsban meglévő, józan ítéletű támogatói azonban megvédték, ennek eredményeként nem fogták perbe, de szilenciumra ítélték.

A Nagy Lajos Gimnáziumban eltöltött húsz éve alatt a megye egyik legendás tanári egyéniségévé vált, akit nemcsak az országhatáron belül, hanem azon kívül is sokan emlegettek szeretettel. Ebben az oktatási intézményben ez idő alatt jeles tanárok sora tanított, a megye első iskolájaként tartották számon, és ő az egyike volt a meghatározó tanároknak. Történelem tanárként, osztályfőnökként nemzedékek sorát nevelte, sok, később nagy életpályát befutott személyiség nevezte/nevezi kedvenc tanárának, példaképének. Érdekesség, hogy diplomái mellett az asztalosmesterséget is kitanulta, és politechnikatanárként hasznosította. Emellett tanulmányokat, cikkeket publikált, előadásokat tartott. Elég volt azonban egy otromba, igazságtalan vád, és 1977-ben fegyelmi vizsgálatot indítottak ellene, melynek során kényszernyugdíjazták.

Újabb pályamódosításként, Szita László igazgató jóvoltából a Baranya Megyei Levéltárba került tudományos munkatársként, kutatótermi felügyelőnek, ahol haláláig dolgozott. Olyan legendás kutatókkal alkotott „csapatot”, mint Angster József, Baranyai Aurél, Bédi Imre, Borsy Károly, Fetter Antal, Madas József, Petrovich Ede és Ravasz János. Szerződését időről-időre meghosszabbította az új igazgató, Ódor Imre is. Tudományos pályája itt kapott új lendületet. Kollégái, barátai, tisztelői mindig számíthattak segítségére, hasonlóan a sok kutatóhoz. Magántanítványok sorát készítette föl az egyetemi, főiskolai felvételire. Sokszor szerepelt nagygyűlések, rendezvények szónokaként, számtalan előadást tartott, újságcikket írt.

Szerteágazó közéleti tevékenységet is folytatott. A pécsi r. kat. Szent István Egyházközség képviselő-testülete és a Történelmi Igazságtétel Bizottság tb. elnöke, a Millenniumi Emlékbizottság, az '56-os Emlékmű Alapítvány, a Második Világháborús Emlékmű Alapítvány, valamint a Pécs Története Alapítvány kuratórium, a Vitézi Rend tagja, a Honvédegylet, a Honvéd Hagyományőrző Egyesület, a Ciszterci Diákszövetség tb. tagja lett. A Pedagógus Szolgálati Érem, a Baranya Megyei Tanács Közművelődési és Közoktatási díja, az Apáczai Csere János díj, az '56-os Emlékérem, a Pécsi Polgárdíj, a Tart. Katonai Érdemkereszt, az egyetemi díszjelvény, a Honvédelmi Érdemjel, a Vitézi Rend Érdemkeresztje, a Szabadságharcos Szövetség emléklapja, a városi cigány önkormányzat Millenniumi Emléklapja, a Politikai Elítéltek Közössége Érdemkeresztje, a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnázium

zium emlékérmé kitüntetésekben részesült. Az MDF támogatásával 1990-től 1994-ig városi önkormányzati képviselő, közgyűlési korelnök volt, 1995-ben a Pro Civitate Pécs kitüntetést kapta meg.

A gimnáziumi tanárként publikált művei közül a Nagy Lajos Gimnázium kettős jubileumára, 1973-ban megjelent intézménytörténeti kötetben írott rész a legkiemelkedőbb, tudományos pályája a Baranya Megyei Levéltárban eltöltött évtizedek alatt teljesedett ki. Munkásságának egyik ágaként a pécsi felsőoktatás-történeti tanulmányok a jelentősek. Ebben a témakörben – időrendi sorrendben – *A püspöki jogakadémia története* (1993), a *Professzorok és diákok Nagy Lajos király pécsi egyetemén* (1994), az *Orbán pápa Nagy Lajos királyhoz címzett kísérőlevele az 1367. szeptember 1-jén Viterbóban kelt alapítólevélhez* (1997), a *Vargha Damján és a Maurinum* (1999) a kiemelendők. A közoktatás-történeti tanulmányok közül, a már említett iskolatörténeti munkán túl *A Miasszonyunkról elnevezett női Kanonok Rend pécsi róm. kat. Tanítóképző Intézetének története* (1989), a *Pécs, a tankerületi királyi főigazgatóságok történetében (1776–1935)*, és a *Pécs közoktatás ügye a két világháború között* (mindkettő 1996) a jelentősek. Számos jeles tanulmányt írt, Baranya és Pécs különböző korszakaiból merítvén a témát. Ezek közül az *Újsághír Magyarországról egy XVI. századbeli nyomtatványban* (1987/88), *A vallások kulturális szerepe a török uralom alatti Baranyában* (1993), *A drávaszögi uradalmak kialakulása és működése* (1994), *A bogdásai Nemes család nemességének igazolása* (1997), a *Döbbenetes évforduló* (1999), az *Újpogányság és a Volksbund* (2002) érdemel külön említést. Jelentősek ezen kívül a Scitovszky János püspökről írott dolgozatai is: *A „hazaáruló” Scitovszky* (2001), az *Adalék Scitovszky János pécsi püspök munkásságáról* (2002), *Scitovszky János, Vargha Damján* (2003). Munkái a Baranya Megyei Levéltár évkönyveiben, a Baranya Történelmi Közleményekben, illetve a Baranya Megyei Levéltár egyes történeti korokat földolgozó köteteiben, valamint a Tanulmányok Pécs történetéből c. kiadványsorozatban, a Pécsi Szemlében, illetve az egyháztörténeti tanulmányokat publikáló kötetben, a sásdi és a siklósi történeti kötetben láttak napvilágot.

Amikor január 20-án oly sok tisztelője vett tőle búcsút a pécsi temetőben, egy olyan nagy egyéniség előtt tisztelegtünk, aki nemcsak a szívünkbe, hanem városunk történelmébe is beírta a nevét!

A 2006-ban megjelenő Magyar Katolikus Lexikon XI. kötetében már Rajczi Péter életpályája is szerepel.

Vargha Dezső

SZIRTES BÉLA

KÉSZÜL A BÁNYÁSZEMLÉKMŰ

A mecseki szén- és uránbányászat helyszíneinek emlékkövel történő megjelölését nagyrészt elvégeztük. A hajdani bányász helységek központjaiba pedig emléktáblákat és zenélő órákat telepítettünk. Tíz helyen naponta kétszer csendül fel: „Tisztelet a bányász szaknak...” kezdetű bányászdal.

Az egyik hely a pécsi Ágoston tér. Azért szól a toronyzene itt is, hogy ne felejtjük el: Pécs 250 éven át bányászváros volt, nagyrészt abból épült, gazdagodott. A bányászat évszázadokon át elsősorban adott a városnak, eljött az ideje, hogy mi utódok valamit „törlesszünk”. Az emlékmű ezt szolgálja, célja az utódok nevében méltó emléket állítani méltó helyen a mecseki szén- és uránbányászatnak.

A szoborállítás anyagi hátterét a Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány teremt meg áldozatkész önkormányzatok, a bányavállalatok jogutódai, más gazdasági társaságok, szervezetek, magánszemélyek adományaiból és pályázatok révén. A köztéri művészi alkotások kiválasztásakor szokásos eljárások és szakmai viták után kilenc pályázó művész közül, két fordulót követően, Taubert László szobrász kapott megbízást az alkotás elkészítésére. A mű megvalósítása folyamatban van, szeptemberre elkészül.

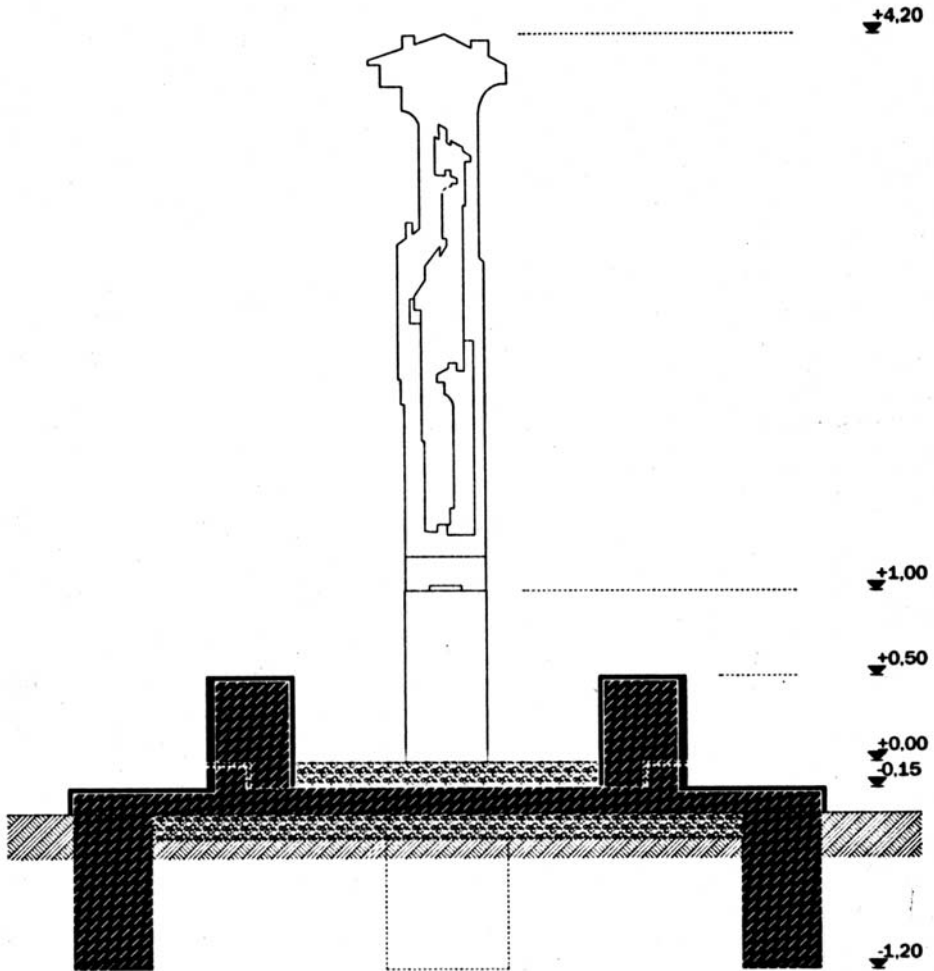
A 4,5 m magas, 20 m² alapterületű emlékmű három különböző fekete kőzetből készül: a szobortest nero marquina nevű márvány, a posztamens és a négy kocka burkolata valamint a járófelület nero asszolutó gránit, az alapsík bazalt-zuzalék.

Az emlékmű fő motívuma egy férfitest, egy márványból faragott, kemény, erőt sugárzó bányászidol. Az idol sziluettje határozott, vágott síkokból épül fel, amelynek feszességét oldja az idol testébe – belső sziluettként – mélyen bevágott függőleges bánya-keresztmetszet.

A külső sziluett egy házra emlékeztet. A ház mint szimbólum otthont, biztonságot, gyarapodást, összefogást, szövetséget jelent. A bányászatnak köszönhetően otthonra, biztonságos megélhetésre, gazdasági felvirágzásra kerülhetett sor. A felfényezett fekete anyag a tökéletességet, a befejezettséget, és általában egy út, egy történet végét szimbolizálja, és a csillogó feketeszénre is asszociál.

Az emlékmű alaprajza négyzet, a négy sarkán egy-egy kockával. A kocka az egyik legtökéletesebb forma, befejezett, megmásíthatatlan, a tökéletes illúzióját nyújtja. A kockák itt is lezárást jelentenek, egyben kijelölik a szobor nézeteit is.

A posztamens és a kockák gránit burkolatába mélyen bevéselt feliratok betűi és a figurális elemek (bányászjelvények) vízszintes bányavágatokra emlékeztető motívumként jelennek meg. A 6 cm mély „betűalagutak” vége fényelnyelő és fényvisszaverő anyaggal bevont felületek, amelyek sötétben szentjánosbogárhoz hasonló fényt bocsátanak ki, érzékeltetve a térbeli mélységet. A mozgás az élet hatását kelti. A talapzatba süllyesztett világítótestek irányfényei csak az idolt világítják meg, a feliratok sötétben maradnak, ezáltal a foszforeszkáló fény a „betűalagutak”

keresztmetszet
m=1:50

mélyéről érzékelhetővé válik. Így az emlékmű egyes elemein elhelyezett szövegek funkcionális feladataik mellett a szobor kompozíciójában is részt vesznek.

Az emlékmű részére nem forgalmas kereskedelmi, közlekedési gócpontot, nem profán környezetet, hanem a bányászat és a város történelméhez kötődő, műemlék értékű, idegenforgalom által érintett, belvárosi helyszínt kerestünk. Így esett a választás az Ágoston térre (eredetileg annak közvetlenül a városfal melletti területére).

Az Ágoston téren keresztül bonyolódott sokáig a kapcsolat a város és a bányatelep között: itt anyakönyvezték kezdetben a kolónián lakókat, a tér környékén szén szállító fuvarosok laktak, a térről vezetett az első út a kolóniára, és néhány száz méterre innen, a Mária utcából irányították sokáig a szénbányákat. A tér, amelyet nyugatról a középkori városfal, délről a törökkori mecset nyomait őrző műemlék templom, keletről az Ágoston-rendi középkori kolostor-romkert határolnak, valamint a város gazdaságtörténetében jelentős szerepet játszó Tettye patak szépen kialakított befogadója, szökőkút, védett öreg fák díszítenek, és rajta jelentős forgalmú út vezet körbe a városfal mentén, méltó helyet biztosít a szén- és uránbányászati emlékműnek.

Reméljük, hogy a bányásztársadalom, a város lakói és a városunkba látogatók is megelégedéssel fogadják majd szeptemberben a művészi alkotást, amelynek felirata az utókor nevében hirdeti:

ELSŐ NÉZET

b.o. a kocka oldalán
álló bányászjelvény

URÁNÉRCBÁNYÁSZAT
(1 9 5 5 – 1 9 9 7)
KŐVÁGÓSZŐLŐS
C S E R K Ú T
B A K O N Y A
H E T V E H E L Y

a talpazaton:

TISZTELET ÉS HÁLA
A
MECSEKI
SZÉN-
ÉS
URÁNBÁNYÁSZATNAK

JÓ SZERENCSET!

j.o. a kocka oldalán
lefordított bányászjelvény

KŐSZÉNBÁNYÁSZAT
(1 7 5 2 – 2 0 0 4)
PÉCS, MECSEKSZABOLCS
S O M O G Y , V A S A S
HOSSZÚHETÉNY, KOMLÓ
MAGYAREGREGY, KÁRÁSZ
VÉKÉNY, SZÁSZVÁR
C S Á S Z T A , M Á Z A
VÁRALJA, NAGYMÁNYOK

HÁTSÓ NÉZET

b.o. a kocka oldalán
álló bányászjelvény

2 5 0 É V
ÉSZ ÉS DERÉK
M U N K A

j.o. a kocka oldalán
lefordított bányászjelvény

KÜLDETÉSÜKET
BEFEJEZTÉK
NÉPNEK HAZÁT
HÁZAT KENYERET
V Á R O S N A K
M E G Y É N E K
GAZDAGODÁST
F E J L Ő D É S T

Száz éve Pécssett... 1906-ban

január 8. Rendkívüli városi és megyei közgyűlés Fejérváry Imre Baranya vármegye főispánjának felmentéséről.

január 11. Huszka Jenő: Gül baba c. zenés színjátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 16. Rajna Ferenc-Czobor Károly: Hajdúk hadnagya, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 30. A Pécsi Zenekedvelők Egyesületének jótékony célú hangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban a felállítandó zenekonzervatórium és a népkonyha javára.

január 31. Az 52. cs. és kir. honvéd gyalogezred zenekarának hangversenye a Nádorban.

február 6. Henri Herblay: Bohém szerelem című operettjének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

február 7. Zichy Gyula pécsi püspök beiktatási ünnepe.

február 9. Alfred Sutro: Jerikó falai c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

február 10. A Pécsi Dalárda estje a Vigadóban.

február 11. A Pécsi Tornaegylet bemutatója a Tornacsarnokban.

február 15. Henri Bernstein: Baccarat c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

február 20. Városi közgyűlés.

február 23. Leo Ascher: A koldus gróf. Operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

március 3. Az Izraelita Jótékony Nőegylet hangversenye Szántó Jani hegedűművész közreműködésével.

március 4. A Zenekedvelők Egyesületének hangversenye a Vigadóban.

március 6. Városi közgyűlés.

március 7. Ludwig Ganghoffer – Marco Brociner: A valéri nász c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

március 11. A 15 éves Mecsek Egyesület ünnepi, jubileumi közgyűlése.

március 14. Karl Millöcker: Apajune a vizitündér, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

március 15. Megemlékezések az 1848-as forradalomra, ünnepi szentmisék a város templomaiban, díszünnepek a színházban.

március 18. A Pécsi Katolikus Kör felolvasó estje.

március 20. Kossuth Lajos halálának 12. évfordulója alkalmából gyászünnepek a Vigadóban és az oktatási intézményekben.

március 24. A cs. és kir. 52. gyalogezred zenekarának jótékony célú hangversenye a színházban a katonazenekarok karmestereinek nyugdíjalapja javára.

március 27. Daniel Francois Auber: A fekete dominó, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

március 28. Henry Kistemaekers: Az ösztön c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

március 31. Sztrájk kezdődött a Zsolnay-gyárban.

Hetvenöt éve Pécssett... 1931-ben

január 3. Szántó Mihály – Erdélyi Mihály: Lehullott a rezgő nyárfa levele, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 3. Laurisin Lajos operaénekes hangversenye a Vigadóban.

január 6. Bus Fekete László – Góth Sándor: Ferike mint vendég c. darabjának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 15. Bethlen B. László: Muzsikál a tenger c. operett ősbemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 18. Antalfy Zsíros Dezső orgonakoncertje a Belvárosi templomban.

január 20. A Doni Kozák Kórus hangversenye a színházban.

január 22. Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig színpadi adaptációjának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 25–30. Építészeti tervek kiállítás a Belvárosi Katolikus Kör nagytermében.

január 26. A Szociáldemokrata Párt kerületi gyűlése a Vigadóban.

január 27. Városi rendkívüli közgyűlés többek közt a vízmű kibővítésének ügyében.

január 27. Lajtai Lajos: Lila test – sárga sapka, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

január 31. Herczegh Géza – Robert Katscher: A csodabár c. zenés játékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

- február 1.** Megalakult a Gyárvárosi Levente Egyesület.
február 8. Megalakult a Belvárosi Levente Egyesület.
február 8. A Magyar Nők Szent Korona Szövetségének nagygyűlése.
február 9. A Pécsi Zenekedvelők Egyesületének filharmonikus hangversenye a Pannóniában.
február 15. Pécsi Napló: Negyvennyolc órára elzárta a külvilágtól Pécs városát a vasárnap esti hófúvás.
február 18. Paul Frank: Grand Hotel c. vígjátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 19. Lajtai Lajos: Okos mama, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 24–25. Zavargások az egyetemen a zsidó vallású hallgatók ellen.
február 28. Megalakult a Magyar Jogászegylet Gazdasági Intézetének pécsi csoportja.
március 1. Istókovits Kálmán festőművész kiállításának megnyitója a Nőegyletben.
március 1. A 20 éves Pécsi Gutenberg Dalkör jubileumi közgyűlése és hangversenye a Vigadóban.
március 2. A Pécsi Állami Tanítók Ének- és Zeneegyesületének hangversenye a Katolikus Körben.
március 2. Az Erzsébet Tudományegyetem által szervezett hangverseny a színházban az ínségesek javára.
március 3. Harsányi Kálmán: Ellák c. tragédiájának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 5. Hunyady Sándor: Feketeszárú cseresznye. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 7. Megalakult az Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének pécsi kerülete.
március 9. Pécsi kórusok hangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 12. Pécsi Napló: József Ferenc dr. kir. herceg hat órát időzött Pécssett.
március 14. Rendkívüli városi közgyűlés az egyetem fejlesztésére felveendő kölcsön (700.000 pengő) ügyében.
március 14. A Stefánia Szövetség jótékonyági műsoros estje a Pannóniában.
március 15. Ünnepi szentmiséekkel, a Kossuth szobornál tartott megemlékezéssel és a színházban tartott díszelőadással ünnepelte a város március 15-ét.
március 16. Békeffy László: Bécsi menyasszony c. darabjának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 19. Erdélyi Mihály: Túl a Dunán Baranyában, operettbemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.

Ötven éve Pécssett... 1956-ban

- január 7.** Broniszlav Nusics: A kegyelmes asszony c. szatirikus vígjátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
január 15. Baranyai képzőművészek munkáiból nyílt kiállítás a Megyei Tanács kultúrtermében.
január 21. Bartók Béla emlékkiállítás nyílt a TTIT nagytermében.
január 23. A Pécsi Filharmonikusok Mozart–Bartók-hangversenye a Pécsi Nemzeti Színházban.
január 27. A Zeneművészeti Szakiskola Mozart-hangversenye.
február 4. Pierre Beaumarchais: Figaro házassága. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
február 21. Rádió- és televízió-kiállítás nyílt a Megyei Tanács kultúrtermében.
február 24. Kalász Márton: Hajnali szekerek c. verseskötetének bemutatója az Írószövetség pécsi csoportjának helyiségében.
március 2. Horváth Mihály – Lippenszky István – Bárdosi Németh János: Békétlen szerelem c. daljátékának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
március 3. Karinthy Ferenc: Ezer év. Bemutató a Kamaraszínházban.
március 4. A magyar–szovjet barátság hónapjának megnyitó ünnepsége a Pécsi Helyőrségi Klubban.
március 5. Händel: Sámson oratórium. Bemutató előadás a színházban a Liszt Ferenc Kamarakórus és a Pécsi Szimfonikus Zenekar előadásában.
március 10. Iparcikk kiállítás nyílt az SZMT Székházban.
március 15. A Helyőrségi Klubban tartott ünnepséggel, a Kossuth- és a Petőfi-szobornál tartott koszorúzással ünnepelte a város a szabadságharc 108. évfordulóját.
március 18. Az Aranyhalacska c. bábjáték bemutatásával állandó bábszínház nyílt a Doktor Sándor Kultúrotthonban.
március 19. A Moldvai Állami Népi Együttes estje a színházban.
március 22. Pécsi írók szerzői estje a TTIT Bartók Klubjában.
március 24. Gabriela Zapolska: Dulszka asszony erkölcs c. vígjátékának bemutatója a Kamaraszínházban.

Huszonöt éve Pécssett... 1981-ben

- január 4.** A Paksi Vizuális Alkotótelep résztvevőinek munkáiból nyílt kiállítás az Ifjúsági Házban.
- január 5–7.** Amerigo Tot szobrászművész pécsi látogatása.
- január 7.** Az Yxilon amatőrfilm-stúdió új filmjeinek bemutatója az Ifjúsági Házban.
- január 9.** A Pécsi Grafikai Műhely és Farkas László szobrászművész kiállításának megnyitója a Színház téri kiállítóteremben.
- január 12.** Szeiler Márta textilkiállítása a Ságvári Endre Művelődési Házban.
- január 16.** Pécsi Műhely 1970–1980. c. kiállítás nyílt a Pécsi Galériában.
- január 18.** Molnár Andrea: A három kecské c. mesejátékának bemutatója a Kamaraszínházban.
- január 19.** Irodalmi kávéház a Nádorban: Bessenyei Ferenc Kossuth-díjas színművész önálló estje.
- január 22.** Az MSZMP Baranya Megyei Bizottságának ülése többek közt a megye gazdaságpolitikájáról, káderhelyzetéről.
- január 28.** A Bartók Vonósnégyes hangversenye a Liszt-teremben.
- január 30.** Pécs Város Tanácsának ülése többek közt az 1981. évi költségvetésről.
- január 30.** A Jo a Vlahovi ć zágrábi néptánc együttes bemutatkozó estje az Ifjúsági Házban.
- február 1.** A Ludas Matyi bemutatója a Bóbita Bábszínházban.
- február 3.** Hévízi Éva festő kiállítása az Ifjúsági Házban.
- február 4–5.** Korom Mihály, az MSZMP Politikai Bizottsága titkárnak látogatása.
- február 7.** Ilter Türkmen török külügyminiszter és küldöttségének látogatása.
- február 14.** Illyés Gyula: Sorsválasztók c. drámájának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 15.** John Kander: Chicago. Musical-bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 15.** Felavatták a műjégpályát.
- február 16.** A mezőgazdasági megyei könyvhónap megnyitója a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán.
- február 16.** Szocialista művészek csoportja, 1934. A JPM Modern Magyar Képtárának gyűjteményéből nyílt kiállítás a Mozgalmi Házban.
- február 18.** Kertész Lajos zongoraművész hangversenye a Liszt-teremben.
- február 21.** Lengyel jazz-duó – Krisztof Zgraja és Jacek Bednarek – koncertje az Ifjúsági Házban.
- február 23.** Irodalmi kávéház a Nádorban. Dőry Virág és Harsányi Gábor színművészek estje.
- február 23.** A Pécsi Szimfonikus Zenekar koncertje a Pécsi Nemzeti Színházban Breitner Tamás vezényletével.
- február 24.** Eck Imre kamaraballetje John Lennon tiszteletére. Bemutató a Pollack Mihály Műszaki Főiskola kollégiumában.
- február 27.** Gyermekgyógyászok és szülésszek országos konferenciája a POTE-n.
- február 27.** Meghalt Ernst Jenő akadémikus, a POTE Biofizikai Intézetének professzora.
- március 1.** A Bartók Béla emlékére hirdetett képzőművészeti pályázat anyagából nyílt kiállítás a Pécsi Galériában.
- március 4.** Meghalt Bárdosi Németh János költő.
- március 5.** Irodalmi kávéház a Nádorban. Szokratész védőbeszéde Haumann Péter színművész előadásában.
- március 7.** Három Bartók-mű bemutatója a Pécsi Balett előadásában: A kékszakállú herceg vára, Négy zenekari darab és a Csodálatos mandarin a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 9.** Ruha István (hegedű) és Jandó Jenő (zongora) koncertje a Liszt-teremben.
- március 9.** Kende Sándor író szerzői estje a Mozgalmi Házban.
- március 10.** Szakácsné Kozári Piroska festő kiállítása a Nevelők Házában.
- március 11.** Megyei műszaki és tudományos hetek megnyitója a Helyőrségi Művelődési Házban.
- március 12.** Régi Pécs c. képeslapokból, metszetekből nyílt kiállítás a Mozgalmi Házban.
- március 13–15.** Pannónia Kupa nemzetközi vívóverseny.
- március 15.** A forradalmi ifjúsági napok rendezvénysorozat nyitó ünnepe: megemlékezés a 48-as szabadságharcról, koszorúzás a Kossuth és a Petőfi szobornál.
- március 17.** Litván férfikórus hangversenye a Ságvári Endre Művelődési Házban.
- március 20.** Őt volt c. Bicsár Vendel ötvös, Füzési Zsuzsa, Knoll Éva és Molnár Sándor keramikus, valamint Kertészfi Ágnes üvegtervező kiállítása a Színház téri galériában.
- március 20.** Pécs Város Tanácsának ülése többek közt a budai városrész rendezési tervéről.
- március 20.** Kétnapos országos árkonferencia kezdődött a Petőfi moziban.
- március 21–22.** XIV. Mecsek Rallye autóverseny.
- március 24.** Hommage à Bartók címmel magyar és Franciaországban élő magyar képzőművészek alkotásaiból nyílt kiállítás a TIT Bartók termében.
- március 25.** Pécsi művészek ünnepi Bartók-hangversenye a Liszt-teremben.
- március 25.** A Baranya Megyei Tanács ülése többek közt a lakásgazdálkodásról.
- március 28.** Meghalt Rúzsás Lajos történész, a MTA Dunántúli Tudományos Intézetének munkatársa.
- március 29.** Finn formatervezési kiállítás a Széchényi téri galériában

PÉCSETT TÖRTÉNT 2005-BEN

- január 7.** Joaquín Montes-Larraz, Chile magyarországi nagykövetének pécsi látogatása.
- január 8.** Az ókeresztény temetőkapolna ünnepélyes megnyitója a Dóm kőtarban.
- január 8.** A százéves Rotary Club hagyományos jótékonsági estje a Művészeti Szakközépiskolában.
- január 9.** Életének 90. évében elhunyt Gyarmathy Tihámér Kossuth-díjas festőművész.
- január 11.** A fizika jelene és jövője. Janszky József professzor (PTE Fizikai Intézet) előadása a Dominikánus Házban.
- január 11.** Ballada a senki fiáról címmel Földes László – Hobo Faludy-estje a Művészetek Házában.
- január 11.** Fürtös György keramikus és Novotny Béla belsőépítész kiállítása a Főposta előcsarnokában.
- január 12.** A Doni áttörés emlékére ünnepi szentmisét tartottak a temető kápolnájában és megkoszorúzták a világháborús emlékművet.
- január 12.** Történetek a változásról és változtatásról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- január 13.** Szent idő, szent hely, szent emberek. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- január 14.** A Pécsi SOS Élet telefonszolgálat 30 éves jubileumi konferenciája a Művészetek Házában.
- január 14.** A százéves Tarayné Csuzner Margit festő kiállítása a Művészetek Házában.
- január 14.** Csonka Sándor festő kiállítása az Ifjúsági Házban.
- január 18.** Laczkó Mihály: Észre sem vettük, magyarok lettünk c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.
- január 18.** A Multime'deja Csoport Condense c. kiállítása a Közéltetés Galériában.
- január 18.** Lévai Gábor: Órségi barangolások c. fotókiállítása a Mecseki Fotóklubban.
- január 18.** VII. Országos József Attila Vers-, Énekelt vers- és Prózamondó Verseny pécsi elődöntője a Dominikánus Házban.
- január 19.** Műhelytitkok – Párbeszéd a Pannon Filharmonikusokkal, Művészetek Háza, vendég: Howard Williams karmester és Vida Róbert tubaművész, házigazda: Kircsi László.
- január 20.** A Galerija Brešan és a spliti művésztelep kiállítása a Csoport⁷¹ Horda Galériában.
- január 21.** A Bazilikában tartott ünnepi szentmise keretében adták át a Tüke-díjat Mattyasovszky-Zsolnay Miklósnak.
- január 21.** Habsburg György, a Magyar Vöröskereszt elnökének látogatása Pécssett.
- január 21.** Szamártestamentum. Pikáns mesék a francia középkorból c. Németh János, a Pécsi Nemzeti Színház művészének önálló estje a Művészetek Házában.
- január 22.** A Magyar Kultúra Napja megyei ünnepe a Csontrády Múzeumban.
- január 26.** ECHO-est, Európa Kulturális Fővárosa 2010 pályázatról a Művészetek Házában.
- január 26.** Emléktáblát avattak a Széchenyi Gimnáziumban, az intézmény 80 évvel ezelőtt vette fel gróf Széchenyi István nevét.
- január 27.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- január 27.** Rácz Jenő egészségügyi miniszter látogatása Pécssett.
- január 28.** Bertók László: Valahol valami. Lázár Balázs színművész estje a Művészetek Házában.
- január 28.** Sri Lanka sír. Jótékonsági est a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában.
- január 28.** Horvát modern (1892–1953) c. kiállítás a Múzeum Galériában
- január 28.** A So–Ba–Bu Vizuális Művészeti Egyesület Textúra c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- február 1.** Pálírkás Mariann Négyzet a négyzeten c. kiállítása a Közéltetés Galériában.
- február 2.** Egyházmegyei Rendezvény- és Programiroda nyílt a Káptalan utca 6-ban.
- február 4.** A Szekszárdi Képző- és Iparművészeti Egyesület kiállítása a Pécsi Galériában.
- február 3.** Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 5.** Szép Ernő: Patika c. színművének bemutatója a Kamaraszínházban.
- február 7.** Bükkösi László: Aranyrovás c. posztumusz kötetének bemutatója a Dominikánus Házban.
- február 9.** Hagymánytár. Népzenei koncertsorozat. Falkafolk együttes (Budapest) koncertje (albán, bolgár, görög, román, török népzene) a Dominikánus Házban.

- február 9.* Ami a láthatón túl van. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- február 10.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 10.* Pécsi bál, bor, pezsgő c. kiállítás a Néprajzi Múzeumban.
- február 10.* József Attila emlékkiállítás nyílt a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- február 11.* Mozart: A varázsfuvola. Operabemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 14.* Szigeti Csaba: Mint egy elefánt c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.
- február 15.* Jankovics Marcell rajzfilmrendező, művelődéstörténész Ünnepek és mítoszok estje a Művészetek Házában.
- február 15.* Milyen kicsi alkotókra bontható az anyag? Kovács Tamás (PTE) előadása a Dominikánus Házban.
- február 16.* Hát, nem tudom... a Művészetek Háza vendége Jiří Menzel, Oscar-díjas filmrendező.
- február 17.* A Baranya Megyei Önkormányzat közgyűlése.
- február 17.* Kun Fruzsina grafikus kiállítása a Csopor^(T) Horda Galériában.
- február 17.* Szent idő, szent hely, szent kép, szent emberek. Mária ottan érzi jól magát (Máriaradna Kisasszony-napi búcsúja). Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- február 20.* A kecskeméti Ciróka Bábszínház vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban:
Téli tücsök meséje.
- február 21.* A Baranyai Német Önkormányzatok Szövetségének 10 éves jubileumi ünnepe a Pécsi Nemzeti Színházban.
- február 21.* Gyarmathy Tihámér (1915–2005) emlékkiállítása a Művészetek Házában.
- február 21.* Vallomások címmel Somló Gábor költő a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- február 22.* Nincs itt semmi látnivaló. Gyenes Zsolt fotóinak kiállítása a Civil Közösségek Házában.
- február 23.* Samuel Beckett: A játszma vége c. drámájának bemutatója a Pécsi Harmadik Színházban.
- február 23.* Dúl Antal egyetemi tanár előadása Hamvas Béláról a Művészetek Házában.
- február 23.* Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Söndörgő együttes (Szentendre, Pomáz) koncertje (szerb, horvát és makedón népzene) a Dominikánus Házban.
- február 23.* Végh Hajnal festő kiállítása az Ifjúsági Házban.
- február 24.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- február 24.* Boros (Branbauer) János Véméndről írt monográfiájának bemutatója a Lenau Házban.
- február 24–25.* Épületgépészeti és Gépészeti Szaknapok a PTE Pollack Mihály Műszaki Karán.
- február 25.* Intermédia az intermédiáról. A Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia Intézetének bemutatkozása a Művészetek Házában.
- február 26–27.* A Tudományos Diákkörök Országos Konferenciája – TUDOK – a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumában.
- február 28.* Hosszan tartó betegség után elhunyt Szita László, a történettudományok doktora, a Baranya Megyei Levéltár ny. igazgatója.
- február 28–március 2.* Valóság – változatok – Dokumentum(film) konferencia a Dominikánus Házban.
- március 1.** Laczkó Mihály: Észre sem vettük, magyarok lettünk. Moldvai csángómagyarok Magyarországon c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.
- március 1.* Kós Lajos bábművész sokszorosított grafika-kiállítása a PTE Művészeti Karának galériájában.
- március 1.* A VII. Országos József Attila Vers-, Énekelt vers- és Prózamondó Verseny pécsi elődöntője középiskolások és felnőttek részére a Dominikánus Házban.
- március 1.* Orfúi színek és álmok. Kovács Judit és Orsós Gábor kiállítása a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- március 2.* Clare Birgin, Ausztrália magyarországi nagyköveteinek látogatása Pécssett.
- március 2.* Ogo Maffi olasz festőművész Árnyékok és vizek c. kiállítása a Pécsi Galériában
- március 2.* Műhelytitkok, Művészetek Háza, vendég Hansjörg Schellenberger zeneigazgató, oboaművész, házigazda: Kircsi László.

- március 3.* Bicsár Vendel és Oláh Sándor Fémek, grafikák, világítótestek c. kiállítása a Képcsarnok Ferenczy-termében.
- március 4.* Kadri Alesmaa, Vilar Köiv és Jaak Visnap Észt litográfia c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- március 4.* Az ötvenéves Mecsek Táncegyüttes jubileumi gálaműsora a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 4–6.* Turizmus 2005. Pécsi Utazási Börze a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- március 5.* A Mecsek Táncegyüttes történetét bemutató kiállítás a Szívárvány Gyermekeházban.
- március 5.* Markus Lokai (Köln) és Marsalkó Péter (Pécs) közös fotókiállítása a Parti Galériában.
- március 7.* Várkonyi Nándor Pergő évek c. önéletrírásának bemutatója a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- március 7.* Múltidőben. Pécs és a nemzeti sorsfordulók. Rajczi Péter ny. gimnáziumi tanár előadása a Dominikánus Házban.
- március 8.* Szólt az ember. Jordán Tamás és Sebő Ferenc József Attila-estje a Művészetek Házában.
- március 8.* Csodálatos Tajvan. Fotókiállítás az Apáczai Csere János Nevelési Központban.
- március 8.* Egy kis esti fizika: Fizika a konyhából. Ujvári Sándor (Székesfehérvár) előadása a Dominikánus Házban.
- március 9.* A Pécsi Akadémiai Bizottság évi közgyűlése a PAB székházban.
- március 9.* Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Tatros együttes (Budapest) gyimesi és moldvai csángó népzene a Dominikánus Házban.
- március 9.* Mondjam? Ne mondjam? A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- március 9.* Tánczos György Arcok c. kiállítása Gebauer Galériában.
- március 9–10.* Az építőipar feladatai az Európai Unióban. Szimpozium és szakkiállítás a PTE Pollack Mihály Műszaki Karán.
- március 10.* A Pécsi Tudományegyetem díszdoktorává avatták **Jane Goodall** etológust, főemlős-kutatót, **Hans-Jörg Albrech** büntetőjogászt, a kriminológia professzorát (Max-Planck-Institut, Freiburg), **Jan Perhae/Perhács Jánost**, a pedagógia és neveléstudomány professzorát (Comenius Egyetem, Pozsony), és **Heribert Webert**, a számítástechnikai alkalmazások professzorát (Würzburg-Schweinfurt University of Applied Sciences).
- március 10.* Világunk arcai. A dolgokról másképpen. Az ökológiai és globális felelősségről. Simonyi Gyula közgazdász, teológus előadása; Erkölcs és politika (az erkölcsi értékek válságáról a közéletben). Lányi András író, filozófus előadása a Dominikánus Házban.
- március 10.* Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter látogatása Pécsett.
- március 10.* XIV. Pécsi Dalosnap
- március 10.* Moravetz Levente: Egy-személyes-duett c. drámájának bemutatója a Pécsi Harmadik Színházban.
- március 11.* Bozóki András kultuszminiszter március 15-e alkalmából az Iparművészeti Múzeumban **Bánky József** zongoraművésznek a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje, **Lovas Pál** balettművésznek, a Pécsi Művészeti Szakközépiskola táncpedagógusának a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet adott át. **Fillár István**, a Pécsi Nemzeti Színház színművésze Jászai Mari-díjban, **Kertész Attila** karvezető, a Pécsi Tudományegyetem docense Liszt Ferenc-díjban részesült,
- március 11.* A Szabad Sajtó Napján a Dunántúli Napló székházában Magyar Lajos-díjjal tüntették ki a lap főmunkatársát, **Balogh Zoltánt**. Pécs Sajtódíját **Gungl László**, a Magyar Rádió vezető szerkesztője vehette át.
- március 11.* Világunk arcai. A dolgokról másképpen. Siposhegyi Péter újságíró: Az igazmondás vállalása a médiában. Papp Lajos szívsebész: A hit értelméről a mindennapi feladatokban, Dominikánus Ház.
- március 11.* 5 éves az Univ Pécs címmel nyílt kiállítás a PTE aulájában.
- március 11.* Fogyatékos Egyetemisták és Főiskolások Országos Találkozója a PTE Ifjúság úti aulájában.
- március 11.* Tavasz kamarazenei est a Dominikánus Házban.
- március 11–13.* Országos Felsőoktatási Média Konferencia a PTE Hunyor vendégházában.
- március 13.* Rajmond Kupereo: Feltámadás c. passiójátékának bemutatója a Havi hegyi kápolnában.

- március 14.* Március 15-e alkalmából Vasason fáklyás felvonulás indult a Petőfi szoborhoz a FIDESZ szervezésében.
- március 15.* A nemzeti ünnep alkalmából Mádl Ferenc köztársasági elnök a Parlament kupolatermében adta át a Kossuth-díjat **Bachman Zoltán** Ybl Miklós-díjas építész, műemlékvédelmi szakmérnöknek, a PTE egyetemi tanárának, a Széchenyi-díjat pedig **Horváth Gyula** közgazdásznak, az MTA Regionális Kutatások Központja főigazgatójának.
- március 15.* A Fidesz központi ünnepe a 48-as téren kerül megrendezésre, este megyei nagyrendezvényre kerül sor a Református Gimnázium sportsarnokában. Pécs városának központi rendezvénye a Petőfi szobornál, majd fáklyásmenet után a Kossuth-szobornál.
- március 15.* Életének 96. évében elhunyt dr. Bodosi Mihály ny. főorvos, a PEAC atlétája, főiskolai világbajnok, sokszoros magyar bajnok és csúcstartó magasugró, 1936-os olimpikon.
- március 15–23.* A XIII. Frankofon Hét rendezvényei Pécssett.
- március 15–április 11.* Pécsi Tavasz Fesztivál. 10 helyszínen 39 rendezvény, 6 kiállítás, 15 filmvetítés.
- március 16.* Sztártánc – balett bemutató a Kamaraszínházban.
- március 16.* Krisztus-ábrázolás a kortárs képzőművészetben. Kiállítás a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- március 16.* A hatvanéves Földes László – Hobó születésnap koncertje az Ifjúsági Házban.
- március 17.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- március 17.* Simenon szeme – Georges Simenon fotóinak kiállítása a Művészetek Házában.
- március 17.* Szent idő, szent hely, szent kép, szent emberek. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- március 17.* Elsa Valle és a The Latin Jazz Syndicate koncertje a Helyőrségi Klubban.
- március 17.* A madárfészektől a hímes tojásig. Kiállítás a Néprajzi Múzeumban.
- március 17.* Győrfi András grafikus kiállítása a Csopor⁷¹ Horda Galériában.
- március 17–18.* A mi geográfiánk – Nemzetközi konferencia a Pécsi Tudományegyetemen és Ócsényben. Bemutatták a Tóth József geográfus professzor 65. születésnapja tiszteletére kiadott kötetet.
- március 17–20.* A Frankofon Hét keretében francia nyelvű diák-színjátész fesztivál az Ifjúsági Házban.
- március 18.* A világ, amelyben élünk. Az emberi faj nehéz évszázada? Környezeti hatások és a genetika kapcsolata. Czeizel Endre orvos-genetikus előadása a Dominikánus Házban.
- március 19–20.* Kamera Hungária Televíziós Műsorfesztivál az Uránia Moziban és a Művészetek Házában.
- március 19.* Az I musici di Roma kamarazenekar hangversenye a Palatinusban.
- március 19.* A Magyar Cigányok Fóruma Baranya Megyei Szervezetének első találkozója az Universitas Kollégiumban.
- március 19.* Szakcsi Lakatos Béla dzsesszzongorista hangversenye a Dominikánus Házban.
- március 19.* Sípos Mária kislasztikai kiállítása a Művészetek házában.
- március 20.* A pécsi Galóca Csoport vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban: Csalóka Péter.
- március 21.* Éltető nemzettudat. Magyar állampolgárságot minden magyarnak c. országos előadássorozat nyitórendezvénye a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában.
- március 21.* Tojásírók – a határon túli magyar motívumok c. kiállítás a Pannon Magyar Házban.
- március 23.* Országos Középiskolai Fotókiállítás a Simonyi Károly Szakközépiskolában.
- március 24.* Zsolnay ivókat avattak a Domus áruháza mögötti játszótéren.
- március 25.* A Pécsi Szemle tavaszi számának bemutatója a Művészetek Házában.
- március 25.* Lionel Bart: Oliver! Musical-bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- március 29.* Az igazat mondd, ne csak a valódit. Eperjes Károly és Négyessy Katalin (gordonka) estje a Dominikánus Házban.
- március 31.* Gyurcsány Ferenc miniszterelnök politikai fóruma a PTE FEEFI-n.
- március 31.* A felsőoktatási és civil szervezetek támogatásgyűjtési lehetőségei az amerikai filantróp közösségben. Konferencia a Pécsi Tudományegyetemen.

- március 31.* Magyar Bálint oktatási miniszter a digitális kultúráról tartott pedagógus fórumot a Pécs Plázában.
- március 31.* A 400 ágyas klinika tőszomszédságában, a Kürt utcában földhöz csapódott és lezuhant egy mentőhelikopter.
- március 31–április 2.* Az orvosi és az orvos szakértői etikáról. Konferencia a Pécsi Tudományegyetemen.
- április 1.** Vékás Péter Kép–Idő–Kép c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- április 1.* A Pécs–Baranyai Értelmiségi Klub vendége volt Lamperth Mónika belügyminiszter.
- április 3–30.* A XIX. Országos Kisplasztikai Biennálé megnyitója a Pécsi Galériában.
- április 3.* A Király Quartett koncertje a Dominikánus Házban.
- április 4.* Utcazene címmel Dész László lemezbemutató koncertje a Pécsi Nemzeti Színházban.
- április 4.* Műzsák találkozása. Halmos Erzsébet és Harmath Béla versekkel illusztrált magángyűjteményéből nyílt kiállítás a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- április 5.* Megyesi Schwartz Lúcia és a Budapest Saxophone Quartett koncertje a Dominikánus Házban.
- április 6.* A Lehet más világ aktivista klub demonstrációja a Színház téren a Zengőre tervezett lokátor ellen.
- április 6.* Szentmise II. János Pál pápa emlékére a Bazilikában a város vezetőinek részvételével.
- április 6.* Szabad ötletek jegyzéke. Jordán Tamás József Attila-estje a Dominikánus Házban.
- április 7.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- április 6.* Tanulmány-Kép. Válogatás a PTE Művészeti Kar festészet szakáról. Kurzusvezető: Valkó László.
- április 7.* A fenntartható településfejlesztés. Nemzetközi konferencia a PAB-székházban.
- április 7.* Megnyílt az Apolló moziban a Titanic Nemzetközi Filmfesztivál.
- április 7.* Bank Barbara–Öze Sándor: A német ügy 1945–1953 c. könyvének bemutatója a Lenau Házban.
- április 7.* Múltidőben. A Közel-keleti békefolyamat alapkérdései. Hóvári János történész, diplomata, volt izraeli nagykövetség előadása a Dominikánus Házban.
- április 8.* Felvidéki németek kultúrája és történelme. Kiállítás a Lenau Házban.
- április 8.* Tolcsvay László–Tolcsvay Béla: Magyar Mise. Koncert a Pius templomban.
- április 8.* Pavlovičs David gitár estje a Dóm Múzeumban.
- április 8.* Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Lindri Együttes (Budapest) autentikus cigány népzene a Dominikánus Házban.
- április 8.* Regionális Módszertani Központot avattak a pécsi Csokonai Általános Iskolában.
- április 8–9.* Korai Fejlesztők VIII. Országos Konferenciája az Apáczai Csere János Nevelési Központban.
- április 9–10.* A MiZó PVSK női kosárlabda csapata Nyolcadik alkalommal nyerte el a Magyar Kupát a Diósgyőr, a Sopron és a Zalaegerszeg előtt.
- április 11.* A Költészet Napja, József Attila 100. születésnapja alkalmából rendezvények a Csorba Győző Megyei Könyvtárban, a Várkonyi Nándor Könyvtárban, a Civil Közösségek Házában, a Minerva Könyvtárban és a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- április 11.* Az erdélyi Kovászna megye küldöttségének pécsi látogatása.
- április 11.* A radioaktivitás a természet része” című kiállítás megnyitója a Pécsi Tudományegyetemen.
- április 12.* Regionális partnervárosok találkozója a Dominikánus Házban.
- április 12.* Az egykori Pécs Csoport építészeinek találkozója a Művészetek Házában.
- április 12.* Egy kis esti fizika. Szükségünk van-e a fizikára? Elmélkedés a Fizika Nemzetközi Éve kapcsán. Szabó Gábor (SZTE) előadása a Dominikánus Házban.
- április 13.* A PTE Művészeti Kar fuvola szakos hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.
- április 13.* Ki viszi át a félelmet? A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- április 14.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

- április 14. Költészet napja – felolvasóest a Művészetek Házában.
- április 14. Makroszkopikus vízi gerinctelenek kutatása. Konferencia a PAB székházban.
- április 14. Okos Márton kalotaszegi újságíró Erdélyért Budapesttől Párizsig c. könyvének bemutatója a Csontváry Múzeumban.
- április 14. Rozvány György: Jemen – Utazás boldog Arábiában és a Libanon – A cédrusok árnyékában c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.
- április 14. Pósa Ede képzőművész kiállítása a Csopor⁽⁷⁾ Horda Galériában.
- április 14. Szent idő, szent hely, szent kép, szent emberek. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- április 15. A romantika esztétikája. Konferencia a Művészetek Házában.
- április 15. Ernst Jenő biofizikus professzor születésének 110. évfordulója alkalmából emléktáblát avattak a PTE ÁOK aulájában.
- április 15. A Horvát Építészeti Múzeum Luciano Lauranát bemutató kiállítása a PTE Pollák Mihály Műszaki Karának aulájában.
- április 15–16. V. Országos Egyetemi Színjátszó Fesztivál.
- április 16. A Professzorok Batthyány Körének Felsőoktatás és kutatás c. tanácskozása a PAB-székházban.
- április 16. Vajda Zsuzsanna–Pilári Gábor: A szépen szóló Grűffmadár c. mesejátékának bemutatója a Bóbita Bábszínházban.
- április 18. A Prae c. folyóirat estje a Művészetek Házában.
- április 18. A világ, amelyben élünk. A vegetarianizmus ökológiai okai. Hoffer Erik természetvédő előadása a Dominikánus Házban.
- április 19. A Dél-dunántúli Jogvédők I. regionális találkozója a Megyeházán.
- április 19. A Fény Napja alkalmából lézer-show a Széchenyi téren.
- április 19. Magyarósi Péter fotókiállítása a Mecseki Fotóklubban.
- április 19. Raj Rozália–Nagy István: Doroszlói népi textilák c. könyvének bemutatója a Pannon Magyar Házban.
- április 19. Műhelytitkok – Párbeszéd a Pannon Filharmonikusokkal, Művészetek Háza, vendég Hamar Zsolt zeneigazgató és Várjon Dénes zongoraművész, házigazda: Kircsi László.
- április 20. Szindbád hazamegy címmel Pálffy Margit színművész Márai-estje a Csorba Győző Megyei Könyvtárban.
- április 20. Serge Adamian Özönvíz-szonáta és Claude Morini találkozási nagyapjával, Morinyi Ödönnel c. kiállítás a Művészetek Házában.
- április 20. A Baranya Megyei Levéltár levéltár-ismertetőjének bemutatója a Művészetek Házában.
- április 20. Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Simply English Együttes (Pécs) angol népzene a Dominikánus Házban.
- április 21. A Koch Valéria Magyar–Német Nyelvű Iskolaközpont névadó ünnepe.
- április 21. VI. Infokommunikációs szakmai nap a Pécsi Tudományegyetemen.
- április 21. Pokorni Zoltán, a Fidesz frakcióvezetője a Justitia et Pax Bizottság meghívására az oktatásügy aktuális kérdéseiről tartott előadást a Csontváry Múzeumban.
- április 22. A Six for you együttes koncertje a Dominikánus Házban.
- április 22. A keleti lovas nomádok útja Belső-Ázsiától a Kárpát medencéig. Bárdi László sinológus; A suméroktól a magyarokig. Marton Veronika sumerológus előadása a Dominikánus Házban.
- április 22–23. A Kádár-korszak nyilvánossága – Interdiszciplináris konferencia a Művészek Házában.
- április 22–23. A Baranyai Cigányok VIII. Tavasz Fesztiválja.
- április 23. Tóth László fotóriporter A város peremén c. kiállítása a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- április 24. Negyedik lett a Szamarában rendezett Final Fouron a MiZo-PVSK női kosárlabda csapata.
- április 25. Megkezdődött az ókeresztény Cella Septichora – a hétkaréjos kápolna és környezetének feltárása.
- április 25. Faltis Róbert 66 pillanatom c. fotókiállítása a Helyőrségi Klubban.
- április 26. Kolber István, a regionális fejlesztésért és felzárkóztatásért felelős tárca nélküli miniszter látogatása Pécsset.

április 26. 60 éve történt... Hadtörténeti és politikatörténeti konferencia a Pécsi Tudományegyetemen.

április 26. A Nomád/art logistic c. kiállítás a Közélet Galériában.

április 27. A pécsi világörökség rekonstrukciója – a Világörökség Baráti Kör rendezvénye a Dóm Kötárban.

április 27. Jan G. Jölle Norvégia magyarországi nagykövete és felesége, Anne Elise G. Jölle hivatalos pécsi látogatása.

április 27. A PTE Művészeti Kar Harmónia fúvós kamarazenekarának bemutatkozó estje a Dominikánus Házban.

április 27–28. Kortárs művészeti intézmények, intézetek Magyarországon – műhelykonferencia az Európa Házban.

április 28–28. XV. Baranyai Pedagógiai Napok a Helyőrségi Klubban.

április 28. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

április 28. Ülést tartott Baranya megye Önkormányzata.

április 28. Boros Béla: Magyartanító a Kárpátok alatt c. könyvének bemutatója a Pannon Magyar Házban.

április 28. Patrübányi Miklós, a Magyarok Világszövetsége elnökének látogatása Pécssett.

április 29. Délibáb Fesztivál. Fiatal színjátszók találkozója a Bóbita Bábszínházban.

április 29. Marion Hogl floridai fotói. Kiállítás az Ifjúsági Házban.

április 29. MARCASI & Bükkösi Kálmán festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.

április 30. Ökumenikus kórustalálkozó a Baptista templomban.

április 30. II. Kontrasztok Zenei Fesztivál a Református Gimnázium aulájában.

május 1. EU-nappal egybekötött május 1-jei majális Pécssett.

május 2. Kuba feketén-fehéren. Novák Balázs és Tóth Gábor fotókiállítása az Apolló moziban.

május 2. Lorenzo Armendariz mexikói fotós kiállítása a Parti Galériában.

május 2–6. A VI. Pécsi Ibero-amerikai Hét rendezvényei.

május 3. Pécsi hangulatok. Huszár Ferenc grafikus kiállítása a Várkonyi Nándor Könyvtárban.

május 3. Műhelytitkok – Párbeszéd a Pannon Filharmonikusokkal, Művészetek Háza, vendég Salvatore Accardo karmester, hegedűművész.

május 3. Egy kis esti fizika. Fizika, de egyben játék és szórakozás. Vida József (SZTE) előadása a Dominikánus Házban.

május 3–14. Nemzetközi zongoraverseny Liszt Ferenc emlékére, 27 zongorista részvételével a PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézetének rendezésében a Művészetek Házában.

május 4. A világörökségi pályázat dokumentációiból nyílt kiállítás a Főposta előcsarnokában.

május 4. A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kiállítása a Civil Közösségek Házában.

május 4. Műhelytitkok – Párbeszéd a Pannon Filharmonikusokkal, Művészetek Háza, vendég: Hamar Zsolt zeneigazgató és Ruby Redwine operaénekes, házigazda: Kircsi László.

május 5. Pécsre látogatott Kóka János gazdasági és közlekedési miniszter, és előadást tartott a PTE Közgazdaságtudományi Karán.

május 5. Hernádi László Mihály: Színe és fonákja c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.

május 6. A PTE Művészeti Kar Képzőművészeti Mesteriskolája doktorandus hallgatóinak bemutatkozó kiállítása a Pécsi Galériában.

május 6. Davor Špišić: „R” Küldetés c. darabjának bemutatója a Pécsi Horvát Színházban.

május 7. Új karral bővült a Pécsi Tudományegyetem. A TTK Emberi Erőforrás Fejlesztő Intézet egyetemi karrá alakult.

május 7. Karl Gutzkow: Uriel Acosta c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

május 7. X. Pécsi Salon majális a Söröződe előtt.

május 7. A szombathelyi Mesebólt Bábszínház vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban:

Tűzpiroshajú Friderika.

május 8. Az emlékezés kultúrája – vendég Heller Ágnes filozófus a Művészetek Házában.

május 9. Georg Herbert Walker, az Amerikai Egyesült Államok nagykövetének pécsi villámlátogatása. Részt vett az 5. születésnapját ünneplő Baranya Megyei Európai Információs Pont háromnapos konferenciáján.

május 9. A kortárs magyar filozófusok harmadik konferenciája a PTE BTK kari tanácstermében.

május 9. Schiller-est a Lenau Házban, a költő halálának 200. évfordulója alkalmából.

május 9. A PTE Művészeti Kar festő szakos hallgatóinak kiállítása a Helyőrségi Klubban.

május 10. Volt idő – Mészöly Miklós és Tüskés Tibor levelezéséből megjelent kötet bemutatója a Művészetek Házában.

május 10. George Herbert Walker, az Amerikai Egyesült Államok nagykövetének pécsi villámlátogatása.

május 11. Nemzetközi Akusztikusgítár Fesztivál az Ifjúsági Házban.

május 11. Történetek az alkotásról. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.

május 12. Újvidéki Egyetemi Napok a Pécsi Tudományegyetemen.

május 12. Szent idő, szent hely, szent kép, szent emberek. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.

május 13. A Baranya Megyei Európai Információs Pont – BMEIP ötéves fennállásának tiszteletére rendezett konferencián részt vett Petrétei József igazságügy miniszter.

május 13. Bozóki András kultuszminiszter pécsi munkalátogatása.

május 13. A Test c. fotókiállítás a Pécsi Tudományegyetem BTK aulájában.

május 13–16. A XIX. Pécsi Nemzetközi Kamarakórus Fesztivál a Bazilikában, a Dóm kórtárban és a Baranya Megyei Közgyűlés dísztermében.

május 14–15. Pünkösödölő . A pünkösdi hagyományok felelevenítése a város és a régió legjobb gyermek-néptáncgyűjtéseinek közreműködésével. Rendezvény a Sétatéren.

május 17. Együtt a szociális Európáért. Nemzetközi konferencia a Megyeháza dísztermében, melyen részt vett Habsburg Ottó, a Páneurópai Unió elnöke.

május 17. Múltidőben. Miért lett nemzeti jelképpé a muskátli... avagy a vasút életmód átalakító hatása. Majdán János történész, egyetemi docens, PTE BTK előadása a Dominikánus Házban.

május 18. A Heti Válasz című hetilap estje a Dominikánus Házban.

május 18. Beethoven összes szimfóniája Liszt átíratában. IX. szimfónia. Művészetek Háza, a múröl Gombos László tart előadást, zongorán közreműködik Király Csaba.

május 19. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

május 19. Ünnepek és mítoszok. Jankovics Marcell rajzfilmrendező, művelődéstörténész előadása a Művészetek Házában.

május 19. A pécsi kistérség civil szervezetei – egy alap kutatás tanulságai c. záró konferencia a Dominikánus Házban.

május 19. Varga Amár László festő kiállítása a Csopor^(T) Horda Galériában.

május 20. Lamperth Mónika belügyminiszter látogatása Pécssett.

május 22. A pécsi MárkusZínház vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban: Égig érő fa.

május 23. Fischer Ernő biológus professzor 70. születésnapja tiszteletére rendezett szimpozium a PAB-székházban.

május 24. Simon Wintermans fotói a Mecseki Fotóklubban.

május 24. A Művészetek Háza vendége volt Popper Péter pszichológus.

május 24. Hello Graz! – grazi fotóművészek kiállítása a Művészetek Házában.

május 25. Zene és terápia. Szakmai konferencia a Csorba Győző Megyei Könyvtárban.

május 25. Műhelyitkok – Párbeszéd a Pannon Filharmonikusokkal, Művészetek Háza, vendég Hamar Zsolt zeneigazgató és Ruby Redwine operaénekes, házigazda: Kircsi László

május 27. Tóth Zsuzsa és Lengyel Péter szobrász NEO című kiállítása a Pécsi Kisgalériában.

május 28. Harmóniában a világgal. Baranya megyei nőkonferencia a Művészetek Házában.

május 28. Regionális Folklor Fesztivál a Pécsi Horvát Színházban.

május 29. A Magyar Hősök Napján megemlékezést tartottak az uránvárosi repülő emlékműnél.

május 29. Az Elcoteq sajtótájékoztatója Kóka János gazdasági miniszter részvételével.

május 29. Éremgyűjtők nemzetközi találkozója a Helyőrségi Klubban.

június 1. Az Ünnepi Könyvhét Baranya megyei megnyitója, Bertók László: Hazulról haza – Ősök, műhelyek, élet című kötetének bemutatója a Művészetek Házában.

június 1. Mádl Dalma, a leköszönő köztársasági elnök feleségének meghívására Pécsre látogattak a Budapestre akkreditált nagykövet asszonyok és a nagykövetek felségei.

június 2. Farkas Bertalan, az első magyar űrhajós és társa Valerij Kubaszov, valamint Loren W. Acton amerikai asztronauta látogatása Pécssett.

június 3. Mischl Ádám (1935–1995) emlékkiállítás a Lenau Házban.

június 4. Trianon-emlékművet avattak Pécs-Vasason.

június 4–8. A Stájer Hét rendezvényei.

június 6. Hintalovak. Kiállítás a Főposta előcsarnokában.

június 6–7. Régió – Provincia c. konferencia. Pécs kulturális élete a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években. Művészetek Háza.

június 8. Pécssett tartotta ülését az MSZP társadalompolitikai tagozata Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke és Hiller István pártelnök részvételével.

június 8. Rácz Jenő egészségügyi miniszter Pécssett az Apáczai Nevelési Központban tett látogatást.

június 8. Konferencia a hulladékgyűjtés tervezéséről a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara Székházában.

június 9. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

június 9. Az Alexandra Kiadó könyvhét-megnyitója a Széchenyi téren.

június 9. Egy kutya szalad át a köztársaságon. Fialat bosnyák írók antológiájának bemutatója a Lenau Házban.

június 9. Bagossy Levente díszletterveinek kiállítása a Művészetek Házában.

június 9–18. Pécsi Országos Színházi Találkozó – POSZT – rendezvényei.

június 10. Találkozások, 2. A Pécs-Baranya Művészeinek Társasága kiállítása a Képcsarnok Ferenczy-termében.

június 10. A Budapest Klezmer Band koncertje a Lauber Dezső Sportcsarnokban.

június 10. Tízéves jubileumát ünnepelte a Szent Mór Iskolaközpont.

június 10. Megalakult Pécssett a Pécs-Mecsek Borút Egyesület.

június 10. A Pécsi Szemle nyári számának bemutatója a Művészetek Házában.

június 11. Több örült naplója, avagy 15 évünk elszelelt. Sándor György estje a Művészetek Házában.

június 12. Varnus Xavér orgonakonzertje a zsinagógában.

június 14. Bozóki András kulturális miniszter pécsi látogatása során részt vett a POSZT off-programjain.

június 15. Jelenkor-est a Művészetek Házában. Átadták a folyóirat Szinnyei Júlia-díját Németh Gábor írónak.

június 15. Hétköznapi szerepeink, álarcaink. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.

június 15–18. A kortárs magyar dráma nyílt fóruma. A POSZT kísérőrendezvénye a Művészetek Házában.

június 15–július 3. Pécsi Szabadtéri Játékok a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon, a Tettyei romoknál és az Anna udvarban.

június 16. Ülést tartott Baranya Megye Önkormányzatának közgyűlése.

június 16. Háy János: A bogógyümölcskertész fia – történetek és dalok Rátóti Zoltán előadásában a Művészetek Házában.

június 16. Egressy Zoltán: Portugál c. drámaközetének bemutatója a Művészetek Házában.

június 16. Tám László fotókiállítás a Csoport^(M) Horda Galériában.

június 17. Az MSZP Pécs városi küldöttékezetlen döntöttek a 2006. évi országgyűlési képviselőjelöltekről.

- június 17.* A Muzsikás Együttes és Sebestyén Márta koncertje a Tettyén.
- június 18–július 3.* Pécsi Művészeti és Gasztronómiai Hetek a Sétatéren és a Barbakán-várárookban.
- június 19.* Horvát Napi rendezvények Pécssett.
- június 20.* Megnyílt az OTP Rákóczi úti felújított épülete.
- június 20.* A Pannon Volán Bartók Béla Férfikarának bordal-koncertje a Sétatéren.
- június 21.* Az árva Twist Olivér. A győri Forrás Színház előadása a Sétatéren.
- június 22.* XXII. Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok Országos Szövetségének kiállítása a Művészetek Házában.
- június 23.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- június 23.* Kígyós Sándor: Gömb és hasáb c. szobrának avatása a Pécsi Tudományegyetem Ifjúság úti bejáratánál.
- június 23.* Országos program keretében Múzeumok Éjszakája elnevezésű rendezvénysorozat a város múzeumaiban.
- június 23.* Frenák Pál–Fabrice Planquette: Csajok című táncjátékának bemutatója a Szabadtéri Színpadon.
- június 23–25.* V. Huth Tivadar Nemzetközi Urológus Napok a Pécsi Tudományegyetemen.
- június 24.* A Perspektíva Ötvös- és Összművészeti Egyesület „home/office – előttd csináljuk” c. rendhagyó kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- június 24.* A Six For You együttes koncertje a Sétatéren.
- június 25.* 'Múzeumok Éjszakája' országos programsorozat rendezvényei a pécsi múzeumokban.
- június 25.* Barangolásaim a nagyvilágban... Tám László diaporáma estje a Pécsi Horvát Színházban.
- június 25.* A Winand Q zenekar koncertje a Barbakán várárookban.
- június 25.* Strandfesztivál a Hullámfürdőben.
- június 26.* A Bergendi koncert-, tánc- és szalonzenekar koncertje a Sétatéren.
- június 26.* A Tin-Tin együttes koncertje a Barbakán várárookban.
- június 27.* A Talamba ütőegyüttes koncertje a Sétatéren.
- június 27.* A Daniel Speer Brass Quintett koncertje a Barbakán várárookban.
- június 28.* A Nemzeti konzultáció keretében Orbán Viktor előadást tartott a Református Kollégiumban.
- június 28.* A Makám együttes koncertje a Barbakán várárookban.
- június 28.* Moliere: Tartuffe. A Janus Egyetemi Színház bemutatója az Anna Udvarban.
- június 29.* A PTE Művészeti Kar Festészeti Tanszék végzős hallgatóinak diploma kiállítása a Hattyúházban.
- június 29–30.* Pécsi zenekarok koncertjei a Gasztronómiai és Művészeti Fesztivál helyszínéin.
- június 29–július 3.* Nemzetközi Néptánc Fesztivál a Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- június 30.* Ünnepe a Megyeházán Szili Katalin, a Parlament elnökének részvételével a Pécsi Tudományegyetem tizedik karának, a Felnevelési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar létrejöttének alkalmából.
- június 30–július 3.* Nemzetközi Néptánc fesztivál Macedonia, Horvátország, Litvánia, Magyarország, Norvégia, Bulgária együtteseinek részvételével Káptalan utcai Szabadtéri Színpadon.
- július 1–3.** XVI. Pécsi Nemzetközi Folknapok – népzenei fesztivál a Sétatéren és a Barbakán-várárookban.
- július 1–2.* 50 éve kezdődött az uránbányászat c. rendezvénysorozat.
- július 1.* Olmützi Napok Pécssett. Hat cseh képzőművész kiállítása a Pécsi Galériában.
- július 2.* XII. MAFOSZ Szalon. A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok Országos Szövetsége fotókiállítása a Művészetek Házában.
- július 3.* A pécsi és Pécs környéki zsidóság deportálásának évfordulója alkalmából gyászistentisztelet a zsinagógában és koszorúzások a zsidó temetőben, valamint az egykori Lakits-laktanya és a Mártírok úti gettó falán elhelyezett emléktáblánál.
- július 4.* Átadták a Baranya Megyei Bíróság megújult épületét. Az ünnepségen részt vett Lomniczi Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnöke.
- július 5.* Új vasúti felüljárót adtak át Pécssett a Főpályaudvar és a Verseny utca között.

- július 5. Műemlékvédelmi konferencia a Városházán.
- július 5. Szabó Henrietta festő kiállítása a Pécsi Galéria Pincegalériában.
- július 5. Játszóteret adtak át Fehérhegyen.
- július 7. Paul Portner: Hajmeresztő c. krimijének bemutatója a Tettyei Szabadtéri Színpadon.
- július 8. Suchmann Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkárának sajtótájékoztatója a Városházán a határ menti magyar–magyar kapcsolatok erősítéséről.
- július 8. Trischler Ferenc szobrász kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- július 8. Kép–szobor–természet. Szoborkiállítás a Tettyén.
- július 9. Az 55. Vasutasnap Pécssett a PVSK-pályán.
- július 9. Lamperth Mónika belügyminiszter avatta fel Pécssett a Nemzeti Nyomozó Iroda Regionális Központját.
- július 9–20. A Pécsi Tudományegyetemen megnyílt a Nemzetközi Nyári Egyetem.
- július 14. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- július 14. Rendkívüli ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete. Téma: Európa Kulturális Fővárosa pályázat.
- július 14. Peredi Ágnes Mókuserék-megállók c. fotókiállítása a Művészetek Házában.
- július 15. Szobor és tér c. kiállítás, a Pécsi Szabadtéri Játékok kísérőrendezvénye, a Szabadtéri Színpad kertjében.
- július 15. Stephen Schwartz: Godspell, avagy isteni játék c. musicaljének bemutatója a Szabadtéri Színpadon.
- július 20. Életének 82. évében elhunyt dr. Cserta Péter kohómérnök, a műszaki tudományok doktora, a PannonPower ny. üzemgazdasági osztályvezetője.
- július 22. Megemlékezés az örmény genocídium 90. évfordulójáról a Belvárosi templomban. Közreműködött Miklós András orgonaművész és Várady Mária színművész.
- július 22–31. IX. Pécsi Nemzetközi Kultúrhét.
- július 26. Kovács Márton–Gálber Attila: A Makrancos Kata. Egyfelvonásos táncjáték bemutatója a Tettyén, az Alba Regia Táncegyüttes előadásában.
- július 26. Az új kertvárosi buszpályaudvar alapkövetétele.
- július 28. A Myrtill Jazz Quartett koncertje az Örökség Ház kertjében.
- július 29. Illúziók–Textilfalak–Falfestmények és a Határesetek az éremművészetben III. c. kiállítás a Pécsi Galériában és Pincegalériában.
- július 30. Lippai Andrea flamenco-estje a Tettyén.
- július 30. Flamenco-est az Anna udvarban. Közreműködik: a Latidos zenekar.
- augusztus 2.** A roma holocaust 61. évfordulóján megemlékezést tartottak a Lánc utcai emlékműnél.
- augusztus 3. Marin Držić: Dundo Maroje, reneszánsz dalmát komédia bemutatója a Tettyei romoknál.
- augusztus 5. Bács Emese festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- augusztus 5–6. Havihegyi búcsú.
- augusztus 7. Zsolt Zsigmond halálának 25. évfordulóján sírkőszentelés a pécsi köztemetőben.
- augusztus 11–13. Boszorkánykupa, nemzetközi női ökölvívó verseny a PVSK-csarnokban.
- augusztus 12. Pekka Kujasalo finn nagykövet meglátogatta a Faxconn Pécs Kft. a Pécsi Ipari Parkban lévő gyáregységét.
- augusztus 14. Nyisztor Ilona moldvai csángó énekes estje a Dóm Múzeumban.
- augusztus 18. A Nagy János Quartett koncertje az Örökség Ház kertjében.
- augusztus 20. Sólyom László, a Magyar Köztársaság elnöke, a miniszterelnök előterjesztésére államalapító Szent István király ünnepe alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntette ki **dr. Dobai Péter** egyetemi tanárt, a PTE Közgazdaság-tudományi Kara dékánját. Sólyom László megbízásából Bozóki András kulturális miniszter a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki **Bokor Béla** népművelőt, a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ igazgatóját és **Tillai Gábor** múzeum-pedagógust, a Janus Pannonius Múzeum munkatársát, továbbá a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztjével

tüntette ki **Molnár Gézát**, a Pécsi Vasutas Művelődési Ház igazgatóját és **dr. Molnár Lajosnét**, a Filharmónia Dél-dunántúli Kht. irodavezetőjét.
augusztus 27. Cigány önkormányzatiság Magyarországon, 1995–2005. Konferencia az Ifjúsági Házban.
augusztus 31. Postatörténeti kiállítás nyílt a Főposta előcsarnokában.

szeptember 1. Pécs Város Napja

Ünnepi ülést tartott a város önkormányzatának képviselő-testülete a pécsi Nemzeti Színházban, melynek keretében kitüntetések átadására került sor. Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata Közgyűlésének határozata alapján **DR. TÓTH JÓZSEF** rector emeritusnak, a **PÉCS VÁROS DÍSZPOLGÁRA** kitüntető címet adományozza.

Dr. Bödő László és **dr. Ujvári Jenő** PRO CIVITATE EMLÉKÉREM kitüntetésben; **dr. Bezerédy Győző** – posztumusz – PRO CIVITATE EMLÉKÉREM kitüntetésben, **dr. Diófási Lajos**, **Papp Béla** és **Nagy Sándor** PRO COMMUNITATE EMLÉKÉREM kitüntetésben részesült.

Gyurok Ernőné dr. Bódi Csilla, **dr. Molnár István**, **Nagy Sándorné** és **dr. Pap József** VÁROSHÁZA EMLÉKÉREM kitüntetésben;

Laknerné Brückler Andrea PÉCS VÁROS KÖZMŰVELŐDÉSI DÍJA kitüntetésben;

Tratnyek Magdolna PÉCS VÁROS OKTATÁSI DÍJA kitüntetésben;

Tillai Aurél PÉCS VÁROS MŰVÉSZETI DÍJA kitüntetésben;

Viczay Alajos PÉCS VÁROS TESTNEVELÉSI ÉS SPORT DÍJA kitüntetésben;

Dr. Papp Tivadar PÉCS VÁROS MŰSZAKI DÍJA kitüntetésben;

Herczeg Ferencné PÉCS VÁROS SZOCIÁLIS DÍJA kitüntetésben;

Balassa Zsoltné PÉCS VÁROS KÖZSZOLGÁLATI DÍJA kitüntetésben;

Dr. Kukai Tibor PÉCS VÁROS TUDOMÁNYOS DÍJA kitüntetésben;

Gutrai Vilmosné PÉCS VÁROS HUMANITÁRIUS DÍJA kitüntetésben;

Atanazov Tódor PÉCS VÁROS KISEBBSÉGI DÍJA kitüntetésben részesült.

szeptember 1–október 23. Mediterrán őszi rendezvénysorozat.

szeptember 2. Major Kamill és a fotográfia c. kiállítás a Pécsi Kisgalériában.

szeptember 2. Reiner György Kína és a selyemút c. fotókiállítása az Ifjúsági Házban.

szeptember 2. Az MSZP 2006. évi választási kampánynyitója Pécssett Gyurcsány Ferenc miniszterelnök és Hiller István pártelnök részvételével.

szeptember 2–4. Uránvárosi 7vége programok a Szívárvány Gyermekházban.

szeptember 8. A Duna–Dráva–Száva Euróregió közgyűlése a Megyeháza dísztermében.

szeptember 9–13. Művészettel a terrorizmus ellen – fesztivál a Művészetek Házában.

szeptember 9. Kelle Sándor festőművész emlékkiállítása a Dulánszky Stúdió Galériában.

szeptember 9. Molnár Sándor Változatok és változások c. kiállítása a Művészetek Házában.

szeptember 9–11. A Magyar Traumatológiai Társaság kongresszusa a PTE ÁOK-n.

szeptember 9–11. Erotik Expo a Sportcsarnokban.

szeptember 12. Lúdas Matyi – bábjáték a Hild-udvarban.

szeptember 13. Csorba Győző Kossuth-díjas költő halálának 10. évfordulója alkalmából megkoszorúzták síremlékét a pécsi köztemetőben.

szeptember 13. Szlovák digitális és elektronikus grafika c. kiállítás a Művészetek Házában.

szeptember 14. Baranyai hagyományok napja 2 c. rendezvény a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központban.

szeptember 15. Damiana Degaudenzi (Olaszország) képzőművész kiállítása a Csopor[†] Horda Galériában.

szeptember 16–17. Az Európa Kulturális Fővárosa pályázat tapasztalatai és a megyei kulturális politika. Konferencia az Európa Házban.

szeptember 16–17. A cigányság történeti múltja és jelene, különösen a Dél-dunántúli régióban. Konferencia a Rácz Aladár Közösségi Házban.

szeptember 17. Holger Mohaup skót fotós kiállítása a Közéltetés Galériában.

- szepember 17–18.* Kő kövön marad... Kulturális Örökség Napja, a Pécs/Sopianae Örökség Kht. rendezvénysorozata.
- szepember 18.* Szókratész védőbeszéde Haumann Péter előadásában, a Dóm Múzeumban.
- szepember 19.* Előadások Pécs történetéből 2005. Pécs gazdasága és társadalma a 18–20. században. Konferencia a Dominikánus Házban.
- szepember 19.* Mayer Mihály Szabadon elkötelezve c. könyvének bemutatója a Várkonyi Nándor Könyvtárban.
- szepember 19.* A Rozetta lantduo koncertje a Pécsi Kulturális Központban.
- szepember 20.* Csakazértisművészet / Art out of sprite c. kiállítás. Válogatás a Barcsi Nemzetközi Művésztelep anyagából a Pécsi Galériában.
- szepember 20.* Levéltári Nap 2005. Konferencia Pécs szabad királyi várossá nyilvánításának 225. évfordulója alkalmából a Dominikánus Házban.
- szepember 20.* Gáti Oszkár színművész önálló estje az Művészetek Házában.
- szepember 20.* Sólyom Katalin és a Székiáltó együttes József Attila estje a Pécsi Kulturális Központban.
- szepember 20.* Benkó-Molnár „dixieland-párba” a fesztiválsátorban.
- szepember 21.* Zsolnay ma. Zsolnay-fotók és filmek a médiában c. pályázat kiállítása a Művészetek Házában.
- szepember 21–23.* Örökség és turizmus. Magyarországi világörökségi helyszínek és történelmi városok országos konferenciája a Pécsi Kulturális Központban.
- szepember 21–25.* I. Hőlégballonos Fesztivál-kupa a pogányi repülőtéren.
- szepember 22.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- szepember 22.* Szóдавиз, egy magyar kultuszital c. vándorkiállítás a Néprajzi Múzeum kiállítótermében.
- szepember 22.* Ifjú pécsi dalnokok – Bornemissza Mária Énekiskola növendékeinek hangversenye (song, musical, jazz) az Örökség Ház kertjében.
- szepember 23–25.* X. Európai Bordalfesztivál.
- szepember 24.* A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében adták át Tillai Aurélnak, a Pécsi Kamarkórus karnagyának a Magyar Örökség Díjat.
- szepember 24–25.* Autókiállítás a Sportcsarnokban.
- szepember 25.* A szőlő és bor ünnepe – rendezvény a Széchenyi téren.
- szepember 25.* Fábián György: Csipkerózsika az alvó szépség. Bemutató előadás a Bóbita Bábszínház kamaratermében.
- szepember 26.* A Pécsi Egyházmegye történetének forrásai címmel egyháztörténeti konferenciát rendeztek a Pécsi Hittudományi Főiskolán.
- szepember 27.* Pokorni Zoltán, a Fidesz alelnökének sajtótájékoztatója Pécssett.
- szepember 27.* Egy kis esti fizika. Az Univerzum nagyskálás szerkezete: galaxisok és galaxishalmazok feltérképezése. Frei Zsolt professzor (ELTE) előadása a Dominikánus Házban.
- szepember 27.* Fókuszban az irodalom. A lehetséges cigány irodalom Beck Zoltán (PTE) előadása a Dominikánus Házban.
- szepember 28.* Tám László és Merényi Tamás Fejezetek Leicával színesben c. közös könyvének bemutatója a Dóm Múzeumban.
- szepember 28.* Fül/szóveg. A Pannon Filharmonikusok hangversenyeinek margójára. Az est vendége: Szabadi Vilmos (hegedű) és Hamar Zsolt (karmester).
- szepember 28.* Eisenstein-grafikák. Kiállítás az Ifjúsági Házban.
- szepember 28.* Európa Kulturális Fővárosa – 2010 pályázat kiállítása a Jókai tér 11. sz. alatt.
- szepember 28.* Fül/Szóveg – a Pannon Filharmonikusok hangversenyeinek margójára, Művészetek Háza, vendég Szabadi Vilmos hegedűművész és Hamar Zsolt zeneszerző, karmester, házigazda Kircsi László.
- szepember 28–október 2.* Tizenkét ország legfiatalabbjai versengtek az Arany Benjámín-díjért az I. Pécsi Nemzetközi Filmünnepen.
- szepember 29.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

szeptember 29. Az egyetem aulájában köszöntötték 75. születésnapja alkalmából Ormos Mária történész akademikust, a Pécsi Tudományegyetem rektor emeritáját, Pécs díszpolgárát.

szeptember 29. Friedrich Schiller halálának 200. évfordulója alkalmából Dorothea Moritz berlini színésznő zenés irodalmi estje a Lenau Házban.

szeptember 29. A BÁV Belvárosi Műtárgybolt 4. Kamara Aukciója Pécestt.

szeptember 29. Fennállásának 10. évfordulóját ünnepelte a BIOKOM Kft. Felavatták Dechandt Antal Védett törzs című szobrát.

szeptember 29. Baranyai gazdaságtörténeti konferencia a Pécs-baranyai Kereskedelmi és Iparkamara székházában.

szeptember 30. Szervuszatok pajtikák! avagy a 80 éves ifjú Kemény Henrik bábművész köszöntése a Pécsi Kisgalériában rendezett kiállítás alkalmából.

szeptember 30. Az emlékezet helyszínei a világháború végén c. konferencia a Lenau Házban.

szeptember 30–október 1. Későmodern etnicitások, diskurzusok, elbeszélések, performanszok. Konferencia a Civil Közösségek Házában.

október 1. Szecessziós hangulat a Szent Mór utcában, avagy 100 éves a Ház. A Pécsi Jótékony Nőegylet és a Bóbita Bábszínház közös rendezvénye az épület fennállásának centenáriumán.

október 1. Csonkaréti Károly a Dunántúltól Luxemburgig c. fotókiállítása a Dóm Múzeumban.

október 2. A Pécsi Tudományegyetem, Pécs és Baranya Önkormányzata közös adományaképpen Tuzlában, az egyetem rektori hivatala előtt avatták fel Bencsik István Genézis II. c. szobrát.

október 3–16. Határon Túli Magyarok XIV. Fesztiválja.

október 5. Dél-Dunántúl zöld szigete. Konferencia a Mecsekért a PAB-székházban.

október 5. A Liszt Ferenc Társaság Pécsi Csoportjának Programja. Faust Legendakör, Művészetek Háza, Bánky József előadása, közreműködik Tóth László, Almazova Natália zongorán.

október 5. Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Csűrrentő együttes (Budapest) gyimesi és moldvai csángó népzene a Dominikánus Házban.

október 6. Megemlékezés és koszorúzás az Aradi vértanúk útján. Ünnepi beszédet Papp Lajos orvosprofesszor mondott.

október 6. A Pécs–Baranyai Értelmiségi Klub vendége volt Petrétei József igazságügy-miniszter.

október 7–9. Európai kulturális városok Németországban és Magyarországon c. nemzetközi konferencia a megyei közgyűlés dísztermében.

október 8. Szikora Róbert–Valla Attila: Macskafogó c. zenés darabjának bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.

október 8. I. Országos Romafesztivál Pécestt.

október 9. Az Európa Kulturális Fővárosa pályázat zsűrijének pécsi látogatása és tanácskozása.

október 9–15. Pécsi Mozgóképfesztivál az Apolló Artmoziban.

október 10. A Baranya Megyei Közgyűlés a megye díszpolgárává avatta Tüskés Tibor József Attila-díjas író.

október 12. Az MKP és az SZDP Baranya megyei és pécsi iratainak (1944–1948) repertórium – bemutatója a Művészetek Házában.

október 12. Fül/Szöveg – a Pannon Filharmonikusok hangversenyeinek margójára, Művészetek Háza, vendég Kocsis Zoltán, házigazda Kircsi László

október 12–14. A Magyar Angiológiai és Érsebészeti Társaság és a Magyar Cardiovascularis és Intervenciós Radiológiai Társaság közös kongresszusa a Palatinusban.

október 13. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

október 13. Ruppert János képzőművész kiállítása a Csoport⁽⁷⁾ Horda Galériában.

október 14. A Pécsi Szemle őszi számának bemutatója a Művészetek Házában.

október 14. Az ideiglenes Zsolnay Kiállítás a Múzeum Galériában.

október 14. Tüntetés a Zsolnay szobornál az emlékmű állapota miatt.

október 14. Đanino Božić festő (Porecs-Labin) kiállítása a Pécsi Galériában.

október 14. Paul Portner: Hajmeresztő c. bűnügyi társasjátékának bemutatója a Kamaraszínházban.

október 14. Csimpánzok közel és távol c. fotókiállítás az Akvárium-Terráriumban.

- október 15. Kudor Duka István festő (Kolozsvár) kiállítása a Parti Galériában.
- október 15. III. Ritmo Kupa táncverseny a Lauber Dezső Városi Sportszarnokban.
- október 15. II. Országos Kosárfonó Fesztivál a volt Bajcsy-Zsilinszky Laktanyában.
- október 16. Tömörly Márta: A bolond lovag – Parsifal. Bemutató előadás a Bóbita Bábszínházban.
- október 17. 25 éves a Várkonyi Nándor Könyvtár. Emlékkülés és szakmai konferencia.
- október 17. A cseh Lubomir és Cestmir Šlapeta avantgard építés kiállítása a Művészetek Házában.
- október 17. EZ nem ugyanAZ – musical-koncert a Lauber Dezső Városi Sportszarnokban.
- október 17. Az Echo kritikai és művészeti folyóirat estje az Európa Kulturális Fővárosa – 2010 pályázatról a Művészetek Házában.
- október 18. Madárlátta Pécs–Baranya. Körtvélyesi László légi fotói a Művészetek Házában.
- október 18. Éltés Barna (Sepsiszentgyörgy) szobrász kiállítása a Pécsi Galéria Pincegalériájában.
- október 18. Körtvélyesi László légi fotóinak kiállítása a Művészetek Házában.
- október 19. Bozóki András kulturális miniszter a Dóm Múzeumban bejelentette: Pécs megnyerte az Európa Kulturális Fővárosa pályázatot.
- október 19. A Törzsasztal vendége volt Jókai Anna író a Művészetek Házában.
- október 19. Lengyel András képzőművész Bibliosaurus Rex c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- október 19. Horváth Ágota népi iparművész kerámia kiállítása az August Šenoa Horvát Klubban.
- október 19–20. Európába megy a megye. Konferencia a Megyeházán.
- október 20. A Pécs–Baranyai Értelmiségi Klub vendége volt Torgyán József ügyvéd, volt kisgazda politikus.
- október 20. Miért Szép? Művészetek Háza, Fellegi Ádám zongoraművész estje.
- október 21. Ünnepi ülés és koszorúzása a Pécsi Tudományegyetemen és ünnepi hangverseny a Belvárosi templomban az 1956-os forradalom és a Magyar Köztársaság kikiáltásának évfordulója alkalmából.
- október 23. Megemlékezések, koszorúzások az 56-os forradalom tiszteletére.
- október 24. Egyháztörténeti Konferencia Zichy Gyula püspökké történő kinevezésének 100. évfordulójára a Pécsi Egyházmegye Egyháztörténeti Bizottsága rendezésében a Dóm Múzeumban.
- október 24. XII. Olasz–Magyar Spektrokémiai Szimpozion a PAB-székházban.
- október 24. Zenetörténeti séták, Művészetek Háza, házigazda Kircsi László.
- október 25. Szent Mór püspök ünnepe a Bazilikában.
- október 25. Örömmünnep – Pécs 2010 c. rendezvény a Széchenyi téren a kulturális főváros-cím elnyerése alkalmából.
- október 25. A víz – az esőcsepptől a tengerig c. kamara-kiállítás a Mecseki Fotóklubban.
- október 25. A SosemArt Kulturális Egyesület Miénk a város c. vizioaudiális kiállítása a Közélete Galériában.
- október 26. A Magyar Páneurópai Unió pécsi szervezetének vendége volt Alain Terrenoire, a Nemzetközi PEU elnöke és Bethlen István a Magyar PEU elnöke. Rendezvény a Püspöki Palotában.
- október 27. A Pécsi Értelmiségi Klub vendége volt Lamperth Mónika belügyminiszter.
- október 27. XXIII. Jogász Vándorgyűlés Pécsen.
- október 28. Molnár Ferenc: Liliom c. színművének bemutatója a Pécsi Nemzeti Színházban.
- október 28. A Pécsi Polgári Szalon Egyesület vendége a Dominikánus Házban Tókéczky László történész.
- október 28. 10 éves jubileumát tartotta a Püspöki Palotában a Baranya Baráti Kör.
- október 28. Arcok–Emberek. Kiss Imre és Kunvári Gábor fotókiállítása a Gebauer Galériában.
- október 28. Orsós Teréz festő Fehér lovakról álmodom c. kiállítása a Rácz Aladár Közösségi Házban.
- október 29. A 30 éves Kodály Zoltán Gimnázium jubileumi ünnepe.
- október 30. Új ravatalozót és urnacsarnokot adtak át és szenteltek fel a köztemetőben.
- november 2.** Koszorúzással egybekötött ökumenikus megemlékezés a pécsi köztemetőben a II. világháború és az önkényuralmak áldozatainak tiszteletére.
- november 3. Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

- november 3.* A Magyar Tudományos Akadémia központi kihelyezett ünnepe a Pécsi Tudományegyetemen a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából.
- november 4.* Megemlékezés a kötetmetőben az 1956-os forradalom bukásáról.
- november 4.* Schwartz–Greene–Tebelak: Godspell. Bemutató a Kamaraszínházban.
- november 7-én* elhunyt dr. Szász János fotóművész. 81 évet élt.
- november 7.* Megnyílt a Füge Deviancia Prevenció és Regionális Képzési és Koordinációs Központ a Hungária út 5. sz. alatt.
- november 7.* A Cornelio Tutu Band jazzkoncertje a Művészetek Házában.
- november 7.* A szombathelyi Mesebolt Bábszínház vendégjátéka a Bóbita Bábszínházban: Titkos kert
- november 8.* Második felvonás címmel a 2004-es paralympia és Pásztor Dóra aranyérmes úszó szerepléséről könyvbemutatóval egybekötött fotókiállítás nyílt a Simonyi Károly Szakközépiskolában.
- november 9.* A Közéletés Művészeti Egyesület vendége volt Németh Ilona képzőművész a Hattyúházban.
- november 9.* Fül/Szöveg, Művészetek Háza, vendég Alpaslan Ertünger karnagy, házigazda Kircsi László.
- november 9.* Eltaposott ibolyák. A Pécsi Színház előadása a Dominikánus Házban.
- november 10.* A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából díszdoktor-avató szenátusi ülés a Pécsi Tudományegyetemen.
- november 10.* Magyarok a Kárpát medencében. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- november 11.* Huszka Jenő: Lili bárónó c. operettje, a kaposvári Csiky Gergely Színház vendégjátéka a Pécsi Nemzeti Színházban.
- november 11.* Marc Chagall: Odüsszeia c. 43 lapból álló színes litográfia-sorozatának kiállítása és a Chagall Klezmer Band koncertje a Művészetek Házában.
- november 11.* A The Irish Dance Experience Show a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- november 11.* Világunk arcai. A dolgokról másképpen. Eltűnt rovásemlékek. Szakács Gábor és Friedrich Klára előadása a Dominikánus Házban.
- november 11.* Gaál József festő Fejek – Teknőszobrok 2005 c. kiállítása a Pécsi Galériában.
- november 13.* Történetek a kedvességről és az elszalasztott lehetőségekről. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- november 14.* Életének 103. évében szülőfalujában, a burgenlandi Cinnfalván (Siegendorf) elhunyt Takács Jenő zeneszerző, zongoraművész, népzenekutató, 1942 és 1948 között a pécsi zenekonzervatórium igazgatója.
- november 14.* A Művészetek Háza vendége volt Tolnai Ottó író, költő.
- november 15.* Kalmár Lajos fotóművész új kötetének bemutatója a Mecseki Fotóklubban.
- november 15.* Hornyák Beáta szobrász Pantha Rhei c. kiállítása a Pécsi Galéria pincegalériájában.
- november 15.* Zenetörténeti séták, Művészetek Háza, házigazda Kircsi László.
- november 15.* Egy kis esti fizika. Einstein csodálatos éve: 1905. Elblinger Ferenc (Szekszárd) előadása a Dominikánus házban
- november 15–17.* Pécs Info 2005. Informatikai és Telekommunikációs Szakvásár a Lauber Dezső Városi Sportcsarnokban.
- november 16.* A Nagy Könyv programsorozat keretében a Minerva Könyvtárban író-olvasó találkozón vett részt Jókai Anna író.
- november 16.* A Regionális Könyvüzenei Fórum alakuló ülése a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központban.
- november 16.* Emlékest a közelmúltban elhunyt Kiss Sándor esztéta emlékére a Közéletés Galériában.
- november 16.* A Liszt Ferenc Társaság Pécsi Csoportjának programja. Liszt énekes és hangszeres kamarazenéje, a Művészetek Házában,
- november 16.* Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. A Kanizsa csillagai együttes (Nagykanizsa) autentikus cigány népzenei koncertje a Dominikánus Házban.
- november 17.* Miért szép? Fellegi Ádám zongoraművész előadása a Művészetek Házában

- november 17.* Az ÉKestÉK vendége volt Veres János pénzügyminiszter.
- november 17.* Nyilas Márta festő kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- november 17.* Grigor Vitez: Plava boja snijega című mesejátékának bemutatója a Pécsi Horvát Színházban.
- november 17.* Lukács Gábor képzőművész kiállítása a Csoport⁷¹ Horda Galériában.
- november 18.* A hazai Jogtörténészek IV. Találkozója a Pécsi Tudományegyetemen Csizmadia Andor (1910–1985), az Állam- és Jogtudományi Kar professzorának tiszteletére.
- november 18.* A Keresztény Értelmiségi Fórum a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában tartott estjének vendége volt Balczó András olimpikon.
- november 18.* Ébren-lét – a szolidaritás éjszakája hajléktalan embertársainkért a Széchenyi téren.
- november 18.* Pirandello: A hegyek óriásai. Bemutató a Harmadik Színházban.
- november 18.* Tolerancia – Diszkriminációmentesség. Rendezvény a Rácz Aladár Közösségi Házban, melynek keretében megnyílt a Multikultúra a művészetben c. kiállítás.
- november 19.* Jurij Bashmet brácsaművész és a Moszkvai Szólisták koncertje a PTE aulájában.
- november 22.* Hűséges baráti ölelésemet küldöm...: Csorba Győző és Fodor András levelezése 1947–1994. Könyvbemutató a Művészetek Házában.
- november 22.* Benedek Barna képzőművész kiállítása a Közéltetés Galériában.
- november 23.* Gyurcsány Ferenc miniszterelnök bejelentette, hogy a Nagy-Tubesre telepítik az eredetileg Zengőre tervezett radarállomást.
- november 23.* Múltidőben. Az ÁVH és a Rákosi korszak. Gyarmati György történész (PTE) előadása a Dominikánus Házban.
- november 24.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának képviselő-testülete.
- november 24.* Pécssett megalakult a Nemzeti Fórum Egyesület baranyai szervezete Lezsák Sándor országos elnök részvételével, aki este a Pécs-baranyai Értelmiségi Egyesület rendezvényének vendége volt.
- november 25.* Weisz Nándor–Jurányi Patrick: A Notre-Dame-i toronyőr. Victor Hugo műve tánccban elbeszélve. Bemutató a Pécsi Nemzeti Színházban.
- november 25.* Ünnepi hangverseny a kertvárosi református templomban Tillai Aurél zenepedagógus, karnagy, zeneszerző 75. születésnapja alkalmából.
- november 25.* A 30 éves Ifjúsági Ház jubileumi rendezvénysorozatának záróünnepé.
- november 27.* Késő este megroppant, majd leszakadt a Hullámfürdő, az Abay Nemes Oszkár Sportuszoda mennyezetborításának egy része, sérülés nem történt.
- november 28.* A Best off L'art pour L'art társulat előadása a Pécsi Nemzeti Színházban.
- november 28.* Weber Kristóf: Alkalmazott zene, könyvbemutató a Művészetek Házában, házigazda Kircsi László.
- november 29.* Életének 88. esztendejében elhunyt dr. Rúzsás Lajosné dr. Faluhelyi Veronika, a PTE Orvostudományi Kar Könyvtárának létrehozója, ny. igazgatója.
- november 29.* Alkotó Pedagógusok Képzőművészeti Műhelye: Pécs 2000 éve c. kiállítás a Gebauer Galériában.
- december 1.** Mi van veled, MDF? A Pécs-baranyai Értelmiségi Egyesület estjének vendége Katona Kálmán, a párt országos választmányának elnöke.
- december 1–2.* A Pécs Története Alapítvány Előadások Pécs történetéből 2005 c. konferenciája a Dominikánus Házban.
- december 1-2.* Írott és olvasott identitás. Az önéletrajzi műfajok referenciális kontextusai c. konferencia a Művészetek Házában.
- december 2.* Régi és új utakon – Hagyomány és megújulás a nevelés történetében c. konferencia a PAB-székházban.
- december 4.* Pécsszabolcson szentmisével és a bányászlelműnél tartott koszorúzással emlékeztek meg Szent Borbáláról, a bányászok védőszentjéről.
- december 5.* Csendes demonstráció az Aradi vértanúk útján, 2004-es, a határon túli magyarság állampolgárságáról döntő népszavazás évfordulóján.

- december 5.* Karácsonyi koncert a PTE aulában a Pécsi Horvát Színház szervezésében, Miroslav Skoro előadóművész közreműködésével.
- december 6.* Műsoros est a Művészetek Házában Bertók László Kossuth-díjas költő 70. születésnapja alkalmából.
- december 6.* A Budai vámnál megnyílt Pécs második Tesco áruháza.
- december 6–7–8.* A Pécsi Finn Hét rendezvényei az Apolló ArtMoziban, a Megyei Közgyűlés dísztermében és a Pécsi Galériában.
- december 7.* Ormos Mária akadémikus: A történelem vonatán. Európa és Magyarország a 20. században c. könyvének bemutatója a PTE BTK Modernkori Történelmi Tanszékén.
- december 7.* Földváry Györgyi: Az istenek könnyei c. könyvének bemutatója a Művészetek Házában.
- december 7.* Nyisztor Ilona csángó magyar népekes hangversenye a Bazilikában.
- december 7.* Hagyománytár. Népzenei koncertsorozat. Csík együttes (Kecskemét) magyar népzene.
- december 7.* A kecskeméti Csík népzenei együttes koncertje a Pécsi Kulturális Központban.
- december 7.* A finn Sun vonósnégyes hangversenye a Megyeháza dísztermében.
- december 8.* Átadták az ISPA beruházás első ütemében elkészült 33 km szennyvíz- és 19 km ivóvíz-vezetékét.
- december 8.* A Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület vendége volt Gráf József földművelésügyi-miniszter.
- december 8.* Multidőben. Téli jeles napok a néphagyományban. Andrásfalvy Bertalan etnográfus, egyetemi tanár előadása a Dominikánus Házban.
- december 8.* Antero Olin grafikus és Hannu Kauppi festő Úton c. kiállítása a Pécsi Kisgalériában.
- december 8.* Schmidt Pál sebész Magyar kiállítás c. könyvének bemutatója a Dóm Múzeumban.
- december 8.* Rákász Gergely orgonakoncertje a Szabadság úti református templomban.
- december 8.* A magyarság tűztisztelete. Molnár V. József előadása a Dominikánus Házban.
- december 8.* Kunvári Gábor: Zsolnay és Pécs című fotókiállítása az Ifjúsági Házban.
- december 8–9.* Romológia-szakos tanárképzés címmel konferencia a PTE BTK-n.
- december 9.* A Pécsi Szemle téli számának bemutatója a Művészetek Házában.
- december 9.* Németh Ákos: Autótolvajok, bemutató a Kamaraszínházban.
- december 9.* A Pécsi Advent nyitórendezvénye a Bazilikában, a 60 éves Vasutas Koncert Fúvószenekar hangversenye.
- december 9.* A 20 éves Lenau Egyesület jubileumi ünnepség keretében átadták a Lenau-díjat Kele Pálnak, a Belvárosi templom apátplébánosának.
- december 9.* Guttman Barbara, Korodi János, Nyári Zsolt és Varga Rita, a PTE Művészeti Kar Képzőművészeti Mesteriskola doktorandus-hallgatóinak DLA mester munka c. kiállítása a Hattyúházban.
- december 9.* Az Összefogás Pécsért Egyesület rendezvénye a Nagy Lajos Gimnáziumban a Tubesre tervezett radarállomás ügyében.
- december 9.* Kosztics László faszobrász Visszatérés c. kiállítása a Baranya Megyei Önkormányzat tanácstermében.
- december 10.* Nepáli kolostorok kézfestő-műhelyeiből származó mandalák kiállítása a Parti Galériában.
- december 10–15.* Luca-napi varázslatok. A Pécsi Kulturális Központ rendezvényei.
- december 11.* Keresztes Szilárd hajdúdorogi görög-katolikus püspök Mayer Mihály pécsi megyéspüspök jelenlétében felszentelte a Xavéri Szent Ferenc templom új ikonosztázát, Egri Erszébet ikonfestő, Gyugyut József (Töttös) asztalos és Kolter Gábor fafaragó munkáját.
- december 11.* A Mecsek kórus karácsonyi koncertje az Ágoston téri templomban.
- december 12.* Fábry Sándor önálló estje a PTE Aulában.
- december 12.* Spiró György: Fogság című regényének bemutatója a Művészetek Házában.
- december 13.* A Pécsi Egyházmegye Egyháztörténelmi Bizottsága szervezésében rendezett egyháztörténelmi konferencia Szatmári György pécsi püspökké történő kinevezésének 500. évfordulójára a Dóm Múzeumban.

- december 13.* A Közelítés Művészeti Egyesület új tagjainak munkáiból nyílt kiállítás a Közelítés Galériában.
- december 13.* Jelenkor-est a Kamaraszínházban. Nadas Péter: Párhuzamos történetek c. könyvének bemutatója.
- december 13.* Egy kis esti fizika. Bio-nanotechnológia. Vonderviszt Ferenc (Veszprémi Egyetem) előadása a Dominikánus Házban.
- december 14.* Életének 93. évében elhunyt dr. Mattyasovszky Zsolnay Miklós, a gyár utolsó tulajdonos-igazgatója, az Order of Canada, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje és a Tüke-díj tulajdonosa.
- december 14.* A Ki kicsoda Pécsett 2005-ben? c. kötet bemutatója a Baranya Megyei Közgyűlés dísztermében.
- december 14.* A PTE Művészeti Kar hallgatóinak koncertje a Dominikánus Házban.
- december 14.* A Keresztény Értelmiségi Kör Nagy Lajos Gimnáziumban tartott rendezvényének vendége Jankovics Marcell művelődéstörténész.
- december 14.* Radó Bálint: (VI.) I. Jakab király politikája, teológiája c. könyvének bemutatója a Pécsi Hittudományi Főiskolán.
- december 14.* Fekete László, a Világ legerősebb embere cím birtokosa, az MDF Jobbközép Szövetség parlamenti képviselőjelöltjének pécsi bemutatkozása.
- december 14.* Szabadság vagy szerelem. A Pécsi Playback Színház előadása a Dominikánus Házban.
- december 15.* Ülést tartott Pécs Város Önkormányzatának közgyűlése.
- december 15.* Életének 89. évében elhunyt Balikó Zoltán evangélikus lelkész, ny. esperes, volt tábori lelkész.
- december 15.* Az Európai Kulturális Főváros keretében történő Zsolnay Kulturális Negyed (Artstart Művészeti Inkubátorház, Design Center, Alkalmazott Művészeti Intézet, Kortárs Művészeti Központ) kerekasztal-megbeszélése a Művészetek Házában.
- december 15.* Állandó iskolatörténeti kiállítás nyílt az 1688-ban jezsuita alapítású, az 1814 óta a Ciszterci Rend tulajdonában lévő Nagy Lajos Gimnázium Kühn Szaniszló termében.
- december 15.* Halász Károly festő kiállítása a Csopor⁽⁷⁾ Horda Galériában.
- december 15.* Ülést tartott Baranya Megye Önkormányzatának képviselő-testülete.
- december 16.* Lustyik György, a PTE egyetemi docense Gábor Dénes-díjat vett át a Parlamentben.
- december 16.* Kodály Zoltán születésnapja emlékére adventi koncert a Belvárosi templomban. Közreműködött a Mátyás király utcai Ált. Iskola kórusa, a Zeneművészeti Szakközépiskola leánykara és a Komlói Pedagógus Kórus.
- december 16.* Világunk arcai. A dolgokról másképpen. A magyar gazdaság állapota – gazdasági elemzés a tények tükrében. Mellár Tamás közgazdász, egyetemi tanár, a KSH volt elnöke előadása a Dominikánus Házban.
- december 17.* Demonstráció a Tubesen a tervezett radarállomás ellen.
- december 22.* Megszületett a szakértői döntés: le kell bontani, és újra kell építeni az Expocentrum sátozzerkezetét.
- december 22.* A Pécsi Advent záró rendezvénye, az Ómuzsikás Együttes jótékonyági koncertje a Dóm Múzeumban.
- december 26.* Életének 66. évében elhunyt Sasvári Attila főiskolai tanár, klinikai szakpszichológus, a pécsi zeneművészeti főiskola ny. igazgatója.
- december 30.* A Bóbita Bábszínház Szárnyas Malac Napja.
- december 31.* Szilveszter a Széchenyi téren.

KOMOLYZENEI HANGVERSENYÉVAD PÉCSETT 2005-BEN

2005. január 2. vasárnap. Újévi koncert, Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. január 20. csütörtök. Breitner-bérllet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Howard Williams**, közreműködik **Vida Róbert** (tuba)

2005. január 27. csütörtök. A víz. Lickl-bérllet. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

Johannes Brahms: Német requiem, op.45

2005. február 1. kedd, 2. szerda, 3. csütörtök. 7. hétfő. Uránia mozi

Daniel Speer Rézfúvós Kvintett

2005. február 3. csütörtök. PTE Aula

Budapesti Strauss Zenekar, vezényel **Bogár István**, közreműködik **Csáky-Bogár Rita** és **Szecsődi Ferenc** (hegedű), **ifj. Kovács Imre** (fuvola), **Madarassy Gábor** (ülő)

2005. február 24. csütörtök. Breitner-bérllet. PTE Aula

Grazer Simfoniker, vezényel **Andrés Orozco-Estrada**, közreműködik **Aima Maria Labra-Makk** (zongora)

2005. március 3. csütörtök. A Valóság. Gyermán-bérllet. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hansjörg Schellenberger**, közreműködik **Hansjörg Schellenberger** (oboa)

2005. március 8. kedd. ZenePark

Pécsi Szimfonia, vezényel **Hamar Zsolt**, művészeti vezető és szólista **Gergely László** (hegedű)

2005. március 15. kedd. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Kirkósa Orsolya**, **Molnár András**, **Sárkány Kázmér**

2005. március 22. kedd. Filharmónia Mester bérllet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. április 21. csütörtök. 1 Forintos Koncert. ZenePark

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. április 21. csütörtök. Breitner-bérllet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Várjon Dénes** (zongora)

2005. május 5. csütörtök. A Tűz. Lickl-bérllet. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Uri Mayer**, közreműködik **Lendvai József** (hegedű)

2005. május 13. péntek. Nemzetközi zongoraverseny. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. május 16. hétfő. PTE Aula

Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, vezényel és zongorán közreműködik **Vásáry Tamás**

2005. május 26. csütörtök. 1 Forintos Koncert. ZenePark

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. május 26. csütörtök. Breitner-bérllet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Ruby Redwine** (ének)

2005. május 28. szombat. Évadzáró tavaszi PIKNIK rendezvény. Szabadtéri Színpad

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. május 30. hétfő. Dalest, ZenePark

Kirkósa Orsolya (szoprán), **Roska Dániel** (tenor), közreműködik **Dallos Erika** (zongora)

2005. június 10. péntek. POSZT ZenePark

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. szeptember 1. csütörtök. A Város napja. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**

2005. szeptember 16. péntek. Bazilika

Közreműködik a **Sopianae vonósnégyes**, és **Szabó Gyula** (színművész)

2005. szeptember 29. csütörtök. 1 Forintos Koncert. ZenePark

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Szabadi Vilmos** (hegedű)

2005. szeptember 29. csütörtök. Breitner-bérllet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Szabadi Vilmos** (hegedű)
2005. október 2. vasárnap. PTE Aula

Budapesti Fesztiválzenekar, vezényel **Fischer Iván**, közreműködik **Krausz Adrienne** (zongora)
2005. október 13. csütörtök. Fünfkirchen. Breitner bérlet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Kocsis Zoltán**, közreműködik **Szatmári Zsolt** (klarinét),
Támás Sándor (fagott)

2005. október 29. szombat. Oratórium bérlet. Bazilika

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik **Váradai Marianna**,
Massányi Viktor, (ének) és a **Bach Énekegyüttes**, karigazgató **Lakner Tamás**

2005. november 10. csütörtök. Dzsámi. Breitner bérlet. PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Alpaslan Ertüngaalp**

2005. november 17. csütörtök. Gyermán bérlet. Pécsi Nemzeti Színház

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Gabriel Chmura**

2005. november 19. szombat. PTE Aula

Moszkvai Szólisták, művészeti vezető **Yuri Bashmet**, közreműködik **Xenia Bashmet** (zongora)

2005. november 23. szerda. A Pécsi Szimfonia bemutatkozik. PTE Ifjúság úti díszterme

Pécsi Szimfonia, vezényel és fuvolán közreműködik **Drahos Béla**

2005. november 24. A **Daniel Speer Brass Kvintett** 15 éves jubileumi koncertje a ZeneParkban.

2005. november 26. A 60 éves **Bartók Béla Férfikar** jubileumi koncertje a ZeneParkban.

2005. december 4. A **Fekete Gyémánt Fesztivál Fúvószenekar** Borbála-napi hangversenye a ZeneParkban.

2005. december 8. csütörtök. Honegger: Johanna a máglyán szcenikus oratórium PTE Aula

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik a **Nemzeti Énekkar**.

karigazgató **Antal Mátyás**, a **Magyar Állami Operaház Gyerekkórusa**, karigazgató **Gupcsó**

Gyöngyvér, közreműködik **Für Anikó** és **Dunai Tamás** (narrátor)

2005. december 9–22. Ádventi Napok Pécs, Bazilika

2005. december 11. A **Pécsi Ércbányász Koncert Fúvószenekar** évzáró hangversenye a
ZeneParkban.

2005. december 16. A 60 éves **Vasutas Koncert Fúvószenekar** évzáró koncertje a PTE aulában.

2005. december 17. szombat. Oratórium bérlet. Pécsi Bazilika

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Vashegyi György**, közreműködik **Cserekyei Andrea**,

Szappanos Edit, **Takács Zsuzsanna**, **Megyesi Zoltán**, **Kovács István** és a **Purcell Kórus**, fellépő
vendégművész **Vashegyi György**

EGYHÁZZENEI HANGVERSENYEK

2005. február 12. szombat. A Gyermán Alapítvány Jótékonyági hangversenye, Bazilika

Szegedi Szimfonikus Zenekar, vezényel **Gyüdi Sándor**

2005. március 17. Ferences templom

Közreműködik a **Pécsi Művészeti Szakközépiskola zenekara és kórusa**, vezényel **Murin**

Jaroszláv, **Tillai Tímea** (szoprán), **Papp Krisztin** (alt)

2005. április 2. szombat. Oratórium-bérlet. Bazilika

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Howard Williams**, közreműködnek a **Budapesti**

Operaház magánénekesei, és a **Nemzeti Énekkar**, karigazgató **Antal Mátyás**, szólisták **Széli**

Cecília, **Gémes Katalin**, **Drucker Péter**, **Bretz Gábor**

2005. május 17. kedd. Bazilika

Közreműködik **Martin Baker** (orgona), a Westminster Katedrális orgonistája

2005. július 1. péntek. Bazilika

Közreműködik **Jónás Krisztina** (ének), és a **Budapest Saxophon Quartet**

2005. június 4. szombat, Bazilika

Közreműködik **Emanuel Amtmann** (Graz), **Szamosi Szabolcs** (orgona)

2005. június 5. vasárnap. Bazilika

Közreműködik a **Grazi Dóm kórusa** és a **Pécsi Bazilika Mozart zenekara**, vezényel **Josef M.**

Doeller, **Komáromi Alice**, **Kopjár Anikó**, **E. Barlay Zsuzsanna**, **Papp Krisztina**, **Horvát**
István, **Bognár Szabolcs** (ének)

2005. június 12. vasárnap, Bazilika

Az **UniCum Laude Énekegyüttes** jótékonyági koncertje a délvidéki árvízkárosultak javára

2005. július 8. Belvárosi Templom

Közreműködik **Sebestyén János** és **Lantos István** (orgona)

2005. július 15. Pius templom

Közreműködik **Gesztesi Tóth László** (orgona), **Murin Jarosláv** (brácsa)

2005. július 22. Belvárosi templom. Megemlékezés az örmény genocídium 90. évfordulójára

Közreműködik **Miklósi András** (orgona), **Várady Mária** (színművész)

2005. július 23. Lyceum templom

Közreműködik az **Egyetemi Kórus Gent** (Belgium)

2005. július 29. Belvárosi templom

Közreműködik **Áment Ferenc Lukács** (orgona), **Horváth István** (tenor)

2005. augusztus 5. Belvárosi templom

Közreműködik **Szamosi Szabolcs** (orgona), **Tóth Eszter**, **Lemel Ágnes** (hegedű)

2005. augusztus 12. Belvárosi templom

Közreműködik **Kopjár Gábor** (orgona), **Komáromi Alice** (szoprán), **Kopjár Anikó** (mezzoszoprán)

2005. augusztus 18. Ferences templom

Közreműködik a **Cantus Firmus Énekegyüttes** (Olaszország)

2005. augusztus 19. péntek. Bazilika

Közreműködik **Kuncz László** (ének), a **Corelli Kvartett**, **Békési Zsolt Csaba** (lant)

2005. augusztus 26. Belvárosi templom

Közreműködik **Ruppert István** (orgona), **Nepp Ivette** (fuvola), **Haszon Balázs** (fagott)

2005. szeptember 2. Belvárosi templom

Közreműködik **Dergez Zoltán** (orgona), **ifj.Csajághy Miklós** (klarinét)

2005. szeptember 9. Belvárosi templom

Közreműködik **Bottkáné Égető Mária** (orgona), **Lakics Bernadett** (fuvola)

2005. szeptember 23. Belvárosi templom

Közreműködik **Ernst Triebel** (orgona), **ifj.Ernst Triebel** (hegedű) Ausztria

2005. szeptember 30. Belvárosi templom

Közreműködik **Kovács Endre** (orgona), **Szécsi Máté** (basszus)

2005. október 8. Lyceum templom

Közreműködik **Szili Zoltán** (orgona), **Bogáthy Gábor** (trombita), **Szili Gál Laura** (szoprán)

2005. október 22. Pius templom

Közreműködik a **Mozart Kamarazenekar**, továbbá **Szamosi Szabolcs** (orgona), **Vass Ágnes** (hegedű)

2005. október 29. szombat, Oratórium bérlet I. Bazilika

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Hamar Zsolt**, közreműködik: **Várad Marianna**, (ének), és a **Bach Énekegyüttes**, karigazgató **Lakner Tamás**

2005. december 10. szombat, Bazilika

Közreműködik **Király Csaba** (orgona) és **Komáromi Alice** (ének)

2005. december 11. vasárnap, Bazilika

Közreműködik **Vedres Csaba** (orgona) és **Gyermán Júlia** (hegedű)

2005. december 12. hétfő, Bazilika

Az **Ifjúsági Ház Vonószenekeara** és a **Canticum Pécsi Női Kamarakórus** koncertje

2005. december 13. kedd, Bazilika

Közreműködik **Dergez Zoltán** (orgona)

2005. december 15. csütörtök, Bazilika

Közreműködik **Köcsky Tibor** (orgona)

2005. december 17. szombat, Oratórium bérlet II. Bazilika

Pannon Filharmonikusok – Pécs, vezényel **Vashegyi György**

Közreműködik **Cseréklyei Andrea**, **Szappanos Edit**, **Takács Zsuzsanna**, **Megyesi Zoltán**, **Kovács István** (ének) és a **Purcell Kórus**

2005. december 20. kedd, Karácsonyi Bach-est. Bazilika

Közreműködik **Király Csaba** (orgona) és **Ercsényi Orsolya** (ének)

2005. december 28. szerda, Karácsonyi Mozart-hangverseny, Bazilika.

Közreműködik a **Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara**, vezényel **Szamosi Szabolcs**, szólót énekel **Kuti Ágnes, Papp Krisztina, Horváth István, Szécsi Máté**

VASÁRNAPI ZENEKARI SZENTMISÉK A FERENCES TEMPLOMBAN

Közreműködik a **Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara**, vezényel **Szamosi Szabolcs**, továbbá **Kuti Ágnes** (szoprán), **Papp Krisztina, Kopjár Anikó** (alt), **Horváth István** (tenor), **Szécsi Máté, Bognár Szabolcs** (basszus)

2005. január 23. J. Haydn: F-dúr mise, H.XXII,1

2005. február 6. W. A. Mozart: G-dúr mise, K.140

2005. március 6. F. Schubert: G-dúr mise, D.167

2005. április 10. W. A. Mozart: C-dúr mise, K.317

2005. május 8. W. A. Mozart: C-dúr mise, K.259

2005. június 12. J. Haydn: G-dúr mise, H.XXII,6

2005. július 17. W. A. Mozart: G-dúr mise, K.49

2005. augusztus 28. W. A. Mozart: B-dúr mise, K.275

2005. szeptember 25. W. A. Mozart: C-dúr mise, K.220

2005. október 23. Lickl J. Gy.: C-dúr mise

2005. november 20. W. A. Mozart: C-dúr mise, K.337

2005. december 11. W. A. Mozart: D-dúr mise, K.194

PÜSPÖKVÁRI ZENÉS ESTÉK

2005. június 21. kedd

Közreműködik a **Kairosz együttes** (vonósnégyes + szintetizátor)

2005. július 19. kedd. Operett és Musical est

Közreműködik **Horváth István, Kunfalvi Melinda, Papp Krisztina** (ének), **Szabó Gabriella** (zongora)

2005. augusztus 16. kedd

Közreműködik az **Anonymus Kürt Kwartett**

A MŰVÉSZETEK HÁZA HANGVERSENYEI

2005. január 4. kedd, a Filharmónia rendezésében, Fülep Lajos-terem

Kiss Boglárka (fuvola), **Robert Edward Thies** (zongora)

január 31. hétfő, Jazz/Ma – Nigun, Fülep Lajos-terem

Párniczky András (gitár), **Bacsó Kristóf** (szaxofon), **Nagy Péter** (bőgő) **Gavallér Csaba** (dob)

2005. február 10. csütörtök, Fülep Lajos-terem

Gyöngyössy Zoltán (fuvola) és **Kemenes András** (zongora)

2005. február 18. péntek, Jazz/Ma – Ágoston Quartett, Fülep Lajos-terem

Ágoston Béla (dorombének, szaxofon, basszusklarinét) **Blahó Attila** (zongora), **Glaser Péter** (nagybőgő) **Jeszenszky György** (dob)

2005. február 21. hétfő, ZenePark

Gábor József (zongora), **Papp Gábor** (hegedű), **Szeléndi Zsuzsanna** (fuvola)

2005. február 26. vasárnap, ZenePark

Szokolay Balázs (zongora) és **Perényi Miklós** (gordonka)

2005. március 7. hétfő, Pannon ArtPower estek, Fülep Lajos-terem

Ancil Anita (zongora)

2005. március 10. csütörtök, Liszt dalátíratrai – Schubert-dalok, Fülep Lajos-terem

Földes Imre (zenetörténész) **Komáromi Alíz, Kuncz László** (ének) **Király Csaba, Pogány Ildikó** (zongora)

2005. március 11. péntek, Pécsi Tavasz Fesztivál – XIII. Pécsi Frankofon Hét, Fülep Lajos-terem

Zongoraimprovizációk Közép-európai népi énekekre

Fassang Laszló (zongora) és **Palya Bea** (ének)

2005. március 16. szerda, A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kara hallgatóinak kamarahangversenye, Fülep Lajos-terem
Tanár **Dolinszky Miklós**. Közreműködnek **Bogár Zsófia** (zongora), **Cseke Noémi**, **Gergely Hajnalka**, **Horváth István** (ének), **Illésy Orsolya**, **Pálhegyi Máté** (fuvola), **Rácz Gabriella** (hegedű), **Walde Mihály**, **Valter Izabella** (cselló)
2005. március 17. csütörtök, Pécsi Tavasz Fesztivál – XIII. Pécsi Frankofon Hét, Martyn Ferenc Tetőtéri Galéria
Jacques Dupriez (brácsa), **Gábos Judit** (zongora)
2005. március 21. hétfő, Pécsi Tavasz Fesztivál, Fülep Lajos-terem
Kokas Katalin (hegedű) **Rohmann Ditta** (cselló, gordonka) **Máli Emese** (zongora)
2005. március 29. kedd, Pécsi Tavasz Fesztivál, ZenePark
Erkel Ferenc Kamarazenekar. Közreműködik **Kelemen Barnabás**, **Lestyák Bedő Eszter**, **Lezsák Zsófia**, **Illési Erika** (hegedű) **Ittész Gergely** (fuvola) **Pertis Zsuzsa** (csembaló)
2005. április 1. péntek Pécsi Tavasz Fesztivál – Ifjú Dalnokok, Fülep Lajos-terem
Song, Musical, Jazz Énekhangverseny
Közreműködtek a **Bornemissza Mária Énekiskola**, **Hartung Katalin**, **Kiss Barbara**, **Joanna Troullidou**, **Ságodi Anna**, **Schmidt Andrea**, **Várnagy Kinga**
2005. április 11. hétfő, Zene Határok Nélkül, a Filharmónia rendezésében, Fülep Lajos-terem
Kovács István (ének) **Irene-Cordelia Huberti**
2005. április 12. kedd, Liszt szabad átiratai – Parafrázisok, Fülep Lajos-terem
Közreműködtek **Bánky József**, **Forgó György**, **Király Csaba** (zongora)
2005. április 15. péntek, PannonArtPower estek – Barokk áriák, Fülep Lajos-terem
Pintér Gabriella (mezzoszoprán), **Kolarovszki Sarolta** (szoprán), **Sziliné Gaál Laura** (szoprán), **Pálfi László** (bariton), Zongorán közreműködik **Petőcz Zsuzsanna**
2005. április 18. hétfő, PannonArtPower estek – Improvizációk, Fülep Lajos-terem
Apagy Mária (zongora)
2005. április 22. péntek, Zene határok nélkül/ kürt és rokonai, Fülep Lajos-terem
Hermann Ebner, **Lengyelvári Péter**, **Arany László** (kürt)
2005. április 25. hétfő, Kodály Zoltán dalai, Fülep Lajos-terem
a **Budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem** ének szakos hallgatói.
Díszvendégek **Kodály Zoltánné Péczely Sarolta** és **Andor Éva** művésztanár
2005. április 28. csütörtök, Zene Határok Nélkül – **Párkányi Quartet**, Fülep Lajos-terem
Párkányi István, **Heinz Oberdorfer**, **Ferdinand Erbllich**, **Michael Müller**
2005. május 1. vasárnap, PannonArtPower estek a ZeneParkban
Szabó Ferenc (zongora), **Tallán András** (hegedű)
2005. május 12. csütörtök, **Gerendás Péter és barátai. Memento**, lemezbemutató, Zsinagóga
Közreműködik **Bíró Eszter** (ének), **Gáti Oszkár** (próza), **Orosz Zoltán** (harmonika), az **Amaryllis Vonósnygyes** a Művészetek Háza rendezésében
2005. május 28. szombat, Zene Határok Nélkül – **The Amherst College Concert Choir**, Fülep Lajos-terem
Vezényel **Mallorie Chernin**
2005. május 30. hétfő, Ifjú Tehetségek Pódiuma, ZenePark
Kirkósa Orsolya és **Roska Dániel** (ének), közreműködik **Dallos Erika** (zongora)
2005. május 30. hétfő, Song, Musical, Jazz, Fülep Lajos-terem
Bornemissza Mária Énekiskola – Vizsgahangverseny,
2005. június 12. vasárnap, Pécsi Országos Színházi Fesztivál – Improvizációk, Fülep Lajos-terem
Szakcsi Lakatos Béla és **Bornemissza Mária** jazzkoncertje
2005. szeptember 11. vasárnap, Művészettel a terrorizmus ellen, ZenePark
Gipsy Cimbalom Band. Közreműködik **Balogh Kálmán** (cimbalom) **Major László** és **Budai Sándor** (hegedű) **Kovács Ferenc** (trombita, hegedű) **Kuti Sándor** (cimbalom, gitár, bőgő), **Novák Csaba** (bőgő)
2005. szeptember 12. hétfő, Művészettel a terrorizmus ellen, Fülep Lajos-terem
Orosz Zoltán (harmonika), **Ursu Gábor** (gitár), **Szabó Ferenc** (dob), **Pengő Csaba** (bőgő)

Közreműködik **Bardóczy Attila**

2005. szeptember 13. kedd, Fülep Lajos-terem

Marián Lapsanky (zongora)

2005. szeptember 19. hétfő, a Filharmónia rendezésében, Fülep Lajos-terem

Balázs János, a 2005 évi Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraverseny I. helyezettje

2005. szeptember 21. szerda, Pécsi Napok 2005, Fülep Lajos-terem

Fellegi Ádám (zongora)

2005. szeptember 23. péntek, Pécsi Napok 2005, Fülep Lajos-terem

Érdi Tamás (zongora)

2005. szeptember 29. csütörtök, Pécsi Nemzetközi Filmünnep, Fülep Lajos-terem

Szakcsi Lakatos Béla és **Bornemissza Mária** koncertje

2005. szeptember 30. péntek, Pécsi Nemzetközi Filmünnep, Fülep Lajos-terem

Váczai Eszter Quartet

2005. október 1. szombat, Pécsi Nemzetközi Filmünnep Fülep Lajos-terem

Vukán György (zongoraművész, zeneszerző)

2005. október 9. vasárnap, Jazz/Ma – Hommage à Béla Bartók, Fülep Lajos-terem

Binder Károly és **Borbély Mihály**

2005. október 11. kedd, **Frejlachs – Czernowitzi Zsidó Zenekar**, Zsinagóga, a Művészetek Háza szervezésében

2005. október 12. szerda, Fűlszöveg – a Pannon Filharmonikusok és a Művészetek Háza közös programsorozata, Fülep Lajos-terem

Vendég: **Kocsis Zoltán**

2005. október 22. szombat, Világzene, Fülep Lajos-terem

Fassang László (zongora) **Vincent Lê Quang** szaxofon

2005. október 28. péntek, Versenygyőztesek zongoraestje, Fülep Lajos-terem

Almazova Natálja és **Horváth Angéla**

2005. november 3. csütörtök, Zene Határok nélkül, Fülep Lajos-terem

Veronique Thual-Chauvel (zongora)

2005. november 7. hétfő, **Jazz/Ma – Cornelio Tutu Band**, Fülep Lajos-terem

Közreműködik **Cornelio Tutu** (gitár), **Oláh Péter** (basszusgitár), **Csomós Ferenc** (dob), **Perger**

'Gusztly' (ütőhangszerek), **Oláh Zoltán** (billentyű)

2005. november 11. péntek, Zene Határok Nélkül – **Chagall Klezmer Band**, Fülep Lajos-terem

Közreműködik **Kovalik Erika** (klarinét, ének), **Kovács Eszter** (hegedű, vokál), **Vincze Pál** (zongora, vokál, hangszerelés), **Oláh Mónika** (basszusgitár, vokál), **Oláh Gábor** (dob)

2005. december 1. csütörtök, PannonArtPower Estek, Fülep Lajos-terem

Herpay Ágnes (fagott), közreműködik **Huszics Ibolya** (zongora), **Bischof Zsuzsanna** és **Haszon Balázs** (fagott)

2005. december 5. hétfő, 20. századi művek fuvolára és zongorára, a Filharmónia rendezésében, Fülep Lajos-terem

Fülep Márk (fuvola) és **Gábor József** (zongora)

2005. december 7. szerda, A szerelem öt arca Mozart tükrében, Fülep Lajos-terem

Vermes Tímea dalestje

2005. december 19. hétfő, **Krausz Adrienne** (zongora), Fülep Lajos-terem

PÉCSETT TÖRTÉNT A SPORTBAN 2005-BEN

VILÁGBAJNOKSÁGOK

aerobik

Horváth Beáta, Réfi Eszter, Szilvás Angela, FISAF felnőtt-trió, VB bronz, Gent (Belgium), Sportaerobik és Sportgimnasztikai Egyesület

Edző: Horváth Beáta

Babocsay Zsófia, Bíró Lolita, Kovács Dorina, Németh Lili, Péter Dorottya, Szűcs Dóra, Török Zsófia, Uszakai Anett, junior VB 6. helyezett csapat, PTE-PEAC-Profinfo

Edző: Ockenfusz Enikő, Telegdi Krisztina

kajak-kenu

Babella Balázs, K-4, 200 m, világbajnok csapattag, Zágráb, PKKC

Edző: Csaba András

kick-boks

Párkány Rita Vanda -65 kg, full-kontakt, VB bronz, **Kovács Viktória** +70 kg, full-kontakt, VB 5. helyezett, Szeged, Kratosz KBSC

Edző: Bödő Csilla, Bödő László, Blazsekovics Ferenc

ökölvívás

Kovács Mária -86 kg, világbajnok, **Szuknai Zsuzsanna**, -57 kg, VB bronz, Podolszk (Oroszország), PVSK

Edző: Gál László

Lakatos Krisztián, junior VB 5. helyezett

Edző: Galambos Béla Tibor

vívás

Peterdi András, párbajtőr, kadett VB 5. helyezett, Linz (Ausztria), PTE-PEAC

Edző: Danka Sándor

EURÓPA BAJNOKSÁGOK

aerobik

Horváth Viktória, UEG junior EB 4. helyezett, Coimbra (Portugália), PTE-PEAC-Flex HD

Edző: Ockenfusz Enikő, Telegdi Krisztina

Ambrus Szimonetta, Kovács Ramona, Szarvas Eszter, trio, EB 4. helyezett, Coimbra, Forma Fitt

Pancsó Gergely, junior EB 5. helyezett, Coimbra, Forma Fitt

Edző: Katus Tamás, Réfi Eszter, Szilvás Angéla

atlétika

Bene Barnabás, mezei futás 6,5 km, junior EB arany, Tilburg (Hollandia), PVSK

Bene Barnabás, 5000 m-es síkfutás, 14:22,30, junior EB arany, (Litvánia), PVSK

Tóth László, 5000 m-es síkfutás, 14.25,46, junior EB bronz, (Litvánia), PVSK

Edző: Fogarasi Sándor

autósport

Nagy Szabolcs, Sebestyén Csaba, Sebestyén Tamás, georali, EB arany, Ventile Sport Kft.

judo

Buczó Zoltán és **Kiss László** kata, felnőtt EB 6. helyezett, London, DOZSÓ SE

Edző: Buczó Zoltán

kajak-kenu

Babella Balázs, K-4 200 m, Európa-bajnok csapattag, Poznan (Lengyelország), PKKC

Edző: Csaba András

kick-boks

A WPKA Európa-bajnokságon Athénban négy érmet szereztek a DOZSÓ SE versenyzői:

Csonka Imre, -55 kg, ifjúsági, ezüst

Sátorhegyi Kata, -53,5 kg, low-kick felnőtt, ezüst

Dékány Roland, -60 kg, low-kick és full-kontakt felnőtt, bronz

Edző: Heckenberger Iván, Dékány Roland

kosárlabda

Fürtös Kata, Kiss Benedek Edina, U-18 korcsoportos EB 6. helyezett csapattag, MiZo-Pécs

ökölvívás

Kovács Mária, -86 kg, EB ezüst, (Norvégia), PVSK Edző: Gál László

sportlövészet

Csonka Zsófia, légpisztoly 40 (383+98,3) és sportpisztoly 30+30 (584+197,4) versenyszámokban EB 6. helyezett, Tallin (Észtország), PVLK

Edző: Herbai János

tájékozódási futás

Péley Dorottya, rövidtáv, serdülő és ifjúsági EB arany, Sumperk (Csehország), PVSK

Turcsán Gábor, váltó, serdülő és ifjúsági EB bronz, Sumperk (Csehország), PVSK

Edző: Viniczai Ferenc

úszás

Jakobos Zsuzsanna, az ANK Úszóklub versenyzője a Budapesten rendezett ifjúsági Európa-bajnokságon öt érmes helyezést ért el:

200 m pillangó, 2:10,18 arany; 4x100 m gyorsváltó, 3:49,37 arany

200 m vegyes, 2:16,62 ezüst; 4x200 m gyorsváltó, 8:15,22 ezüst

100 m pillangó, 1:01,97 bronz

Jakobos Zsuzsanna, Rövidpályás Európa Bajnokság, Trieszt (Olaszország)

400 m vegyes, 4:35,68 bronz

Edző: dr. Petrov Anatolij

vívás

Csobó Dávid, Peterdi András, párbajtőr, junior EB ezüstérmes csapattag, Tapolca, PTE-PEAC

Edző: Dancsházi Nagy Tamás, Danka Sándor

VILÁGKUPA*kick-boks*

Három pécsi sportegyesület érmes helyezései a Nyíregyházán rendezett Világkupa

viadalon.

Jorcsák József, pusztakezes és fegyveres hard formagyakorlat, arany, PTE-PEAC RFC

Sárközi Attila, +91 kg, férfi full-kontakt, ezüst, PTE-PEAC RFC

Bertalan Zsolt, +91 kg, ezüst, Kratosz KBSC

Szűts Bálint, -64 kg, serdülő, ezüst, Kratosz KBSC

Jászka Krisztián, -71 kg, low-kick, ezüst, DOZSO SE

Tóth Roland, -60 kg, full-kontakt, ezüst, DOZSO SE

Gyémánt Gábor, -63,5 kg, low-kick, bronz, DOZSO SE

Veress Ádám, +91 kg, low-kick, bronz, DOZSO SE

Vida Tibor, -63,5 kg low-kick, bronz, DOZSO SE

Horváth Csaba, -75 kg, low-kick, bronz, Kratosz KBSC

Buchberger Petra, full-kontakt, bronz, PTE-PEAC RFC

Kiss Beatrix, pusztakezes hard formagyakorlat, bronz, PTE-PEAC RFC

Puskás Péter, +91 kg, light-kontakt, bronz, PTE-PEAC RFC

Edzők:

DOZSO: Barna Gyula, Budai Zsolt, Dékány Roland, Galambos Béla Tibor, Heckenberger

Iván, Petrovics André, Plocza Mihály, Sándor György, Szűcs Norbert

Kratosz KBSC: Bödő Csilla, Bödő László, Blazsekovics Ferenc

PTE-PEAC RFC: Jorcsák József, Horváth László

EURÓPA KUPA*aerobik*

Bognár Krisztina, Nagy Nikolett, Valter Réka, trió, FIG EK arany, Linz (Ausztria), **Dobszai**

János Zsolt, Kovács Vivien, Mátrai Attila, Nagy Nikolett, Valter Dóra, Valter Réka, csapat FIG EK ezüst, Sportaerobik és Sportgimnasztika Egyesület

biliárd

Ifj. Földes Vilmos, EK arany, Zágráb (Horvátország), Fordan Biliárd Club
Ifj. Földes Vilmos, EK bronz, Sindelfingen (Németország)
Ifj. Földes Vilmos, EK bronz, Trieszt (Olaszország)
Ifj. Földes Vilmos, EK bronz, Zürich (Svájc)

kajak-kenu

Az Utánpótlás EB Sisak (Horvátország) érmes pécsi versenyzői, az 500 méteres távon.

Fehér Tamás-Vukman Gergő, ifjúsági K-2 arany
Harsányi Katalin-Nagy Gréta, ifjúsági K-2 arany
Fehér Tamás, ifjúsági K-1, bronz
Fodróczy Vilmos-Harsányi Bertalan, serdülő K-2 arany
Fodróczy Vilmos, serdülő K-1, arany
Szerecz Renáta, serdülő K-1, arany
Flórián Mátyás, serdülő MK-1 bronz
 Valamennyien a Pécsi Kajak-Kenu Club versenyzői.
 Edző: Csaba András

karate

Shotokan EK Pécs. Valamennyien az EGYSZE versenyzői

Balla Dániel, kata, arany
Király Gábor, kata és kumite, arany
Mitzinger Kitti, kata és kumite, arany
Radev Gergő, kata, arany
Balla Dániel, kumite, ezüst
Kozma Roland, kata és kumite, ezüst
Radev Gergő, kumite, ezüst
Radev Jácint, kata, kumite és csapat, ezüst
Didiczi Norbert, kata, bronz
Galicz Kamilla, kata, bronz
Schreiner Lilla, kata, bronz
 Edző: Morvay-Sey Kata, Sey Gábor senior

EUROLIGA*kosárlabda*

Albena Branzova, Bujdosó Nóra, Amra Dapo, Fegyverneky Zsófia, Koraljka Hlede, Iványi Dalma, Ivkoviczné Béres Tímea, Károlyi Andrea, Keller Annamária, Jekatyerina Lisina, Semsei Barbara, Szakács Ildikó, Daliborka Vilipics, final-four 4. helyezett, Szamara (Oroszország), MiZo-Pécs
 Edző: Rátgéber László, Fúzy Ákos

OLIMPIAI REMÉNYSÉGEK VERSENYE*atlétika*

Ulbert Réka, magasugrás, 170 cm, első hely, Olmütz (Csehország), PVSK
Mészáros Kitti, távolugrás, 551 cm, harmadik hely, Olmütz, PVSK
 Edző: Ferenczi Imre

UNIVERSIADE*atlétika*

Varga Roland, diszkoszvetés, 61,38 m, negyedik hely, Izmír (Törökország), PVSK
 Edző: Varga Sándor

TOVÁBBI KIEMELKEDŐ EREDMÉNYEK / ORSZÁGOS BAJNOKOK*aerobik*

Két pécsi sportegyesület 7 országos bajnoki címet szerzett. A Forma Fitt Sportaerobik SE-ből FIG szabályrendszerben:

Tyeklár Ramon, egyéni, **Tyeklár Ramon**, **Gyetvai Renáta**, páros; **Tyeklár Ramon**, **Tyeplár Richárd**, **Eperjesi András**, trió

Pancsó Gergely, serdülő egyéni

Kovács Minea, **Mészáros Réka**, **Takács Tamara**, utánpótlás III. trió B

Jakab Dominika, **Rigó Nikolett**, **Schneider Evelin**, utánpótlás III. trió A

Edző: Katus Tamás, Réfi Eszter, Szilvás Angéla

A PTE-PEAC Aerobik szakosztályból FIG szabályrendszerben:

Horváth Viktória, egyéni

asztalitenisz

Zombori Dávid, PTE-PEAC az utánpótlás korúak országos bajnokságán, párosban és vegyespárosban – más egyesületek versenyzőivel – első helyezett.

Szita Márton, PTE-PEAC az újoncok országos bajnoka

Orosz Gábor-Ács Pongrác, PTE-PEAC a főiskolások-egyetemisták országos bajnoka

Lakatos Tóth Katalin, parasportoló, egyéniben országos bajnok

Varga Péter, parasportoló, párosban országos bajnok, Mozgássérültek Lendület SE

Edző mindkét egyesületnél: Ács Pongrác

atlétika

Bene Barnabás, PVSK, a hazai országos bajnokságokon junior és felnőtt korcsoportban tízszer bizonyult a legjobbnak:

juniorok között fedettpályán az 1500 m és 3000 m-es, szabadtéren az 1500 m és 3000 m-es, 5000 m-es, 10 000 m-es és 20 km-es síkfutásban,

felnőttek között fedettpályán 1500 m és 3000 m-en, szabadtéren 10 000 m-en

Horváth Gergely, gerelyvetés, PVSK

Palágyi Gergely, 60 m-es gátfutás 7,83 mp PVSK

Varga Roland, díszkoszvetés 65,12 m PVSK

A serdülők és az ifjúságiak között bajnoki címet szerzett:

Baranyai Aurél, magasugrás, 187 cm

Dörnyei Dorottya, négypróba „A” változat

Schubert Péter, 2000 m-es akadályfutás

Tóth László, DO bajnok 1500 m, 3000 m, junior OB mezei futás és 5000 m

Ulbert Réka, magasugrás, 175 cm

Balogh Kata, **Buzánszki Anett**, **Erdei Heléna**, **Mészáros Kitty**, magasugró csapat

Bene Barnabás, **Kiskirály Ernő**, **Somogyi Norbert**, kismaratonai csapat

Edző: Béliné Fekete Viktória, Fehér Gábor, Ferenczi Imre, Fogarasi Sándor, Gáspár Gábor, Kárpátiné Kövesi Enikő, Varga Sándor, Viniczai Ferenc

Berghammer Zsolt, Pécs-Kelet SE országos bajnok: 60 m-es és 100 m-es gátfutás, rúdugrás, nyolcpróba

Horváth Zoltán, DO bajnok súlylökésben

Edző: Szőke Tamás

biliárd

Ifj.Földes Vilmos, Fordan BCE magyar bajnok 8-as játék, 14/1-es játék és összetett

Edző: Földes Vilmos

birkózás

Veterán korosztály:

Hotter László, magyar bajnok kötött és szabadfogásban

Tövisi Sándor, kötöttfogásban, mindkettő Pécsi Birkózó Klub

rövidpályás gyorskorcsolya

Knoch Viktor, junior OB, egyéni összetett

Burján Csaba, utánpótlás OB, egyéni összetett első helyezett

Ortmann Zoltán, **Rigó Judit**, **Sárkány Andrea (2)**, **Sárkány Tamás**, **Takács Annamária**,

DO valamennyien PKSE

Edző: Rigó Roland, Telegdi Attila, Telegdi Csaba

judo

Buczó Zoltán, Kiss László, felnőtt országos bajnok DOZSÓ SE

Újházi Patrik, serdülő országos bajnok DOZSÓ SE

Barkóczy Róbert, DO bajnok DOZSÓ SE

A PVSK versenyzői a diákolimpia országos döntőjén öt elsőséget szereztek:

Bodó Bernadett, Horváth Adrián, Kardos Gergő, Kozma Gyula, Tóth Adrienn, DO bajnok PVSK

Mohácsi Szandra, szakági egyéni bajnok PVSK

Barna Zsófia, Bodó Bernadett, Bucsek Luca, Gömöri Vivien, Koósz Evelin, Romváry

Barbara, Tóth Adrienn, csapatbajnok PVSK

Edző: Kersics Antal, Romváry Attila

karate

Didiczi Norbert, kata, **Király Gábor** és **Kozma Roland**, kumite versenyszámban országos bajnok. Valamennyien az EGYJSZE versenyzői

Edző: Sey Gábor, Morvay-Sey Kata

kerékpár

Balogh Sára, pálya OB, serdülő 2000 m üldöző verseny, Pécsi Junior Kerékpár Egyesület

Bíró Olivér, hosszútávú OB, időfutam OB, kritérium OB U-13-as korcsoport

Dani Dániel, Hartmann József, Nagy Bálint, serdülő pálya OB 2000 m üldöző csapatverseny, U-15-ös korosztály

Edző: Hirth István, Rigó Roland

A Csokonai Általános és Szakképző Iskola hat elsőséget szerzett a BMX és a mountain-bike szakágban:

Andrási Mercédesz, Balogh Sára, Bíró Olivér, Dancsecs Brigitta, Dani Dániel, Dani

Jonathan, Kolda Máté, Kruller Dalma, Kruller Dániel, Makai Márk, Modrovics Mónika,

Osváth Attila, Papp Gergő, Scherk Krisztián, Schrott Gábor, Tantos Szabina, Világos

Dorina

Edző: Márcz Péter

A Contact SE két versenyzője

Goda Péter és **Vertich Tamás** a Salgótarjánban rendezett 24 órás mountain-bike csapatbajnokság győztesei

kézilabda

A Pécsi Tudományegyetem férfi- és női együttese egyaránt első helyezést ért el a főiskolai-egyetemi bajnokságon:

Ányos József, Cifra Tibor, Csorga Gábor, Dömös Tibor, Gyárfás Dávid, Horváth Ro-

land, Horváth Szilárd, Kilvinger Bálint, Kovács Gábor, Paic Róbert, Péter Szabó Dávid,

Pulsfort Richárd, Szabó Péter

Edző: Horváth István

Bareith Judit, Gödre Erika, Grozdics Andrea, Horváth Szimonetta, Klász Karola, Lutz

Andrea, Manyanek Mira, Miklós Zanett, Savanyú Olga, Stréb Petra, Székely Katalin,

Szilágyi Hedvig, Vincze Hajnalka

Edző: Danyi Gábor

kick-bokszt

Három pécsi sportegyesület a különböző szabályrendszerekben rendezett országos bajnokságokon összesen 46 első helyezést szerzett a következő megoszlásban:

DOZSO SE (39)

muay-thai (Gödöllő, Pécs)

Gyulai Viktor -40 kg, **Kis Varga Bettina** -55 kg, **Csonka Imre** -60 kg, **Sándor Béla** -60 kg,

Sátorhegyi Kata -60 kg, **Orsós József** -65 kg, **Gyémánt Gábor** -65 kg, **Dobai Renáta** +70

kg, **Domonkos Norbert** -81 kg, **Tóth Zoltán** -91 kg, **Veress Ádám** +91 kg

oriental (Baja)

Gyulai Viktor -55 kg, **Csonka Imre** -55 kg, **Sátorhegyi Kata** -58 kg **Gyémánt Gábor** -64,5 kg,

Vida Tibor -67 kg, **Jászka Krisztián** -70 kg, **Tóth Zoltán** -88,5 kg, **Veress Ádám** +88,5 kg

light-kontakt (Kövágószőlős)

Holló Károly -25 kg, **Majsai Németh Zsolt** -30 kg, **Eppel Róbert** -30 kg, **Csonka Norbert** -40 kg, **Bajnai Dávid** -45 kg, **Herner Balázs** -50 kg, **Csonka Imre** -60 kg, **Szécsei Dávid** -64,5 kg, **Horváth Sándor** -67 kg, **Klotz István** -76 kg

low-kick (Budapest, Szeged)

Gyulai Viktor -40 kg, **Csonka Imre** -60 kg, **Kiss Varga Bettina** -55 kg és 57 kg, **Gyémánt Gábor** -64,5 kg, **Vida Tibor** -70 kg, **Klotz István** -80 kg, **Jánosi László** -88,5 kg, **Veress Ádám** +88,5 kg

WPKA profi low-kick: **Sándor Béla** -60 kg

Edző: Barna Gyula, Budai Zsolt, Dékány Roland, Galambos Béla Tibor, Heckenberger Iván, Petrovics André, Pi cza Mihály, Sándor György, Sz cs Norbert

Kratosz KBSE (4)

kick-box full-kontakt

Párkányi Rita Vanda -65 kg, **Kovács Viktória** +70 kg, **Jávorszky Krisztián** -64 kg DO első low-kick

Horváth Csaba -75 kg, **Bertalan Zsolt** +91 kg

Edző: B d  Csilla, B d  László, Blazsekovics Ferenc.

PTE-PEAC RFC (3)

full-kontakt

Kiss Gábor -57 kg, **Sárközi Attila** +91 kg

low-kick

Kiss Gábor -57 kg

Edző: Jorcsák József, Horváth László

kosárlabda

A M zo-Pécs együttese a 2004/05-és bajnokság során ismét az első helyen végzett, ezzel történetben kilencedszer szerezte meg a bajnoki címet, és nyolcadik alkalommal nyerte el a magyar kup t

Albena Branzova, **Bujdosó Nóra**, **Amra Dapo**, **Fegyverneky Zsófia**, **Koraljka Hlede**, **Iványi Dalma**, **Ivkovicn  Béres Tímea**, **Károlyi Andrea**, **Keller Annamária**, **Ekaterina Lisina**, **Semsei Barbara**, **Szakács Ildikó**, **Daliborka Vilipics**

Edző: Rátgéber László, F zy  kos

k t lugr s

Bazsó Angéla, **Erd si Szilvia**, **Ropoli Fanni** ifjúsági magyar csapatbajnok, Rope Skipping Club

 k lv v s

Szuknai Zsuzsanna -57 kg és **Kovács Mária** -86 kg OB első PVSK

A fi k hat alkalommal bizonyultak a legjobboknak

Kanalas Róbert  s **Lakatos József**, DO  s OB, **Szegedi Ferenc**, **Sztojka Kálmán**, OB

Edző: Galambos Béla Tibor

 tusa

Herendi Réka, serdülő OB első hely

petanque

G l Károly, SOPEC felnőtt egyéni magyar bajnok és az első helyezett triplett csapat tagja

sportlövészet

Csonka Zsófia, l gpisztoly 40, (379+101,4)

Dezső Dániel, **Maishi Róbert**, **Mayer Kristóf**, l gpisztoly 20, DO 508 k r és l gpisztoly 40, OB csapat 992 k r

Dezső Dániel, l gpisztoly 40, 349 k r

Herendi Réka, l gpisztoly 20, 142 k r

Horváth Tímea, ny ltir ny z k  légpuska 20, 184 k r

Herrn  Kiss  va, **Horváth Tímea**, **K ldi Anna**, ny ltir ny z k  légpuska csapat, 20, 528 k r

Nagy Zsófia, z rtir ny z k  légpuska, 40, (396+102,5) k r

Karmacs  Anikó, **Márcz G abriella**, **Nagy Zsófia**, junior csapat z rtir ny z k  légpuska 40, 1157 k r

Dobos Dániel, serdülő, nyíltírányzékű légpuska 20, 181 kör
Balog Ákos, Dobos Dániel, Kiss Dávid, serdülő csapat, nyíltírányzékű légpuska 20, 507 kör
Karmacsi Ildikó, ifjúsági zártírányzékű légpuska 40, 383 kör
Horváth Tímea, Karmacsi Ildikó, Pretzl Éva, ifjúsági csapat zártírányzékű légpuska 40, 1111 kör, ifjúsági csapat kisöbű sportpuska 60, fekvő, 1660 kör
Karmacsi Ildikó, ifjúsági kisöbű sportpuska 3x20 összetett, 546 kör
Horváth Tímea, Karmacsi Ildikó, Pretzl Éva, ifjúsági csapat kisöbű sportpuska 3x20, összetett, 1576 kör
Péter József, dr. Török Zoltán, dr.Varga József, senior (+60) csapat sportpisztoly 20, 496 kör és központi gyűjtású pisztoly 20, 519 kör
 Összességében a Pécsi Lövész Klub versenyzői az országos bajnokságokon tizennyolcszor bizonyultak a legjobbaknak
 Edző: Herbai János, Herrné Kiss Éva, Herr László, Káldi Anna, Pető Andrea

sporttánc

A szakág különböző kategóriáiban működő mindhárom pécsi sportegyesület szerzett bajnoki címeket

Héra Krisztina, Jagados Diána, Király Eszter, Majorlaki Livia, Marics Krisztina, Selényi Angéla, Schulteisz Nikolett, Szajkó Nikolett, Tímár Eszter, Troszt Anett, Troszt Bettina, Veres Kata, akrobatikus rock'n'roll felnőtt nagyformáció, Pécs, Pécsi Fordan Rock'n'Roll SE
 Felkészítők: Papp Viktor, Majorlaki Ágnes

Bosnyák Iván, Fehér Tamás, Gáspár Attila, Kuti Péter, Mészáros Csaba, Tóth Péter, break csapat, Dunaújváros, Quadro Tánc SE
 Felkészítő: Varga Tamás

Hüse Brigitta, akrobatikus szóló

Bobály Viktória, Burkus Bernadett, Erdei Nikolett, Heidt Anett, Hüse Brigitta, Komáromi Bernadett, Krassói Dominika, Nagy Orsolya, Paljunite Alina, Prémusz Viktória, Prim Mónika, Takács Judit, művészi tánc, Csorna, Fonti-5 Táncsoport
 Edző-koreográfus: Fontányi Gréta

súlyemelés

Fehér Márton, FEB első helyezett

Kovács István, junior OB első helyezett, mindketten a Pécsi Súlyemelő Egyesület versenyzői
 Edző: Viczai Alajos

szektorlabda

Varga Gergely, serdülő, OB első helyezett, Tiszavasvári, PMFC

Edző: Makkai Balázs

taekwondo

Pastar Renátó +55 kg, serdülő, OB első, Budapest

Joó Melitta, serdülő egyéni formagyakorlat

Bolgár Dániel, Kersity Márk, Pastar Renátó, kadett csapat formagyakorlat OB első, Pécs, mind Arany Tigris HKSE

Edző: Árgyelán Zsolt

tájékozódási futás

A PVSZ felnőtt korú versenyzői négy számban, a tőlük fiatalabbak hét számban nyertek országos bajnokságot

Kelemen Bernadett, felnőtt normáltávú, hosszútávú, váltó és csapat

Sebők Éva, Vinczainé Kovács Ildikó, váltó

Domján Zsuzsa, Kovács Bernadett, csapat

Kovács Róbert, junior normál táv

Turcsán Gábor, serdülő normál és rövidtáv

Péley Dorottyá, serdülő normáltáv, középtáv és DO

Baumholczer Máté, Nagy Attila, Péley Domokos, újoncváltó

Edző: Kelemen János, Kiss Gábor, Vinczai Ferenc

triatlon, duatlon

Nógrádi Tamás egyéniben mindkét szakág magyar bajnoka

Bodor Ágnes, Mihályi Krisztina, duatlon csapat, OB első helyezett, Pécsi Proform Triatlon Klub

Edző: Nemes Csaba

úszás

A gyermek- és serdülőkorú úszók hét, a parasportolók huszonhat alkalommal győztek az országos bajnokságokon

Somogyi Bence, TÁSI

Edző: Sántics Béla

Balogh Gábor, Budavári István, Szűcs Bence, Tejes Péter, Baka Dorottya, Kovács

Ádám, Sors Tamás, ANK Úszóklub

Edző: Petrov Iván, Tantos Balázs

A Mozgásérültek Lendület SE-ből bajnoki címet szereztek

Kovács Ervin, Kocsis László, Tarányi Judit

Edző: Tari Imre

Jakabos Zsuzsanna a hazai országos bajnokságokon nyolcszor ért el első helyezést:

50 m gyors, 0:26,31 o.cs.; 400 m vegyes, 4: 37,17 – rövidpályás OB

50 m gyors, 0:26,99; 200 m vegyes, 2:16,25 – ifjúsági OB

200 m vegyes, 2:15,84 – k.cs. 400 m vegyes, 4:40,83 – k.cs.

100 m gyors, 0:58,62; 200 m vegyes, 2:21,04 – DO

Edző: dr. Petrov Anatolij

Bodor Richárd a TÁSI sportolója három számban magyar bajnok:

OB 50 m; OB 100 m mell; rövidpályás OB 50 m mell

Edző: Sántics Béla

vívás

Peterdi András, párbajtőr, junior egyéni magyar bajnok

Peterdi András, Csobó Dávid, csapatban magyar bajnok, PTE-PEAC

Edző: Dancsházi Nagy Tamás, Danka Sándor

Baranyai kosárlabdázók a sportág halhatatlanjai között az Ötven év ötven legenda választás eredménye alapján:

Verbőcziné Horváth Zsuzsanna 1958–1980

Banna Valér 1958–1980

Sztojkovics Éva 1980–2005

Iványi Dalma 1980–2005

Heinrich Róbert 1980–2005

A szakszövetségek döntése alapján 2005 legjobbjai:

Gál Károly petanque – SOPEC

Jakabos Zsuzsanna úszás – ANK Úszóklub

Peterdi András párbajtőr, kadett – PTE-PEAC

Horváth Imre szektorlabda – PMFC

Danka Sándor vívóedző – PTE-PEAC

Petrov Anatolij dr. mesteredzői cím 2005-ben – ANK Úszóklub

Iványi Dalma FIBA-Európai Tagozat szurkolóinak szavazata alapján Európa legjobb kosárlabdázója – MiZo-Pécs

Rövidítések:

VB – világbajnokság; EB – Európa bajnokság; VK – világgupa; EK – Európa kupa; OB – országos bajnokság; DO – diákolimpia; o.cs. – országos csúcs; k.cs. – korosztályos csúcs

EGYÉNI ELŐFIZETŐK

dr. Ács Zoltán * dr. Ádám Antal * Ágoston Péter (Szentlőrinc) * dr. Andrásfalvy Bertalan (Hosszúhétény) * dr. Antal Borbála * Arató Csaba (Budapest) * Auer Gábor * dr. Balatonyi Gábor * dr. Balatonyi Zoltán * Bánfai Antal * dr. Bánhegyi Mihály & Komoróczy Ildikó * dr. Bank József * Baranyai Pál * dr. Barcza Tiborné (Budapest) * Baronek Jenő * dr. Barri Istvánné * Bartha Júlia * Begovác Zsóza * dr. Bellyei Árpád * dr. Benke József * dr. Benyovszky Imre * Betlehem László * v. Berkovits Tivadar (Baden-Baden) * dr. Bihariné Bauer Zsuzsa * dr. Bíró József * dr. Blasszauer Róbert * Boda Miklós * Bóday Miklós * Bóday Zoltán * Bodor Attila * Bókey Endre * Borbáth Sándor (Győr) * dr. Borhidi Attila * Boros László * dr. Borsay Péter * Borsy Eszter * dr. Bődő László * Braun Károly * Budai Jánosné * dr. Buzády Tibor (Budapest) * dr. Búzás Tibor * Czeinger Tamás (Orfű) * Czerpán István * dr. Csaba Tamásné * Csánk Jenőné * dr. Csullag József (Bonyhád) * dr. Csullag Zsolt (Bonyhád) * dr. Dankó Imre (Debrecen) * Darida Miklós * dr. Deli József & Szegvári Csilla * Dénesi Odón * Derényi László (Vác) * Dévényi Sándor * dr. Dobay Péter * Dobó Rudolf * Dolgos Sándor * dr. Ernyes Mihály * Éry István (Budapest) * Fedeles Tamás * Ferenci József & Ivicz Ilona * Filákóvity István * Fitos Gábor * dr. Flerkóné dr. Bárdos Vera * Frankovics György * Füredi József * dr. Füredi Péter * Füredi Zita * Gábor Olivér * Gál Éva & Mári Attila * Gálhidy Éva * Gálos Éva * Gállos Orsolya (Pécsvárad) * dr. Gáspár Gabriella * dr. Gáspár László (Budapest) * Gasz Zoltán * dr. Gazda Ferenc * Gergely Tibor * Gesztesy Zsuzsanna * Golob Ferenc * Gonda Tibor * Gömör János * Guld József * Győrey Ferencné * Hágen József * dr. Hajnal László * dr. Hajzer Lajos * Halász Károly (Paks) * dr. Haida Tamás * Háló Krisztián * Hámory László * Harasztli Ágnes * dr. Hárs Éva * dr. Hartai István * dr. Havasi János * Hegedűs Lajos * Hencze Tamás & dr. Király Magdolna (Budapest) * Hormay Mihály * Horváth Attiláné dr. Nagy Éva * Horváth Béla (Budapest) * Horváth József * Horváth Zoltán * Horváthné Buchert Eszter (Abaliget) * Huba József * Hudák István * Ijász István * Ilcsik János (Mohács) * dr. Illei György & dr. Donhoffner Ágnes * István László * Ivasivka Mátyas * dr. Jandó Péter * dr. János Edit * Járányi László (Boncodfőle) * dr. Jéki László (Budapest) * Jerezánovics Ferenc * Jerney Miklós & Borsy Márta * Joó Anna & Fekete László * dr. Jobst Kázmér * Józsa Judit * dr. Kádár Géza * dr. Kádár Géza (Szombathely) * dr. Kálózdí Tamás (Budapest) * Kanizsai István * Karancsai Ilus * dr. Keller Mayer Miklósné * Keszkenyöz Imre (Keszű) * Kilár Zsolt * Kis Jánosné * dr. Kis Iván (Budapest) * Kolat Irén * Koitai Erika * dr. Korinek László * dr. Koós Margit * Kovács Gyula * Kovács Imre * Kovács Szabó János * Kőszegi Gáborné * Kraft János * dr. Krassó Sándor * dr. Krommer Károly * Kukai András * Kulcsár László * Kungl János * Laczyné dr. Dombay Sarolta (Kecskemét) * Laczhegyi Béla * Lafferton Győző * Lakatosné Novotny Sarolta * László Károly (Basel) * Légrádi Szabina (Baja) * dr. Lehmann Antal * dr. Lénárd László * Lengvári István * Lenkovics László * dr. Létai György * Lischka Györgyné * dr. Lovász György * dr. Lovász Istvánné * Lovász Lázár * dr. Madas Éva (Székesfehérvár) * Madas Katalin * Mádl Dalma (Budapest) * Magyarlaki Józsefné dr. * dr. Majdán János * dr. Makoviczky Gyula * Márcz Róbert * Markó Imre * Marksz Levente * Marsai Ágnes (Hosszúhétény) * Mateisz Lénárd * Matkovitsné Eleonóra * dr. Mátrai Béla * dr. Méhes Károly * dr. Meláth Ferenc * Menydl Lajos * dr. T. Mérey Klára * dr. Mestyan Gyuláné * dr. Mestyan Ildikó * dr. Mezey Béla * Mihályi István * Millei Ilona * Myskovszky Imréné (Budapest) * Mischl Róbert * Molnár G. Judit * Molnár Levente * dr. Mőza Szabolcs (Budapest) * Müller Lajos (Palkonya) * Müller Péter (Hosszúhétény) * Nagy Csaba * dr. Nagy Gábor * dr. Nagy Imre * dr. Nagy József * Németh Norbert (Csányoszrő) * Norgauer Mária * dr. Olasz István * Paksi Sándor * Palágyi Gergely * ifj. Pálffy Attila * dr. Pandúr József * Papp Béla (Hird) * Papp Miklós (USA) * dr. Páva István * dr. Páva Zsolt * dr. Pesti János * Peták Péter * Pete József * Péter Pál * dr. Péteri Zoltán (Majosháza) * Petrusz-Kerner Mária (USA) * Platthy István * dr. Pilkhoffer Mónika * Polgár Éva * Pusztafalvi Gábor * dr. Rácz Gábor * dr. Rácz-Kotilla Erzsébet (Keszthely) * Radnóti Ilona * Radó Péterné (Budapest) * dr. Rákóczy István * dr. Rákosyné dr. Vass Klára * Ramocsai Istvánné (Budapest) * Rayman János * Rétfalvi Sándor * dr. Roisz Andrásné * Roma Enricco (Budapest) * Rónaki László * Rónaky Edit * Rozs András * Róth Lajos * Rusznyákné Gaszt Felícia * Sallay Árpád * Sándorné Gacsályi Irma * Schaller Károly * Schnell Mihály * dr. Schweitzer Gábor (Budapest) * Sebők Ferenc * Selmecei László * Sey Gábor * dr. Simon Higin (Kozármisleny) * dr. Siptár László * Sivák Henrik * dr. Schmidt József * dr. Somosi Konrád (Komló) * Soó László * dr. Sólyom László (Budapest) * dr. Sramó András * Staub Ernő * dr. Süle Tamás * Szabados György * Szabó Arto Olavi (New York) * Szabó Dorka * Szabó Klára Gabriella (Budapest) * dr. Szabó László Gy. (2) * Szalay Lajos * Szamosi Szabolcs * dr. Szebenyi Imre (Budapest) * Szeifert Judit * dr. Székely Gábor * dr. Szelestey Judit * Szentkutiné Szirtes Mónika (Gárdony) * Szentivánszki Jeromos * Szieberth Istvánné * Szieberth József (Balatonföldvár) * Szieberth Judit * Szirtes Béla * Szirtes Zoltán (Kövágóttósi) * Szluka Balázs * Tamási Balázs * dr. Tamási Károlyné * dr. Tamásy István (Leányfalu) * Tavasz Marianna * Tegzes Ferenc * Temesi Endre Miklós * dr. Ternák Gábor * Tihanyi János * Tirkala Ferenc * dr. Tóth Gyula * dr. Tóth József * G. Tóth Károly * Tóth László * Tóth Mihályné * dr. Tóvári Eszter * Tóvári Zoltán * Ursprung János * Úz György * Vándori András * dr. Varga Levente * Varga Mihály * dr. Vargha Dezső * Varró Zoltán & dr. Darók Judit * Vass István * dr. Végh Mária * Végh Tibor * Visy Zoltán (Budapest) * Weller János * Werner Imre * Wolosz Vera * Zalay Buda * Zemplényi Antal * dr. Zemplényi Vera * Zolotnoky Ferencné * dr. Zsigmond Endréné (Szombathely) * dr. Zsolt Njura (Gárdony)

INTÉZMÉNYEK

Apáczai Nevelési Központ * BAR-ZAL Lapkiadó Kft. * Baranya Megyei Bíróság * Baranya Megyei Levéltár (2) * Belvárosi Általános Iskola * Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület * A Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma és Kollégiuma (3) * Civil Közösségek Háza Egyesület * Csorba Győző Megyei Könyvtár (2) * Dél-Dunántúli Regionális Marketing Igazgatóság * Déri Múzeum (Debrecen) * Egészséges Városért Alapítvány * FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet * Hajnóczy József Kollégium (2) * Hétfő Kft. * Hidasi Bt. * Janus Pannonius Gimnázium és Szakközépiskola (3) * Jókai Iskola Alapítvány * Jurdik és Jurdik Bt. (Kozármisleny) * Lauber Dezső Városi Sportcsarnok * Dél-Dunántúli Regionális Marketing Igazgatóság * Pécs-Baranyai TIT * Pécs/Sopianae Örköség Kht. * Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara (40) * Pécsi Gyermekegthon * Pécsi Távfűtő Kft. * Pécsi Testnevelési Általános Iskola és Középsiskola, Sportiskola * PTE Egyetemi Könyvtár * PTE Egyetemi Levéltár * PTE BTK-TTK Könyvtár * PTE Pollack Mihály Műszaki Főiskola Könyvtára * Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépfiskola * Várkonyi Nándor Könyvtár * Várostartó Múzeum